

CİNSEL SUÇTAN HÜKÜMLÜ ÇOCUKLARIN YAŞAM ÖYKÜSÜ ÇALIŞMASI VE GRUPLA SOSYAL HİZMET UYGULAMASI

Yüksel BAYKARA ACAR

Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı için öngördüğü

DOKTORA TEZİ

olarak hazırlanmıştır.

Ankara

Haziran, 2004

Özgürlüğünden Yoksun Kalmış Tüm Çocuklara...

TEŞEKKÜR

Araştırmada öncelikle bana her zaman yol gösteren ve her zaman desteğini yanımda bulduğum danışmanım değerli hocam Sayın Prof. Dr Beril Tufan'a,

Çalışmamda sürekli olarak desteklerini gördüğüm, bana değerli katkılarıyla yardımcı olan tez izleme komitesi üyeleri değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Gönül Erkan'a ve Sayın Doç. Dr. Sunay İl'e,

Özellikle araştırmanın ikinci aşamasında verdiği destek ve yönlendirmelerle bana yol gösteren, desteğini her zaman yanımda hissettiğim değerli hocam Sayın Prof. Dr. Işıl Bulut'a,

Araştırma konusunun belirlenmesinde yardımcı olan ve böyle bir çalışma yapmam konusunda beni yüreklendiren değerli hocam Sayın Prof. Dr. Sevda Uluğtekin'e,

Araştırmanın konusunu ilham aldığım, araştırmanın özellikle ilk bölümünün ortaya çıkmasında yönlendirme ve yardımlarıyla katkıda bulunan ve her sorumda ve arayışında çok uzaklarda da olsa her zaman desteğini bulduğum Sayın Dr. Uğur Tekin'e,

Çalışmamın her aşamasında bilimsel katkılarıyla her zaman yol gösteren, en sıkıntılı zamanlarımı benimle paylaşan, yanımda olan sevgili hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Filiz Demiröz'e ve çalışmanın ilk bölümünde yapmış olduğu bilimsel katkılarıyla yanımda olan ve çalışmamın moral desteğini sağlayan sevgili arkadaşım Sayın sosyal hizmet uzmanı Zafer Çoban'a,

Araştırmacı ruhunu model aldığım, nitel çalışmayla ilgili merak ve araştırmacılığımın temelini atan ve araştırmacılığı bana sevdiren değerli hocam Sayın Prof. Dr. Belma Akşit'e,

Araştırmada bilimsel ve moral desteğini hep yanımda bulduğum değerli hocam Sayın Doç. Dr. Erden Ünlü'ye,

Araştırma sürecinde hem bilimsel katkılarıyla her zaman bana yol gösteren, hem de moral açıdan en bunaldığım zamanlarda yanımda olan ve destekleyen değerli hocam ve arkadaşım Sayın Doç. Dr. Veli Duyan'a,

Çalışmamı heyecanla izleyen ve destekleyen değerli hocam Sayın Prof. Dr. Sevil Atauz'a ve çalışmamda en çok tıkandığım anda bana çok değerli katkılarda bulunan ve yolumu açan değerli hocam Sayın Doç. Dr. Filiz Kardam'a,

Çalışmam sırasında gerek bilimsel katkıları gerekse destekleriyle yanımda olan sevgili hocam Yrd. Doç. Dr. Nilgün Küçükkaraca'ya,

Çalışmam süresince bilimsel katkı ve önerileriyle desteklerini gördüğüm sevgili hocalarım Sayın Doç. Dr. Kasım Karataş'a ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Ümit Onat'a,

Araştırmamda özellikle çevirilerde bana verdiği destek ve içten yardımı için değerli hocam Sayın Recep Çulhalık'a,

Çalışmamda yanıtlarıyla kafamdaki kuşkuları gideren değerli hocam Sayın Doç. Dr. Aliye Mavili Aktaş'a; araştırmamın özellikle veri analizi aşamasında yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Sayın Doç. Dr. Selahattin Gelbal'a, araştırmanın veri analizleri ve yorumlamalarıyla ilgili verdiği değerli ve içten katkıları dolayısıyla Sayın Arş. Gör. Dr. Ümit Çelen'e,

Bana geniş bir literatür tarama olanağı sağlayan ve moral açıdan destek veren sevgili arkadaşım Sayın sosyal hizmet uzmanı Özkan Özgün'e ve değerli deneyimlerini ve kaynaklarını benimle paylaşan Sayın sosyal hizmet uzmanı Sedat Türkeri'ye,

Araştırmada verdikleri sürekli katkı ve desteklerinden dolayı sevgili arkadaşlarım Arş. Gör. Koray Arslanoğlu'na, Arş. Gör. Gülsüm Çamur Duyan'a , Arş. Gör. Arzu İçağasioğlu Çoban'a,

Araştırmamda kaynaklara ulaşmamda yardımcı olan ve moral desteği ile yanımda olan değerli hocam Sayın Dr. Musa İkizoğlu'na,

Araştırma sürecinde birlikte öğrendiğimiz, heyecanla öğrendiklerimizi tartıştığımız, tartışıkça düşündüğümüz ve düşündükçe tartıştığımız, birlikte ağladığımız ve birlikte güldüğümüz sevgili arkadaşım ve dostum Sayın Dr. Özlem Cankurtaran Öntaş'a ve bizi hep yüreklendiren ve yanımızda olan sevgili eşi Sayın Sosyolog Doğan Öntaş'a,

Araştırmanın özellikle ikinci aşamasından başlayarak her zaman heyecanını, emeğini ve zorluklarını benimle paylaşan ve çalışmanın başarıyla sonlandırılmasında büyük katkısı olan sevgili meslektaşım Sayın sosyal hizmet uzmanı Evren Aslan'a,

Araştırmanın çeşitli aşamalarında katkı ve desteklerini gördüğüm Sayın Prof. Dr. Hamit Hancı'ya, Doç. Dr. Yaşar Bilge'ye, Sayın hakim Rıza Cantepe'ye, Sayın avukat Serdar Baş'a, Sayın Avukat Seda Akço'ya, Sayın Avukat Hande Berklin'e, Sayın sosyal hizmet uzmanı Yıldız Çakmak'a, Sayın Dr. Cengiz Özbesler'e, Sayın sosyal hizmet uzmanı Erdal Cenana, Sayın Dr. Atlas Bogenç'e, Sayın Dr. Nevzat Alkan'a, Sayın Avukat Hatice Kaynak'a, Sayın Doç. Dr. Ali Yıldırım'a, Sayın sosyal hizmet uzmanı Nilüfer Tekin'e, Sayın Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Ergen'e ve araştırmamda veri toplama sürecimi kolaylaştıran ve destek veren Sayın pedagog Tülay Eraslan'a, bilimsel çalışmalara verdiği önem ve araştırmamda kaynaklara ulaşmamdaki katkılarıyla Bilgi Üniversitesi Kütüphanesine ve Sayın Hatice Yenikurtuluş'a,

Doktora çalışmam boyunca ve sonrasında da her zaman destek veren ve yanımda olan değerli psikodrama yöneticim, değerli hocam Sayın Prof. Dr. Emine Öztürk Kılıç ve psikodrama grubu arkadaşlarıma,

Doktora çalışmam sırasında her zaman katkı ve destekleriyle yanımda olduklarını hissettiğim sevgili arkadaşlarım Sayın sosyal hizmet uzmanı Emrah Kırımsoy ve Sayın Deniz Kucur'a,

Araştırmamın veri toplama aşamasında yardımlarını esirgemeyen ıslahevi müdürü Sayın Hulusi Sağır'a, Sayın Müd. Yrd. Uğur Akın'a, Sayın Müd. Yrd. Muammer Özkan'a, Sayın Müd. Yrd. Şeref Tatlı'ya ve Sayın Müd. Yrd. Mehmet Gülcan'a; çalışmamda hem moral destekleri hem de yardımlarıyla her zaman beni destekleyen, çalışmamın tamamlanmasında büyük katkıları olan ve her zaman yanımda olan sevgili meslektaşlarım Sayın sosyal hizmet uzmanı Güner Sarısoy Irmak'a, Sayın sosyal hizmet uzmanı Seviye Uzun Çankaya'ya ve Sayın sosyal hizmet uzmanı Müge Akgül Maden'e; veri toplama sürecinde değerli yardımlarını gördüğüm ıslahevi çalışanlarına,

Araştırmamı tamamlamamda destekleriyle ve yardımlarıyla her zaman yanımda olan değerli Vizyon Kırtasiye çalışanlarına,

Araştırmanın özellikle ikinci aşamasından başlayarak her zaman heyecanını, emeğini ve zorluklarını benimle paylaşan ve desteğini yanımda bulduğum sevgili meslektaşım Sayın sosyal hizmet uzmanı Evren Aslan'a,

Tüm akademik yaşamımda olduğu gibi doktora çalışmam boyunca da her zaman yanımda olan ve beni destekleyen sevgili hayat arkadaşım Sayın Arş. Gör. Hakan Acar'a,

Bu çalışmanın bir çok zorluğa karşı tamamlanmasında en önemli pay sahibi olan, deneyimlerini ve yaşantılarını bizimle paylaşan sevgili çocuklara,

Sonsuz teşekkürler...

ÖZET

Bu araştırmanın iki temel amacı bulunmaktadır. Birincisi, cinsel suçtan hükümlü çocukların suça yönelmelerinde etkili olan faktörleri, çocukların yaşam öykülerini almak yoluyla bu araştırmanın kuramsal temelini oluşturan Becker ve Kaplan'ın (1988) ve Lane'in (1997) modelleri çerçevesinde ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda çocukların suç öncesi ve suç sonrasında ne tür deneyimler yaşadığı nitel bir desen içinde yaşam öyküleri yoluyla ele alınmıştır. Yaşam öyküsü görüşmeleri sonuçlarına göre araştırmanın ikinci temel amacını oluşturan grupla sosyal hizmet uygulamasına hazırlık yapılmış ve cinsel suçtan hükümlü çocukların benlik saygısı düzeyleri, empatik becerileri ve sosyal ilişkileri üzerinde çalışılmaya karar verilmiştir. Araştırmanın ikinci temel amacı ise, bu çocuklarla yapılacak grupla sosyal hizmet uygulaması yoluyla yukarıda ifade edilen değişkenler doğrultusunda olumlu bir gelişme sağlanacağını ortaya koymaktır.

Araştırmada Ankara Çocuk İslahevinde cinsel suçtan hükümlü 30 çocuk ile yaşam öyküsü görüşmeleri yapılmıştır. Yaşam öykülerinin analizi sonucunda çocukların suça yönelmelerinde rol oynayan çeşitli faktörlere ilişkin önemli bulgular edinilmiştir. Bunlar çocukların bireysel özellikleri (madde bağımlılıkları, ruhsal durumları gibi), çocuğun aile yaşamına ilişkin faktörler (gelir durumu, aile içi etkileşim, evden kaçma gibi), çocuğun arkadaş ilişkileriyle ilgili faktörler (madde bağımlılığı olan, okuldan kaçan vb. olumsuz davranışlar gösteren arkadaş grubu), çocuğun okul yaşamına ilişkin faktörler (akademik durum, okuldan kaçma gibi), çocuğun iş yaşamına ilişkin faktörler (iş koşulları, iş yaşamındaki olumsuz modeller gibi), çocuğun boş zamanlarını değerlendirme biçimleri (internet kafe, kahve, bilardo salonu gibi olumsuz ortamlarda) ve cinsel yaşam (cinsel bilgi edinme süreci, pornografik materyaller vb.)'dır. Bu bulguların Becker ve Kaplan'ın (1988) Modeli ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Görüşülen çocukların çocukluktan başlayarak içinde bulunduğu düşünülen fiziksel ve duygusal istismar döngüsü ise Lane'in (1997) Modeli ile uyumlu bulunmuştur. Yaşam öyküsü görüşmeleri ile çocukların suç sonrasındaki yaşadığı deneyimlere ilişkin bulgular elde edilmiştir. Yaşam öyküsü görüşmeleri analizi sonucunda cinsel suçtan hükümlü çocukların benlik saygısı, empatik becerileri ve sosyal ilişkileri üzerinde çalışılmaya karar verilmiştir. Ön test-son test kontrol gruplu desenin kullanıldığı çalışmada grubu ile 12 hafta grupla sosyal hizmet uygulaması yapılmıştır. İki grubun puan ortalamaları arasındaki farklılığın anlamlılık derecesini belirlemede t testi kullanılmıştır. Araştırma sonuçları,

grupla sosyal hizmet uygulaması deneyiminin çocukların sosyal ilişki düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir artış sağladığını göstermiştir.

ABSTRACT

This research has two purposes. First, to determine the factors which lead juvenile who convicted of sexual offense to commit offense based on life stories and to assessment these factors according to the models of Becker and Kaplan (1988) and Lane (197) which are constituted of theoretical framework of this research. On the way of this purpose experiences of juveniles before and after offense have been taken in a qualitative research design through life stories. By result of the analysis of life story interviews to make preparation social work practice with group and has been decided on working with self esteem, emphatic skills and social relations of juveniles.

In this research, life story interviews have been done with 30 juveniles who convicted of sexual offenses are in reformatory. Through the analysis of the life story interviews, important findings have been reached on the determinants of offence behavior. These characteristics are as follows: The personal characteristics of children (substance abuses, mental health of children etc.), factors related to family life of children (level of income, interaction in family, to running from home etc.), factors which related to peer group of children (peer group which have some behaviors like substance abuse, running from school), factors related to school life of children (academic state, running from school etc.), factors related to work life of children (work conditions, negative models in work life etc.), forms of leisure time activities of children (Internet cafe, cafe, pool hall etc.) and sexual life (getting knowledge process of sexual knowledge, pornographic materials etc.). These findings are in tune with the theoretical model used in the research of Becker and Kaplan (1988). The findings that the juveniles who have been in a psychical and emotional abusive cycle which have been starting from childhood, are tune with the theoretical model used in the research of Lane (1997). Through the analysis of life story interviews findings have been reached on the experiences life of juveniles after offence. As a result of the analysis of life story interviews juvenile who convicted of sexual offense has been decided on working with self esteem, emphatic skills and social relations of juveniles. An interaction group was established. In the interaction group, level of self esteem, level of emphatic skills and social relations of children who convicted of sexual offense had been examined. The model which has pre test and post test control group through 12 weeks social work practice with group has

been made. "t test" had been used to determine level of significance between two groups. The results of this research show that the interaction group experience has increased levels of self esteem and emphatic skills and there was an increase in the significance level of social relations.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BÖLÜM I.....	1
1.1.ARAŞTIRMANINPROBLEMİ.....	1
1.2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	3
1.2.1. Cinsel Suça Yönelen Çocuklar.....	4
1.2.1.1.Cinsel Suça Yönelen Çocuklara İlişkin Tanımlanan Modeller.....	4
1.2.1.2.Cinsel Suça Yönelen Çocukların Sınıflandırılması.....	9
1.2.1.3. Cinsel Suça Yönelen Çocukların Bireysel, Sosyal ve Çevresel Özellikleri.....	13
1.2.1.3.1. Cinsel Suça Yönelen Çocukların Bireysel Özellikleri.....	15
1.2.1.3.1.1. Çocuklukta İstismar Geçmişi.....	15
1.2.1.3.1.2. Akademik ve Bilişsel Fonksiyon.....	18
1.2.1.3.1.3. Ruh Sağlığı Durumları.....	20
1.2.1.3.1.4. Madde Bağımlılığı.....	22
1.2.1.3.1.5. Cinsel Bilgi ve Deneyimler.....	23
1.2.1.3.2. Cinsel Suça Yönelen Çocukların Sosyal ve Çevresel Özellikleri.....	27
1.2.1.3.2.1. Aile İlişkileri.....	27
1.2.1.3.2.2. Sosyal Beceri ve Sosyal İlişkiler.....	31
1.2.1.3.2.3. Pornografi.....	34
1.2.1.4. Cinsel Suça Yönelen Çocukların Değerlendirilmesi ve Tretman Modelleri.....	36
1.2.1.4.1. Cinsel Suça Yönelen Çocukların Değerlendirilmesi.....	36
1.2.1.4.2. Cinsel Suça Yönelen Çocuklara YönelikTretman Modelleri.....	37

1.2.1.4.2.1. Grup Terapileri.....	38
1.2.1.5. Suça Yönelen Çocuklarla Çalışmada Bir Disiplin ve Meslek Olarak Sosyal Hizmetin Yeri.....	40
1.2.1.5.1. Suça Yönelen Çocuklarla Grup Çalışması.....	44
1.2.2. Türkiye’de Durum.....	47
1.2.3. Araştırmanın Amacı.....	57
1.2.4. Araştırmanın Önemi.....	
1.2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	59
1.2.6. Araştırmanın Tanımları.....	59
 BÖLÜM II.....	60
 YÖNTEM.....	60
 2.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	60
 2.1.1. Nitel Aşama: Yaşam Öyküsü Görüşmeleri.....	63
2.1.1.1. Nitel Veri Toplama Süreci.....	63
2.1.1.1.1. Görüşme Süreci.....	64
2.1.1.2. Nitel Verinin Analizi.....	66
2.1.2. Nicel Aşama: Grupla Sosyal Hizmet Uygulaması.....	67
2.1.2.1. Nicel Veri Toplama Araçları.....	68
2.1.2.1.1. Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri.....	68
2.1.2.1.2. Empatik Beceri Ölçeği.....	69
2.1.2.1.3. Hacettepe Kişilik Envanteri Sosyal İlişkiler Alt Ölçeği.....	70
2.1.2.1.4. Soru Kağıdı.....	71
2.1.2.2. Deneysel İşlemler.....	75
2.1.2.2.1. Deneysel İşlemin Hedefleri.....	72
2.1.2.2.2. Araştırma Grupları.....	73
2.1.2.2.3. Araştırma Gruplarının Özellikleri.....	74
2.1.2.3. Grupla Sosyal Hizmet Uygulaması.....	76

2.1.2.3.1. Etkileşim Grubu.....	77
2.1.2.3.2. Psikodrama Grubu.....	78
2.1.2.3.3. Etkileşim Grubu Uygulaması Süreci	79
2.1.2.4. Verilerin Analizi.....	80
2.1.3. Araştırmada Etik Sorunlar.....	81
 BÖLÜM III.....	 84
 BULGULAR ve YORUM.....	 84
 3.1. YAŞAM ÖYKÜSÜ GÖRÜŞMELERİNE İLİŞKİN BULGULAR	 84
3.1.1. Tanıtıcı Bulgular.....	84
3.1.1.1. Görüşülen Çocuklar ve Ailelerine İlişkin Tanıtıcı Bulgular.....	84
3.1.1.2. Arkadaş Grubu, Okul ve İş Yaşamına İlişkin Tanıtıcı Bulgular.....	85
3.1.1.3. Suç İle İlgili Tanıtıcı Bulgular.....	86
3.1.2. Çocukların Yaşam Öykülerine İlişkin Bulgular.....	87
3.1.2.1. Çocukların Yaşam Alanı.....	87
3.1.2.1.1. Giriş Anlatısı ve Çocukluk Yaşamı.....	87
3.1.2.1.2. Aile Yaşamları.....	91
3.1.2.2. Çocuğun Sistemlerle İlişkisi.....	98
3.1.2.2.1. Arkadaşlık İlişkileri.....	98
3.1.2.2.2. Okul Yaşamı.....	103
3.1.2.2.3. İş Yaşamı.....	108
3.1.2.3. Suç ve Sonrası.....	110
3.1.2.3.1. “Olay” ve Sonrasında Yaşananlar.....	111
3.1.2.3.2. Yargı Sürecinde Yaşananlar.....	119
3.1.2.3.3. Öğreten ve Ökseleyen Yaşantı: Cezaevi.....	124
3.1.2.3.4. İslahevi Yaşamı.....	133
3.1.2.3.5. Cinsel İlgı ve Merak.....	145
3.1.2.3.6 Gelecek Planları.....	146
 3. 2. GRUPLA SOSYAL HİZMET UYGULAMASINA İLİŞKİN BULGULAR.....	 148

3.2.1. Grupla Sosyal Hizmet Uygulamasında Ele alınan Temalar.....	149
3.2.1.1. Benlik Saygısı	149
3.2.1.2. Empatik Beceri.....	151
3.2.1.3. Sosyal İlişki.....	153
3.2.2. Araştırma Gruplarının Grupla Sosyal Hizmet Uygulaması Süresince Sosyal Yaşamlarına İlişkin Bulgular	155
3.2.3. Grupla Sosyal Hizmet Uygulaması Öncesi ve Sonrası Ölçümlere İlişkin Bulgular	163
3.2.3.1. Benlik Saygısıyla İlgili Bulgular.....	163
3.2.3.2. Empatik Beceriyle İlgili Bulgular.....	171
3.2.3.3. Sosyal İlişkiyle İlgili Bulgular.....	177
 BÖLÜM IV.....	 183
 SONUÇ VE ÖNERİLER.....	 183
 4.1. SONUÇLAR.....	 183
4.1.1. Yaşam Öyküsü Görüşmelerine İlişkin Sonuçlar.....	184
4.1.1.1. Çocukların Yaşam Alanlarına İlişkin Sonuçlar.....	184
4.1.1.2. Çocukların Sistemlerle İlişkisiyle İlgili Sonuçlar.....	186
4.1.1.3. Suç ve Sonrasına İlişkin Sonuçlar.....	187
4.1.2. Grupla Sosyal Hizmet Uygulamasına İlişkin Sonuçlar.....	191
4.1.3. Genel Sonuçlar ve Tartışma.....	193
 4.2. ÖNERİLER.....	 197
 KAYNAKÇA.....	 202
 EK'ler.....	 232
EK-1 İslahavi Gözlem Raporu.....	233

EK-2 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	235
EK-3 Grupla Sosyal Hizmet Uygulaması Toplantıları Özet Raporları.....	237
EK-4 Soru Kağıdı.....	249
EK-5 Grupla Sosyal Hizmet Uygulamasının Yapıldığı Üç Aylık Sürede Araştırma Gruplarının Sosyal Yaşamlarına İlişkin Ön Test ve Son Test Puan Ortalamaları.....	252
EK-6 Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri.....	260
EK-7 Empatik Beceri Ölçeği.....	261
EK-8 Hacettepe Kişilik Envanteri Sosyal İlişkiler Alt Ölçeği.....	266
EK-9 Sözlük.....	267

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: Yaş Grubu ve Cinsel Suç Türüne Göre Güvenlik Birimine Gelen Çocuklar.....	66
Tablo 2: Araştırma Gruplarının Yaş ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımları	90
Tablo 3: Araştırma Gruplarına Uygulanan Deneysel İşlem.....	91
Tablo 2: Araştırma Gruplarının Sağlık Yaşamı.....	170
Tablo 5: Araştırma Gruplarının İş Yaşamı.....	171
Tablo 6: Araştırma Gruplarının Okul Yaşamı.....	172
Tablo 7: Araştırma Gruplarının İslahevi Personeliyle Yaşadığı İlişkileri	173
Tablo 8: Araştırma Gruplarının Aile Yaşamı.....	175
Tablo 9: Araştırma Gruplarının Akrabalarla İlişkileri	176
Tablo 10: Araştırma Gruplarının Kuruluşta Aldığı Kurslar.....	176
Tablo 11: Kitle İletişim Araçlarından Etkilenme.	177
Tablo 12: Deney ve Kontrol Grubunun Uygulama Öncesi ve Uygulama Sonrası Coopersmith Benlik Saygısı Envanterinden Aldığı Puan Ortalamaları.....	179
Tablo 13: Deney ve Kontrol Grubunun Uygulama Öncesi ve Sonrası Coopersmith Benlik Saygısı Envanterinden Aldığı Puan Durumu	180
Tablo 14: Deney ve Kontrol Grubunun Uygulama Öncesi ve Uygulama Sonrası Empatik Beceri Ölçeğinden Aldığı Puan Ortalamaları	187
Tablo 15: Deney ve Kontrol Grubunun Uygulama Öncesi ve Sonrası Empatik Beceri Ölçeğinden Aldığı Puan Durumu.....	188
Tablo 16: Deney ve Kontrol Grubunun Uygulama Öncesi ve Uygulama Sonrası Sosyal İlişkiler Alt Ölçeğinden Aldığı Puan Ortalamaları	192
Tablo 17: Deney ve Kontrol Grubunun Uygulama Öncesi ve Sonrası Sosyal İlişki Alt Ölçeğinden Aldığı Puan Durumu.....	193

BÖLÜM I

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Sanayi devrimi ile yaşanan hızlı sosyoekonomik ve kültürel değişimler, bu değişimlerin gerisinde kalan ve uyum sağlayamayan yeni ihtiyaç gruplarını ortaya çıkarmıştır. Bu gruplardan biri olarak suça yönelen çocuklar, on dokuzuncu yüzyılın sonundan başlayarak toplumların müdahale odağından biri olmuştur. Küreselleşme ile ortaya çıkan hızlı toplumsal, kültürel ve ekonomik değişimlerin de etkisiyle çocuk suçluluğu, gerek dünyada ve gerekse ülkemizde giderek kendini daha fazla hissettiren bir sosyal sorun olarak yaşanmaktadır. Çocuk kavramının tartışıldığı bir dönem olarak on dokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyıl, çocuklarla ilgili ulusal ve uluslararası düzenlemelere gidilen bir dönemi içermektedir. Bu düzenlemelerden biri olan ve Türkiye'nin de kabul ettiği Çocuk Hakları Sözleşmesi, korunması gereken bir grup olarak suça yönelen çocuklar için de bir takım düzenlemeleri barındırmaktadır. Sözleşmenin 37. ve 40. maddeleri suça yönelen çocukların haklarının korunması ve topluma kazandırılmalarına ilişkin hükümler içermektedir. Bir başka düzenleme olan Havana Kuralları, özgürlüğünden yoksun bırakılmış küçüklerin korunması ile ilgilidir. Çocuk adalet sistemine ilişkin Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Beijing Kuralları)nda yer alan ilkeleri vurgulayan Havana Kuralları, özgürlüğünden yoksun bırakılmış küçükler için asgari standartları oluşturmayı amaçlamıştır. Gerek Çocuk Hakları Sözleşmesi gerekse Havana Kuralları, suça yönelen çocuklar için başvurulacak tedbirlerde en son çarenin “hapsedilme” olduğunu vurgulamaktadır.

Uluğtekin (1989: 170), suça yönelen çocuklara yönelik tretmanın amacının, hükümlü çocuğun hatalı ve eksik toplumsallaşma deneyimini ödünleyici bir olumlu deneyimi kazandırmak yoluyla onun yeniden toplumsallaşmasını sağlamak olduğu görüşündedir. İl (1999: 162), çağdaş ıslah anlayışının bireyi tekrar topluma kazandırmak olduğunu vurgularken, bunun suç işlemiş bireylerin sorun ve ihtiyaçlarına uygun rehabilitasyon programları yoluyla başarılabilirliğini ifade etmiştir.

Çocukların yöneldiği suçlardan biri olarak cinsel suçlarda özellikle yurt dışında son yıllarda artış görülmektedir. Bu durum, bilim adamlarını “cinsel suça yönelen çocuk”lar ve suça yönelme nedenleriyle ilgili olarak yeni arayışlara itmiştir. Araştırmalar, çocukların cinsel suça yönelmelerinde çeşitli faktörlerin önemini vurgulamaktadır. Bunlar çocuğun bireysel özellikleri, aile ilişkileri, arkadaşlık ilişkileri, okul yaşamı ve çevresel etkenler gibi faktörleri içermektedir. 1980’li yıllardan itibaren özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nde cinsel suç işlemiş çocukların sayısında görülen artışla birlikte, bu sorun üzerinde bir odaklaşma olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri’nde tretman programları 1982’den itibaren 20’den 800’lere varmıştır (Knopp, Freeman-Longo ve Diğerleri 1994; akt. : Becker 1998: 317). Bu programlar, bireysel terapiden grup terapisine kadar çeşitli yaklaşım biçimlerini içermektedir.

Çok faktörlü bir olgu olarak çocuk suçluluğu pek çok disiplinin bir arada çalışmasını içeren, çok disiplinli bir anlayışı gerekli kılmaktadır. Boehm (1959: 54;akt. : Devasia ve Devasia 1992: 121-129) bu disiplinlerden biri olarak sosyal hizmetin amacının, suça yönelen bireyin topluma kazandırılmasının yanında, toplumun onlardan ne beklediğini anlamalarına yardımcı olmak olduğu görüşündedir.

Sosyal hizmet disiplini ve mesleği, yukarıda ifade edilen amaçlarını yerine getirirken genelci bakış açısıyla, bireyden topluma uzanan çeşitli düzeylerde (mikro, mezzo ve makro) müdahalelerde bulunmaktadır. İl (1999: 163), bu müdahalelerden biri olarak mezzo düzeyde olan grup çalışmalarının sosyal hizmet uygulamalarında giderek geliştiğini ve grup etkileşiminden yararlanılarak bireylerde davranış değişikliği yaratılabileceğini ifade etmiştir. CSYÇ’lerle ilgili literatüre bakıldığında, grup çalışmalarının CSYÇ’lere yönelik hazırlanmış çoğu tretman programının içinde yer aldığı görülmektedir.

Türkiye’ye bakıldığında suça yönelen çocuklara yönelik tretman programlarının yetersiz kaldığı görülmektedir. Suça yönelen çocuklarla ilgili ilk ve öncelikli müdahalenin kurum bakımı olduğu görülmektedir. Bu çocuklara yönelik tretmanın ise daha çok onların örgün ve yaygın eğitimlerini ve beceri kazanmalarına

¹ Cinsel suça yönelen çocuk, bundan böyle CSYÇ olarak kısaltılacaktır.

yönelik çalışmaları içerdiği söylenebilir. Adalet Bakanlığı'nın 2001 yılında gerçekleştirmiş olduğu Arama Konferansında çocuklara yönelik ıslah kuruluşlarında tretman programlarının mevcut durumundan bahsedilirken, çocukların suç türü ve ihtiyaçlarına yönelik programlardan çok, çocukların eğitimlerini ve tahliye sonrası izleme ve değerlendirmelerini içeren çalışmalar kastedildiği söylenebilir (T.C. Adalet Bakanlığı Arama Konferansı Raporu 2001:16-17). Halbuki tretman programlarının, her çocuğun ihtiyaç ve sorunlarına yanıt verebilecek bir biçimde düzenlenmiş olması önemlidir. Bu anlamda, ülkemizde CSYÇ'lerin durumunun daha kritik olduğu söylenebilir. Konuyla ilgili ülkemizde yapılmış araştırmalara bakıldığında çalışmaların, çocukların doğrudan katıldığı çalışmalar olmaktan çok, dosyalarının taranmasını içeren çalışmalar olduğu görülmektedir. Mevcut araştırmalarda CSYÇ'lerin bireysel, sosyokültürel ve ekonomik özellikleri, aileleri, çevrelerine ilişkin özellikler ve suça yönelmelerinde etkili olan faktörler hakkında derinlemesine ve ayrıntılı bilgi eksikliğinin olduğu düşünülmektedir. Bu bilgi eksikliği, çocukların cinsel suça yönelmesinde koruyucu ve önleyici çalışmalar açısından önem taşıdığı gibi, cinsel suça yönelmiş ve bu suçtan hükümlü çocukların toplumla bütünleştirilmesi açısından da önemlidir. Bu nedenle CSYÇ'lerin bireysel ve çevresel özelliklerine ilişkin bilgi edinmenin yanında bu çocukların toplumda üretken ve katılımcı bireyler olarak yerlerini almaları açısından gerekli tretman programlarının geliştirilmesine temel oluşturacak ayrıntılı çalışmalara gereksinim olduğu düşünülmektedir.

İşte bu araştırmada temel problem CSYÇ'lerin suça yönelmelerine etki eden bireysel, ailesel, sosyoekonomik, kültürel ve çevresel faktörlere ilişkin bilgi eksikliğidir. Bu nedenle, bu araştırmanın Türkiye'de çocuk adalet sisteminde CSYÇ'lerle ilgili varolan durumu uygulama ve hizmetler açısından değerlendirebilmek ve CSYÇ'lerin toplumla bütünleşebilmeleri için ihtiyaç duydukları tretman programlarına temel oluşturmak açısından veri elde etmenin gerekli olduğu düşünülmektedir.

1.2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmada ele alınacak ilk konu CSYÇ'lere ilişkin literatürde tanımlanan modellerdir. Burada çocukların cinsel suça yönelme nedenlerine ilişkin bu araştırmada benimsenen modeller ele alınmaktadır. Daha sonra CSYÇ'lere ilişkin

literatürde yer alan çeşitli sınıflandırmalar verilmiştir. CSYÇ'lerin bireysel, sosyal ve çevresel özellikleri ve literatürde bu çocuklara yönelik tretman modellerinden grup terapileri üzerinde durulmaktadır. Tretman ekibinin bir üyesi olarak sosyal hizmet disiplininin suça yönelen çocuklara müdahalesi ve bu müdahalelerden biri olan grupla çalışma uygulaması üzerinde durulduktan sonra son olarak, CSYÇ'lerin Türkiye'deki durumu ele alınmaktadır.

1.2.1. Cinsel Suça Yönelen Çocuklar

Cinsel suç, uzun yıllar boyunca sadece yetişkinler tarafından işlenen bir suç türü olarak kabul edilirken, çocuklar tarafından da işlenmesi araştırmacıların ilgisini bu konuya çekmiştir. Araştırmalar, cinsel suç işleyen grubun çoğunluğunun ergenlik yıllarında ve ilk yetişkinlikte problemli cinsel davranışlar gösterdiğini desteklemektedir. Bu gruba, zamanında etkili bir müdahale yapılması CSYÇ'lerin daha sonraki yaşamlarında kronik cinsel suç işleyen bireyler haline gelmelerinin önlenmesi açısından önemlidir (Kemp 1998: 189).

O halde cinsel suça yönelmiş çocukları tanımak ve cinsel suçun dinamiklerini anlamak gerekmektedir. Aşağıda, CSYÇ'lerin bu suça yönelmesindeki nedenler tartışılmış ve literatürde en çok tartışılan iki model tanımlanmıştır: Bunlar Lane ve Zamora (1982) tarafından ortaya atılan ve Lane (1991,1997) tarafından geliştirilen "Cinsel İstismar Döngüsü" ve Becker ve Kaplan'ın (1988) Modeli'dir.

1.2.1.1. Cinsel Suça Yönelen Çocuklara İlişkin Tanımlanan Modeller

Çocuklar tarafından işlenen cinsel suçun etiyolojisini açıklamaya yönelik genel olarak kabul edilen bir teori bulunmamaktadır. Bu konuda literatürün yeni oluşu, çocuklarca işlenen cinsel suçu açıklayan teorilerin yetişkin suçluluğundan uyumlandırılmasında etkili olmuştur. CSYÇ'lere ilişkin bir model yetişkin erkek cinsel suçlular için Finkelhor tarafından geliştirilmiştir. Bu model uygulamada ergenlerle ilgili olarak da kullanılmaktadır. Finkelhor (1984), cinsel istismarın gerçekleşmesinden önce bir araya gelmesi gerekli olan dört belirleyici (precondition) önermektedir. İlk iki

madde istismar eden kişiyle diğerleri ise istismar eden kişinin dışındaki faktörlerle ilgilidir:

1. İstismar İçin Motivasyon: Bu, kurbanın bazı önemli duygusal ihtiyaçları ve/veya cinsel doyumu karşılamasıyla ilgilidir. Cinsel doyumu sağlayan diğer kaynaklara ulaşamama veya bu kaynakların daha az doyum sağlayıcı olması istismar davranışının ortaya çıkmasında önemlidir.

2. Motivasyonu Harekete Geçmesine Karşı Olan İçsel Engelleyiciler (Internal Inhibitions) 'in Üstesinden Gelme: Bu da çoğunlukla bilişsel bozukluklar, tutum ve inancın bilişsel bozukluğu desteklemesi ile kurbanın bireysel olarak ya da bir "kategori" olarak rıza gösteriyor olduğunun ya da istismarın sorumluluğunu aldığı düşünülmesiyle ilgilidir.

3. Cinsel İstismar İçin Dışsal Engelleyiciler (External Inhibitions) 'in Üstesinden Gelme: Potansiyel kurbanı ulaşma olanağının olduğu çevrede istismar mümkün olmaktadır. Çocuk kurbanlarla ilgili vakalarda, bu çocuğa bakan kişiyle ilgili olmaktadır.

4. İstismar İçin Kurbanın Direncini Kırma veya Üstesinden Gelme: Finkelhor (1984), bunun istismar için bir direnci kırmak kadar bir çocuğun hedef olmasını engellemeyi de içeren kişilik özelliklerini de içeren pek çok faktörler ile ilgili olabildiğini ifade etmiştir (Akt: Masson ve Erooga 1999: 11-12).

Finkelhor ve Browne (1986; akt. : Masson ve Erooga 1999: 3), cinsel istismarın çocuk ve gençler üzerindeki etkilerinin, istismar deneyiminin bir tepkisi olarak istismara yönelme olarak bir mekanizma şeklinde devam ettiği görüşündedir. İstismarı izleyen travmatik cinselleştirme (traumatic sexualization)nin bir parçası olarak, uygun olmayan cinsel davranış ve cinselleştirilmiş tepkilerin, istismar eden kişi tarafından psikolojik ve fizyolojik olarak ödüllendirilebildiğini ifade etmektedirler. Dolayısıyla yakınlık, yakın ilişkiler ve güç cinselleştirilebilmektedir. Böylece istismarın bir parçasını oluşturabilen güçsüzlük; başkaları üzerinde kontrol ya da baskın olma ihtiyacını ortaya çıkarabilmektedir. İstismar sonucu ortaya çıkabilen ihanet duyguları, uygun ilişkiler kurma becerisini zayıflatabilmekte, düşmanlık ve güvensizlik duygularına neden olabilmekte ve belki de misilleme yapma isteğini doğurabilmektedir. Sonunda İstismar sonucunda damgalanmış olma, benlik imajına

daha fazla zarar verebilmekte ve diğer faktörlerin etkisini artıran bir izolasyon ortaya çıkarabilmektedir.

Çeşitli faktörlere yönelik (çocuklukta kötü muamele geçmişi, madde bağımlılığı gibi) görgül ve klinik çalışmalara yönelik ilginin artmasına karşın, bugün literatürde en çok kabul gören iki model bulunmaktadır. Bunlar Becker ve Kaplan'ın (1988) Modeli ve Lane'in (1997) Cinsel istismar Döngüsü² Modeli'dir. Aşağıda kısaca bu modeller üzerinde durulmuştur:

Cinsel İstismar Döngüsü (İstismar Zinciri): Bunlardan birincisi Lane ve Zamora (1982, 1984; akt. : Lane 1997) tarafından oluşturulan ve sonradan Sandy Lane (1991, 1997) tarafından geliştirilen "cinsel istismar döngüsü"dür. Lane ve Zamora'nın (1982, 1984;akt. : Lane 1997) ergenlerle çalışma deneyimleri cinsel istismar döngüsü kavramının gelişimini sağlamıştır. Bu döngü, problematik durumlara ve etkileşimlere verilen disfonksiyonel tepkilerle ilgilidir. Modelde tepkiler, daha sonra cinselleştirilecek olan güç ve kontrolün bozuk bir biçimde algılanmasında temellenmektedir. Ergenler için cinsel istismar döngüsü, istismar davranışından önce, süresince ve sonra bilişsel ve davranışsal ilerlemelerle temsil edilmektedir (Lane 1997: Masson ve Erooga 1999: 9). Ergenin sahip olduğu yaşam deneyimleri ve inançları onları bir olay, etkileşim ya da probleme karşı çaresizlik duygularıyla (olay) tepki vermelerinde, stres verici olarak deneyim etmelerinde ve o anda güvensiz (olumsuz beklenti-negative anticipation) olarak beklentiye girmelerinde uygun hale getirmektedir. Çaresizlik duyguları sorundan, duygulardan ve beklenen sonuçlardan (kaçış) kaçma isteğine eşlik etmektedir. Etkinin süresi geçicidir ve güç temelli davranışlar ve seks gibi (fantezi) iyi hissettirecek diğer davranışları düşünmeye neden olur. Kontrol ya da baskınlığın kullanımı, sonunda cinsel olarak (cinsel istismar) ifade edilir. İşte o zaman, davranışın bilgisi ve yakalanmış olmanın (kaçıcı düşünme-fugitive thinking) dışsal sonuçlarının korkusu ile baş etmeye ihtiyaç duyulur. Bu anksiyete ya da rahatsızlığı tolere edememe sonradan düşünme bozuklukları ya da bilişsel bozuklukları içeren davranışa neden olur. Döngü, rahatsızlığı geçici olarak azaltan problemi çözmeyen fakat uygun olmayan baş etme mekanizmaları yoluyla temsil edilir (Masson ve Erooga 1999: 10).

2

Lane'in (1997) Modeli, kaynaklarda cinsel istismar döngüsü (sexual abuse cycle) veya cinsel saldırı döngüsü (sexual assault cycle) olarak geçmektedir. Bu araştırmada cinsel istismar döngüsü kavramı kullanılmıştır.

Becker (1998: 319), modelin çocuğun olumsuz benlik imajına sahip olmasıyla başladığını ifade etmektedir. Olumsuz benlik imajı, çocuğun kendine yönelik olumsuz tepkilerle karşı karşıya kalması durumunda, uygun olmayan baş etme stratejilerinin kullanma olasılığını artırmaktadır. Olumsuz benlik imajı da bireyin diğer bireylerden olumsuz tepki almasının belirleyicisi olmaktadır. Beck (1998: 320) bu önceden beklenen (anticipated) reddedilmeye karşı çocuğun, kendini korumak amacıyla izole ettiğini, toplumdan çektiğini ve kontrol eksikliği veya güçsüzlük duygularını ödünlemek için fanteziler kurmaya başladığını ifade etmiştir. Righthand ve Welch (2001: 44) bu sürecin, suç davranışı ile sonuçlandığını ve suç ile çocuğun daha fazla olumsuz deneyimler yaşadığı, reddedilme duygularının arttığı ve olumsuz benlik imajının daha da güçlendiğini ifade etmektedir. Grant'e göre (2000: 4) döngü, suçlulara ve tretman görevlilerine cinsel istismar davranışını araştırmak ve daha fazla suçu önlemeye dönük olarak bu çocuklara yönelik bireysel müdahale stratejileri geliştirmek için teorik bir çerçeve sağlamaktadır. Ryan ve Lane (1997;akt. : Grant 2000: 4) döngünün, çocuğun içinde yaşadığı koşulları, onun düşünce, duygu ve davranışlarını dikkate alması; çok yönlü bir bakışa sahip olması; genelde fonksiyonel olmayan örüntülere ve belirgin olarak cinsel istismar örüntülerine uygulanabilir olması ve cinsel suçluların tretmanı için eklettik bir yaklaşımı benimsemesi açısından geniş ölçüde kullanılabileceğini ifade etmektedir.

"İstismar zinciri teorisi", çocuklukta cinsel istismara maruz kalmanın yetişkinlikte cinsel istismara yönelmenin göstergesi olabileceğini vurgulamaktadır. Çocuklukta yaşanan cinsel istismarın daha sonra istismar davranışı için model oluşturacağı ve yetişkinlikteki cinsel yakınlık kurmayı zorlaştıracığına yönelik bir açıklama ortaya konmuştur (Hall ve Hirschman 1991; Marshall ve Barbaree 1990; akt. : Haywood ve Diğerleri 1996: 1234). Çocuklukta cinsel istismar deneyimi yaşayan çocuklar, damgalanmaktadır ve bu dinamik içinde, çocuklar, kendilerini "kötü" görmekte ve bu olumsuz duyguyla davranış göstermektedir (Finkelhor ve Browne 1985; Ryan ve Diğerleri 1987; akt. : Haywood ve Diğerleri 1996; 1234).

Görüldüğü gibi, modelin temel noktasını çocuğun istismara maruz kalması, olumsuz benlik imajı ve buna bağlı olarak kullandığı olumsuz baş etme stratejileri oluşturmaktadır. Model, bireysel özelliklerin yanında çocuğun çevresiyle etkileşimini de içermektedir. Çünkü çocuğun benlik imajının oluşumunda çevreden gelen ve

algılanan tepkiler önemlidir. Bunun yanında modelde, çocuğun cinsel suç işlemesinde önemli olan risk faktörleri ifade edilmiştir. Bu faktörlerin çocuk tarafından fark edilmesi tekrar suç işlemeyi önleme açısından önemlidir. Sonuç olarak model, çocuğun cinsel suça yönelişini çocuktan başlayarak çevreyi içine alan biçimde kapsamlı olarak ele almaktadır.

Becker ve Kaplan'ın Modeli: İkinci model, Becker ve Kaplan (1988) tarafından geliştirilmiştir. Model, cinsel saldırı davranışının gelişimine katkıda bulunan bir dizi faktörü içermektedir. Modele göre, ilk işlenen cinsel suç, sosyal izolasyon, dürtü davranım bozukluğu, sınırlı bilişsel beceriler, fiziksel ve/veya cinsel istismar geçmişi (Mason ve Erooga 1999: 2) sosyal becerilerin olmayışı, cinsel olmayan bir sapma hikayesine sahip olma gibi **kişisel özellikler**; zora dayalı cinsel davranışı (coercive sexual behaviour) destekleyen aile inanç sistemleri, zayıf sosyal ilişkiler ve empatiyi (Mason ve Erooga 1999: 2) içeren **aileyle ilgili özellikler**; çocukların cinselleştirilmesi (sexualisation of children) ve erkeğin zora dayalı cinsel davranışını destekleyen toplum, antisosyal davranış gösteren **arkadaş grubu** (Mason ve Erooga 1999: 2) ve sosyal dışlanma gibi **sosyal çevresel değişkenlerin** bir kombinasyonu sonucudur (Beck 1998: 319-320). Çocuk ilk cinsel suçtan sonra olası üç yolda ilerleyebilir: Birincisinde, çocuk (kız ya da erkek) artık daha fazla suç işlemeyecektir. İkinci yolda, çocuk, başka cinsel suç işlemekle kalmamakta cinsel içerikli olmayan suçlar da işlemektedir. Becker ve Kaplan (1988; akt. : Beck 1998: 319-320), bu yolu suçluluk yolu olarak tanımlamıştır. Üçüncü ve son yol ise, çocuğun cinsel suç işlemeye devam edeceği, sıklıkla sapan biçimde bir cinsel uyarılmayı (paraphilic arousal) geliştireceği cinsel ilgi örüntüsü (sexual interest pattern) yoludur. Becker (1990: 363), cinsel suç davranışının nedenlerinin bireyden bireye farklılık gösterdiğini ve bu nedenle gerçekte yararlı olacak modelin, birey, aile ve kültürel değişkenleri içeren kapsamlı bir model olması gerektiğini vurgulamıştır.

Becker ve Kaplan'ın (1988) Modeli incelendiğinde, modelin cinsel suç davranışında bireysel ve çevresel faktörleri vurguladığı görülebilir. Yani suç olgusunda sistemsel bir bakışa sahiptir. Suç davranışında sosyal beceri ve cinsel deneyimleri de ele almaktadır. Bunun yanında diğer suç türlerinde önemli olan aile faktörü özellikle vurgulanmış ve çocuğun etkileşimde bulunduğu ve içinde yaşadığı çevresel faktörlere işaret edilmiştir.

Konuyla ilgili literatür tarandığında bu iki modelin de cinsel suçu açıklamada etkili olduğu görülmüştür. Araştırmalar, her iki modelle de uyumlu bulgular ortaya koymuştur. Dikkatli bir biçimde incelendiğinde iki modelin birbirini tamamladığı görülmektedir. Cinsel suç, çocukla ilgili bireysel özelliklerin yanında çocuğun çevresi ile etkileşimi ile değerlendirilmesi gereken bir sorundur.

Weinrott (1996;akt. : Becker 1998: 318), cinsel suça ilişkin açıklamaların çok basit ve evrensel düzeyde yapıldığını ifade ederken, çocuklara ilişkin CSYÇ'lere ilişkin tipoloji araştırmaları ve etiyolojik çalışmaların bulgularının bütünleştirilmesi, farklı tip cinsel suç işleyen çocuklarda bireysel olarak odaklanması gerektiğini vurgulamıştır. Weinrott'un (1996;akt. : Becker 1998: 318) ifade ettiği gibi, iki modeli bütünleştirerek kullanmak, CSYÇ'lerin davranışlarını ve durumlarını açıklamak açısından daha doğru olacaktır. Dolayısıyla her iki model de bu araştırmanın kuramsal temelini oluşturmuştur. Böyle bir kuramsal temel, CSYÇ'leri bireysel, toplumsal ve kültürel açıdan kapsamlı olarak değerlendirme olanağı sağlayacaktır.

Literatürde cinsel suç işleyen çocuklar çeşitli özelliklerine göre sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Aşağıda bu konu üzerinde durulmaktadır:

1.2.1.2. Cinsel Suça Yönelen Çocukların Sınıflandırılması

Cinsel suç işlemiş ergenlerin bazı özelliklerinin tanımlanmasına karşın, bu çocukları benzerlik ve farklılıklarına göre sınıflandıran çalışmalar az sayıdadır (Righthand ve Welch 2001: xi). Becker (1998: 317), cinsel suç işlemiş çocukları adlandırmada kullanılan dilin önemli olduğunu, bu çocukları çocuk tecavüzcüsü (child rapists) ya da pedofil (pedophile) olarak etiketlemenin çocuğu damgalayabileceğini ve dışlayabileceğini vurgulamaktadır. Becker (1998: 318), "cinsel davranış problemleri olan" veya "dokunma problemleri olan" gibi terimleri kullanırken ve çocukları tartışırken daha betimleyici olmaya dikkat edilmesi gerektiği görüşündedir. Çocuk cinsel suç işlediğinde, onun cinsel suç davranış örüntüsü geliştirmeye devam edeceği ya da cinsel sapma (paraphilia) geliştireceği konusunda yeterli veriye sahip olunmadığını ifade etmektedir.

CSYÇ'lere ilişkin geliştirilen ilk tipoloji, 1986 yılında O'Brein ve Berra (Akt. : Berenson ve Underwood 2000: 3) tarafından yapılmıştır. Bu tipoloji cinsel suçluları altı tipte kategorize etmiştir:

1. Az deneyime sahip olanlar (Naive Experimenters)
2. Sosyalleşmemiş çocuk istismarcıları (Undersocialized Child Exploiters)
3. Cinsel olarak agresif olanlar (Sexual Agressives)
4. Cinsel kompulsifler (Sexual Compulsives)
5. Grup etkisi ile cinsel suça yönelenler (Group Influenced)
6. Görünüşte sosyalleşmişler (Pseudo Socialized)

Cinsel suçluların kişilik tiplerini de yansıtmaması nedeniyle bu tipoloji alanda geniş kabul görmüştür. Bu kategorilerin deneysel olarak geçerliliği sınanmıştır. Ancak tipolojinin sistematik çalışmaları bunun geçerlilik ve güvenilirliğinin olmadığını ortaya koymaktadır.

Hunter (1998;akt. : Berenson ve Underwood 2000: 4) cinsel suçlu çocuklara yönelik benzer bir tipoloji geliştirmiştir. Bu tipoloji de çocuklara karşı cinsel suç işleyenler ile arkadaşlarına ve yetişkinlere karşı cinsel suç işleyenler olmak üzere iki gruptadır. Çocuklara yönelik suç işleyenler kendilerinden beş yıl ya da daha küçük çocuklara yönelmektedir. Hunter (1998;akt. : Akt. : Berenson ve Underwood 2000: 4) bu iki tipteki CSYÇ'lerin özelliklerini bazı başlıklar açısından ele almıştır:

1. Seçilen Kurban: Arkadaşlarına ya da yetişkinlere yönelen çocuk cinsel suçlular ağırlıklı olarak kadınları, tanıdık kişileri veya yabancıları kendilerine kurban seçmektedir. Çocuklara yönelen cinsel suçlu çocuklar ise, daha yüksek oranlarda kadınları kurban olarak seçerken, akraba ve yakınlarını da kurban olarak belirlemektedir.

2. Sosyal Geçmiş ve Suç Geçmişi: Arkadaşlarına ya da yetişkinlere karşı cinsel suç işleyen çocuklar çoğunlukla cinsel içerikli olmayan bir suç geçmişine sahiptir. Genellikle davranım bozukluğu göstermektedirler. Kendilerinden daha küçük çocuklara karşı cinsel suç işleyenler, yaygın olarak düşük benlik saygısı ve

sosyal yetersizliğe sahiptir. Sıklıkla sağlıklı ilişkiler kurmak ve sürdürmek konusunda beceriden yoksundurlar.

3. Davranış Örüntüleri: Arkadaşlarına ve yetişkinlere karşı cinsel suç işleyenler, daha yüksek düzeyde saldırganlık ve şiddet göstermektedir. Daha çok silah kullanmaya eğilimlidirler ve kurbanın yaralanmasına neden olabilirler. Çocuklara karşı suç işleyenler ise sıklıkla depresyon belirtileri göstermektedir. Şiddetli psikoseksüel ve kişilik rahatsızlığı olanlar yüksek düzeyde agresyon ve şiddet gösterebilirler.

Her iki tipoloji de CSYÇ'lerin bireysel özelliklerinin yanında sosyal ve davranışsal özellikleri üzerinde durmaktadır. Literatürde, cinsel suçlu çocuklara ilişkin sınıflama çabasından bir diğeri ise Johnson ve Feldmeth'in (1993;akt. : Kemp 1998: 201) sınıflamasıdır. Araştırmacılar CSYÇ'leri cinsel olarak tepkisel (sexual reactive) çocuklar şeklinde tanımlamış ve cinsellik düzeylerine uygun olarak çocukları dört grupta toplamışlardır:

1. Cinsel olarak kendini normal biçimde ortaya koyanlar (Grup I),
2. Cinsel olarak tepkisel olanlar (Grup II),
3. Karşılıklı olarak cinsel davranışlarda bulunanlar (Grup III),
4. Çocuklara karşı cinsel suç işleyenler çocuklar (molesting)dır (Grup IV).

Grup I' de benzer yaşta olan çocukların cinselliklerini rızaya dayalı olarak yaşaması bu grubun önemli rol oynayan özelliğini içermektedir (Johnson ve Feldmeth 1993;akt. : Kemp 1998: 201). Bu süreç, bir bilgi toplamayı içermektedir. Çocuklar birbirlerine bakmakta, birbirlerinin bedenlerine dokunmakta ve cinsiyet rollerini yerine getirmeye çalışmaktadır. Cinsellik oyunu, gönüllü olarak yapılmakta ve genellikle aynı yaştan çocukları içermektedir. Süreç kendiliğinden ilerlemektedir (Righthand ve Welch 2001: 22). Görüldüğü gibi bu gruptaki çocuklar normal çocuklar tarafından cinselliği tanımak amacıyla yapılan davranışları göstermektedir. Çocuklar cinsellik rollerini de deneyerek, bedenlerini keşfetmeye çalışmaktadırlar. Bu gruptaki çocukların ülkemizde suçtan hüküm giymekte oluşu önemlidir. Bu durum, reşit olmayan çocuklar arasındaki cinsel ilişkinin suç olup olmadığı tartışmasını gündeme getirmektedir. Akço (1996: 1) "reşit olmayanlar arasında cinsel ilişkinin suç olarak kabulü ve ceza ehliyeti" konulu yüksek lisans

alışmasında, lkemizde reşit olmayan mağdura atfedilen “cinsel ilişkiye rıza oluşturmamaya durumda olmak” özelliğinin, taraflardan birinin 18 yaşından küçük olması ve resmi nikahın bulunmaması durumunda bütün cinsel ilişkileri suç haline getirdiğini vurgulamaktadır.

Grup II' de ise çocuğun cinsellikteki odağı dengesizdir. Johnson ve Feldmeth (1993;akt. : Kemp 1998: 201), bu gruptaki çocukların cinsel organlarının çocuklarının gelişimlerinde merkezi bir yeri olduğunu, çoğunun cinsel olarak istismar edildikleri veya cinsel uyarıların dengesiz olduğu aile yaşantılarına sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Bu çocuklar aynı zamanda cinsellikleri hakkında utanç ve suçluluk duyma eğilimine sahiptir. Righthand ve Welch (2001: 22) bu çocukların aynı zamanda pornografiye maruz kaldıkları görüşündedir. Diğer çocuk veya yetişkinlere cinsel organlarını teşhir etme, onların cinsel organlarına dokunma, kendini uyarmaya çalışma ya da cinsel organlarına objeler sokma gibi davranışlar göstermektedir. Çocukta bu davranışlara eşlik eden duygular utanma ve şaşkınlıktır. Bu gruptaki çocuklara bakıldığında cinsel gelişim ve odaklarında dengesizlik göze çarpmaktadır. Cinsel suça yönelmeleri açısından bir risk grubu olduğu düşünülebilir. Bu çocuklarda aile yaşantılarındaki fonksiyonel olmayan koşullar, cinsel istismara maruz kalma gibi faktörlerin bu dengenin bozulmasında etkileri vurgulanmaktadır.

Grup III' teki çocuklara gelindiğinde, çocukların yaygın olarak ve zorlayıcı olarak (compulsive) karşılıklı cinsel aktivitede bulunduğu görülmektedir. Bu çocuklar, cinsellik hakkında duygudan yoksun olarak kabul edilmektedir (Johnson ve Feldmeth 1993: akt. : Kemp 1998: 201). Çocuklar sürekli bir biçimde vajinal ilişki, anal ilişki, oral ilişki gibi cinsel davranışlar göstermektedir. Bu çocuklarda anksiyete, suçluluk, utanma, şaşkınlık gibi durumlar görülmez ve davranışlarını durdurmak için çok az istek duyarlar. Cinsel etkinlik karşılıklıdır ve suçlu ya da kurban yoktur. Bu çocukların çoğu da daha önce cinsel istismara uğramıştır. Bazen bu çocukların cinsel davranışları, çok kaotik, disfonksiyonel ve/veya çocuklarını cinsel olarak istismar eden aileleriyle baş etme mekanizması olarak ortaya çıkar (Righthand ve Welch 2001: 22). Üçüncü grup çocukların da normal bir cinsel gelişim göstermediği söylenebilir. Çocuklar arasında suçlu ya da kurban ilişkisi olmamasına karşın zorlamaya dayalı bir cinsel etkileşim söz konusu olmaktadır. Böyle bir cinsel tepkinin daha çok çocuklarını cinsel olarak istismar eden ailelere yönelik bir savunma

mekanizması olarak geliştiği görülmektedir. Sonuç olarak, bu çocukların da cinsel suça yönelme açısından bir risk grubu olduğu söylenebilir.

Grup IV'de yer alan çocuklar, gerçekte, oral, anal, cinsel birleşme, güç kullanımı, cinsel ilişkide nesnelerin kullanımı gibi cinsel etkinlikleri içeren geniş cinsel istismar davranışı göstermektedir (Kemp 1998: 201-202). Bu çocuklarda zorlayıcı, agresif ve dürtüsel cinsel davranışlar söz konusudur. Cinsel davranışlar hile ya da zorlamayı içermektedir (Righthand ve Welch 2001: 22). Duygusal durumlarına ilişkin olarak Johnson ve Feldmeth (Akt. : Kemp 1998: 201-202), bu çocukların soğukkanlı ve bağımsız olduklarını, kurbanlarıyla tam olarak empatiden ya da onlara acımadan yoksun olduklarını ifade etmiştir. Bu gruptaki çocukların cinselliğine saldırganlık ve öfke duyguları (bazen de hırs) eşlik etmektedir. Cinselliğe eşlik eden diğer duygular, korku ve yalnızlıktır. Ensesti, gelişigüzel cinsel ilişkiyi, pornografiyi ve cinselleştirilmiş ilişkileri (sexualized relationships) de içeren yüksek düzeyde cinsel şiddete maruz kalmışlardır. Bu gruptaki çocukların da cinsel suça yönelme riskini taşıdığı görülmektedir. Buna bağlı olarak, bu çocuklarda göze çarpan bazı özellikler (kurbana yönelik empati yoksunluğu, dürtülere göre kolay hareket edebilme, zorlamaya dayalı cinsel ilişki, yoğun olarak yaşanan öfke ve saldırganlık duyguları gibi) söz konusudur.

Literatürde CSYÇ'lere ilişkin az sayıda sınıflama çabasına karşın, ortak özellikleri betimleyen çeşitli çalışmalar söz konusudur. Aşağıda, CSYÇ'lerin özellikleri bazı başlıklar altında sunulmaktadır:

1.2.1.3. Cinsel Suça Yönelen Çocukların Bireysel, Sosyal ve Çevresel Özellikleri

Araştırmalar, CSYÇ'lerde çoğunlukla görülen özelliklerin sınıflandırılmasını sağlamıştır. Son zamanlarda, çocukların cinsel suç işlemeleri, daha çok "cinsel deneyim" ve "merak duygusu" ile karakterize edilmiş ya da "ergenlik uyum tepkisi" olarak düşünülmüştür (National Adolescent Perpetrator Network 1988;akt. : Graves, Openshaw ve Adams 1992: 139). Becker, Cunningham-Rathner ve Kaplan (1986;akt. : Becker 1998: 319), cinsel suç işlemiş çocukların demografik, suç ve

cinsel geçmişlerini araştırmış, cinsel suç işlemiş çocukların yaş ortalamalarını 15 olarak bulmuştur.

Konuyla ilgili literatür tarandığında cinsel suç işlemiş çocukların heterojen bir özellik gösterdiği görülmektedir (Bourke ve Donohu 1996; Knight ve Prentky 1993; akt: Righthand ve Welch 2001: 3). Çocuklar, suç türü ve seçtikleri kurban, çocuklukta maruz kaldıkları kötü muamele geçmişleri, cinselliğe ilişkin bilgi ve deneyimleri, akademik ve bilişsel fonksiyonları, ruh sağlığı sorunları gibi özellikleri bakımından çeşitlilik göstermektedir (Knight ve Prentky 1993; Weinrott, 1996; akt: Righthand ve Welch 2001: 3). Bazı araştırmacılar, istismar geçmişi ve/veya kurban olma (Finkelhor 1986; Justice ve Justice 1979;akt. : Becker ve Diğerleri 1991: 531), psikopatoloji (Lewis, Shankok ve Pincus 1979;akt. : Becker ve Diğerleri 1991: 531), suçluluk (Loeber 1982;akt. : Becker ve Diğerleri 1991: 531) ve aileye ilişkin değişkenler (Kaplan, Becker ve Cunningham-Rathner 1988; Patterson ve Dishion 1985;akt. : Becker ve Diğerleri 1991: 531) gibi risk faktörlerini ileri sürmüştür. Bunun yanında bazı araştırmalar da cinsel suçlu çocuklarda beceri eksiklikleri (Awad ve Saunders 1989a; Katz 1990;akt. : Becker ve Hunter 1997: 179), cinsel içerikli olmayan suç geçmişi (Becker ve Diğerleri 1986) ; zayıf akademik performans ve öğrenme problemleri (Awad ve Saunders 1989a;akt. : Becker ve Hunter 1997: 179) ; depresyonu içeren ruh sağlığı sorunları (Becker ve Diğerleri 1991;akt. : Becker ve Hunter 1997: 179) ; cinsel eğitim eksiklikleri (Kaplan, Becker ve Cunningham-Rathner 1988;akt. : Becker ve Hunter 1997: 179) gibi belirli özellikleri tanımlamıştır.

Becker, Harris ve Sales (1993;akt. : Becker 1998: 319), Amerika Birleşik Devletleri'nde CSYÇ'ler üzerinde yapılmış araştırmaları gözden geçirmiş ve 73 çalışmaya dayanarak, CSYÇ'lerin heterojen bir grup olduğunu ifade etmişlerdir. Bu heterojenliği tanımlayan görgül ve geçerli bir sınıflama sisteminin geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekmektedirler. Bu nüfus grubunda sıklıkla vurgulanan bireysel özellikler; sosyal etkileşimsel becerilerin yokluğu (Awad ve Saunders 1989a; Katz 1990; akt. Becker 1998: 319) ve davranım bozukluğu (behaviour disorder)dur (Awad ve Saunders 1989a; Schram, Milloy ve Rowe 1991;akt. Becker 1998: 319). Awad ve Saunders (1989; akt. : Becker 1998:319) cinsel suç işlemiş çocuk grubunun % 83'ünde ciddi öğrenme problemleri (learning problems)nin olduğunu ve bu çocukların % 48'ine öğrenme güçlüğü (learning disabilities) tanısı konduğunu ortaya koymuştur. Bunun yanında CSYÇ'lerin zayıf dürtü kontrolüne sahip kişiler olarak

karakterize edildiği ve (Smith, Monastersky ve Deischer 1987;akt.: Becker 1998:319) ve depresyonları olduğu (Becker ve Diğerleri 1991;akt.: Becker 1998:319) da vurgulanmaktadır.

Bu araştırmada da CSYÇ'lerin özellikleri bireysel ve sosyal-çevresel özellikler olarak iki ana başlık altında toplanmıştır. Aşağıda bu konu üzerinde durulmaktadır:

1.2.1.3.1. Cinsel Suça Yönelen Çocukların Bireysel Özellikleri

CSYÇ'lerin bireysel özellikleri "çocuklukta istismar geçmişi", "akademik ve bilişsel fonksiyon", "ruh sağlığı durumları", "madde bağımlılığı", "cinsel bilgi ve deneyimler", "sapan cinsel uyarılma" olmak üzere altı alt başlıkta ele alınmaktadır.

1. 2.1.3.1.1. Çocuklukta İstismar Geçmişi

Literatürde CSYÇ'ler üzerine ilk geniş tarama Amerika Birleşik Devletleri'nde Davis ve Leitenberg (1987: 417-427) tarafından yapılmıştır. Yazarlar, vakaların büyük çoğunluğunda çocukların, kadınları ve kendilerinden daha küçük çocukları kurban olarak seçtiklerini ortaya koymuştur. Suçların % 90'ı erkek çocuklar tarafından işlenmektedir. Cinsel suç işlemiş çocuklar, suç işlememiş olanlara göre geçmişlerinde daha fazla istismar geçmişine sahiptir.

Cinsel suç işlemiş çocukların çocuklukta cinsel istismar deneyimi yaşadığı başka araştırmalarca da desteklenmiştir (Fehrenbach ve Diğerleri 1986; Kahn ve Chambers 1991; Kobayashi ve Diğerleri 1995; akt: Righthand ve Welch 2001: 3). Bir araştırmada cinsel suç işlemiş çocuklardaki cinsel istismar deneyiminin % 40 ile % 80 arasında değiştiği ifade edilmiştir (Becker ve Hunter 1997; akt: Righthand ve Welch 2001: 3).

Finkelhor ve Browne (1985;akt. : Howard 1993: 221), cinsel istismara maruz kalan çocukların bazı alanlarda zarar gördüğünü ileri sürmüştür: Finkelhor ve Browne (1985;akt. : Howard 1993: 221), cinsel istismarın kendisinin, zorlayıcı cinsel

davranış ve cinsel düşüncelere neden olabildiğini, erken gelişmiş saldırganlık, cinsel davranış veya cinsel aktiviteyi içeren bir biçimde rahatsızlık ortaya çıkabildiği görüşündedir. Bunun yanında çocuk utanç ve suçluluk duyguları geliştirmekte, kendilik değerindeki azalma başkalarıyla kıyaslamayı pekiştirmekte ve çocuk, kendilerinin arkadaşlarından farklı olduğunu düşünmektedir. Çevresi tarafından istismara uğradığı konusunda yaşanan damgalanma duygusu, çocuğun suçlu davranışa yönelmesinde, uyuşturucu ve alkol bağımlılığında, kendine zarar verme ve intihar davranışlarında açığa çıkabilmektedir. Bu süreçte cinsiyetin önemli olduğu, istismar edilen erkek çocukların cinsel olarak saldırgan olma ihtimallerinin daha yüksek olduğu ifade edilmiştir. Bulut (1996:14), istismar ve ihmalin ortaya çıkmasında iç (anababanın kişilik yapısı, çocuğun özellikleri, çocuktan çok şey talep etme gibi) ve dış (sosyal, ekonomik, çevresel ve kültürel özellikler) stres faktörlerinin çocuk ihmal ve istismarında yerini vurgularken, cinsel istismara maruz kalan çocuklardaki fiziksel ve duygusal örselenmeye dikkat çekmiştir.

Fagan ve Wexler (1988;akt. : Center for Sex Offender Management 1999: 2) aile içi şiddete maruz kalmanın psikoseksüel rahatsızlığın şiddetini ve ergenlerin cinsel suç işleme olasılığını artırdığını ileri sürmüştür. Stagg, Wills ve Howell (1989;akt. : Center for Sex Offender Management 1999: 2) çalışmalarında, aile içi şiddete tanık olmuş çocukların ilişkilerinde çatışma veya gerilim gösterme eğiliminde olduğunu ifade etmiştir. The National Committee on Violence Against Women (NCVAW:1992; akt. İl ve Arıkan 1995:284), çeşitli boylamsal araştırmalarda ağır suç işleyen kişilerin (cinayet, tecavüz gibi) aile öykülerinde aile şiddete veya anababa çatışmasına tanık oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Arıkan (1988:77) ve İl (1991akt.: İl ve Arıkan 1995:285), ailelerinde şiddete maruz kalan çocukların ilerde kendine yönelik şiddet eğilimi geliştirme, toplumsal normlara uyum gösterme, psikopatolojik kişilik özellikleri geliştirme ve sorunlarını şiddete dayalı bir biçimde çözme eğilimi gösterme özelliklerine işaret etmiştir. İl ve Arıkan'ın (1995:284-294) Türkiye'deki tüm çocuk eğitim evlerindeki (Elazığ, Sinop, İzmir, Ankara) 437 hükümlü genç ile yaptığı çalışmada, gençlerin aileleri tarafından ciddi bir biçimde şiddete uğramış olduğu sonucuna varılmıştır.

Fiziksel ve cinsel istismar deneyiminin çocuğun bireysel ve sosyal yaşamını olumsuz etkilediği görülmektedir. Özellikle cinsel istismarın etkileri daha ağır yaşanmaktadır. Çocuğun, istismar ile birlikte cinsellikle tanıştığı, yaşananla ilgili

olarak bocalama içine girdiği ve buna bağlı olarak güven duygusunun sarsıldığı düşünülmektedir. Yaşanan suçluluk, utanç, öfke duygularına eşlik eden bir biçimde kendilik değerinin zarar gördüğü söylenebilir. CSYÇ'lerin istismar geçmişine ilişkin çeşitli araştırmalar, bu çocukların geçmişinde istismarın önemini vurgulamaktadır.

Çocuklukta fiziksel istismar, ihmal ve aile şiddetine maruz kalma deneyimlerinin çocuklardaki cinsel şiddetle ilgisi bulunduğu işaret edilmiştir (Kobayashi ve Diğerleri 1995; Ryan ve Diğerleri 1996; akt: Righthand ve Welch 2001: 4). Becker ve Hunter (1997: 179) araştırmalarında CSYÇ grubundaki fiziksel istismar deneyimini % 25 ile % 50 arasında değişen bir aralıkta bulmuştur. Cinsel olarak kurban olma ve aile desteği geçmişi gibi cinsel suça eşlik eden faktörleri araştırmak için Hunter ve Figueredo (1999;akt. : Becker ve Hunter 1997), araştırmalarında çeşitli karşılaştırma ve kontrol grupları kullanmıştır. Araştırmada, cinsel suçun belirleyicisi olan dört değişken ileri sürülmüştür: Bunlar, küçük yaşta kurban olma, yüksek istismar oranları, istismar deneyimi ve istismarın ortaya çıkması arasındaki zaman dilimi ile istismarın ortaya çıkışından sonraki algılanan aile desteği düzeyidir.

Cooper, Murphy, ve Haynes (1996;akt. : Becker 1998: 325), fiziksel ve cinsel istismara uğramış olan ve olmayan CSYÇ'leri karşılaştırmıştır. Araştırmada, istismara maruz kalmış çocukların, istismar deneyimi yaşamamış olanlardan 1. 6 yıl önce cinsel suç davranışına başladığını, diğerlerinden iki kat sayıda kurbanları olduğunu, hem kız hem de erkek kurbanları olma olasılıklarının daha fazla olduğunu, cinsel suçlarını kendi aile üyelerinin dışına taşıma olasılığının bulunduğunu ortaya koymuşlardır.

Becker ve Diğerleri (1991: 531-536), cinsel suçtan hükümlü ve bu suçtan itham edilen 246 çocuğun, cinsel ve fiziksel istismar geçmişlerini araştırmışlardır. Araştırmada, istismara uğramış 120 kişinin %15'inin hafif düzeyde, % 20'sinin orta düzeyde ve % 29. 2'sinin şiddetli düzeyde depresyon belirtisi gösterdiği belirlenmiştir. İstismara uğramayanların % 49. 2'sinin depresyon belirtisi göstermediği, % 14. 3. 'ünün hafif düzeyde, % 17. 5'inin orta düzeyde ve % 19'unun şiddetli düzeyde depresyon belirtisi gösterdiği belirlenmiştir.

İstismar, çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal yaşamlarında olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. CSYÇ'lerin kötü muameleye maruz kalmalarına ilişkin geçmişlerine bakıldığında, araştırmalarda da görüldüğü gibi CSYÇ'lerin diğer suçlara yönelmiş çocuklara göre daha fazla fiziksel ve cinsel istismara maruz kaldığı görülmektedir. Literatürde, bu çocukların akademik ve bilişsel alanlarda da bazı güçlükler yaşadığı vurgulanmaktadır. Aşağıda, bu konu üzerinde daha ayrıntılı durulmaktadır:

1.2.1.3.1.2. Akademik ve Bilişsel Fonksiyon

Çoğu araştırma, cinsel suçlu çocukların akademik alanda güçlükleri olduğunu vurgularken (Fehrenbach ve Diğerleri 1986; Kahn ve Chambers 1991; Miner, Sikert ve Ackland 1997; akt. : Righthand ve Welch 2001: 9), bazı araştırmalar bu çocukların akademik alanda diğer çocuklar gibi başarılı olabildiğine işaret etmektedir. Bu araştırmalardan birinde O'Brien (Ferrara ve McDonald 1996; akt. : Righthand ve Welch 2001: 9), örneklemelerindeki suçluların % 32'sinin ortalamanın üstünde bir akademik performans sergilediğini belirtmiştir.

Bu alandaki araştırmalar da sınırlıdır. Varolan çalışmalar, entelektüel ve bilişsel bozukluklar üzerinde daha ayrıntılı çalışılması gerektiğine işaret etmektedir (Knight ve Prentky 1993; McCurry ve Diğerleri 1998; akt. : Righthand ve Welch 2001: 9). Atcheson ve Williams'in (Ferrara ve McDonald 1996; akt. : Righthand ve Welch 2001: 9) yaptıkları araştırmada, CSYÇ'lerin diğer suçlu çocuklara göre oldukça düşük bir zeka bölümü (IQ) 'ne sahip olduğunu ve % 25. 2'sinin 80'den daha düşük puan aldığı ortaya koymuştur. Saunders ve Diğerleri (Ferrara ve McDonald 1996; akt. : Righthand ve Welch 2001: 9), şiddet içeren suça yönelmiş çocukların şiddet suçu olarak kabul edilmeyen suça yönelmiş çocuklara göre daha düşük IQ'ya sahip olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmacılar, böyle bir farklılığı, şiddet suçluları arasındaki büyük nörolojik bozukluklarla açıklamıştır.

Başka bir çalışmada McCurry ve Diğerleri (1998; akt. : Righthand ve Welch 2001: 9), davranış bozukluğu gösteren ve standart testlerde ortalama puan alan çocuklardaki sözel eksikliklere (verbal deficits), yüksek agresyon ve antisosyal davranışın eşlik ettiğini saptamıştır. Uygunsuz cinsel davranışları olan çocuklarda ve

ergenlerdeki sözel eksikliklerin rolünü araştırmak için, McCurry ve Diğerleri (1998;akt. : Righthand ve Welch 2001: 9), ciddi psikiyatrik rahatsızlık gösteren çocuklarla çalışmıştır. Araştırmada 37'sinin çok fazla cinsel eğilime sahip olma (hiperseksüalite), 24'ünün göstermecilik davranışı, 38'inin kurbanlık deneyimi olduğu belirlenen bu çocukların 99'unun, uygunsuz cinsel davranışları olduğu saptanmıştır. Lewis, Shanok ve Pincus (Ferrara ve McDonald, 1996;akt. : Righthand ve Welch 2001: 9) CSYÇ'lerdeki nörolojik bozuklukları araştırmış ve bu çocukları cinsel içerikli olmayan şiddet suçu işleyen çocuklarla karşılaştırmıştır. Araştırmada psikolojik testler ve uyku elektro-ansefalografileri (electroencephalograph-EEG)nden yararlanılmıştır. Gruplar sözel ve IQ puanlarında farklılık göstermemiş, ancak okuma testinde cinsel suçlu çocuklar daha büyük bir güçlük yaşamıştır. EEG sonuçları her iki grupta da nörolojik bozuklukların var olduğunu göstermiştir. Cinsel suçluların % 23. 5'i, karşılaştırma grubunun % 3. 3'ü anormal EEG göstermiştir.

Kavoussi, Kaplan, ve Becker (1988;akt. : Righthand ve Welch 2001: 9), cinsel suçlu çocuklardaki dikkat bozukluğuna ilişkin olarak cinsel suçlu tretman programından yararlanan 58 çocukla çalışmıştır. Araştırmada çocukların % 35'inin dikkat bozukluğu (DSM III kriterlerine göre)na ilişkin belirtiler ortaya koyduğu bulunmuştur. Miner, Siekert ve Ackland (1997;akt. : Righthand ve Welch 2001: 9), cinsel suçtan hükümlü çocukların % 60'ından fazlasının hiperaktivite, yaklaşık % 75'inin dikkat problemleri, öğrenme yetersizliği (learning disability) ya da her ikisini gösterdiğini belirlemiştir.

CSYÇ'lerdeki bilişsel bozuklukların özel alanlarına ilişkin araştırmalar yetersiz ise de, Ferrara ve McDonald (1996;akt. : Righthand ve Welch 2001: 9), yaptıkları çalışmada bu çocukların iki bozuk alana sahip olduğunu ifade etmiştir: Bunlar planlama, soyutlama, uygun olmayan dürtüleri engelleme ve bilişsel esneklik gibi yönetim fonksiyonları (executive functions) ile alıcı (receptive) ve ifade dili (expressive language) ndeki güçlüklerdir. Cerrara ve McDonald (1996), taramaları sonucunda, $\frac{1}{4}$ ve $\frac{1}{3}$ oranında cinsel suçlu çocuğun, nörolojik bozukluklara sahip olabileceğini ortaya koymuşlardır (Akt. : Righthand ve Welch 2001: 9).

Knight ve Prentky (1993;Kahn ve Chambers 1991; Schram, Milloy ve Rowe 1991;akt. : Righthand ve Welch 2001: 10), istismar edilmiş çocuklarda gözlenen bazı faktörlerin kötü muamele geçmişi olan CSYÇ'lerle ilişkisine

değirmiştir. Araştırmacılar, istismara maruz kalan çocuklarda, istismar edilmeyen çocuklara göre daha az empati gösterme, diğerlerine karşı duygularını yansıtmada sorunlar yaşama ve bir başkasının perspektifinden bakmada güçlük yaşama davranışlarını vurgulamıştır.

CSYÇ'lerin akademik ve bilişsel alanlardaki özellikleri de hala tartışılmaktadır. Araştırmalar farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Ancak çoğunlukla çocukların bu alanlarda sorunlar yaşadığı görülmektedir. Bu durum, çocukların sosyal ilişki kurma ve becerilerdeki yaşadığı sorunlar ile birlikte düşünülebilir. Çünkü bu çocukların, kendilerini çevrelerinden izole ettikleri görülmektedir. Bu durum çocukların akademik başarılarını da etkileyecektir. CSYÇ'lerin ruh sağlığı durumlarına ilişkin de pek çok çalışma yapılmıştır. Aşağıda, konuya ilişkin bazı araştırma bulguları yer almaktadır:

1.2.1.3.1.3. Ruh Sağlığı Durumları

Davranım bozukluğu ve antisosyal davranış CSYÇ'lerde sıklıkla belirlenen bir özellik olmuştur (Kavoussi, Kaplan ve Becker 1988; Miner, Siekert ve Ackland 1997; akt. : Righthand ve Welch 2001: 10). Kavoussi, Kaplan ve Becker (1988;akt. : Lindsay, Olley, Baillie 1999: 201), cinsel suça yönelmiş 58 çocuğu ele almış ve davranış bozukluğunun çocuklar arasında en yaygın (% 48) teşhis olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmada cinsel suçta zayıf dürtü kontrolü ve antisosyal davranışın önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çocukların ise büyük çoğunluğunu tecavüz ve kadına yönelik tecavüz suçunu işleyenler (% 75) oluşturmuştur. Bunun yanında, çalışmalarda, CSYÇ'lerdeki diğer davranış ve kişilik özellikleri de betimlenmiştir. Örneğin dürtü kontrolü bozuklukları bu çocuklarda görülebilmektedir.

Carpenter, Ped ve Eastman'in (1995;akt. : Righthand ve Welch 2001: 10) çalışmalarında kendilerinden küçüklere karşı CSYÇ'lerin, akranlarına karşı cinsel suç işleyen çocuklara göre Millon Envanteri (Millon Clinical Multiaxial Inventory) nden şizoid, kaçınma ve bağımlılık alt ölçeklerinden istatistiksel açıdan anlamlı olarak daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir. Schram, Milloy, ve Rowe (1991;akt: Righthand ve Welch 2001: 10), CSYÇ'lere ilişkin çalışmalarında örneklemelerindeki

çocukların yarısından çoğunun utangaç ve psikolojik ve sosyal olarak olgunlaşmamış olduğunu saptamıştır.

Becker ve Hunter (1997: 181-185), çalışmalarında CSYÇ'lerin genel çocuk nüfusuna göre yüksek oranlarda depresif semptomları gösterdiğini ifade etmiştir. Çocuklukta fiziksel ve cinsel istismar deneyimi yaşamış olan çocukların daha çok depresif semptomlar gösterdiği belirlenmiştir. Bu bulguya bağlı olarak, özellikle kendisi kurban olmuş çocukların tretman açısından iyi değerlendirilmesi gereği vurgulanmıştır.

Hollin ve Howells (1987;akt. : Fowler, Bray ve Hollin 1992: 32) ev hırsızlığı, soygun ve cinsel saldırı suçu arasında bir karşılaştırma yapmıştır. Araştırma, cinsel saldırı suçunun ruhsal değişkenlikle; soygun ve ev hırsızlığı suçlarının ise ailedeki eğitim ve anne babanın hatalı tutum ve davranışları ile açıklanabilme ihtimalinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Bazı çalışmalar cinsel davranış sorunları gösteren çocukların ailelerinde yoğun psikopatoloji olduğunu göstermektedir (Ferrara ve McDonald 1996;akt. : Righthand ve Welch 2001: 11). Ferrara ve McDonald (1996;akt. : Righthand ve Welch 2001: 11), kurumda cinsel olarak saldırgan çocukların, diğer suçlu gruplarıyla karşılaştırıldıklarında yüksek oranlarda duygulanım bozukluğu (emotional disturbance) gösterdiğini belirlemiştir.

CSYÇ'lerin ruhsal durumlarına ilişkin çalışmalar, çocukların yoğunlukla antisosyal davranış ve davranım bozukluğu gösterdiğini vurgulamaktadır. Bazı çalışmalar çocukların depresif özellikleri olduğunu düşündürmekle birlikte, bu konu hala tartışılmaktadır. Bu anlamda daha fazla çalışmaya gereksinme vardır. CSYÇ'lerin madde bağımlılığı durumunun suça yönelmelerindeki etkisi üzerine de çeşitli araştırmalar yapılarak, madde bağımlılığı ile cinsel suç arasındaki ilişki ele alınmaya çalışılmıştır. Aşağıda CSYÇ'lerde madde bağımlılığının yeri tartışılmaktadır:

1.2.1.3.1.4. Madde Bağımlılığı

Çalışmalar, cinsel suç işlemede madde bağımlılığının önemli bir faktör olduğunu vurgulamaktadır. Lightfoot ve Barbaree (1993; akt. : Righthand ve Welch 2001: 11), CSYÇ'lerle yaptıkları çalışmada çocukların % 3. 4 ile % 72.0 arasında bir grubunun cinsel suç sırasında uyuşturucu ya da alkol etkisi altında olduğunu belirlemiştir.

Madde bağımlılığının cinsel suça yönelen çoğu çocukta önemli bir sorun olarak tanımlanmasına karşın, (Kahn ve Chambers 1991; Miner, Siekert ve Ackland 1997;akt. : Righthand ve Welch 2001: 11), cinsel suç işlemede madde bağımlılığının rolü henüz açıklığa kavuşmamıştır (Hunter ve Becker 1994; akt. : Righthand ve Welch 2001: 11). Becker ve Stein (1991; akt. : Hunter ve Becker 1994), çalışmalarında CSYÇ'lerin % 62'sinin alkol kullandığını belirlerken, çocukların yalnız % 11'inin alkolün cinsel uyarılmalarını artırdığını ortaya koymuştur.

Madde bağımlılığının cinsel suçla ilgili kontrolü sağlamada zorluk yaratan potansiyel bir faktör olarak görülmesine karşın, cinsel suçun gelişiminde nedensel bir faktör olarak tanımlamak için veriler yetersiz görünmektedir (Righthand ve Welch 2001: 12). Miner and Crimmins (1995;akt. : Righthand ve Welch 2001: 12), CSYÇ'lerin madde bağımlılığı geçmişlerinin şiddet suçu işleyenler ve suç işlememiş çocuklardan farklı olmadığını belirlemiştir. Bu üç grup madde bağımlılığında birbirinden farklı bulunmamasına karşın, şiddet suçu işleyen çocuklarda bağımlılık yapan madde kullanma oranı en yüksek bulunmuştur.

Diğer alanlara benzer olarak bu çocukların madde bağımlılığı ile ilgili özellikleri de açık değildir. Araştırmalar, madde kullanımının cinsel suç işlemede bir risk faktörü olabildiği yönünde veriler sunmaktadır. Ancak, diğer alanlara benzer olarak, bu konuda da ayrıntılı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Araştırmalar çocukların cinsel bilgi ve deneyimlerinin yanında sapan cinsel uyarılmaya sahip olmaları üzerinde yoğunlaşmıştır. Aşağıda bu konu tartışılmaktadır:

1.2.1.3.1.5. Cinsel Bilgi ve Deneyimler

CSYÇ'lerin bilgi ve deneyimleri, literatürde varolan çalışmalar doğrultusunda "cinsel geçmiş ve inançlar" ile "sapan cinsel uyarılma" durumunun varlığı olarak iki alt başlık altında ele alınabilir. Öncelikle, bu çocuklardaki cinsel geçmiş ve inançlar üzerinde durulmaktadır.

Cinsel Geçmiş ve İnançlar: Araştırmalar, CSYÇ'lerin daha önce rızaya dayalı bir cinsel ilişki deneyimine sahip olduğunu öne sürmektedir (Knight ve Prentky 1993; Ryan ve Diğerleri 1996; akt. : Righthand ve Welch 2001: 7). İlk başarısız cinsel deneyimler, iktidarsızlık ve erken boşalma CSYÇ'lerde görülen diğer özelliklerdir (Knight ve Prentky 1993; akt. : Righthand ve Welch 2001: 7). Crawford ve Howells (1982;akt. : Masson ve Erooga 1999: 5), cinsel suça yönelmiş ergenlerle çalışmasında, çocukların üçte birinin heteroseksüel ilişki deneyimi ve becerilerinde yetersiz olduklarını bulmuştur. Ergenler, çeşitli nedenlerle karşı cinsle ilgili endişeler yaşamaktadır. Bunlar cinsel bilgi eksikliği, çekici olmadığını düşünme, reddedilme beklentisinde olma ile ilgilidir. Masson ve Erooga (1999: 5), bu problemlerin genel sosyal beceri problemlerine ek olarak var olabileceğini ifade etmiştir. Örneğin akranlarıyla ilişkiyi başlatma ve sürdürme çekici bulunmaktadır ve cinsel ilişki karşılıklı ve rızaya dayalı gerçekleşmektedir. Gal ve Hoge (1999: 7), ise cinsel suça yönelmiş çoğu çocuğun, yaşadıkları ilk cinsel deneyimlerini istismar edici olarak nitelendirdiğini, bununla birlikte cinsel suç işleme ile istismar arasındaki ilişkinin tartışmalı olduğunu vurgulamıştır. "İstismar döngüsü teorisi", cinsel istismar geçmişli ile yetişkinlikte cinsel suça yönelme arasındaki ilişkiye yönelik bir açıklama içermektedir. Teori, çocuklukta cinsel istismara maruz kalmanın yetişkinlikte de cinsel istismara yönelik davranışa liderlik ettiğini ileri sürmektedir. Bunun yanında, cinsel istismarın daha sonra istismara yönelik davranış için model oluşturacağı ve çocuklukta cinsel istismarın yetişkinlikteki cinsel yakınlığı olumsuz etkileyeceğine işaret etmektedir (Hall ve Hirschman 1991; Marshall ve Barbaree 1990; akt. : Haywood ve Diğerleri 1996: 1234).

CSYÇ'lerin cinsel geçmiş ve inançlarına ilişkin literatür, bu çocukların geçmişindeki cinsel istismarın varlığını vurgulamaktadır. CSYÇ'lerin suça yönelmesinde sapan cinsel uyarılmanın yeri de tartışma konusu olmuştur. Aşağıda bu konu üzerinde durulmaktadır:

Sapan Cinsel Uyarılma: Bazı araştırmacıların üniversite öğrencileri ve cinsel suç işlemiş yetişkinlerle yaptığı çalışmalar, sapan cinsel uyarılma (deviant sexual arousal)nın, güçlü bir biçimde cinsel olarak zorlayıcı davranış (sexually coercive behavior) ile birlikteliğini göstermiştir (Hunter ve Becker 1994; Knight ve Prentky 1993; akt. : Righthand ve Welch 2001: 7). Schram, Milloy ve Rowe (1991;akt. : Righthand ve Welch 2001: 7), 197 CSYÇ ile yaptığı araştırmada, çocukların diğer suçlu çocuklara göre daha fazla sapan cinsel uyarılma örüntülerine sahip olma olasılıkları olduğunu ifade etmiştir. Kahn ve Chambers (1991;akt. : Righthand ve Welch 2001: 7), benzer olarak bu çocuklarda sapan uyarılma ve yeniden cinsel suç işleme eğilimi olduğunu belirtmiştir.

Bazı çalışmalar yetişkin suçluların çocuklukta davranışlarına retrospektif biçimde bakmıştır. Tingle ve Diğerleri (1986;akt. : Scott ve Diğerleri 2000: 114), yetişkin cinsel suçluların çocukluk ve ergenlik geçmişlerini araştırmıştır. Erikson, Wabek ve Seely (1987; Hathaway ve McKinley 1967;akt. : Scott ve Diğerleri 2000: 114), Minnesota Çok Aşamalı Kişilik Ölçeği (Minnesota Multiphasic Personality Inventory-MMPI)ni kullanarak ve dosyaları inceleyerek, cinsel istismara yönelen yetişkinlerin yaşam geçmişlerini araştırmıştır. Her iki çalışma da, yetişkinlerin çoğunluğunun ergenliklerinde sapan cinsel dürtüleri olduğunu saptamıştır. Başka araştırma sonuçları da yetişkin cinsel suçluların ergenlik dönemlerinde sapan cinsel uyarılma örüntülerinin varlığını desteklemektedir (Becker, Cunningham-Rathner ve Kaplan 1986; Hunter ve Becker 1994; Knopp 1985; Lombardo ve DiGiorgio-Miller 1988; McConaghy ve Diğerleri 1989; Rubenstein ve Diğerleri 1993; Salter 1988; akt. : Scott ve Diğerleri 2000: 114).

Sapan cinsel uyarılmanın cinsel suçtaki rolüne ilişkin Hunter ve Becker'in (1994;akt. : Righthand ve Welch 2001: 7) yaptığı taramada araştırmacılar bu alanda sınırlı sayıda araştırma olduğunu ve daha ileri incelemelerle desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Araştırmacılar, sapan cinsel uyarılmanın cinsel suç işlemiş çocuklarda daha fazla görülen bir faktör olmasına karşın, cinsel suçluların heterojen bir grup olduğunu ifade etmiştir.

CSYÇ'lerin bireysel özelliklerine ilişkin araştırma verileri, bu araştırmanın kuramsal temelini oluşturan Becker ve Kaplan'ın (1988) Modeli ve Lane'in (1997) Modeli ışığında aşağıda kısaca özetlenmiştir:

CSYÇ'lerin istismar geçmişine ilişkin araştırma verileri, bu çocukların çocukluklarında diğer suçlu çocuklara göre daha fazla şiddet ve istismar gördüğünü ortaya koymaktadır. Lane'in (1997) de ifade ettiği gibi istismar ile çocuğun benlik imajı olumsuz etkilenmekte ve çocuk bu damgalanma ve suçluluk duyguları ile beklenen şekilde uygun olmayan baş etme biçimleri kullanmaktadır. Becker ve Kaplan (1988) da bu çocukların geçmişindeki cinsel istismar deneyimlerini vurgulamıştır.

Akademik ve bilişsel fonksiyonları konusunda tartışmalar sürmektedir. Araştırma sonuçları birbirinden farklı veriler sunmakla birlikte, bu çocukların akademik ve bilişsel alanlarda sorunlar yaşadığı görülmektedir. Bu sorunları daha çok akademik başarı, empati kurma ve kendini soyutlama olarak vurgulamışlardır. Bunlar planlama, soyutlama, uygun olmayan dürtüleri engelleme, duyguların ifadesi gibi durumlarda yaşanmaktadır.

Ruh sağlığı durumlarına ilişkin araştırmalar, bu çocuklarda antisosyal davranış özelliklerinin, davranış bozukluğunun, duygusal bozukluğun, dürtü kontrolündeki güçlüklerin, depresif semptomların varlığına işaret etmektedir.

Madde bağımlılığı ile ilgili tartışmaların sürmesine karşın, madde bağımlılığının cinsel suçu engelleyememe açısından bir risk faktörü olduğu kabul edilmektedir. Sapan cinsel uyarılma ve dürtüleri kontrol edememe, bu çocuklardaki sıklıkla vurgulanan diğer bir özelliktir. Henüz literatürde bu konu tartışılmasına karşın, çoğu araştırma çocukların sapan cinsel bir uyararı olduğuna işaret etmektedir.

Yukarıda ifade edilen özellikler tümüyle ele alındığında, literatürdeki araştırmalar sonucunda betimlenen bu özelliklerin, bu araştırmanın kuramsal modelleriyle uyumlu olduğu söylenebilir. Özellikle Lane (1997), bu çocuklardaki cinsel istismar döngüsünü vurgularken, bu döngü içinde çevrenin çocuğun benlik kavramına etkilerini tartışmaktadır. Zayıf benlik değeri, çocuğun yaşamındaki diğer alanları da olumsuz etkileyebilmektedir. CSYÇ'lerin literatürde tanımlanan özelliklerine bakıldığında gerek kendilik değeri ve gerekse bu değerın çocuğun diğer yaşantılarına (akademik ve bilişsel yaşam, ruh sağlığı, karşı cins ile ilişkiler gibi)

etkisi görülebilmektedir. Örneğin benlik değeri çocuğun tüm yaşantılarını etkileyen önemi bir özellik olarak ortaya çıkarken, çocuğun zeka düzeyinin akademik başarısını, akademik yaşamındaki başarısızlıkların da çocuğun benlik değerini etkileyebildiği söylenebilir. Bu etkilerin daha çok, olumsuz yaşantıların etkisiyle olumsuz olduğu söylenebilir.

Benzer olarak Becker ve Kaplan'ın (1988) Modeli de çocuğun cinsel suça yönelmesinde bireysel ve çevresel faktörleri vurgulamaktadır. Bu modelde bireysel özellikler olarak, antisosyal davranış, sosyal becerilerdeki eksiklik (başkalarıyla iletişim kurabilme, birlikte çalışabilme gibi) ve önceki suç geçmişi vurgulanmaktadır. CSYÇ'lerle ilgili araştırma sonuçlarında vurgulanan bireysel özelliklerin bu model ile de uyumlu olduğu ifade edilebilir. Araştırma sonuçları, bu çocuklardaki ruhsal sorunların yanı sıra, davranış ve dürtü kontrolü bozukluklarına işaret etmektedir. Bu özelliklerin çocuğun çevresiyle ilişkilerini olumsuz etkileyeceği ve suç davranışında da önemli olabileceği söylenebilir.

Aşağıda, CSYÇ'lerin sosyal ve çevresel özellikleri araştırmalar ışığında ve bu araştırmanın kuramsal modelleri çerçevesinde tartışılmaktadır:

1.2.1.3.2. Cinsel Suça Yönelen Çocukların Sosyal ve Çevresel Özellikleri

CSYÇ'lerin sosyal ve çevresel özellikleri "aile ilişkileri", "sosyal beceri ve sosyal ilişkiler" ve "pornografi" olmak üzere üç alt başlık şeklinde ele alınmaktadır.

1.2.1.3.2.1. Aile İlişkileri

CSYÇ'lerde aile faktörünün etkisine yönelik çalışmalar tartışmalıdır. Abbott (1991;akt. : Gal ve Hoge 1999: 8), bazı araştırmacıların aile fonksiyonları açısından, cinsel ve diğer suçlu çocukların aile fonksiyonlarına ilişkin farklılık bulmadığını, bazı araştırmacıların ise anlamlı farklılıklar bulunduğunu ifade etmiştir. Yapılan araştırmalar, çocukluktaki kötü muamele geçmişinin yanında aileye ilişkin faktörler (ailedeki

dengeşizlik, disorganizasyon, şiddet gibi)in de cinsel istismar davranışına yönelen çocuklarda görüldüğünü ortaya koymuştur (Bagley ve Shewchuk-Dann, 1991; Miner, Siekert ve Ackland, 1997; Morenz ve Becker, 1995; akt: Righthand ve Welch 2001: 5).

Hsu ve Starzynski (1995;akt. : Gal ve Hoge 1999: 8), tecavüz suçlusı 15 çocuk ve çocuklara yönelik cinsel suç işleyen (child molester) 17 çocuğun geçmişini araştırmıştır. Araştırmacılar, iki grupta da ailelerin önemli bozuklukları olduğunu ve aile fonksiyon düzeyi açısından iki grubun önemli farklılığı olmadığını ortaya koymuştur.

CSYÇ'lerin ailelerinde bir ya da daha fazla üyenin kurban olma durumu çoğu çalışmada ele alınmıştır. Becker ve Diğerleri (1986;akt. : Gal ve Hoge 1999: 8), araştırmalarında, yetişkin ensest suçlularının annelerinin de cinsel istismar kurbanı olmalarının, onların cinsel açıdan fonksiyon bozukluğu göstermelerinde ve psikoterapi almalarındaki etkisini vurgularken, bu durumun ensest suçlusı olmayan suçluların annelerinden daha fazla yaşandığını belirlemiştir. Benzer olarak, Hsu ve Starzynski (1995;akt. : Gal ve Hoge 1999: 8), annelerin yaklaşık % 10'unun cinsel istismar geçmişı olduğunu saptamıştır. Schram, Milloy ve Rowe (1991;akt. : Gal ve Hoge 1999: 9), araştırmalarında suçluların % 40'tan fazlasının kardeşinin cinsel olarak istismar edildiğini bulmuştur. Benzer olarak Kahn ve Chambers (1991;akt. : Gal ve Hoge 1999: 9) de suçluların kardeşlerinin 1/3'ünden fazlasının cinsel olarak istismara uğramış olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Davis ve Leitenberg'in (1987: 421) CSYÇ'lerle ilgili araştırmalar üzerinde yapmış olduğu tarama, bu çocukların ailelerinin dengeşiz olduğunu, çocuğun ailede şiddete tanık olduğunu ya da maruz kaldığını ve çocuğun aile tarafından ihmal edildiğini ortaya koymuştur. Van Ness'in (1984;akt. : Boyd, Hagan ve Cho 2000: 138) yaptığı tarama, CSYÇ'lerin diğer suça yönelen çocuklar gibi alt ekonomik düzeye sahip olduğunu, ailelerinde babanın bulunmadığını ve aile içinde şiddetin olduğunu ortaya koymuştur.

Dhawan ve Marshall (1996;akt. : Lee ve Diğerleri 2002: 79) ve Langevin, Wright ve Handy (1989;akt. : Lee ve Diğerleri 2002: 79), cinsel suçluların

disfonksiyonel ailelere sahip olmalarının yanında, aile desteklerinin olmadığını ve babalarla daha olumsuz ilişkilere sahip olduklarını vurgulamaktadır.

Görüldüğü gibi CSYÇ'lerin ailelerinde de istismara maruz kalan başka üyeler söz konusudur. Ailedeki istismarın yanında şiddet ve ailedeki anababanın var olup olmadığı literatürde yaygın olarak çalışılmıştır. Fagan ve Wexler (1988;akt. : Gal ve Hoge 1999: 8), çocuğa yönelik şiddet ve ailesel şiddetin, CSYÇ'lerin ailelerinde, diğer şiddet suçlularından daha yaygın olduğunu bulmuştur.

Bazı araştırmalar (Kahn ve Chambers 1991; Fehrenbach ve Diğerleri 1986; akt: Righthand ve Welch 2001: 5), CSYÇ'lerin 1/3'ünden daha az bir oranının anne babanın bulunduğu ailelerden geldiğini ortaya koymuştur. Gal ve Hoge (1999: 9), literatürde çoğu CSYÇ'nin tek ebeveynli aileden geldiğini ya da anababanın ayrılmış olduğunu ortaya koyan araştırmaların çokluğunu vurgulamıştır.

Graves ve Diğerleri (1996; akt. : Becker 1998: 320), son 20 yıl içinde yapılmış araştırmaların bulgularını analiz etmiş (meta-analiz³) ve CSYÇ'lerin özelliklerini betimlemeye çalışmıştır. Çalışmada CSYÇ'lerin üç tip tanımlaması yapılmıştır: Birincisi cinsel olarak saldırgan (sexual assaultive) çocuklardır. Bu çocukların kurbanları kendi akranları ya da daha büyük kişiler olmaktadır. İkinci grubu oluşturan pedofilik çocukların kurbanları ise kendilerinden en az üç yaş küçük çocuklar oluşturmaktadır. Son grup olan karışık grup (mixed group) ise, birden fazla gruptaki davranış özelliklerini gösterenlerden oluşmaktadır. Yani, kurbanlarını kendilerinden küçük çocukların yanında, akranlarından ya da yetişkinlerden seçmektedirler. Graves ve Diğerleri (1996;akt. : Becker 1998: 320), araştırmalarında birinci grup cinsel suçluların (% 78), pedofilik suçlu grubu (% 44) ve karışık suçlu grubundan (% 37) daha çok tek ebeveynli aileden geldiğini belirlemiştir. Bununla birlikte pedofilik suçlu grubunun yarıdan çoğu (%53) nun, koruyucu ailelerle veya farklı insanların bulunduğu (üvey baba, üvey kardeş vb.) aileler (blended family) ile yaşadığı belirlenmiştir.

3

Meta analiz, çok sayıda araştırma bulgularını analiz etmek için geliştirilmiş bir tekniktir (Haines ve Drakeford 1998: 200).

Çocuklarda cinsel suçu etkileyen faktörler üzerine yapılan araştırmalarda, ailede iletişim biçimleri ve aile tipleri de araştırılmıştır. Ailelerde diyalogu kolaylaştıran, destekleyici iletişim ve sözel ifadelerin cinsel ve şiddet suçu işleyen çocukların ailelerinde sınırlı olduğu belirlenmiştir. Buna karşın saldırganlığı içeren ifadeler ve engellemeler gibi olumsuz iletişimin daha sıklıkta olduğu bulunmuştur (Morenz ve Becker 1995;akt. : Righthand ve Welch 2001: 6).

Smith ve Israel (1987;akt. : Righthand ve Welch 2001: 6), çalışmalarında, kardeşlerini cinsel olarak istismar eden CSYÇ'lerin ailelerinin bir kısmının duygusal olarak ulaşılamaz ve mesafeli aileler olduğunu bulmuştur. Bunun yanında, araştırmada bazı anne babaların cinsel patolojisi olduğu ve çocuklarına kendi cinsel davranışlarını sergilediği de belirlenmiştir. Miner ve Crimmins (1995;akt.: Righthand ve Welch 2001: 6), araştırmalarında CSYÇ'lerin diğer suça yönelen çocuklara göre ailelerinden daha az ilgi gördüklerini, bunun sonucunda duygusal destek kaynaklarının kesilebileceğini ve olumlu bağlılıklar geliştirmekte zorlanabileceklerini vurgulamıştır. Weinrott (1996;akt. : Righthand ve Welch 2001: 6), çocuklukta, ebeveyn-çocuk bağlılığındaki sorunların ve aile dengesizliği (family instability)nin, daha zorlayıcı (intrusive) biçimde cinsel suç işlemede etkili olduğunu gösteren güçlü verilerin varlığına işaret etmiştir.

Miner, Siekert ve Ackland (1997;akt. : Righthand ve Welch 2001: 5), hükümlü çocuklarla yaptıkları çalışmalarında, çocukların % 16'sının parçalanmamış aile (intact family)den geldiğini bulmuştur. Araştırmacılar, cinsel suç işlemiş çocukların kaotik ailelerden geldiğini saptamıştır. Çocukların biyolojik babalarının % 60'ı madde bağımlısı iken, % 28'i bir suç geçmişine sahiptir. Biyolojik annelerde madde bağımlılığı % 28 iken suç geçmişi % 17'dir. Bununla birlikte, annelerin psikiyatrik tedavi geçmişine sahip olma olasılığı babalardan daha fazladır (annelerde % 23, babalarda % 13). Cinsel suçlu kardeşlerin 1/9'unun bir suç geçmişi, biyolojik kardeşlerin % 29'unun, üvey kardeşlerin % 20'sinin psikiyatrik rahatsızlık geçmişi bulunmaktadır.

Smith ve Israel (1987;akt. : Becker 1998: 319) kardeşler arasındaki ensesti içeren 25 vaka ile çalışmıştır. Araştırmada bazı dinamiklerin tekrar ettiği ortaya konmuştur: Anababalar çocuklarına karşı reddedici ya da uzaktırlar; anne-babanın

cinsel bir patolojisi vardır; çocuk anababayı cinsel ilişki sırasında gözlemlemiştir; evde cinsel ilişkinin aile tarafından uyarımı söz konusudur.

Graves ve Diğerleri'nin (1996;akt. : Becker 1998: 320) meta analizleri, anababanın alkol ve uyuşturucu kullanma durumu, ailedeki psikiyatrik hastalık, aile yapısı ve ailenin etkileşim örüntüleri konusunda veri sağlamıştır. Dikkate değer oranda saldırı suçu işlemiş çocukların çoğu (% 78), pedofilik (% 44) ve karışık suç işlemiş suçlulara (% 37) göre tek ebeveynli olarak yaşamışlardır. Bununla birlikte pedofilik çocukların % 53'ü koruyucu ve geniş ailede yaşamaktadır. Karışık suçlu çocuklar daha sıklıkla tek ebeveynli (% 37) ya da biyolojik aileleriyle (% 36) yaşamaktadır.

Araştırmalardan da anlaşılabacağı gibi cinsel suç işlemiş çocukların ailelerine ilişkin özelliklerde, ailede şiddet ve istismarın varlığı, cinsel yaşama ilişkin sorunlar, olumsuz iletişim biçimleri, aile iletişiminde dengesizlik, madde bağımlılığı, çocuğun anne babadan ayrılığı ve ruhsal problemlerin sıklıkla var olan özellikler olduğu görülmektedir. Aslında bu özellikler çocuk suçluluğunda belirleyici aile faktörleri olarak da ifade edilmektedir. Ancak, cinsel suç açısından düşünüldüğünde, CSYÇ'lerin ailelerinde cinsel bir patoloji, çocuğun anababayı cinsel ilişki sırasında gözlemlemesi, evde cinsel ilişkinin aile tarafından uyarımı gibi cinsel yaşama ilişkin sorunların önemli olduğu görülmektedir.

Sosyal beceri ve ilişkiler CSYÇ'lerde araştırma konusu olan diğer bir alandır. Aşağıda, bu çocukların sosyal beceri ve sosyal ilişkilerine ilişkin özellikleri araştırmalar çerçevesinde tartışılmaktadır:

1.2.1.3.2.2. Sosyal Beceri ve Sosyal İlişkiler

Çok sayıda araştırma CSYÇ'lerin sosyal becerilerinde yetersizlik olduğunu, yalnız kalma ve sosyal olarak izole edilme eğilimleri olduğunu vurgulamaktadır (Gal ve Hoge 1999: 7). Yetersiz sosyal beceriler, zayıf akran ilişkileri ve dışlanma, bu çocuklarda betimlenen güçlüklerdir (Fehrenbach ve Diğerleri 1986; Katz 1990; Miner ve Crimmins 1995; akt: Righthand ve Welch 2001: 7). Crimmins (1995;akt: Righthand ve Welch 2001: 7), CSYÇ'lerin, suça yönelmeyen ve cinsel suçtan başka

bir suça yönelmiş çocuklara göre arkadaşlarına daha az bağlılık gösterdiğini, okullarına daha az olumlu tutuma sahip olduğunu ifade etmiştir.

Combs ve Slabe (1977;akt. : Graves, Openshaw ve Adams 1992: 141) ve LeCroy (1983;akt. : Graves, Openshaw ve Adams 1992: 141) sosyal beceriyi sosyal olarak kabul edilebilir ve karşılıklı olarak yararlı bir biçimde diğerleriyle etkileşime girebilme yeteneği olarak tanımlamıştır. Kolektif olarak sosyal beceri eğitimi, sözel ve sözel olmayan uygun kişiler arası iletişimi artırmak ve diğerleriyle ilişkilerinde karşılıklı doyumun kolaylaştırılmasıdır.

Cohen, Seghorn ve Calmas (1969;akt. : Graves, Openshaw ve Adams 1992: 140) sürekli pedofil suçu işleyenler (pedophile-fixated) ve agresif pedofiller (pedophile-aggressive)in, sosyal ilişkilerinde olgun olmadıklarını ortaya koymuştur. Segal ve Marshall'ın (1989;akt. : Graves, Openshaw ve Adams 1992: 140) da belirttiği gibi cinsel suç işlemiş yetişkin mahkumlar, atılgan olmadıklarını, karşı cinsle sosyal ilişkilerinde becerileri olmadığını ve anksiyeteli olduklarını düşünmektedirler.

Son zamanlarda tretmanın bir parçası olarak sosyal beceri eğitimi araştırmacılarca önerilmektedir. Buna göre, fonksiyonel olmayan ya da zayıf sosyal becerilerin, çocuğu anlamlı arkadaş grubu ilişkilerinden izole edeceği ve gelişim dönemine uygun sosyal ve cinsel ilişkiler için engel oluşturacağı düşünülmektedir. Sosyal beceri eğitimi programları öncelikle ruhsal bozuklukların tretmanında önemli bir yardımcı olarak kullanılmıştır ve davranışın değişiminde ve/veya agresyon problemi olan (aggressively disordered) çocuklar üzerinde etkili olmuştur (Graves, Openshaw ve Adams 1992: 140).

Blaske ve Diğerleri (1989;akt. : Graves, Openshaw ve Adams 1992: 141) dört gruba (cinsel suçlular, saldırı suçluları, şiddet içerikli olmayan suçlular ve suçlu olmayan çocuklar) eşit olarak bölünen 60 çocukta bireysel fonksiyon, aile ve arkadaş ilişkilerini araştırmıştır. Veriler çocuklar, öğretmen ve ailelerden toplanmıştır. Araştırma sonuçları, cinsel suçluların bozuk duygusal fonksiyon ve arkadaş ilişkilerine sahip olduğunu ortaya koymuştur. Diğer suçlularla karşılaştırıldığında, cinsel suçlu grubun anlamlı olarak daha yüksek düzeyde anksiyete gösterdiği ve arkadaşlarıyla iyi ilişkilerinin olmadığı belirlenmiştir. Cinsel

suçlu grup, diğer suçlular ve kontrol grubuna göre zayıf arkadaşlık ilişkileri göstermiştir.

Araştırmalar sosyal beceri yetersizlikleri ile cinsel suç tipi arasında da ilişki olabileceğini ortaya koymuştur. Chewing (1991;akt: Gal ve Hoge 1999: 7), diğer suçlu ve suçsuz erkek çocuklarla karşılaştırıldığında, çocuklara yönelik cinsel suç işleyen erkek çocukların yakın ilişkiler kurma ve kız arkadaş edinme olasılıklarının daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. Deisher ve Diğerleri (1982;akt. : Gal ve Hoge 1999: 7), çocuklara yönelik cinsel suç işleyen çocuk suçluların zayıf sosyal becerisi olduğunu, akranlarından sosyal olarak izole edildiğini ve zayıf benlik saygısına sahip olduklarını bulmuştur.

Bir başka araştırmada, Ford ve Linney (1995;akt. : Gal ve Hoge 1999: 8), tecavüz suçu işleyenler, çocuklara yönelik cinsel suç işleyenler, cinsel içerikli olmayan suç işleyenler ve şiddet suçlusu olmayan çocuk suçlular olmak üzere suça yönelen dört grup çocukta sosyal beceri ve ilişkileri araştırmıştır. Araştırmada, akran ilişkileri kurmak için çocukların, algılanan becerilerinde farklılık bulunmazken; sosyal ilişkiler ve sosyal ilişkiyi kurma biçimine ilişkin olarak, çocuklara yönelik cinsel suç işleyenlerin, ilişkiyi başlatmayı daha çok tercih ettikleri ve emirler vererek ya da baskın olarak sosyal ilişkileri kontrol etmekte en büyük isteği gösterdikleri belirlenmiştir.

Benzer olarak Schram, Milloy ve Rowe'un (1991;akt. : Gal ve Hoge 1999: 7) CSYÇ'lerin sosyal becerilerine ilişkin yaptıkları değerlendirmede, çocukların yarıdan çoğunun yalnız olduğu ve kendilerini arkadaşlarından izole ettikleri ifade edilmiştir. Suçluların üçte birinden fazlasının sosyal becerilerinde, yaklaşık yarısının eğitiminde, kendi farkındalıklarında ve cinsel bilgilerinde yetersizlik olduğu bulunmuştur. Başka çalışmalar da CSYÇ'lerdeki cinsel bilgi eksikliğine değinmektedir (Becker ve Abel 1985; Fehrenbach ve Diğerleri 1986; Awad ve Saunders 1989b; akt. : Masson ve Erooga 1999: 5). Fagan ve Wexler (1988; akt. : Gal ve Hoge 1999: 7), çalışmalarında, CSYÇ'lerin şiddet suçu işlemiş olanlara göre sosyal ve cinsel olarak daha fazla izole olduğunu bulmuştur.

CSYÇ'ler sosyal ilişkilerinde izole edilmiş durumdadırlar (Blaske ve Diğerleri 1989;akt. : Swenson ve Diğerleri 1998: 332) ve sosyal olarak uygun

olmayan, kendilerinden daha küçük yaşta arkadaş gruplarını tercih etmektedirler (Fagan ve Wexler 1988; Fehrenbach ve Diğerleri 1986; akt. : Swenson ve Diğerleri 1998: 332). Kaufman ve Diğerleri'nin ifade ettiği gibi, CSYÇ'ler arkadaş grupları ile ilişkilerinde gerekli sosyal olgunluğa sahip olmamalarına karşın, potansiyel kurbanların (örneğin kendilerinden daha küçük çocuklara birlikte oynamayı teklif etmeleri) seçilmesi için gerekli sosyal becerilere sahiptirler (Swenson ve Diğerleri 1998: 332).

CSYÇ'lerin sosyal beceri ve ilişkilerinde de sorunlar yaşadığı görülmektedir. Bu durumun, çocukların kendilerini daha çok izole etmesine neden olduğu ve bir kısır döngü başlattığı düşünülmektedir. Yani çocuk sosyal becerilerindeki eksiklik nedeniyle kendini çevresinden soyutlamakta, bu soyutlama daha fazla yalnızlık ve daha fazla soyutlamayla devam etmektedir. Saunders ve Awad (1988;akt. : Howard 1993: 227), yukarıdaki bulguları destekleyen veriler olarak koşullarla baş etme yeteneği olmayan gençlerin, kızgınlık ve güçsüzlük duygularıyla birlikte suçluluk duygularını içselleştirme ihtimallerinin yüksek olduğunu ifade etmiştir. İstismar kurbanı olma, öğrenilmiş çaresizlik duygusu ve agresyonu ortaya çıkarabilmektedir. Uygun desteği bulamayan kurbanlar, daha fazla kurban olabilir ve savunmasız kişilere karşı istismar davranışına yönelebilirler. Saunders ve Awad (1988;akt. : Howard 1993: 227), doğuştan getirilen bir özellik olan cinsellik ve cinselliğin ifade edilmesinde toplumun değer ve sınırlarının rolünü vurgulamaktadır. Aşağıda, son olarak sosyal ve çevresel özelliklerin içinde pornografinin CSYÇ'lerin davranışındaki etkileri tartışılmaktadır:

1.2.1.3 2 3. Pornografi

CSYÇ'lerin davranışlarındaki pornografinin rolüne ilişkin araştırmalar sınırlı sayıdadır (Righthand ve Welch 2001: 8). Becker, Cunningham-Rathner ve Kaplan (1987;akt. : Gal ve Hoge 1999: 9), cinsellik hakkında bilginin öncelikli kaynağını cinsel suçlulara sormuştur. Araştırmaya katılanların ¼'ü bu bilgiyi okulda, 3/5'i bireysel deneyimlerinden, akran ve aile üyelerinden öğrendiğini, geri kalanı da medya ve diğer kaynaklardan öğrendiğini ifade etmiştir. Ford ve Linney (1995;akt. : Gal ve Hoge 1999: 9), cinsel suçluların % 40'ından fazlasının pornografik dergisi okuduğunu (cinsel suçlu olmayan suçluların % 30'undan daha az bir yüzdesi

okurken) ortaya koymuştur. Cinsel suçlular yine daha küçük yaşlarda pornografik materyal de elde etmişlerdir.

Becker ve Stein (1991;akt. : Gal ve Hoge 1999: 9), araştırmalarında cinsel suça yönelenlerin yaklaşık % 90'ının cinsel materyal kullanmış olduğunu ve bu suçluların % 75'inin ise bu materyalin uyarılmalarını artırdığını ifade etmiştir. Sıklıkla vurgulanan materyallerin başında dergiler gelirken, bunu video kasetler, televizyon ve kitaplar izlemektedir.

Wieckowski ve Diğerleri'nin (1998;akt. : Righthand ve Welch 2001: 8) cinsel suça yönelen 30 ocuk üzerinde yaptığı çalışmada, çocukların küçük yaşlarda pornografik materyalle ilişkileri olduğu saptanmıştır. Araştırmada ocukların 29'unun ortalama 7. 5 yaşlarında küçüklere yasaklanmış olan film ve video izlemiş olduğu belirlenmiştir. Benzer biçimde, Ford ve Linney (1995;akt. : Becker ve Hunter 1997), CSY'lerin % 42'sinin, şiddet ve statü suçlusu çocuklara göre (% 29), pornografik dergileri okuduğunu bulmuştur.

Araştırmaların kısıtlı olmasına karşın, pornografik bir materyal ile ilgilenme, bu çocuklarda belirgin bir biçimde görülen bir özelliktir. Bunların, çocuklardaki cinsel dürtü ve uyarılmayı artırdığı görülmektedir. Ayrıca, araştırma sonuçlarına bakıldığında bir kısım çocuğun cinsellik hakkındaki bilgilerini bu materyaller yoluyla elde ettiği görülmektedir.

CSY'lerin sosyal ve çevresel özelliklerinde aile faktörünün, diğer suç türlerine benzer olarak ağırlıklı bir yeri olduğu görülmektedir. Bu ocuklarla ilgili literatür, ağırlıklı olarak ailedeki denge durumu, aile içi ilişkilerin niteliği, şiddetin var olup olmadığı, anne babadan ayrılma durumu, ailedeki cinsel yaşamın çocuğa nasıl yansdığı, aile üyelerinin madde kullanımı gibi etkenleri tartışmıştır.

Sosyal beceri ve sosyal ilişkilerde, araştırmalar daha çok, çocukların olgunluk düzeyi, arkadaş ve evre ile ilişkileri üzerinde odaklanmaktadır. Veriler, cinsel suç türlerine göre ilişkiyi başlatma ve sürdürmenin farklılaştığını ortaya koymaktadır (rneğin küçük çocuklara yönelik cinsel suç işleyenler ilişkileri başlatmakta daha atak olma ve kontrolü elinde tutma eğilimindedir).

Pornografik materyallerin de hala tartışma konusu olmasına karşın, CSYÇ'lerin bu yayın ve araçları kullanma eğiliminde olduğu ifade edilmektedir.

CSYÇ'lerin bireysel özelliklerine benzer olarak, sosyal ve çevresel özelliklerinin de, araştırmanın kuramsal temelini oluşturan iki modelle örtüştüğü görülmektedir. Aileye ve çevreye ilişkin faktörler Becker ve Kaplan'ın (1988) Modeli'nde daha fazla ele alınmıştır. Yukarıda sözü edilen faktörler bu modelde de vurgulanmıştır. Çocuğun sahip olduğu olumsuz benlik imajı, bu imaja bağlı olarak yaşanan sosyal izolasyon ve uygun olmayan baş etme biçimleri Lane'in (1997) Modeli'nde daha belirgindir. Konuyla ilgili araştırma bulguları da bu model ile paralellik göstererek, benlik imajı, sosyal beceri eksikliği, yalnızlık ve soyutlanmayı ortaya koymuştur.

Swenson ve Diğerleri'nin (1998) de ifade ettiği gibi çocuklar tarafından işlenen cinsel suçların çoklu belirleyicileri vardır ve tretman, çoklu düzeylerde müdahaleye uygun olarak esnek ve geniş olmalıdır. Ancak tretmanın amacına ulaşması kapsamlı ve iyi bir değerlendirme ile mümkündür. Bir sonraki bölümde tretmana ön hazırlık olarak CSYÇ'lerin davranış ve durumlarına ilişkin değerlendirme üzerinde durulmuş, daha sonra bu çocuklara ilişkin tretman modelleri tartışılmıştır:

1.2.1.4. Cinsel Suça Yönelen Çocukların Değerlendirilmesi ve Tretman Modelleri

Bu başlık altında tretmana ön hazırlık olarak CSYÇ'lerin davranış ve durumlarının değerlendirilmesi ve değerlendirmede kullanılan araçlar ile literatürde bu çocuklara ilişkin tretman modelleri ele alınmaktadır.

1.2.1.4.1. Cinsel Suça Yönelen Çocukların Değerlendirilmesi

CSYÇ'lerin heterojen bir grup olmasına karşın, tretmanı kolaylaştırmak ve müdahale stratejilerini belirlemek için kapsamlı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu, her çocuğun ihtiyacının (psikolojik, sosyal, bilişsel ve tıbbi), aile

ilişkilerinin, risk faktörlerinin değerlendirilmesini içermektedir (Righthand ve Welch 2001: 27). Değerlendirmede önerilen prosedür, çocuk ve aile üyeleriyle klinik görüşmeleri, psikolojik değerlendirmeyi, bazı vakalarda fallometrik değerlendirmeyi³ içermektedir (Bonner ve Diğerleri 1998; Morenz ve Becker 1995; akt. : Righthand ve Welch 2001: 27). Yapılandırılmış klinik görüşmeler (Morenz ve Becker 1995; akt. : Righthand ve Welch 2001: 27) ve psikometrik testler ve sorular (Becker ve Kaplan 1993; akt. : Righthand ve Welch 2001: 27) da cinsel suçla ilgili tutumlar, değerler, sosyal beceriler, psikolojik fonksiyon, cinsel bilgi gibi alanların değerlendirilmesinde yararlı olabilmektedir.

Tretmanın istenen amaca ulaşmasında kapsamlı bir değerlendirme yapılmalıdır. Araştırmalar, yapılacak değerlendirmelerin farklı kaynaklardan bilgi toplamak yoluyla yapılmasının önemini vurgulamaktadır. Yani değerlendirme sürecine, çocuğun ailesinden başlayarak ilgili diğer sistemler katılmalıdır. Tretmanın amacı çocuğun yeniden topluma kazandırılması ise, bu konuda tüm sistemler üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmelidir. Böylesine emek isteyen zorlayıcı süreçte çocuklara ilişkin tretman modelleri önem kazanmaktadır.

1.2.1.4.2. Cinsel Suça Yönelen Çocuklara Yönelik Tretman Modelleri

Celini (1995; akt. : Righthand ve Welch 2001: 38), çocuklara yönelik müdahalelerin öncelikli amacını, onların cinsel istismar davranışları üzerinde kontrol kazanmalarına ve çevreleriyle iletişimlerini artırmalarına yardımcı olmak olarak tanımlamaktadır. Benzer olarak Becker ve Hunter (1997: 190) da, tretmanın temel amaçlarını daha fazla kurban olmayı önleme, psikoseksüel sorunların gelişimini durdurma ve arkadaşlarıyla uyumlu ilişkiler geliştirmeleri için çocuklara yardımcı olma şeklinde tanımlamıştır. Tretman planlarının bireyselleştirilmesi gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Çoğu programların psiko-eğitimsel, bilişsel-davranışsal, aile terapisi, tekrarı önleme (relapse prevention) gibi müdahalelerin bir kısmını ya da tümünü içerdiğini ifade etmişlerdir. Bazı programların ise ek olarak, psikofarmakolojik tretmanları kullandığı görülmektedir.

Cinsel suç işlemiş çocuklara yönelik tretmanların içeriği, genellikle cinsel eğitim, bilişsel bozuklukların düzeltilmesi (bilişsel yeniden yapılanma), empati eğitimi, istismara ilişkin sahip olunan değerlerin arıtılması, öfke yönetimi, dürtü

kontrolünü artırmaya yönelik ve doğru yargılamayı kolaylaştıran stratejiler, sosyal beceri eğitimi, sapan uyarılmanın azaltılması, tekrarı önleme gibi yaklaşımlardan oluşmaktadır (Becker ve Hunter 1997; Hunter ve Figueredo 1999; National Adolescent Perpetrator Network 1993; akt. : Righthand ve Welch 2001: 39). Diğer müdahaleler, mesleki ve yaşam becerilerinde eğitimi, akademik kişilere yardımı, bireysel kurbanlık deneyimlerin çözömlenmesini, aileye ilişkin fonksiyonel bozuklukların ve kardeşler arasında varolan olumsuz ilişkilerin giderilmesini, akran gruplarıyla sosyal ilişkilerin gelişimini, günlük yaşam becerilerini ve olumlu bir cinsel kimliği içermektedir (Becker ve Hunter 1997; Hunter ve Figueredo 1999; National Adolescent Perpetrator Network 1993; akt. : Righthand ve Welch 2001: 39). Suçların tartışılması, bilişsel bozukluklar (cognitive distortions) ın değıştirilmesi, örtük duyarlılık (covert sensitization), atılganlık (assertive) ve öfke kontrolü, cinsel eğitim ve suç tekrarını önleme gibi bileşenleri içeren bilişsel davranışsal grup tretmanı (Becker ve Kaplan 1993; Sermabeikian ve Martinez 1994; akt. : Swenson ve Diğerleri 1998: 330-331) CSYÇlerin tretmanı için en yaygın olanlarıdır (Camp ve Thyer 1993;akt. : Swenson ve Diğerleri 1998: 331).

Literatürde, tretman programları çok ve çeşitlidir. Lurigio, Marylouise ve Smith (1995: 74), cinsel suçlulara yönelik programların sıklıkla davranışsal ve bilişsel davranışsal terapiler, farmakolojik müdahaleler, tekrarı önleme teknikleri, geleneksel psikoterapiler gibi farklı tretman çeşitlerini birleştirdiğini ifade etmektedir. Gruplar, CSYÇ'lerle ilgili tretman programlarının önemli bir bileşeni olmaktadır. Aşağıda bu araştırmanın da konusunu oluşturan grup çalışmalarının tretmandaki yeri daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır:

1. 2.1.4.2.1. Grup Terapileri

Grup tretmanı çoklu tretman yaklaşımının önemli bir unsurudur (Knopp 1985; Lombardo ve DiGiorgio-Miller 1988; akt. : Sermabeikian ve Martinez 1994: 971). Grup tretmanında sosyal öğrenme, yeniden eğitim, yeniden sosyalleşme ve danışma, çocuğun kendini anlaması, kendini gözlemesi, baş etme becerilerini ve davranışını geliştirme, yaşamını yönetebilme becerisini geliştirme olanağı sağlanmaktadır (Groth ve Diğerleri 1982: 267; akt. : akt. : Sermabeikian ve Martinez 1994: 971).

CSYÇ'lere yönelik teorik birikim tretmana yönelik sıklıkla psikoanalitik ya da aile sistemleri perspektiflerinde temellenmiştir (Lanyon 1986;akt. : Graves, Openshaw ve Adams 1992: 139). Bununla birlikte müdahale için en yaygın stratejiler örtük duyarlılık (Becker, Kaplan ve Kavoussi 1988; akt. : Graves, Openshaw ve Adams 1992: 139), fonksiyonel olmayan tutumların yüzleştirilmesi (Kahn ve Lafond 1988; akt. : Graves, Openshaw ve Adams 1992: 139) ve öfke terapisi (Quinsey 1977;akt. : Graves, Openshaw ve Adams 1992: 139) gibi bilişsel davranışsal yaklaşımlarla yapılan grup ve bireysel terapiler olarak görülmektedir (Margolin 1984; Quinsey 1977; Smets ve Cebula 1987; akt. : Graves, Openshaw ve Adams 1992: 139).

Grup çalışması, cinsel suçluların tretmanında öncelikli bir biçim olarak kullanılmaktadır. CSYÇ'lere yönelik grubun temel amacı, düşünme yanlışlıklarını ve bilişsel bozuklukları düzeltmek ve tanımlamayı öğretmektir. Bunun için, grup çalışması davranışın doğru aktarılması için düşünme gerekliliğini vurgular. Gruplar, kurumda ve çocuğun hayatında (örneğin, aile meseleleri, arkadaşlık, cinsellik, ilişkiler, gelecek planı vb.) ortaya çıkan sorunlar ve davranışları araştırır. Grupların akran etkileşim ve davranışlar açısından belirli kurallarla iyi derecede yapılandırılmış olması önemlidir. Gruplar, iki görevli tarafından götürülmektedir. İdeal olarak bir erkek ve bir kadın danışman gruplara liderlik etmektedir. Grup yöneticileri, gruptaki daha agresif ve antisosyal olanların baskın olmasını önlemesi ve grubu kontrol etmesi gerekmektedir. Grubun atmosferini kurmak, program amaçlarına uygun davranışı, saygıyı sürdürmeyi sağlamak görevlilerin sorumluluğundadır. Görevliler, yeni düşünce becerilerine (Örneğin muhakeme, karar verme sorumluluğu gibi) model olarak düşüncedeki yanlışlıklarla ve bilişsel bozukluklarla ilgili doğruları öğretir. Grup, çocukların kendi davranış, ilişkiler ve yaşamlarındaki meselelerle ilgili düşünme yollarını sürekli olarak tekrar düşündüğü bir süreç olmaktadır (Berenson ve Underwood 2000: 24-25).

Grup terapisi, cinsel suçlular için, popüler bir tretmandır. Suçlu kişi, kendi yaşadıklarını ve sapan davranışlara yönelten durumlar hakkında konuşmaya cesaretlendirilir. Kurbanı yönelik empati geliştirme, çatışmaları çözme, stresi yönetme, sosyal beceriler kazanma konusunda grup terapisinde birlikte çalışırlar

(Kercher ve Long 1991; Lang, Pugh, Langevin 1988; Murphy 1990; akt. : Lurigio, Marylouise ve Smith 1995: 74).

Tekrarı önleme de grup çalışmasının odağıdır. Çocuk, cinsel suç belirleyicilerini (Örneğin, öfke duygusu, anksiyete, depresyon, sapan cinsel fanteziler, suça yönelik pasif plan gibi) tanımlar. Belirleyicileri yönetmenin yanında baş etme stratejilerini uygulamayı da öğrenmektir (Berenson ve Underwood 2000: 25).

Miner ve Crimmins (1995;akt. : Righthand ve Welch 2001: 39-40), kurum ortamının çocuğu, akranları ve aileleriyle etkileşiminden izole edilebildiğinden, tretmanın bu sosyal izolasyon sürecini kırması gerektiğini ve çoğu programların bunu, grup ve sosyal-bilişsel müdahalelerle yaptığını ileri sürmüştür.

Grup çalışmaları benzer sorunlara sahip üyelerin bir araya gelmesi, duygu, düşünce, deneyim paylaşımını sağlaması açısından önemlidir. Özellikle ergenlik çağında, akran grubunun yeri düşünüldüğünde grup çalışmalarının çocuklar üzerindeki etkisi daha kolay değerlendirilebilir. Tretman programlarına bakıldığında, çoğu programın, önemli bir bileşen olarak grup çalışmalarını içerdiği görülmektedir. Bu çalışmalardan biri olan Hagan, King ve Patros (1994: 141), cinsel suça yönelen ergenlerin tretmanına ilişkin yapmış olduğu programda, grup çalışmaları programın temelini oluşturmuştur. Araştırmacılar, gruplarda oluşturulan tretman programını tamamlayan ergenlerin tekrar cinsel suça yönelmelerinde azalma olduğunu belirlemiştir.

Marshall ve Barbaree'nin (1990; akt. : Righthand ve Welch 2001: 38) yetişkin cinsel suçlulara yönelik bilişsel-davranışsal tretman programlarının etkililiğine ilişkin yaptıkları tarama, çoğu bilişsel-davranışsal programların grup terapili bireysel tretman yaklaşımlarıyla birleşmiş olduğunu ortaya koymaktadır. Marshall ve Barbaree (1990; akt. : Righthand ve Welch 2001: 38-39), bireysel tretmanın pahalı ve sıklıkla da etkili olmadığını belirtmektedir. Grup terapisi, suçlulara yönelik tretmanın eğitsel bileşenlerini sunmak için daha etkili bir araç olmaktadır. Grup terapileri, geleneksel bireysel tretmanda erişilemeyen sosyal etkileşim ve yeni düşünme yollarını kolaylaştırıcı özelliğe sahiptir.

Görüldüğü gibi CSYÇ'lere yönelik grup çalışmaları, kendilerine ve başkalarına ilişkin farkındalık kazanmaları, çocukların akran gruplarıyla deneyimlerini paylaşmaları, kendilerini tanımaları, sosyal beceriler kazanmaları açısından yararlıdır. Grup çalışması, pek çok profesyonel elemanın yanında, tretman ekibinin bir parçası olarak sosyal hizmette de bir müdahale aracı olarak kullanılmaktadır. Aşağıda sosyal hizmet disiplin ve mesleğinin suça yönelen çocuklara müdahalesi üzerinde kısaca durulacak ve bu araştırmanın konusunu da oluşturan grupla sosyal hizmet uygulamasının sosyal hizmet uygulamasındaki yeri ele alınacaktır:

1.2.1.5. Suça Yönelen Çocuklarla Çalışmada Bir Disiplin ve Meslek Olarak Sosyal Hizmetin Yeri

Sosyal adaletin sürdürülmesi misyonuna sahip sosyal hizmetin odağı, birey ve çevre arasındaki etkileşimi geliştirerek insanlara yardım etmektir. Sosyal hizmetin temel ilgisi, toplumun reddedilen davranışları gösterenlere karşı olumsuz tepkisine karşın, hem suçlu hem de kurban bireylerin haklarını korumaktır. Uluğtekin (1989: 170), suça yönelmiş çocuğun yeniden toplumsallaşma sürecinde toplumsallaşma güçlerinden biri olarak tretman ekibinin bir üyesi olan sosyal hizmet uzmanının⁴ rolünü vurgulamıştır. Garvin ve Tropman (1992: 243) SHU'nun suça yönelen kişilerin bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için kanun dışı davranışlarına alternatifler bulmayı, sosyal olarak uygun biçimde isteklerini doyurmayı öğrenmelerine ve güçlendirilmelerine yardımcı olmak amacına işaret etmektedir.

Son yıllarda, sosyal hizmette mesleki müdahalelerde "genelci" bir yaklaşım benimsenmektedir. Aşağıda bu çalışmada da benimsenen genelci yaklaşım üzerinde kısaca durulmakta ve suçluluk alanında sosyal hizmet disiplinin yeri genelci yaklaşım ışığında ele alınmaktadır.

Genelci yaklaşımın tanımı üzerinde hala bir görüş birliği bulunmamaktadır. Ortaya çıkan görüş birliği, genelci perspektifin eklektik uygulama temeli, çoklu metot yaklaşımı ve sosyal adalet üzerine temellenmiş olmasıdır (Derezotes 2000 x-xi;

⁴ Sosyal hizmet uzmanı bundan böyle SHU olarak kısaltılacaktır.

Miley, O'Melia ve DuBois 1996: 11). Genelci yaklaşım, sosyal hizmetin amaçlarını gerçekleştirebilmesi için bütüncü (integrated) ve çok düzeyli (multilevel) bir yaklaşım sağlamaktadır. Genelci uygulayıcıların, bireysel ve kolektif sorunların karşılıklı etkileşiminin varlığı konusundaki farkındalığı onları çeşitli sistemlerle (toplumlar, topluluklar, örgütler, formal gruplar, aileler ve bireyler) çalışmaya yöneltmektedir. Bu, genelci sosyal hizmet uzmanlarının her düzeydeki müracaatçı sistemleriyle doğrudan çalıştığı anlamına gelmektedir. Miley, O'melia ve DuBois (1996:11) mikro düzeyde çalışma sürdürülürken, sosyal hizmet uzmanı bireylerin yanında diğer sistemlerdeki (bireyin içinde bulunduğu sosyal ve fiziksel çevre de dahil) değişmeyi de hedeflediğine işaret etmektedir.

Mezzo düzeydeki müdahale, görev gruplarında, ekiplerde, örgütlerde ve hizmet dağıtım sistemindeki değişimler yaratmayı hedeflemektedir. Diğer bir deyişle, değişme odağı, örgütlerde ve formal grupların yapı, amaç ve fonksiyonlarındaki değişmelerdedir (Miley, O'melia ve DuBois 1996: 12). Johnson (1998:193-194) grupların değerlendirme (evaluation), politika yapma, planlama, eğitim, problem çözme ya da terapötik amaçlı olabildiğini ifade etmektedir.

Sosyal hizmet uzmanlarının sıklıkla çalıştığı grupları, görev grupları ve tedavi grupları olarak sınıflamaktadır. Görev grupları, adından da anlaşılacağı gibi belirli görevleri ya da amaçları gerçekleştirmekle ilgilidir. Bu gruplar yönetim kurulları, görev güçleri, komiteler, komisyonlar, personel toplantıları, çok disiplinli ekipler vb.'dir (Kirst Ashman ve Hull 1999:91). Tretman grupları ise, öncelikli hedefi üyelerinin sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamak olan gruplardır. Bu gruplar gelişme, terapi, eğitim, sosyalizasyon ve destek grupları olarak sınıflandırılabilir (Toseland ve Rivas 1995; Kirst Ashman ve Hull 1999:94). Bu gruptaki üyelerin doğrudan bir biçimde grubun varlığından yarar sağlayacağı beklenmektedir (Kirst Ashman ve Hull 1999:94). Genellikle grup üyelerinde bireysel değişme oluşmaktadır ve bu değişme sıklıkla grubun varlığıyla ilgilidir. Miley, O'melia ve DuBois (1996: 11) küçük gruplarla çalışmayı mikro düzeyde bir müdahale olarak ifade ederken, bazı yazarlar (Kirst Ashman ve Hull 1999; Johnson 1995) gruplarla sosyal hizmet uygulamasını mezzo düzeyde ele almaktadır. Bu çalışmada da grupla sosyal hizmet uygulaması mezzo düzeyde bir müdahale olarak kabul edilmektedir.

Makro düzeydeki müdahale ise topluluk ve toplumla çalışma yoluyla sosyal değişmeyi kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Bu düzeyde genelci uygulayıcı, toplum örgütlenmesi, yerel kalkınma, sosyal eylem ve halk eğitimi vb. aracılığıyla sosyal değişmeyi sağlamaya çalışmaktadır (Miley, O'melia ve DuBois 1996: 12).

Genelci yaklaşımın çok düzeyli müdahaleleri, iyi bir planlama ve değerlendirme (assesment) ile yakından ilgilidir. Genelci yaklaşımda değerlendirme, en uygun hedefler, müdahale ve müdahale düzeylerini tanımlamada yardımcıdır. Değerlendirme, birbirine bağlı problematik bir sosyal durumun çeşitli elementlerinin analizidir (O'melia ve DuBois 1996: 12).

Suçluluk alanında SHU'nun yapacağı müdahaleler için de kapsamlı bir değerlendirme gereklidir. SHU, çocuğun suça yönelik davranış dinamiklerini anlamaya ve bu verileri ailelere yönelik yaptığı değerlendirilmeyle bütünleştirmeye çalışmaktadır.

Critcher (1975;akt. : Pitts 1990: 56) bireyin davranışlarının yapı, kültür ve biyografi düzeyinde belirlendiği zaman, bireyin suça katılımının anlaşılacağını tartışmıştır. Pitts (1990: 60-65) biyografinin, iyi yapılandırılmış bir durumda ve ulaşılabilir kültürel seçenekler ile oluşan bireysel kararlar ve kötü kaderler (misfortune) in bir ağı olduğu görüşündedir. Bireyin kültürü onun kimliği için temel desteğidir ve kültürün göz önünde bulundurulması değerlendirmede temel bir unsurdur. Biyografi ve kültür arasındaki köprü (cross-over), alt kültürlerdedir. Bu alt kültürler, aileler, akran grupları, kurumlara (okul, kilise, çocuğun evi vb.) özgüdür ve bireylerin üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Sosyal hizmetin suça yönelen çocukları değerlendirmesi, onların biyografilerinin keşfini, çocuk ya da gence alternatif olacak pozitif geri bildirim kaynağını önerecek deneyimlerin nasıl yaratılabileceğini sıklıkla dikkate almaktadır.

Öyleyse, sosyal hizmetin, özel bir grup olarak CSYÇ'leri genelci bir yaklaşımla ele alması gerektiği söylenebilir. Yani, cinsel suça yönelen çocuk bireysel özelliklerinin yanında içinde bulunduğu sosyal, kültürel ve fiziksel çevre ve yaşam koşulları ile etkileşimi temelinde değerlendirilmelidir. SHU'nun, bu değerlendirmesinde, çoklu kaynaklardan bilgi toplaması önemlidir. Böyle bir yaklaşım, çocuğun ve çevresinin gereksinimini göz önünde bulunduran bir

müdahale yapabilmek açısından gereklidir. Çocuğun suça yönelme nedenlerinin o çocuğun yaşadığı toplumsal ve kültürel çevre içinde değerlendirilmesi, çocuğun bireyselleştirilmesi, ihtiyaca uygun tretman için önemlidir.

Bu araştırmanın konusunu oluşturan CSYÇ'lerin yaşam öyküleri de yukarıda ifade edilen veriler doğrultusunda önemlidir. Çocuklardan alınan yaşam öykülerinin, çocukların suça ilişkin davranış dinamiklerini, sosyal ve kültürel örüntülerini anlamak ve değerlendirebilmek açısından bir köprü oluşturduğu düşünülmektedir. Kapsamlı bir değerlendirme, doğru hedef ve müdahale biçimi için gereklidir. Bu araştırmada da çocukların yaşam öykülerinin, bir müdahale biçimi olarak yapılan grupla sosyal hizmet uygulaması için müdahale noktalarını belirlemede kolaylaştırıcı olduğu söylenebilir.

Sosyal hizmette genelci yaklaşım temelinde bir sosyal hizmet uzmanı, yapacağı değerlendirme çerçevesinde mikro, mezo ve makro düzeyde müdahalelerde bulunmaktadır. Bu araştırma, sosyal hizmette genelci yaklaşımın mezzo düzeyini içermektedir. Yani, CSYÇ'lerle grupla sosyal hizmet uygulaması yapılmıştır. Literatürde CSYÇ'lerle yapılan çalışma ve müdahalelerin kapsamlı olduğu ve çeşitli sistemleri içerdiği görülmektedir (aile, okul, işyeri, oturlan ye vb.). Bunun yanında, genelci bakış açısı da, müracaatçı sisteminin içinde bulunduğu diğer sistemlerle birlikte değerlendirilmesini öngörmektedir. Ancak araştırmanın sınırlılığı çerçevesinde, CSYÇ'lerle sadece grupla sosyal hizmet uygulaması yapılabilmiş, grupla sosyal hizmet uygulaması sürecinde de diğer sistemlere bir müdahale de bulunulamamıştır. Böyle bir çalışmanın, CSYÇ'lerle yapılacak başka çalışmalara ışık tutacağı ve çocuğun dışındaki sistemlerin de müdahale içinde yer aldığı çalışmalara temel oluşturacağı beklenmektedir. Grupla sosyal hizmet uygulamasının Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Havana Kuralları'nda vurgulanan suça yönelmiş çocukların hakları ve toplumla bütünleştirilmesi açısından da önemli olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra grupla sosyal hizmet uygulaması sürecinin, bireyin grup içindeki kişisel ve sosyal gelişiminin yanında, sahip olduğu eşitlikçi ve demokratik ortamın, üyelerin eşitlikçi ve demokratik ilişkiler geliştirmesinde önemli olduğu düşünülmektedir.

Yapılan literatür taraması sonunda, ülkemizde sadece CSYÇ'lerle yapılmış grup çalışmalarına ilişkin bir veriye ulaşılamamıştır. Yurt dışındaki literatüre

bakıldığında “SHU”ların CSYÇ’lerle grup çalışmasına ilişkin bir bilgiye ulaşamamıştır. Yurt dışında, belli sorunlara sahip özel gruplarla yapılan çalışmalarda meslek elemanlarının, o sorun alanına ilişkin ayrı bir eğitim almış olmasına özen gösterilmektedir. Dolayısıyla, ilave bir eğitim alan meslek elemanının çalışmalarında, almış olduğu bu unvanını kullandığı düşünülmektedir. Sosyal hizmet eğitimi almış kişiler için de bu durumun söz konusu olduğu söylenebilir. Bu nedenle aşağıda, suça yönelen çocuklarla yapılan grup çalışmalarının sosyal hizmetteki yeri tartışılmaktadır.

1.2.1.5.1. Suça Yönelen Çocuklarla Grup Çalışması

Birnbaum ve Aurbach (1994;akt. : Miley, O'Melia ve DuBois 1996: 333-334) grup çalışmasının temellerinin, "sosyal reform, demokratik katılım, sosyal eylem, karşılıklı yardım ve savunmasız ve ezilmiş gruplarla ilgilenmeye dayandığını" ifade etmektedir. Sosyal hizmet grupları, kişisel gelişim, beceri gelişimi ve çevresel değişme için bir araç olarak kabul edilmektedir. Sheafor, Horejsi ve Horejsi (1997), sosyal hizmet gruplarının yararına ilişkin şu ifadede de bulunmuştur:

"Gruplar, yeni perspektifler, kişinin kendisinden başkalarının da benzer problem ve ilgilere sahip olduğunun farkındalığı, yeni davranışları öğrenmede rol modelleri ve başkalarına yardımcı olmak için olanaklar sağlar (1997: 435;akt. : Miley, O'Melia ve DuBois 1996: 333). "

Aktaş (2001: 7), gruplarla sosyal hizmet uygulamasında sosyal hizmet uzmanlarının temel ilgi odağının grup üyelerinin birbirleriyle ve kendileriyle ilgili farkındalığının sağlanmasına yardım etmek olduğu görüşündedir. Grup üyelerinin birlikteliğinin karşılıklı yardım sistemi haline gelmesini sağlamanın önemli olduğunu belirtmiştir. Bulut (1999:152), gruplarda temel ilkenin kendi kendine yardım olduğuna işaret ederken, kişiler arası etkileşimin amaca ulaşmada araç olarak kullanıldığını vurgulamaktadır.

Sosyal hizmette geniş bir uygulama alanına sahip grup çalışmaları, CSYÇ’lerle de yapılmaktadır. Grup çalışmaları, çoğu tretman programının önemli bir

parçasını oluşturmaktadır. Aşağıda gruplara ilişkin çeşitli sınıflandırmalar verilmektedir. Bu gruplar, CSYÇ'lere ilişkin çalışmalarda da çoğunlukla kullanılmaktadır.

Pitts (1990: 101-102), SHU'nun, üç önemli amaca ulaşmak için gruplar oluşturduğunu ifade etmiştir. Bunlar iyileştirme (remedial), karşılıklı etkileşime dayalı (reciprocal) ve sosyal amaçlar (social goals) içindir. İyileştirici gruplar, suça yönelen kişinin SHU tarafından benlik sorunu (self-defeating), kendine zarar veren (self destructive) davranışları veya diğer insanları tehdit ettiği algılanan davranışlarını değiştirmek için yapılmaktadır. Bulut (1999:153), iyileştirici grupların, işlevlerini yerine getiremeyen kişileri işlevsel hale getirme amacını taşıdığını ve grup üyelerine davranış değiştirme, bireysel sorunlarla başa çıkma konusunda yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Karşılıklı gruplar, karşılıklı destek sistemlerini kurmak amacını taşımaktadır. Benzer durumda bulunan grup üyeleri birbirlerinden öğrenirler, sorunla uğraşmada birbirlerine yardımcı olurlar. Adsız alkolikler, belki de dünyada en iyi bilinen karşılıklı gruplarından. Sosyal amaçlı gruplar, dünyadaki değişimleri etkilemek için bireylerin bir araya getirilmesini amaçlamaktadır. Çocuk adalet sisteminde bu gruplar, yönetsel ve politik müdahalelerin bir parçası olarak oluşturulurlar.

Bir başka sınıflamada ise, Garvin ve Schriver (1995;akt. : Miley, O'Melia ve DuBois 1996: 334), sosyal hizmette tüm müracaatçıları, özellikle de ezilmiş kültürel grupların üyelerini güçlendirmede beş tip grup tanımlamıştır:

1. Bilinç Artırma (Consciousness-Raising) Grupları: Üyeler deneyimlerini paylaşırlar ve duygularını açıklar.
2. Tretman Grupları: Üyelerin davranışları ve tutumları üzerindeki sosyal baskının etkisiyle ilgilidir.
3. Sosyal Eylem (Social Action) Grupları: Değişme için çevredeki hedef sistemler içindir.
4. İletişim ve Destek (Network ve Support) Grupları: Dışlanma duygularını azaltmak ve üyelerin sahip olduğu güçlerin farkındalığını artırmak içindir.
5. Beceri Grupları: İletişim, liderlik ve sosyal değişme stratejilerindeki becerileri geliştirmek içindir. Tüm gruplarda üyeler SHU'nun beceri ve

deneyimlerinden çok - birbirlerinin kaynaklarını paylaşırlar (Miley, O'Melia ve DuBois 1996: 334).

Bunların yanında, SHU'nun süpervizyonunda gerçekleştirilebilecek çeşitli gruplar vardır. Yolculuk, bisiklet onarma gibi grupların yanında açık hava aktiviteleri (outdoor activities)nde yer alabilecek kano yapma, motora binme, yelkenli ve gezi grupları da bulunmaktadır. Bu gruplarda amaç, çocuğun becerilerine yönelik sosyal öğrenme oryantasyonlu olanakları sunmaktır. Bu gruplarda çocuklar eğlenebilir ve aynı zamanda bağımsız ve sorumlu davranışı pratik etme imkanı bulabilirler. Ortak girişimleri içeren bazı gruplar (dağa tırmanma, rafting, uzak bölgelere yolculuklar vb.) birey ve süpervizör arasındaki ilişkileri geliştirmek ve hayatlarına yeni perspektifler sunmak içindir. Bu gibi projeler zaman almaktadır ve grup çalışması yanında bireysel çalışmayı da içermektedir. Bununla birlikte bu gibi terapötik yönleri olan ayrıntılı projeler, sınırlı ve görev oryantasyonlu olanlardan daha az yaygındır. Grup bağlılığı ve normları geliştirmeye ilgili olan bu gruplar daha az kaynak gerektirir ve pedagojik tartışmalarda odaklanır (Trapp ve Wolffersdorff 1991: 169-170).

Ceza adaleti çalışmalarına göre, sabıkalılığı azaltan temel durum anti-sosyal düşünmeyi ya da suçlu davranışı destekleyen "bilişsel bozukluğu" belirlemektir (Boone 1994; Fabiano 1991; Petersilla 1990; Pithers ve Diğerleri 1989; akt. : Goodman 1997: 52). Özellikle benlik kontrolünde, sosyal ilişkilere bağlı problem çözmede, empati gelişiminde ve anti-sosyal düşünmede bilişsel yeniden yapılandırma grupları yapılmıştır (Fabiano 1991; akt. : Goodman 1997: 52). Kanada, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bazı bölgelerinde toplumda ve kurumlardaki suçlular arasındaki kriminojenik düşünmeyi belirlemek için bilişsel yeniden yapılandırma grupları kullanılmıştır (Goodman 1997: 52). Bilişsel yeniden yapılanma grupları ve davranışsal bir perspektif içeren gruplar CSYÇ'lerin davranış ve bilişsel alandaki bozuk düşünce ve yapıların değiştirilmesinde yoğun olarak kullanılmaktadır.

Görüldüğü üzere, suça yönelen çocuklarla grup çalışmaları sosyal hizmet uygulama alanında ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Bu gruplar, çocuklardaki bilişsel ve davranışsal değişim için etkili olmaktadır. Literatürde, CSYÇ'lere ilişkin teorik ve uygulama geçmişi henüz yeni olup tartışmalar devam etmektedir. Çocuk

mahkemelerinin bile yaklaşık 20 yıllık bir geçmişinin olduğu ülkemizde, toplumun değerleriyle ters düşen bu çocuklara ilişkin var olan yasal ve örgütsel yapıyı görmek yararlı olacaktır. Böyle bir inceleme, sorunu, toplumumuzun sosyal, kültürel değerleri ışığında ele almayı sağlayacaktır.

1.2.2. Türkiye’de Durum

Türkiye’de bugünkü çocuk adalet sistemini belirleyen başlıca yasa 2253 sayılı "Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun" dur. Yasaya göre "15 yaşını bitirmeyen küçükler tarafından işlenen ve genel mahkemelerin görevine giren suçlarla ilgili davalara" çocuk mahkemeleri tarafından bakılmaktadır (Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun 1979: 391)⁵.

Suç işlemiş çocuklara ilişkin ülkemizde kurum temelli hizmetler daha yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu kurumlara ilişkin olarak Türk Ceza Kanununun 54. maddesi, 11-15 yaş arasındaki suçlu çocukları cezalarını ıslahevlerinde; 55. maddesi ise 15-18 yaş arasındaki suçlu çocukların cezalarını çocuk cezaevlerinde çekebileceklerini hükme bağlamıştır. Çocuk mahkemelerine ilişkin 2253 sayılı yasanın, 2252 sayılı yasayla değiştirilmiş 36. maddesine göre "suçu işlediği zaman 11 yaşını bitirmiş olup da 15 yaşını bitirmeyen ve cezanın çektilmesine başlandığı anda 18 yaşını doldurmayan küçüklerin cezaları çocuk ıslahevi ve çocuk cezaevlerinde çektilir" denmektedir (Uluğtekin 1991: 16). Ülkemizde üç çocuk ıslahevi (Ankara, İzmir, Elazığ) bulunmaktadır. 2000 yılı itibarıyla ıslahevlerinde bulunan hükümlü çocuk sayısına bakıldığında ıslahevinde 84, Elazığ Çocuk ıslahevinde 97 ve İzmir Çocuk ıslahevinde 6’sı kız olmak üzere toplam 107 çocuk bulunmaktadır (T.C. Adalet Bakanlığı Arama Konferansı Raporu 2001).

Türkiye’de çocuk mahkemelerinde yargılananlar 15 yaşını doldurmamış çocuklardır. Ülkemizde çocuk suçluluğu yıllar itibarı ile artış göstermektedir. Suç türleri açısından duruma bakıldığında en çok hırsızlık suçu nedeniyle çocuk mahkemelerine gelindiği görülmektedir. Hırsızlık suçunu müessir fiil, diğer suçlar (gasp, çevreye zarar verme, bazı yasalara karşı gelme gibi), cinsel suçlar ve adam

⁵ Avrupa Birliğine uyum çerçevesinde, Ağustos 2003 tarihinden itibaren, çocuk mahkemelerinde görülen davalardaki çocukların üst yaş sınırı 18 olarak değiştirilmiştir.

öldürme suçu izlemektedir. Çocuk mahkemesine gelen kız ve erkek çocuklar arasında suç türleri açısından belirgin farklar bulunmaktadır. Cinsel suç, adam öldürme ve gasp suçlarının çoğunluğunun -hatta bazen tamamının- erkek çocuklar tarafından işlendiği görülmektedir (Uluğtekin 1994: 75).

Çocuklar tarafından işlenmiş olsa da cinsel suçların sınıflandırılmasında Türk Ceza Kanunu⁶ hükümleri geçerlidir. TCK'nın "ırza geçme ve tasaddi cürümlerine ilişkin düzenlemesinde faile ilişkin bir tanımlama yapılmadığı, sadece mağduru tanımladığı ve mağdurun özelliklerinden hareket ederek suç tanımını oluşturduğu görülmektedir. Daha önce de değinildiği gibi yasada reşit olmayan mağdura atfedilen "cinsel ilişkiye rıza oluşturmamaya durumda olmak" özelliği, taraflardan birinin 18 yaşından küçük olması ve resmi nikahın bulunmaması durumu bütün cinsel ilişkileri suç halinde getirmektedir (Akço 1996: 1).

Türk hukuk sisteminde ırza tecavüz fiilleri TCK'nın sekizinci babında "Adabı Umumiye ve Nizamı Aile Aleyhine Cürümler" başlığı altında düzenlenmiştir. Bu suçlar, "ırza tecavüz ve tasaddi", "söz atma", kızlık bozma", "fuhuş" "zina", "hayasız hareketler", "sarkıntılık", "müstehcen hareketler", "kaçırma ve alıkoyma", "nesep cürümleri"dir. Kanun, bu maddelerdeki hükümlerle bireylerin cinsel özgürlüğünü, küçükleri, kamu ahlakını ve aile düzenini korumayı amaçlamaktadır. Dağlar (1994: 12), Mehaz Kanunda ve diğer kanunlarda suç kabul edilen fücür, homoseksüellik, tabiata aykırı davranışlar, fahişelik, fahişe dostluğunun TCK'da suç kapsamı dışında tutulduğunu ifade etmiştir. Bunun ileri bir adım olarak kabul edildiğini vurgulayan Dağlar (1994:12) toplumun ahlak anlayışına ters düşen hareketin kişisel bir hareket olması durumunda cezalandırılmaması gereğine dayandığını ifade etmiştir. Aşağıda ırza geçme, evlenme vaadiyle kızlık bozma, ırza tasaddi, kız kaçırma, alıkoyma, söz atma, sarkıntılık, fiili livata suçları üzerinde kısaca durulmaktadır:

Irza geçme suçu, bir erkeğin, cinsel organını bir kadının vajinasına (koit) veya bir erkek ya da kadının anüsüne isteği dışında ithal etmesi şeklinde gerçekleşir. Irza geçmede suçun faili erkektir. Mağdur kadın ya da erkek olabilmektedir. Ölülerle cinsel ilişki ırza geçme suçu sayılmamakta, bir çeşit cinsel terslik sayılan nekrofilik kapsamında değerlendirilmektedir. Kanun, hayvanlarla

⁶ Türk Ceza Kanunu, bundan böyle TCK olarak kısaltılacaktır.

kurulan cinsel ilişkiyi (bestialite) de suç saymamıştır. Küçüğün isteği veya tahrikiyle olsa da 15 yaşını bitirmemiş küçüklerle kurulan cinsel ilişkiler suç sayılmaktadır. Irza geçme suçunda unsur olan cebir (zor kullanma), 15 yaşından küçüklerle karşı kullanıldığında ağırlaştırıcı neden olmaktadır (Dağlar 1994:24-25).

Kanunun 423. maddesinde düzenlenen evlenme vaadi ile kızlık bozma suçunun oluşması için, 18 yaşını tamamlamış bir kıza yapılan evlenme vaadi sonrasında, kendi rızası ile cinsel ilişkide bulunma ve mağduriyetine yol açmak gerekmektedir. Failin yaş küçüklüğü nedeniyle evlenme ehliyetinin olmaması durumunda, evlenme vaadi zaten yerine getirilemeyeceği için kandırıcı nitelikte olamayacağı düşünülmektedir.

Irza teşebbüs, bir kişiye, cinsel ilişki düzeyine varmayan, edep ve iffeti saldırı niteliğinde fiziksel temaslarda bulunmaktır. Kanunda ırza geçme ve ırza teşebbüs suçlarına ait bölümlerde fail ve mağdurun cinsiyetleri ile ilgili belirleme yoktur. Ancak, ırza geçmede cinsel ilişkinin varlığı nedeniyle anatomik açıdan erkek olması gerekmektedir. Irza teşebbüs suçunda ise, fail erkek ya da kadın olabilmektedir. Irz ve namusa teşebbüs niteliğindeki bir eylem, 15 yaşını bitiren bir kişiye karşı kendi rızası ile yapılırsa bu durum suç oluşturmamaktadır (Madde 415).

Zorla kız, kadın ve erkek kaçırma ve alıkoyma suçları, Kanunun 429. ve 434. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Fail ve mağdurun cinsiyeti açıkça belirtilmediğinden, erkek ya da kadın olabilir. Küçüğün reşit olmadığı ve ailesinin kaçırma ve alıkoyma eylemine rızasının olmadığı bilinerek ve şehvet hissi veya evlenme amacıyla hareket edilmesi halinde suç oluşmaktadır (Madde 429-434). Söz atma, sarkıntılık derecesinde olmayan ve cinselliği ima ederek, sözle veya mektupla yapılan ve süreklilik göstermeyen tecavüzlerdir. Failin cinsiyeti Kanunda açıkça belirtilmemiştir. Sarkıntılık suçu bir kişiye karşı edep ve iffete saldırı niteliğindeki, mağdurda tedirginlik yaratması mümkün olan, aralıklı olarak devam eden, sözel, yazılı olarak veya temas ile gerçekleşen tecavüzkar davranışlardır. Bu suçta mağdur da fail de her iki cinsiyetten olabilmektedir (Madde 421).

Bir erkeğin diğer bir erkekle anüs yoluyla cinsel ilişkide bulunması livata, uranizm veya pederasti şeklinde adlandırılmaktadır. Bir erkeğin yine bir kadınla aynı cinsten ilişkisi ise lutizm ya da sodomi olarak adlandırılmaktadır. Ülkemizde her iki cinsiyet için, uygulamalarda livata kavramı kullanılmaktadır (Kırangil, Soysal ve

Sözen 1993; akt. : Topaloğlu 1995: 10). TCK, anüs yoluyla cinsel ilişkiye ait bir hüküm barındırmamaktadır. Anüs yoluyla ilişki, aleni olarak, zorlamaya dayalı yapılmadıkça, mağdurun akli ve bedeni güçsüzlüğü kullanılmadıkça ve mağdur 15 yaşından küçük olmadıkça suç olarak kabul edilmemektedir. Bununla birlikte mahkeme kararları ve Yargıtay İçtihatları uygulamada livatayı suç kabul etmektedir (Gök 1983; akt. : Topaloğlu 1995: 10).

Ülkemizde çocuklar tarafından işlenen cinsel suçlar daha çok ırza geçme, ırza teşebbüs, evlenme vaadiyle kızlık bozma, kaçırma ve alıkoyma, sarkıntılık, söz atma ve fiili livata suçlarıdır. Tablo1, yaş grubu ve cinsel suç türüne göre güvenlik birimine gelen çocukların dağılımını içermektedir.

Tablo 3: Yaş Grubu ve Cinsel Suç Türüne Göre Güvenlik Birimine Gelen Çocuklar*

Suç Türü		Yaş Grubu									
		-6		7-11		12-15		16-18		Toplam	
		K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
Fiili Livata	Jandarma	-	-	-	2	-	10	-	7	-	12
	Polis	-	-	-	17	-	86	-	70	-	173
Kız, Kadın ve Erkek Kaçırma	Jandarma	-	-	-	1	2	8	4	29	6	38
	Polis	-	-	-	-	12	77	16	398	28	475
Irza Geçmek ve Sarkıntılık	Jandarma	-	-	-	-	-	13	1	21	1	34
	Polis	-	-	1	5	3	102	6	200	10	307
Fuhuş	Jandarma	-	-	-	-	2	-	5	1	7	1
	Polis	-	-	-	-	10	3	92	31	102	34
Toplam	Jandarma	-	-	-	3	4	31	10	58	14	92
	Polis	-	-	1	24	25	268	114	699	140	991

*T. C. Devlet İstatistik Enstitüsü Güvenlik Birimine Gelen Çocuk İstatistikleri 2001: 20-25).

Tablo 1'e bakıldığında, cinsel suç nedeniyle güvenlik birimine gelen erkek çocukların kız çocuklarının neredeyse on katı olduğu görülmektedir. Erkek çocuklarda kız, kadın veya erkek kaçırma suçu ilk sırayı alırken, bunu ırza geçmek ve sarkıntılık suçu ile fiili livata suçları bu suçu izlemektedir. Kızların tersine fuhuş, erkek çocuklar için güvenlik birimine gelme nedeni olarak en az görülen suçtur.

Kızlarda durum oldukça farklı görünmektedir. Fuhuş, kız çocuklarının güvenlik birimine gelme nedenlerinde ilk sırayı alırken, bunu kız, kadın ve erkek kaçırma suçu izlemektedir. Fiili livata nedeniyle güvenlik birimine getirilen kız çocuğunun olmadığı görülmektedir.

Bu araştırmada yapılan literatür taraması sonucunda ülkemizde, çocukların cinsel suç işleme nedenlerine ilişkin yeterli veriye rastlanmamıştır. CSYÇ ve suça yönelen çocuklarla grup çalışması konusunda yapılan araştırmalar az sayıdadır. Bu araştırmalardan bazıları aşağıda sunulmuştur:

Dağlar (1994: 47-64), İstanbul I. Çocuk Mahkemesinde cinsel suç işlediği sabit görülerek, karara bağlanan 106 çocuğun dosyasını incelemiştir. Cinsel suçlar, vajinal yoldan ırza geçme, anal yoldan ırza geçme, ırza tasaddi, alıkoyma, kız kaçırma, sarkıntılık olarak altı grupta ele alınmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular şöyledir: Araştırmada CSYÇ'lerin yaş ortalamalarına bakıldığında ortalamanın 13.8 olduğu görülmektedir. CSYÇ'lerin % 95.2'si alt, %4.7'si orta ekonomik düzeye sahiptir. Yarıdan çoğu (% 66. 9) bir işte çalışırken, %15'inin öğrenci olduğu, %16. 9'unun öğrenci olmadığı ve çalışmadığı ortaya konmuştur. Cinsel suç türünde ilk sırayı ırza tasaddi alırken bu suçu, fiili livata, vajinal yoldan ırza geçme ve kız kaçırma izlemektedir. Suç türü ile mağdurun yaş ortalamaları ele alındığında, vajinal yoldan ırza geçmede mağdurun yaş ortalaması 13. 3, fiili livata yoluyla ırza geçmede 8. 5, ırza tasaddi suçunda 8. 4, alıkoyma suçunda 13. 3, kız kaçırmada 14. 2 ve sarkıntılık suçunda 11 olarak belirlenmiştir. Araştırmada CSYÇ'lerin % 90. 5'inin mağduru daha önce tanıdığı ortaya konmuştur. Suç olaylarının yarısına yakını (% 41. 5) para cezası ile karara bağlanırken, bu kararı tecil ve hapis kararları izlemektedir (Dağlar 1994: 47-64).

Okumuş (1994: 66-83) araştırmasında 20-29 yaş arasında 250 cinsel suçlu (deney grubu) ve 250 hırsızlık suçlusu (kontrol grubu) olmak üzere toplam 500 kişi ile çalışmıştır. Cinsel suçlar ile akıl hastalıkları ve kişilik yapıları arasındaki bağlantı incelenmek istenmiş ve psikometrik ölçümler yapılmıştır. Çalışmada, cinsel suç faillerinin büyük kısmının infantil, impulsif kişilik özellikleri gösterdiği, ego fonksiyonlarının zayıf, sosyal çevre ile ilişkilerinin çatışmalı ve seksüel açıdan takıntılı oldukları belirlenmiştir. Araştırmada kontrol grubu olarak alınan hırsızlık suçu faillerinde de benzer özellikler gösterdiği saptanmıştır. Çoğunluğu psikotik bir

rahatsızlığa sahip olmamakla beraber, semptom düzeyinde nevrotik belirtilere sahiptir. Araştırmada, deneklerin genellikle düşük IQ'ya sahip olduğu, düşük eğitim ve entellektüel yapıda, işçi ya da serbest meslek grubunda çalışan bekar erkekler olduğu belirlenmiştir. En sık rastlanan cinsel suç türü ırza geçme olup, mağdurlar çoğunlukla 15 yaşın altındaki kız ve erkek çocuklardan oluşmaktadır.

Bir başka araştırma ise Topaloğlu (1995: 58-77) tarafından yapılmıştır. Araştırmada, 1982-1992 yılları arasında Adli Tıp Kurumuna gönderilmiş ve gözlem ihtisas dairesinde müşahade altına alınmış 280 cinsel suç işlemiş kişinin dosya ve raporları incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular şöyledir: Suçların çoğu kentlerde işlenmiştir (% 67. 7). Araştırmada cinsel suç işlemiş bireylerin çoğunluğunu 19-28 yaş grubu (% 34. 6) oluştururken, bu grubu 14-18 yaş grubu (%31. 9) izlemektedir. Yani cinsel suç işlemiş kişilerin ağırlığını ergenlik ve ilk yetişkinlik dönemindeki bireyler oluşturmaktadır. Mağdurların çoğunu 7-10 yaşındaki kız çocuklar (% 62. 5) oluşturmaktadır. Suçluların çoğu mağdurları daha önceden tanımaktadır. Araştırmada suçluların çoğunluğunun ilkokul mezunu olduğu, bunu hiç okula gitmemişlerin izlediği belirlenmiştir. Suçluların çoğunluğunda madde bağımlılığı (alkol, uyuşturucu, hap vb) görülmemiştir. Araştırmada suç türü ile suçlunun yaşı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. 14-18 yaş grubundaki çocukların çoğu (38'i) anal yoldan ırza geçme suçunu işlerken, bunu vajinal yoldan ırza geçme suçu (23'ü) izlemektedir. Sarkıntılık, kız kaçırma ve alkoyma suçları bu grup çocuklarda hiç görülmemektedir. Suçluların yaşı arttıkça vajinal yoldan ırza geçme suçunun her grupta en fazla işlenen suç olduğu görülmektedir.

Birgen ve İlkay (1995: 101-103), cinsel suçlarda sosyo-kültürel faktörlerin etkisini araştırmıştır. Araştırmacılar beş yıl süreyle gözlem altında tutulan 201 sanığı, eğitim, IQ, mağdure ile yakınlık, yaşadığı bölgeler açısından karşılaştırmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular şöyledir: Sanıkların çoğunluğu kentlerde yaşamaktadır. Bölgelere göre cinsel suçluların yaş grubuna bakıldığında Marmara Bölgesinde yoğunlaşma görülmektedir. Bu bölgedeki 26 sanık 20-30 yaşları arasındadır ve bunu 16 kişiyle 16-20 yaş grubundaki sanıklar izlemektedir. Karadeniz Bölgesini, İç Anadolu Bölgesi izlemektedir. Sanıkların mağdurlarla yakınlığına bakıldığında, 103 kişinin mağduru daha önceden tanıdığı görülmektedir. Zeka düzeylerine bakıldığında, çoğunluğunun IQ'sunun 91-120 arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Meslekleri açısından serbest olarak çalışanların ilk

sırada olduğu belirlenirken bunu işsiz olanların izlediği saptanmıştır. Eğitim düzeyleri bakımından çoğunluğu ilkokul mezunu oluşturmaktadır. İkinci sırayı okur yazar olmayanlar izlemektedir.

Hancı, Aktaş ve Akçiçek (1996: 173-181) çalışmalarında iç göçlerin çocuk suçluluğuna etkisini ele almıştır. Çalışmada İzmir Çocuk Mahkemesinde 1991-1993 yılları arasında davaları sonuçlanan 3327 olgunun dosyaları incelenmiştir. Araştırmada CSYÇ'lerin % 47. 9'unun köy, % 27. 1'inin kasaba ve % 24. 3'ünün kent kökenli olduğu, bölgelere göre dağılımda (nüfusuna kayıtlı olduğu il açısından) Ege Bölgesinin ilk sırayı aldığı, bunu sırasıyla Doğu Anadolu, Güney Doğu Anadolu, İç Anadolu, Karadeniz, Marmara ve Akdeniz Bölgelerinin izlediği belirlenmiştir.

Suç'a yönelen çocuklarla grup çalışmasına ilişkin olarak yapılan çalışmalar daha azdır. Bu çalışmalardan ilki Kaner (1991: 118-119) tarafından Ankara Çocuk İslahevinde gerçekleştirilmiştir. Kaner (1991), "gerçeklik terapisinin ve psikodramanın antisosyal davranış gösteren gençlerin benlik algıları ve empati düzeylerine etkisi" konulu bir çalışma yapmıştır. Araştırmada 30 çocuk (cinsel suçlu çocuklar araştırma kapsamına alınmamıştır) iki deney ve bir kontrol grubuna alınmış, benlik algılarını ve empati düzeylerini belirlemek amacıyla ölçekler kullanılmıştır. Deney gruplarından birine psikodrama, diğerine gerçeklik terapisi uygulanmıştır. 12 hafta, haftada bir gün iki saat süreyle toplantılar yapılmıştır. Araştırma sonuçları, gerçeklik terapisi ve psikodrama uygulamalarının çocukların benlik algılarında anlamlı farklılıklar yaratmadığı, psikodrama gruplarına katılmanın ise, çocukların bilişsel empati düzeylerinde olumlu yönde anlamlı gelişme olduğunu ortaya koymuştur.

Bogenç (1998: 95), Ankara Çocuk İslahevinde "etkileşim grubu deneyiminin suçlu gençlerin kendine saygı düzeylerine etkisi"ni konu alan çalışmasında, 24 hükümlü ile deney ve kontrol grubu oluşturmuş, deney grubu ile üç aylık süre içinde haftada bir kez olmak üzere etkileşim grubu çalışması yapmıştır. Araştırma sonunda, etkileşim grubu yaşantısının deney grubunun kendine saygı düzeyini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Ülkemizde yapılan bu çalışmalar cinsel suç hakkında birtakım ipuçları sunmaktadır. Konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgi alabilmek için CSYÇ'lerle ilgili olarak

alandaki çalışan avukat ve SHU'lar ile görülmüştür. Ülkemizdeki tabloya ilişkin yapılacak değerlendirme bu görüşler ışığında daha açık olacaktır:

İslahevi SHU Sarısoy İrmak (2001) ile yapılan görüşmede çocuklar arasında işlenen cinsel suçların genellikle fiili livata (anal yolla cinsel ilişki kurulması) teşebbüsü olduğu öğrenilmiştir. Bu çocukların genellikle kalabalık ailelerden ve kırsal kökenden geldiği, merak ya da yanlış cinsel eğitim, ailelerinde cinsel ilişkiye tanık olma gibi nedenlerle suç işledikleri ifade edilmiştir. Bu suçu işleyen çocukların, kurbanlarını genellikle mahallede sessiz ve ikna edebilecekleri arkadaşlarından seçtikleri, kuruma geldiklerinde ise suçu işlediklerini kabul etmediklerini ve kendilerine iftira atıldığını söylediklerini belirtmiştir.

Hacettepe Üniversitesi Çocuk Psikiyatrisi Anabilim Dalında SHU Özbesler (2001), Hacettepe Üniversitesi Çocuk Psikiyatrisine gelen CSYÇ'lerle ilgili yapılan araştırma ve testler sonucunda zihinsel yetersizliklerinin ve davranım bozukluklarının olduğunu belirtmiştir. Özbesler hastaneye gelen vakalarla ilgili olarak çocukların genellikle grup halinde bu suça yöneldiğini, kendilerinden küçük yaşta çocukları seçtiklerini, mağdurların kendilerine tedavi için gelirken, CSYÇ'lerin mahkemenin havalesiyle farik ve mümeyyiz olup olmadıklarının incelenmesi dışında tekrar getirilmediğini ifade etmiştir.

Ankara 1. Çocuk Mahkemesi Uzmanı Çakmak (2001), bu çocukların genellikle merak nedeniyle cinsel suç işlediklerini ve bir kıza veya kadına tecavüz suçuna az rastlandığını, fiili livata suçunun daha çok görüldüğünü ifade etmiştir.

Avukat Kaynak (2001), CSYÇ'lerin bu suçu işlediklerinde, davranışlarının suç olduğunun farkında olmadıklarını, hatta bunu kurbanla bir oyun gibi gördüklerini, kurbanlarını feminen eğilimli çocuklardan seçtiklerini ifade etmiştir.

Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı SHU Kırımsoy (2001), CSYÇ'lerin daha çok sessiz, konuşmakta ve iletişim kurmakta güçlük çeken çocuklar olduğunu ifade etmiştir.

Ülkemizde yapılan araştırmalar ve alınan uzman görüşlerine bağlı olarak çocuklar tarafından işlenen cinsel suçlarda ırza geçme, fiili livata ve ırza tasaddi

suçlarının ön sırada olduğu söylenebilir. Gerek araştırmalar gerekse uzman görüşleri ışığında bir değerlendirme yapıldığında aşağıdakiler ifade edilebilir:

Görüldüğü gibi, CSYÇ'lerin çoğunluğunu erkek çocuklar oluşturmaktadır. Bu durum yurt dışındaki araştırma bulgularıyla uyumludur. "Cinselliği merak etme" bu suçu işlemede önemli bir etken olarak görülmektedir. Uzmanlar çocukların yaptıkları davranışın suç olduğunu fark etmediklerini ifade etmiştir. Akço (1996: 132), cinsel yaşamın bireyi ilgilendiren bir konu olmasına karşın, hukuk sitemimizde genel ahlak ve aile düzenine karşı işlenen bir suç olarak görülmesinin, cinsel özgürlüğün aile ve toplum düzeni açısından sınırlandırılması anlayışından kaynaklandığını vurgulamaktadır. Bunun yanında, 18 yaşın altındaki çocuklar arasında yaşanan cinsel ilişkilerin suç kabul edildiği ülkemizde bu konu büyük önem taşımaktadır.

Görüşmelerde çocukların genellikle alt sosyo-ekonomik ve kültürel düzeye sahip olduğu ifade edilmiştir. Bu bulgu da yurt dışındaki araştırma bulgularıyla uyumludur. Çocukların yanı sıra ailelerin de eğitim düzeyi düşüktür ve genellikle alt ekonomik düzeye sahiptir.

Türkiye'de CSYÇ'lere ilişkin araştırmaların daha çok dosya ve raporların taranması şeklinde yapılmış olması nedeniyle bu nüfus grubu hakkında daha ayrıntılı bilgiye ulaşılamamıştır. Literatürde CSYÇ'lere ilişkin varolan iki modelle (Becker ve Kaplan'ın Modeli ve Lane'in Modeli) ilgili bir değerlendirme yapabilmek eldeki veriler için yeterli değildir. Örneğin, bu çocukların aile ilişkileri, ailedeki şiddet, ailenin yapısı ve etkileşimleri, yaşam koşulları, madde bağımlılığı, ruh sağlığı durumu, çocukların dürtü kontrol durumları, benlik imajları, fantezileri gibi konular ile ilgili yeterli bulguya erişilememiştir.

Bu bulguların yanında CSYÇ'lere ilişkin tretman modelleri olarak spesifik bir uygulamaya rastlanmamıştır. Bu çocuklar yoğunlukla kurumsal bakıma alınmaktadır. Ancak kurumlarda, çocukların suç türleri gizli tutulduğu için cinsel suça ilişkin özel bir çalışma yapılamamaktadır. Bunun yanı sıra kuruluşlarda çalışma yapabilmek için özel bir eğitim gerektiren bu grupla çalışmak için uzmanlaşmış personel bulunmamaktadır. Tüm bu veriler ışığında, CSYÇ'lerin yaşam öyküleri ve bu çocuklarda grupla sosyal hizmet uygulamasının etkisine ilişkin yapılan bu

çalışma, ayrıntılı bilgi edinebilmek ve bu çocuklara ilişkin tretman modellerini değerlendirmek açısından önemli görünmektedir.

1.2.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın iki temel amacı bulunmaktadır. Birincisi, cinsel suçtan hükümlü çocukların suça yönelmelerinde etkili olan faktörleri, çocukların yaşam öykülerini almak yoluyla bu araştırmanın kuramsal temelini oluşturan Becker ve Kaplan'ın (1988) ve Lane'in (1997) modelleri çerçevesinde ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda çocukların suç öncesi ve suç sonrasında ne tür deneyimler yaşadığı nitel bir desen içinde yaşam öyküleri yoluyla ele alınmıştır. Yaşam öyküsü görüşmelerine ilişkin amaçlar aşağıdaki soru cümleleriyle ifade edilmiştir:

1. Çocuğun suç davranışı öncesindeki yaşam alanı (bireysel özellikler, çocukluk ve aile yaşamı) nasıldır?
2. Çocuğun sistemlerle (arkadaş grubu, okul ve iş yaşamı) ilişkileri nasıldır?
3. Cinsel suç sonrasında çocuk, yargı öncesinden başlayarak ne tür deneyimler yaşamaktadır?

Yaşam öyküsü görüşmeleri sonuçlarına göre araştırmanın ikinci temel amacını oluşturan grupla sosyal hizmet uygulamasına hazırlık yapılmış ve cinsel suçtan hükümlü çocukların benlik saygı düzeyleri, empatik becerileri ve sosyal ilişkileri üzerinde çalışılmaya karar verilmiştir.

Araştırmanın ikinci temel amacı ise, bu çocuklarla yapılan grupla sosyal hizmet uygulaması yoluyla yukarıda ifade edilen değişkenler doğrultusunda olumlu bir gelişme sağlanacağını ortaya koymaktır. Bu amacın gerçekleştirilmesi çerçevesinde araştırma kapsamında sınanması düşünülen denenceler aşağıdadır:

Denence 1: Etkileşim grubuna katılan çocukların benlik saygısı ön test son test puanları arasındaki fark, etkileşim grubuna katılmayan çocuklara göre artacaktır.

Denence 2: Etkileşim grubuna katılan çocukların empatik beceri ön test son test puanları arasındaki fark, etkileşim grubuna katılmayan çocuklara göre artacaktır.

Denence 3: Etkileşim grubuna katılan çocukların sosyal ilişki ön test son test puanları arasındaki fark, etkileşim grubuna katılmayan çocuklara göre artacaktır.

1.2.4. Araştırmanın Önemi

Ülkemizde çocuk suçluluğu giderek önemi artan bir sorun olarak devam etmektedir. Buna karşın suça yönelen çocuklara ilişkin öncelikli müdahale kurum bakımını içerirken, bu gruba yönelik tretman faaliyetleri yetersizdir. Bu durum kurumlardaki tretman faaliyetlerinin gerekliliğini daha önemli kılmaktadır.

Bugün ülkemizde çocuk suçluluğu alanında diğer önemli bir sorun da, suç türlerine özel araştırma ve tretman faaliyetlerinin eksikliğidir. Ülkemizde, suç türüne özel tretman programları geliştirilmemiştir. Varolan tretman biçimlerinin daha çok çocuğun örgün ve yaygın eğitimi ile ilerde kullanabileceği bir takım beceriler kazanmalarına yöneliktir. Buna göre, CSYÇ'lerle ilgili araştırmaların azlığı yanında bu çocukların gereksinimlerini odak alan tretman programlarının bulunmayışı dikkat çekmektedir. Bu çocuklarla ilgili araştırmaların genellikle çocukların dosyaları üzerinde gerçekleştirildiği görülmektedir.

İşte bu araştırma yukarıda ifade edilen iki eksikliği gidermede önemli bir role sahiptir. Araştırmanın ilk bölümü olan CSYÇ'lerle yapılan yaşam öyküsü görüşmeleri bu açıdan bir ilk olma niteliğini taşıırken; ikinci bölüm olan grupla sosyal hizmet uygulaması da belli bir suçtan hükümlü çocuklarla yapılan ilk grup çalışması olma niteliğini taşımaktadır. Araştırmanın ilk bölümü olarak yaşam öyküsü görüşmeleri CSYÇ'lerle yapılan derinlemesine görüşmeleri içeren ilk nitel çalışma olması açısından önem taşıırken, belli bir suç türüyle ilgili ilk grup çalışmasını içermesi açısından da ilk özelliği taşımaktadır. Araştırma, belli bir suç türüne özel nitel ve nicel deseni içeren ilk çalışma olması açısından da önemlidir. Araştırmada toplanacak verilerin, CSYÇ'lerin sahip olduğu sosyoekonomik ve kültürel özellikleri yanında suça yönelme nedenlerine ilişkin bir değerlendirme yapılmasına önemli bir katkı sağlayacağı ve çocuk suçluluğu alanında önemli bir bilgi boşluğunu

dolduracağı beklenmektedir. Ülkemizde cinsel suç ile ilgili yapılan çalışma ve müdahalelerin genellikle cinsel suçun “mağdur”ları ile ilgili olduğu söylenebilir. Buna göre, bu araştırma, aynı zamanda cinsel suçun “faili” olarak kabul edilen çocuklarla ilgili olması açısından da önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın, grupla sosyal hizmet uygulamasını içeren ikinci aşaması, CSYÇ'lere ilişkin mezo düzeyde bir müdahaleyi içermektedir. Bu çalışmanın, CSYÇ'ler ve çevresiyle yapılacak mikro ve makro düzeydeki çalışmalar için de veri sağlayacağı ve temel oluşturacağı düşünülmektedir.

1.2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, Ankara Çocuk İslahevinde yaşam öyküsü görüşmeleri yapılan cinsel suçtan hüküm giymiş 30 çocuk ve grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı 11 cinsel suçtan hüküm giymiş çocuk ile sınırlandırılmıştır.

1.2.6. Araştırmanın Tanımları

Çocuk: Cinsel suça yönelen ve Ankara Çocuk İslahevinde cinsel suçtan hükümlü bulunan çocukları tanımlamaktadır.

Grupla Sosyal Hizmet Uygulaması: Araştırmada Ankara Çocuk İslahevinde cinsel suçtan hükümlü çocuklara yönelik yapılan, sosyal hizmet mesleğinin mezo düzeyde bir müdahale aracıdır. Grupla sosyal hizmet uygulaması, üç ay süre ile araştırmada cinsel suçtan hükümlü 11 çocukla yapılmıştır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Tashakkori ve Teddlie (1998: 13-14), sosyal ve davranış bilimlerinde farklı metodolojik tanımlamaların var olduğunu ifade etmiştir. Bunlar, tek metot (monomethods), çoklu araştırma (multiple research), metotların çeşitlemesi (triangulation of methods), metodolojik karışımlar (methodological mixes) gibi isimler almıştır. Tashakkori ve Teddlie (1998: 13-14), metodolojik yaklaşımlarının evrimini üç dönemde toplamıştır. İlk dönemi içeren tek bir metodun kullanımını içeren monometodlar on dokuzuncu yüzyılda sosyal bilimlerin ortaya çıkışıyla başlamakta ve 1950'ler boyunca sürmektedir. Evrimin ilk aşaması sadece tek bir temel bilimsel metodun kullanımından çeşitli metotları kullanmaya doğru gidişi içermektedir. Karışık metodlar olarak ikinci dönem, 1960'larda başlamış ve 1980'lerde daha fazla yaygın olarak kullanılmıştır. Bu dönem, yalnız bir metottaki farklılıklardan, araştırma sürecinin tüm aşamalarındaki farklılıkların dikkate alındığı bir hareketi içermektedir. Farklı oryantasyonların araştırma sürecinin diğer aşamalarını (örneğin problem durumu, çalışma nedeni, veri analizi, verilerin yorumu gibi) nasıl etkilediğini vurgulamaktadır. Son olarak karışık model çalışmaları (mixed model studies), 1990'larda ayrı bir tür olarak ortaya çıkmıştır. Karışık model çalışmaları, pragmatist paradigmanın ürünüdür ve araştırma sürecinin farklı aşamalarında nitel ve nicel yaklaşımları birleştirmektedir (Tashakkori ve Teddlie 1998: 13-18).

Akşit (1997: 71), nitel ve nicel yaklaşımların araştırmalardaki yeriyle ilgili olarak bilim adamlarının üç grupta toplandığını ifade etmiştir. İlk gruptakiler, puristlerdir. Her iki yaklaşımın da rakipsiz olduğunu, araştırma doğası ve toplumla ilgili olarak, birbirinden tamamen farklı ve birbirini dışlayan epistemolojik ve ontolojik varsayımları olduğunu ileri sürmektedirler. İkinci gruptakiler, eklektik olanlardır ve iki yaklaşımın da geçerli olduğunu kabul etmektedir. Bu gruptakiler, yaklaşımların duruma bağlı olarak kullanılabileceğini savunmaktadır. Aynı çalışmada, her iki yöntem grubu birbirini tamamlayacak şekilde kullanılsa da her biri farklı varsayımları

temsil edebilir. Duruma bağılı olarak niteliksel ve niceliksel yöntemlerin birbirine paralel veya belli bir sırayla kullanıldığı araştırmalar bulunmaktadır. Son gruptakiler, pragmatiklerdir. Her iki metodolojinin de birbiriyle iç içe ve aynı çalışmada kullanılabileceğini savunmaktadırlar. Akşit (1997: 71) son zamanlarda, her iki yöntem grubunu da tekrarlayarak uygulamanın, verinin güvenilirliğini artırmasının yanında, çalışılan olgunun çok daha iyi anlaşılmasını sağladığı konusunda fikir birliğini arttığını ifade etmiştir.

Patton (1990: 186), bir çalışma desenini kuvvetlendirme yollarından birinin çeşitleme (triangulation) ya da aynı fenomen ve programların çalışılmasında metodolojilerin kombinasyonunu kullanmak olduğunu ifade etmiştir. Bu hem nitel hem de nicel yaklaşımları kullanmayı da içerecek şekilde, çeşitli metot veya verilerin kullanımı anlamına gelmektedir.

Nitel ve nicel yaklaşımların tek bir çalışmada birleştirilmesi fikri, çalışmanın her aşamasında araştırma desenlerinin birleştirilmesi, metotlara bağılı paradigmlar ve metotların karıştırılması hakkında eskiden beri tartışmalara neden olmuştur. Çeşitleme kavramı, başka veri kaynakları, araştırmacı ve metotları kullanırken, belirli veri kaynaklarında, araştırmacıda ve metotlardaki önyargıların nötralize edilebilmesi üzerinde temellenmiştir (Jick 1979; akt. : Creswell 1994: 174).

Denzin (1978; akt. : Patton 1990: 187) dört tip çeşitleme tanımlamıştır:

1. Veri Çeşitlemesi: Çalışmada çeşitli veri kaynaklarının kullanımudur.
2. Araştırmacı Çeşitlemesi: Farklı araştırmacı veya değerlendirmecilerin kullanımudur.
3. Teori Çeşitlemesi: Belirli bir veri setini yorumlamada çoklu perspektiflerin kullanımudur.
4. Metodolojik Çeşitleme: Belli bir problem veya programı çalışmak için çoklu metotların kullanımudur.

Çeşitleme, nitel ve nicel metotların birleşimi için araştırmacılar farklı metotların birlikte kullanımına yönelik olarak son zamanlarda yeni öneriler ileri sürmüştür (Greene, Caracelli ve Graham 1989; Mathison 1988; Swanson 1992;

akt. : Creswell 1994: 175). Grene, Caracelli ve Graham (1989; akt. : Creswell 1994: 175), bir çalışmada metotları birleştirmek için beş amaç ortaya koymuştur:

1. Sonuçların aynı noktaya ulaşmasını (convergence) aramak anlamında çeşitleme,
2. İyi bir taraf olarak, bir fenomenin farklı yönlerinin ortaya çıkabilmesi ve üst üste gelmesi,
3. Gelişimsel olarak, ilk metodun, ikinci metodu bilgilendirmeye yardımcı olması için ardı ardına kullanılması,
4. Başlangıçta ortaya çıkan uyumsuzluklar (contradictions) ve yeni perspektiflerin ortaya çıkması,
5. Karışık metotların konuya eklenmesi ve çalışmayı genişletmesidir (Creswell 1994: 176-185).

Akşit (1997: 69), nitel ve nicel yaklaşımların birbirlerine göre önemli üstünlükleri olduğunu vurgulayarak, gerçeğin (en azından mümkün olan kısmının) ortaya çıkarılmasında karşılıklı tamamlayıcı özelliklerinin olduğuna işaret etmektedir. Creswell (1994: 185), literatürde araştırma desenlerini birleştirmenin üç modeli olduğunu ortaya koymuştur:

1. Test edilen ya da açıklanan kavramı daha iyi anlamak için metotları birleştirmek araştırmacıya avantaj sağlamaktadır.
2. Araştırma sürecinin çeşitli aşamalarında paradigmaları birleştirmeyi dikkate almaktadır.
3. İki aşamalı desen (two-phase design), baskın-daha az baskın desen (dominant-less dominant design) ve karışık metodoloji deseni (mixing methodology design), bir çalışma içinde nitel ve nicel yaklaşımları birleştirmede kullanılmaktadır.

Birinci desen olarak, iki aşamalı desen yaklaşımında, araştırmacı, araştırmanın nitel aşamasını oluşturmakta, nicel aşama ve nitel aşama birbirinden ayrı olmaktadır. İkincisi, baskın-daha az baskın desendir. Bu desende araştırmacı, alternatif paradigmadan çıkarılan küçük bir bileşen ile tek bir baskın paradigmada çalışmayı sunmaktadır. Bu yaklaşımın klasik bir örneği veri toplama aşamasında küçük bir nitel görüşme bileşeni ile bir deneyde teoriyi test etmede temellenen nicel bir

çalışmadır. Üçüncüsünde araştırmacı araştırmının tümünde ya da pek çok aşamada nitel ve nicel paradigmaları birlikte kullanmaktadır. Paradigmalar, girişte, literatür taramasında, teori kullanımında, amacın ifadesinde ve araştırma sorularında karıştırılabilir. Bu yaklaşım, desene karmaşıklık katar ve nitel/nicel paradigmalarının avantajlarını kullanır. Negatif yönü ise, bu modelin, iki paradigmanın geniş bilgisini gerektirmesi ile ilgilidir.

Görüldüğü gibi her iki yaklaşımın birlikte kullanılması konusunda çok çeşitli görüşler ileri sürülmesine karşın, son yıllarda nitel ve nicel yaklaşımın bir arada kullanılması konusunda bir görüş birliği bulunmaktadır. Bu araştırma da, nitel ve nicel yaklaşımı içermektedir. Çocuklarla yaşam öyküsü görüşmeleri araştırmının nitel desenini, ön test son test kontrol gruplu modeli içeren grupla sosyal hizmet uygulaması ise nicel desenini oluşturmaktadır. Araştırmanın ilk bölümü cinsel suçtan hükümlü çocukların yaşamlarını ve onları suça iten faktörleri onların bakış açısıyla görmenin yanı sıra, araştırmının ikinci bölümünde cinsel suçtan hükümlü çocuklarla yapılacak "etkileşim grubu"nda çalışılması amaçlanan temalar için de veri sunmaktadır.

2.1.1. Nitel Aşama: Yaşam Öyküsü Görüşmeleri

Araştırmanın nitel desenini oluşturan bölüm yaşam öyküsü görüşmelerini içermektedir. Ancak çalışmaya başlamadan önce çalışmanın yapılacağı ıslahevinin yapı ve işleyişini görmek, kurumu tanımak, kurum personeliyle ve kurumdaki çocukları tanımak ve yaşantılarını anlamak amacıyla derinlemesine görüşme aşaması başlamadan önce kuruluştaki iki hafta süreyle gözlem yapılmıştır (EK-1). Gözlemler yaşam öyküsü görüşmeleri ve grupla sosyal hizmet uygulaması sürecinde de sürdürülmüştür. Bu gözlemlerin araştırmacının elde ettiği verileri değerlendirmesinde ve yorumlamasında önemli bir rolü olmuştur.

2.1.1.1. Nitel Veri Toplama Süreci

Araştırmada çocukların yaşam öykülerini almaya yönelik derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Yaşam öyküleri, bireyin kendi sözcüklerini kullanarak bir kişinin diğer kişiye rehberlik ettiği genellikle kısa, mini bir otobiyografi olarak

tanımlanabilir. Yaşam öyküsü, kişinin hayatının en önemli yönlerine ışık tutarak, bir bütün olarak yaşam deneyimlerinin öyküsünün tamamıdır (Atkinson 1998: 2-9). Seidman (1991: 3-4), derinlemesine görüşmelerin temelinde, bireylerin deneyimlerinin anlaşılmasına ve bu deneyimlerinin anlamına ilginin yattığı, bireylerin davranışlarının içeriğinin kabulünü ve böylece araştırmacı için bu davranışın anlamını kazanmak için bir yol sağladığı görüşündedir. Mayring (2000: 61), nitel görüşmelerin bir formu olarak anlatı(narrative)ların daha az standartlaştırılmış bir görüşme türü olduğunu ifade etmekte ve görüşülen kişi ile görüşmeci arasındaki güven ilişkisini vurgulamaktadır. Görüşme üç bölümden oluşmaktadır. İlk olarak görüşülen kişiye bir başlangıç sorusu sorulmaktadır. İkinci aşamada anlatının kendisi gerçekleşmektedir. Burada araştırmacının öykünün ana temasında devam etmesini sağlaması ve görüşülen kişinin temadan ayrılması durumunda, anlatı sürecine dönmesini sağlaması önemlidir. Üçüncü aşamada anlatının bitmesinden sonra, konuyla ilgili kapalı kalan noktaların açık hale gelmesinde ve görüşülen kişinin öznel anlamlandırmalarını yakalayabilmek için sorulan niçin/neden sorularının sorulduğu aşamadır. Mayring (2000: 63), anlatıların öznel anlam örüntülerinin ortaya çıkarılmasında ve henüz incelenmemiş alanlarda uygun bir teknik olduğunu ifade etmiştir.

2.1.1.1.1. Görüşme Süreci

Araştırmada Ankara Çocuk İslahevinde cinsel suçtan hükümlü 30 çocuk ile görüşülmüştür. Görüşmeler 2002 yılında yapılmış ve yaklaşık üç ay sürmüştür. 30 çocuğun dördüyle 3 görüşme, dördüyle 2 görüşme ve kalan 22 çocukla da birer görüşme yapılmıştır. Görüşme süreleri 55 dakika ile 4 saat 25 dakika arasındaki sürelerde değişmektedir. Mesai saatleri dahilinde yapılan görüşmeler kurumun idare binasının ikinci katındaki “görüşme odası”nda gerçekleşmiştir. Mesai saatleri dışında akşam 17. 30’dan sonra yapılan görüşmeler kurumun “sosyal servis” odasında gerçekleştirilmiştir. Çocuklardan alınan izin doğrultusunda görüşmelerde not tutulmuş ve bu notlar aynı gün bilgisayara aktarılmıştır. Adalet Bakanlığından izin alınamadığı için görüşmelerde teyp kaydı yapılamamıştır. Adalet Bakanlığından alınan izin doğrultusunda ve çocukların kurumda suçlarından dolayı damgalanmasını önlemek amacıyla cinsel suç dışında başka suçlardan hükümlü çocuklarla da yaşam öyküsü görüşmeleri yapılmıştır.

Araştırmada, mesai saatleri içinde yapılan görüşmelerde çocukların çağrılmasında ve görüşme amacının açıklanmasında sosyal hizmet uzmanlarından yardım alınmıştır. Mesai saatleri dışında görüşülen çocuklar, akşam yemeğinden sonra sosyal servis odasına çağırılmıştır. İnfaz koruma memuru tarafından, SHU'ların odasına çağırıldığı söylenen çocukların genellikle panik içinde ve endişeyle görüşmeye geldikleri gözlenmiştir. Mesai saati dışında çağrılmak, alışılan bir durum değildir ve bu durum çocukların endişe yaşamalarına neden olmuştur. Araştırmacı amacını açıkladıktan ve görüşme yapmak istediğini belirttikten sonra çocukların rahatladıkları fark edilmiştir. Bazı çocukların ise görüşme amacı ve araştırma hakkında ayrıntılı bilgi almaya yönelik sorular sorduğu ve endişelendiği görülmüştür. Bu gibi durumlarda araştırmacı, araştırmacının amacı ve sonuçları hakkında görüşülen kişiyi daha fazla bilgilendirme yoluna gitmiş, ihtiyaca göre zaman zaman bunu yinelemiştir.

Araştırmacı çocuklara, amacını ve kendileriyle görüşmek istediğini açıkladığında, çocukların genellikle çok düşünmeden ve sorgulamadan, daha çok itaatkar bir biçimde araştırmacının görüşme talebini kabul ettiği görülmüştür. Bu durumun suç davranışı ile yaşadıkları olaylar ve içinde yaşadıkları kapalı ve kurallı kurum yaşantıları ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Görüşmelerde çocukluk, arkadaşlık ve okul yaşamlarına ilişkin anlatımların daha heyecanlı, rahat ve akıcı bir biçimde ifade edildiği; aile ilişkileri, suç ve cinsel yaşama ilişkin soruları yanıtlarken rahatsızlık duydukları, kızardıkları, utandıkları, soruları geçiştirmeye çalıştıkları, jest ve mimiklerinin arttığı gözlenmiştir. Görüşmeler sırasında içtima⁷ ve ihtiyaç (tuvalet, su vb.) nedeniyle zaman zaman kesintiler olmuştur. Bu kesintiler birkaç dakikayı almıştır. Bu kesintilerin, görüşme sürecini olumsuz etkilemediği tersine, dinlenme molası niteliğini taşıdığı düşünülmektedir.

Araştırmada yaşam öyküsü görüşmeleri, “yarı yapılandırılmış görüşme formu” aracılığıyla gerçekleştirilmiştir (EK-2). Yapılan görüşmeler sonucunda görüşme formuna bazı sorular eklenmiştir (ailedeki ana baba rolleri, anne babanın

⁷Kuruluştaki çocukların bir yerde toplanarak yoklama yapılmasıdır.

ilgisi, evde geçerli kurallar, tutuklanma biçimi, okulda öğretmen ve yöneticilerle ilişkiler). Görüşmeler “Bana yaşam öykünü anlatır mısın?” sorusuyla başlamış, daha sonra çocukların anlatımlarından yola çıkılarak sorulara devam edilmiştir. Örneğin çocukluğundan bahsederken okul dönemini anlatmaya başlayan çocuğa okul ile ilgili sorular sorulmaya başlanmıştır. Derinlemesine görüşmeler, cinsel suçtan hükümlü çocukların yaşam öykülerini kendi anlatımları ve kendi bakış açılarıyla ele alınmasını amaçlamıştır. Bazı çocuklarla görüşme sonunda bazı konular yeterince aydınlanmadığı için birden fazla görüşme yapılmıştır. Araştırmada görüşme yapılan saatin geç olması (yatma saatinin gelmesi), çocukların ve araştırmacının ortaklaşa aldığı kararla bazı soruların ertesi güne bırakılması, görüşmelerde bazı sorulara yanıt alınmamış olunması nedeniyle birden fazla görüşme yapılması yoluna gidilmiştir.

Son görüşmeyle birlikte başlayan görüşme analizi süreci yaklaşık beş ay sürmüştür. Analiz sürecinde görüşme yapılan çocuklardan biri açık hakkı dolduğu için başka bir cezaevine sevk edilmiş, bir çocuk da tahliye olmuştur. Görüşme analizleri sonucunda çocukların cinsel suça itilmesinde en önemli olduğu düşünülen değişkenler çocukların zayıf empatik becerisi, kendilerine ilişkin olumsuz algıları ve sosyal ilişkilerde yaşadıkları güçlükler olmuştur. Bu değişkenlere ilişkin olarak yapılan araştırmalar sonucunda araştırmacının ön testini oluşturacak ölçekler belirlenmiştir. Bu ölçekler Coopersmith Yetişkinler İçin Benlik Saygısı Envanteri⁸, Empatik Beceri Ölçeği⁹ ve Hacettepe Kişilik Envanterinin Sosyal İlişki Alt Ölçeği¹⁰ olmuştur.

2.1.1.2. Nitel Verinin Analizi

Araştırmada çocuklarla yapılan yaşam öyküsü görüşmeleri sırasında alınan notlar aynı gün bilgisayar ortamına aktarılmış, her çocuğa ilişkin görüşmeyle ilgili özet bir rapor yazılmıştır. Daha sonra, tüm görüşme raporları tekrar tekrar okunarak görüşme raporlarından çocukların yaşam öykülerine yönelik temalar ve kategoriler oluşturulmuştur (Kardam 2004; Tekin 2003; Cresweell 1994; Strauss

⁸ Coopersmith Benlik saygısı Envanteri bundan böyle CBSE olarak kısaltılacaktır.

⁹ Empatik Beceri Ölçeği bundan böyle EBÖ olarak kısaltılacaktır.

¹⁰ Hacettepe Kişilik Envanterinin Sosyal İlişki Alt Ölçeği bundan böyle SİAÖ olarak kısaltılacaktır.

1990:25-81). Kardam (2004) bunu “döne döne okuma” olarak tanımlamaktadır. Daha sonra her bir tema ve kategoriye en iyi anlatan ve açıklayan görüşülen çocukların ifadeleri belirlenmiştir. Bu tema ve kategoriler başlıklarında araştırma raporu hazırlanmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2000: 25), nitel yöntemlerle toplanan verilerde sayıların değil, konuyla ilgili gerçekçi bir resim ortaya koymanın önemli olduğunu vurgularken, görüşmelere katılan bireylerin ifade ettikleri görüşleri okura doğrudan sunmanın gereğine işaret etmektedir. Punch (1999: 162; akt. : Öktem 2004: 46), nitel araştırma raporlarının büyük oranda betimleme ve yorumlamaya dayanan serbest üsluba sahip olması gerektiğini belirtmiştir.

Görüşme raporlarının objektif olarak değerlendirilmesini sağlamak amacıyla görüşme analizleri araştırmacı dışında iki kişi tarafından¹¹ analiz edilmiş, her çocuğa ilişkin bir özet rapor ve kategori oluşturulmuştur. Bu kişiler, araştırmacının ikinci aşamasında grup uygulamasında çalışılması hedeflenen değişkenlerin belirlenmesinde de katkıda bulunmuştur. Analizin üç ayrı kişi tarafından yapılmasının nesnel bilgiye ulaşma ve farklı bakış açılarını tartışma olanağı sağladığı düşünülmektedir. Araştırmacı verilen bu raporları da dikkate alarak araştırma raporunu yazmıştır.

2.1.2. Nicel Aşama: Grupla Sosyal Hizmet Uygulaması

Yaşam öyküsü görüşmelerinin analizi sonucunda belirlenen veriler doğrultusunda (üç değişken üzerinde) ön test ve son test kontrol gruplu model kullanarak çalışmak araştırmacının nicel desenini oluşturmuştur. Bu değişkenler benlik saygısı, empatik beceri ve sosyal ilişki düzeyidir. Grupla sosyal hizmet uygulamasını değerlendirmek için araştırmada deney ve kontrol gruplarına ön test ve son test olarak Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri, Empatik Beceri Ölçeği ve Hacettepe Kişilik Envanteri Sosyal İlişki Alt Ölçeği kullanılmıştır. Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı süre içinde araştırmada bağımlı değişkenleri etkileyeceği düşünülen başka değişkenleri belirleyebilmek için üç aylık grupla sosyal hizmet uygulaması sonunda araştırma gruplarına soru kağıdı (EK-4) uygulanmıştır.

¹¹ Görüşme raporlarının analizleri Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Filiz Demiröz ve Sosyal Hizmet Uzmanı Zafer Çoban tarafından da yapılmıştır.

Araştırmacı, grupla sosyal hizmet uygulaması süresince Prof. Dr. Işıl Bulut'tan¹² süpervizyon almıştır.

2.1.2.1. Nicel Veri Toplama Araçları

Araştırmanın bu bölümünde deney ve kontrol gruplarına ön test ve son test ölçümlerinde Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri (EK-6), Empatik Beceri Ölçeği (EK-7) ve Hacettepe Kişilik Envanteri Sosyal İlişkiler Alt Ölçeği (EK-8) kullanılmıştır. Araştırmada grupla sosyal hizmet uygulamasını etkileme olasılığı bulunan değişkenleri belirleyebilmek için grupla sosyal hizmet uygulaması sonunda araştırma gruplarına soru kağıdı uygulanmıştır.

2.1.2.1.1. Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri

Araştırmada çocukların benlik kavramına ilişkin bilgi edinmek amacıyla Coopersmith Yetişkin İçin Benlik Saygısı Envanteri'nden yararlanılmıştır. CBSE, benliğe yönelik sosyal, akademik, aile ve kişisel deneyimler alanlarında ki tutumları değerlendirmek için hazırlanmıştır. Benlik saygısı, bireyin yeterlilik, başarı, önemlilik ve değerliliği hakkındaki inancını da içeren, onayladığı ve onaylamadığı özellikleriyle ilgilidir. Ölçeğin Okul Formu (School Form), Kısa Okul Formu (School Short Form) ve Yetişkin Formu (Adult Form) üç formu bulunmaktadır. Bu araştırmada kullanılan Yetişkin Formu 16 ve daha yukarı yaştaki bireyler için kullanılmaktadır. Form 25 maddeden oluşmaktadır. Uygulanan kişilerden kendilerine uygun gördüğü madde için "evet", uygun görmediği madde için "hayır" yanıtı beklenmektedir. Ölçeğin puanlaması puan anahtarı ile kısa bir süre içinde yapılmaktadır. Yetişkin formundan alınan toplam puan 4 ile çarpılmaktadır. Toplam maksimum benlik puanı 100'dür.

Ölçeğin Türkiye'de güvenirlik çalışması Turan tarafından 30 kanserli hasta ile gerçekleştirilmiştir. Hastalara 15 gün arayla uygulanan ölçeğe, test ve tekrar test sonucunda $r = .65$ olarak anlamlı bulunmuştur (Turan ve Tufan 1987; akt. : Tufan ve Yıldız 1993: 38). Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Tufan tarafından da yapılmıştır. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulundan 56 öğrenciye 15 gün ara

¹² Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmetler Bölümü Öğretim Üyesi.

ile iki kez uygulanmıştır. İki uygulama arasında $r = .76$ bulunmuştur. Ayrıca aynı envanter Tufan tarafından Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Yüksekokulundan 200 öğrenciye Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ile verilerek bu iki ölçme aracı arasındaki korelasyona bakılmıştır. Rosenberg'in 10 madde üzerinden yapılan değerlendirmesine göre $r = .62$, Rosenberg'in Guttman Ölçeğine göre yapılan değerlendirmesine göre $r = .61$ olarak değerler istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (Turan ve Tufan 1987; akt. Tufan ve Yıldız 1993: 38).

2.1.2.1.2. Empatik Beceri Ölçeği

Dökmen (1988) tarafından geliştirilen Empatik Beceri Ölçeği A ve B olmak üzere iki ayrı formdan oluşmaktadır. Ölçeğin her iki formunda da altı ruhsal sorun ifade edilmiştir. Bu çalışmada B formu kullanılmıştır. Bu formda, her sorunun altında, bu sorunu ifade eden bir kişiye verilebilecek 12 empatik tepki yazılmıştır. Formu dolduran kişilerden bu tepkilerden kendilerine en çok uygun görünen dördünü işaretlemeleri beklenmektedir. 12 tepkiden biri, tesadüfi yanıtları saptamak amacıyla konulmuş olan, sorunla ilgisi olmayan bir tepkidir. Formu dolduran kişiler altı sorun için toplamda 24 tepki işaretleyeceklerdir. Seçilen her tepkinin puanı ölçeğin cevap anahtarı aracılığıyla verilmektedir. Dökmen (1993: 342), ölçeğin, kişilerin zihinde oluşan empatik anlayışı ölçmekten çok, sözel olarak ifade edilen empatik tepkinin niteliğini ölçtüğünü ifade etmiştir. B Formunun cevap anahtarı oluşturulurken, ölçekte bulunan (Dökmen 1993: 341). EBÖ'den alınan yüksek puanlar, empatik becerinin yüksek olduğunu, düşük puanlar ise düşük olduğunu göstermektedir. Ölçekten alınan en yüksek puan (6 durum için dört en yüksek puanlı seçenek işaretlendiği takdirde 222 'dir).

Güvenirlilik çalışmasında ölçek 80 kişilik bir gruba üç hafta arayla iki defa uygulanmıştır. Uygulamalardan elde edilen ölçümler arasında $r = .91$ bir ilişki belirlenmiştir. Ölçeğin geçerlik çalışmasında ölçek klinik psikolojide ve psikolojik danışmada en az master derecesi olan 14 kişilik bir gruba ve psikoloji dışında bir alanda yüksek öğrenim almış 14 kişilik başka bir gruba uygulanmıştır. Sonuçta, birinci grubun tüm üyelerinin 7. İla 10. Basamaklar arasında empatik tercihte bulundukları, ikinci grubun empatik tercihlerinin ise 2. İla 8. Basamaklar arasında bulunduğu belirlenmiştir. İki grubun empatik beceri puanları arasında anlamlı bir

farklılık bulunmuştur ($t=6.77$, $sd=26$, $p<.001$) (Dökmen 1988: 176). Empatik Beceri Ölçeği A formu, Sema Kaner tarafından “Gerçeklik Terapisinin ve Psikodramanın Antisozyal Davranış Gösteren Gençlerin Benlik Algıları ve Empati Düzeylerine Etkisi” konulu doktora çalışmasında Ankara Çocuk İslahevinde bulunan hükümlü çocuklara uygulanmıştır.

2.1.2.1.3. Hacettepe Kişilik Envanteri Sosyal İlişkiler Alt Ölçeği

Özgüven (1992: 8-11) tarafından hazırlanan Hacettepe Kişilik Envanteri¹³ bireylerin “kişisel uyum” ve “sosyal uyum” düzeylerini ölçme amacı ile geliştirilmiştir. HKE ilk olarak 1976 yılında tek bir takım halinde hazırlanmıştır. 1985 yılında bir de “kısa form” Takım B geliştirilmiştir. Bu çalışmada HKE Takım A’nın sosyal uyum alt ölçeklerinden “sosyal ilişki alt ölçeği” kullanılmıştır.

HKE Takım A’da “kişisel uyum” için dört ve “sosyal uyum” için dört olmak üzere sekiz alt ölçek bulunmaktadır. Her alt ölçek için 20 madde olmak üzere envanter toplam 168 maddeden oluşmaktadır. Envanterde cümlelere verilen cevaplar “evet” ve “hayır” seçenekleriyle sınırlıdır. Cevap anahtarında belirtilen her cevap için bir puan verilmektedir. Puanlamadan önce cevap kağıtları gözden geçirilerek bir madde için “evet” ve “hayır” cevaplarının her ikisinin de işaretlenip işaretlenmediği kontrol edilmekte ve böyle bir durumla karşılaşıldığında cevaplandırma boş bırakılmış sayılmaktadır. Envantere ilişkin puanların yorumlanmasında yüzdelik normlar geliştirilmiştir. Buna göre, yüzdelik puanların kritik ve önemli değerleri verilmiştir. Buna göre % 25’lik dilim kritik bölgeyi oluşturmaktadır. Envanterden alınan puanların azalması uyum puanlarının düştüğü anlamına gelmektedir. % 25’in karşılığı olan puan (7) “uyumsuzluk” ucuna ilişkin kritik bölgenin üst sınırını göstermektedir. Bu puanla bundan daha düşük puan alanlar, o alt ölçeğin işaret ettiği nitelikler bakımından bazı uyum sorunları olabileceği ihtimalini gündeme getirmektedir.

Bu araştırmada kullanılan Sosyal İlişki Alt Ölçeği’nden alınan sosyal ilişkiler puanı, bireyin diğer insanlarla olan ilişkilerinin niteliğini belirtmektedir. Puanın yüksek

13

Hacettepe Kişilik Envanteri bundan böyle HKE olarak kısaltılacaktır.

oluşu sosyal olgunluk yönünden bireyin uyumlu ve sosyal becerilerinin yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu kişiler çevreleriyle ilişki kurmaktan hoşlanırlar ve başkalarının söylediklerine ilgilidirler. Toplum içinde esnek bir tutuma sahiptirler ve kabul edilen davranışlar sergilemektedirler. Sosyal ilişkiler puanının düşük olması ise bireyin sosyal beceriler ve sosyalleşme bakımından durgun olduğuna işaret etmektedir. Bu kişiler arkadaşları veya yetişkin grupları içinde kendilerini rahat hissetmezler. Çevreleriyle ilişki kurmaktan ve bir arada olmaktan hoşlanmazlar. Dışarıdan gelen uyarıcılara ya tepki vermek istemezler ya da tepki vermezler (Özgüven 1992: 17-20).

HKE'nin "envanterin tekrarı" yönetimi ile elde edilen güvenilirlikleri oldukça yüksektir. Alt ölçeklerin güvenilirlikleri de bağımsız birer ölçek olarak kullanılabilen düzeyde yüksel bulunmuştur. Kişisel uyum alt ölçeklerinin ortalaması. 85, sosyal uyum alt ölçeklerinin ortalaması yaklaşık. 80 olarak belirlenmiştir. Alt ölçeklere ilişkin ara korelasyonları itibarıyla her puanın ölçeğe özgü nitelikleri koruyacak biçimde düşük, toplam puana katkı verecek ölçüde yüksek olduğu görülmüştür. Yani bir ölçme aracı olarak HKE homojen bir yapı göstermektedir. Bu durum toplam ve alt ölçeklerin bağımsız birer ölçek olarak da kullanılabileceği anlamına gelmektedir (Özgüven 1992: 29). Ölçeğin güvenilirlik çalışmasında 62 lise öğrencisine 15 gün arayla iki kez uygulanması sonucunda elde edilen puanlardan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu ile hesaplanan değişmezlik katsayıları kişisel uyum için. 93 ve sosyal uyum için. 82 ve genel uyum için. 92 olarak bulunmuştur. Geçerlilik çalışmasında ölçek Sürekli Kaygı Envanteri ile 96 kişilik öğrenciye uygulanmış ve aralarındaki korelasyonlara bakılmıştır. Kaygı ölçüt olarak alındığında kişisel uyum ile korelasyonu -. 58, sosyal uyum ile korelasyonu -. 47, genel uyum ile korelasyonu ise -. 56 bulunmuştur (Öner 1997: 394).

2.1.2.1.4. Soru Kağıdı

Araştırmada etkileşim grubu çalışmasının sonunda deney ve kontrol gruplarının benlik saygılarını, empatik becerilerini ve sosyal ilişkilerini etkileme olasılığı bulunan diğer değişkenleri belirleyebilmek için her iki gruba soru kağıdı uygulanmıştır. Soru kağıdı, araştırma grupları (deney ve kontrol grupları)nın sağlık, iş, okul, kuruluş personeli, aile, arkadaş, akraba ve günlük yaşamlarında yaşadıkları

olayların var olup olmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Soru kağıdında, söz konusu başlıklarla ilgili çocukların yaşantılarına ilişkin sorular yer almaktadır.

2.1.2.2. Deneysel İşlemler

Yaşam öyküsü görüşmelerinin analizi yapıldıktan sonra araştırmanın daha baskın desenini oluşturan etkileşim grubu uygulamasına geçilmiştir. Araştırmanın nicel desenini ön test-son test kontrol gruplu model oluşturmuştur. Araştırmanın bağımsız değişkenini grupla sosyal hizmet uygulaması, bağımlı değişkenlerini ise çocukların benlik saygısı düzeyi, empatik beceri düzeyi ve sosyal ilişki düzeyi oluşturmuştur.

2.1.2.2.1. Deneysel İşlemin Hedefleri

Araştırmada yapılan etkileşim grubunda ulaşılması düşünülen hedefler aşağıdadır:

1. Grup üyelerinin kendilerini rahatça ifade edebilmelerini sağlayacak bir ortam sağlamak,
2. Grup üyelerinin, grup ortamında bir başka üyeye yardım ederek, yardım alarak, paylaşarak, değerli ve önemli bir birey olduklarını hissedecekleri bir ortam sağlamak,
3. İnsanın değeri ve insana saygı duyulması konusunda grup üyelerinin anlayış geliştirmesine yardımcı olmak,
4. Grup üyelerinin kendilerine ilişkin güçlü yönlerini görmelerine olanak tanıyarak, kendilerine değer vermelerine olanak tanımak,
5. Grup üyelerinin olumsuz yönlerini fark edebilmelerini sağlayarak, bu yönlerini değiştirebilmeleri konusunda yardımcı olmak,
6. Grup üyelerinin kendilerini daha iyi tanımalarına yardımcı olmak,
7. Davranışlarının sonuçlarını önceden düşünebilme ve kontrol edebilme becerisi kazandırmak,
8. Grup üyelerinin birbirleriyle ve karşılaşacakları kişilerle iletişimlerini kolaylaştıracak beceriler kazandırmak,

9. Grup üyelerinin kendilerini başkalarının yerine koyabilme, duygu, düşüncelerini anlayabilmeleri konusunda yardımcı olmak,
10. Grup sürecinde öğrenilen bilgi ve becerilerin gerçek yaşamlarına aktarılması konusunda yardımcı olmak,
11. Grup üyelerine gelecek yaşamlarına ilişkin düşünebilme ve tartışabilme olanağı sağlamaktır.

2.1.2.2.2. Araştırma Grupları

Araştırmada deney ve kontrol grubuna ıslahevinde cinsel suçtan hüküm giymiş 24 çocuk alınmıştır. Deney grubunun yedinci toplantısında bir çocuk kendi isteğiyle gruptan ayrılmıştır. Yaşam öyküsü görüşmelerinde elde edilen verilerin, tüm CSYÇ'ler için önemli ipuçları taşıdığı düşünülmüştür. Bu nedenle deney ve kontrol grubu kapsamına yaşam öyküsü görüşmelerinin yapıldığı çocukların yanında görüşme yapılmayan çocuklar da alınmıştır. Araştırma gruplarına dahil edilecek çocukların belirlenmesinde aşağıdaki ölçütler dikkate alınmıştır:

1. Grupla sosyal hizmet uygulamasına katılımda gönüllülük esas alınmıştır.
2. Çocukların en az 16 yaşında ve ilkokul mezunu olmaları dikkate alınmıştır. Bu durum, ölçeklerin uygulanabilmesi için gerekli görülmüştür.
3. Çocuklar, grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı tarihler arasında tahliye edilmeyecek olanlardan seçilmişlerdir.
4. Grupla sosyal hizmet uygulamasına sadece cinsel suçtan hüküm giyenler dahil edilmiştir.
5. Çocuklar araştırma gruplarına tesadüfi atama yoluyla atanmışlardır.

2.1.2.2.3. Araştırma Gruplarının Özellikleri

Araştırmada yukarıda ifade edilen ölçütlere göre belirlenen 16-20 yaşları arasındaki 24 çocuk, 12 deney ve 12 kontrol grubuna olmak üzere tesadüfi olarak atanmışlardır. Uygulama sırasında deney grubundan bir çocuk yedinci toplantıdan

sonra grupta sosyal hizmet uygulamasından ayrılmıştır. Araştırmada Adalet Bakanlığından ayrı bir izin alınması gerektiğinden grupta sosyal hizmet uygulamasına alınmak istenen çocuklarla çalışma öncesinde bireysel görüşme yapılamamıştır. Yaşam öyküsü görüşmeleri yapılmış olan tüm çocuklara grupta sosyal hizmet uygulaması yapılacağı anlatılmış, grupta sosyal hizmet uygulaması konusunda bilgi verilmiş ve katılmak isteyen çocukların isimleri alınmıştır. Bunun yanında kuruluştaki kalan, cinsel suçtan hüküm giymiş, eğitim durumu ve tahliye tarihi uygun olan çocukların listesi yapılmıştır. Her iki listeden tesadüfi atama yoluyla deney ve kontrol grupları belirlenmiştir. Gruplar arasındaki yaş ve eğitim düzeyi değişkeninin benzer olmasına önem verilmiştir.

Araştırmada, cinsel suçtan hükümlü olan çocukların kurumda damgalanmalarını önlemek amacıyla ikinci bir grupta sosyal hizmet uygulaması daha yapılmıştır. Bu uygulamada herhangi bir suç türü sınıflandırmasına gidilmemiş, üyeler tesadüfi atama yolu ile gruba atanmışlardır. Araştırma sürecinde bu grupta yapılan toplantılar, araştırma sürecini kolaylaştırmış ve yararlı olmuştur. Her iki grupta sosyal hizmet uygulamasında ortaya çıkan dinamikler, sonraki toplantılar açısından daha iyi bir gözlem ve değerlendirme olanağı yaratmıştır. Bunun yanında her iki grup arasında oluşan rekabet, gruptaki bizzlik duygusu ve işbirliğini artırıcı olmuştur.

Araştırma gruplarının yaş ve eğitim durumları Tablo 2’de yer almaktadır.

**Tablo 4: Araştırma Gruplarının Yaş ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımları
(2003- Ankara)**

Yaş		Deney (n=11)	Kontrol n= (12)
		Sayı	Sayı
Yaş	16	1	1
	17	5	5
	18	5	4
	20	0	2
Eğitim	İlkokul Mezunu	2	3
	Ortaokul Terk	1	1
	Ortaokul Mezunu	3	2
	Açık İlköğretime Devam Ediyor	0	2
	Lise Terk	0	1
	Açık Liseye Devam Ediyor	5	3

Tablo 2’de de görüldüğü gibi araştırma gruplarını oluşturan çocukların yaşları 16 ile 20 yaş arasında değişmektedir. Kontrol grubunda 20 yaşında iki çocuk vardır. Deney grubunda yaş ortalaması 17. 36 iken, kontrol grubunda yaş ortalaması 17. 75’dir. Eğitim durumlarına bakıldığında iki grup arasında yine benzer bir dağılım görülmektedir. Deney grubunda açık ilköğretime devam eden ve lise terk durumda çocuk bulunmazken, kontrol grubunda bu durumda toplam üç çocuk bulunmaktadır.

Grupla sosyal hizmet uygulaması, araştırmacının yanında bir erkek grup yardımcısı ile yapılmıştır. Araştırmada grup yöneticisi, grup yardımcısı¹⁴ ile birlikte ön test uygulaması yapmıştır. Ölçekler, deney ve kontrol gruplarına ayrı ayrı uygulanmıştır. Uygulamalar gruplar için iki ayrı güne bölünerek yapılmıştır. Çocuklara iki test bir gün, diğer bir test ve soru kağıdı ise bir başka gün verilmiştir. Ön testten sonra 12 hafta süreyle deney grubu ile grupla sosyal hizmet uygulaması yapılırken, kontrol grubuna herhangi bir işlem yapılmamıştır. Grupla sosyal hizmet uygulamasının bitiminden üç hafta sonra gruplara son testler verilmiştir. Araştırmada kullanılan model Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 5: Araştırma Gruplarına Uygulanan Deneysel İşlem

¹⁴Araştırmada Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu dördüncü sınıf öğrencilerinden Evren Aslan grup çalışmasında grup yardımcısı olarak yer almıştır. Evren Aslan, sosyal hizmet ortamlarında uygulama I, sosyal hizmet ortamlarında uygulama II ve sosyal hizmet ortamlarında blok uygulama derslerine ilişkin çalışmasını Ankara Çocuk İslahevinde tamamlamıştır.

Gruplar	Ön test	İşlem	Son test
Deney Grubu	CBSE ¹⁵ Uygulaması SİAÖ ¹⁶ Uygulaması EBÖ ¹⁷ Uygulaması	12 Hafta Süreyle Etkileşim Grubu Uygulaması	CBSE Uygulaması SİAÖ Uygulaması EBÖ Uygulaması
Kontrol Grubu	CBSE Uygulaması SİAÖ Uygulaması EBÖ Uygulaması	İşlem Yok	CBSE Uygulaması SİAÖ Uygulaması EBÖ Uygulaması

2.1.2.3. Grupla Sosyal Hizmet Uygulaması

Araştırmada grup toplantıları çocukların kurumda olduğu saatler düşünülerek planlanmış ve gerektiğinde toplantı saati ve günlerinde değişikliğe gidilmiştir. Grup toplantıları genellikle her pazar saat 19.30 - 21.30 saatleri arasında yapılmıştır. Grup toplantıları kuruluştaki bulunan, kütüphane ve kantin olarak kullanılan kültür sarayının alt katında gerçekleştirilmiştir. Binanın alt katı, sandalye ve masaların olduğu kantin olarak kullanılan oldukça geniş bir yerdir. Grup toplantıları teyp kaydına alınmıştır.

Etkileşim grubu olarak yapılan bu çalışmanın amaç bakımından sosyalleşme ve davranış değişiminin hedeflendiği sosyalleştirici grup olduğu söylenebilir. Sosyalleştirici/sosyalizasyon grupları (socialization groups) katılımcıların “sosyalleşmek” için gerekli olan sosyal becerileri kazanmalarına yardım etmektedir. Bu gruplarda, grup üyelerinin bazı sosyal becerilerinin yeterli olmadığı kabul edilmektedir. Suça yönelen kişilerle ilgili gruplar örnek olarak gösterilebilir. Sosyalizasyon grupları üyeler arasında tartışmadan çok sıklıkla değişme aracı olarak deneyimler veya etkinlikleri kullanmaktadır (Kirst Ashmen ve Hull 1999:95). Bu gruplar, oyunlar, geziler ve eğlendirici faaliyetler gibi yapılandırılmış program etkinliklerini içermektedir (Barker 1999: 451). Grupla sosyal hizmet uygulamasında araştırmacının eğitiminin¹⁸ olması ve çocukların kendini ifade etmesinde kolaylaştırıcı olması bakımından psikodramanın bazı tekniklerinden (rol değiştirme, eşleme gibi) yararlanılmıştır. Bu tekniklerin çocukların kendini ifadesini ve farkındalığını kolaylaştırmasının yanında, gruba katılımını ve başkalarının duygu ve düşüncelerini anlayabilmesini, başkalarını yerine kendini koyabilmesini artıracaktır.

¹⁵ Coopersmih Benlik saygısı Envanteri bundan böyle CBSE olarak kısaltılmıştır.

¹⁶ Empatik Beceri Ölçeği bundan böyle EBÖ olarak kısaltılmıştır.

¹⁷ Kişilik Envanterinin Sosyal İlişki Alt Ölçeği bundan böyle SİAÖ olarak kısaltılmıştır.

¹⁸ Araştırmacı, yaptığı grupla sosyal hizmet uygulamasından bir yıl sonra Dr. Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitüsünden, psikodrama asistanlığı belgesi almıştır.

düşünülmüştür. Aşağıda etkileşim grupları ve psikodramadan kısaca bahsedilmektedir:

2.1.2.3.1. Etkileşim Grubu

Etkileşim Grubu terimi 1960'ların ortasında Carl Rogers tarafından bulunmuştur. Etkileşim grubu çeşitli grup biçimlerini ele alan bir terimdir. İnsan ilişkileri grupları, eğitim grupları, T grupları, duyarlılık grupları, kişisel gelişim grupları, maraton grupları, yaşantısal gruplar, duyarlılık bilinci grupları yüzleşme grupları bunlar içinde sayılabilir. Etkileşim grupları yüz yüze etkileşimi desteklemek için yeterince geniş ancak tüm üyelerin etkileşimini sağlayacak şekilde küçük olan sekiz ile yirmi üye arasında üyesi olan gruplardır. Geniş ölçüde “şimdi ve burada” üzerinde odaklaşırlar. Bu gruplar kişiler arası dürüstlüğe, yüzleşmeye, coşkusal dışavuruma ve kendini açmaya önem verirler. Sıklıkla kapalı veya açık bir biçimde davranışlarda, tutumlarda, değerlerde, yaşam tarzında, kişinin başkalarıyla ilişkilerinde, kişinin dünyada var olma amacında bir takım değişiklikler için çalışırlar (Yalom 1992: 460-461).

Schutz (1973; akt. : Bogenç 1998: 65) etkileşim gruplarının sıcak, yargılamayan, kabul edici ve güvenli bir ortamda grup üyelerinin kendilerini daha iyi tanımlarını ve güçlerinin farkına vararak kendilerini geliştirmelerini hedeflediğini belirtmektedir. Wolberg (1988;akt. : Bogenç 1998: 65) bu gruplarda bireylerin diğer üyelere güven duymasıyla kendilerine olan güven duygularının arttığını ve farkına varmadıkları duygularını kabul ederek, ifade etmelerini kolaylaştırdığını söylemektedir.

Blatner (1973: 115), etkileşim gruplarında sıklıkla psikodrama yöntemlerinin kullanıldığını ve çok etkili olabileceğini vurgulamıştır. Etkileşim gruplarında bu yöntemlerin iki yolla etkili olabileceğini belirtmektedir. Bunlardan birisi, psikodramanın kişiler arası güçlükleri açık hale getirme işlevine ilişkindir. Diğeri ise, ısınma işlevidir. Isınma, kişinin kendi sorunlarının farkına varmasını hızlandırmaktadır.

2.1.2.3.2. Psikodrama Grubu

Psikodrama, geçmişte, bugünde var olan ya da gelecekte var olacağı düşünülen problemleri, çatışmaları ve ilişkileri grup ortamında dramatik bir formatta oynamayı içeren yaratıcı bir tekniktir (Stephenson 1993: 174). Psikodrama, problemlerin psikolojik boyutlarının sahneleme yoluyla incelendiği bir yöntemdir. Burada sorun hakkında konuşmanın yanı sıra oyunlaştırma yoluna da gidilir (Blatner 1973: 6). Starr (1979; akt. : Kaner 1991: 50) psikodramada kullanılan en temel tekniklerin eşleme, ayna ve rol değiştirme olduğunu ifade etmiştir. Bu teknikler bireysel ve grup katılımını artırmakta, bireylerin kendilerini ve diğerlerini daha iyi anlamalarını sağlamaktadır:

Eşleme: Eşleme yapan kişi karşısındaki kişinin arkasına geçer ve onun gibi davranır. Eşlemede kişi, bireyin farkında olmadığı ya da farkında olup da dile getiremediği duygu ve düşünceleri onun adına ifade eder Mc Lean 1968; akt. : Kaner 1991: 50; Altınay 2003:23).

Ayna: Psikodramada yönetici ve başrol oyuncusunun (oyunun kahramanı) yanında rol alan kişi olan yardımcı ben, bireyi, aynadaki görüntüsünde olduğu gibi aynı şekilde oynar. Bu durum, ona kendisini başkalarının nasıl gördüğünü görme olanağı vermektedir (Moreno 1975; akt. : Kaner 1991: 51).

Rol Değiştirme: Başrol oyuncusu için önemli olan bir sahnede, o sahneden önemli olan ilişki kişisiyle başrol oyuncusu rol değiştirirler ve diğer kişiymiş gibi davranırlar. Bu teknik başrol oyuncusunun kendisini başkalarının gözüyle görmesini sağladığı gibi başkalarını anlamasına da yardım etmektedir (Clayton 1973; akt. : Kaner 1991: 51).

2.1.2.3.3. Etkileşim Grubu Uygulaması Süreci

Her grup toplantısı ısınma, oyun ve değerlendirme olmak üzere üç aşamada gerçekleştirilmiştir. Isınma ve oyun aşamaları çocukların ilgi ve isteklerini dikkate alan hareket ve oyunları içermiştir. Toplantı sonunda yapılan değerlendirme

aşaması, hem o toplantıda ne yapıldığını hem de birey olarak grup üyelerinin o toplantıda ne öğrendiklerini içermektedir. Grup toplantılarına ilişkin amaç ve toplantı özetleri EK-1’de verilmiştir.

Grupla sosyal hizmet uygulamasının başlangıç aşamasını oluşturan ilk toplantılar, grupta kuralların oluşturulduğu, daha çok üyelerin uygulamayı anlamaya çalıştığı ve amacını sorguladığı bir aşama olmuştur. İlk iki toplantıda grup üyelerinin katılımıyla birlikte grup kuralları (herkesin söz isteyerek konuşması, saygılı olunması, konuşan kişinin dinlenmesi, düşünce ve davranışlarla alay edilmemesi, düzenli olarak toplantılara devam edilmesi, gelinemeyeceği durumda bilgi verilmesi, toplantılarda yapılan çalışmalara ilgili olma gibi) oluşturulmuş ve anlaşma yapılmıştır. İlk birkaç toplantıda özellikle üyelerin birbirini dinlemediği ya da birbirine hitap ederken ve konuşurken sert olduğu ve olumsuz kelimeler kullandığı görülmüştür. İlerleyen toplantılarda bu durumun değiştiği, grup üyeleri arasında olumlu bir iletişim ve etkileşimin geliştiği gözlenmiştir. Grup toplantıların genelinde üyelerin çoğunlukla grup kurallarına uymaya çalıştığı düşünülmektedir. Üyeler hastalık, ailesi yanına izinli gitme gibi nedenler dışında toplantılara düzenli olarak katılmıştır. Toplantıya katılamayan üyeler daha önceden grup üyelerine ve yöneticilerine gelemeyeceği konusunda bilgi vermiştir.

Böyle bir çalışmayla yaşamlarında ilk defa karşılaşan üyelerin ilk toplantılarda araştırmacı ve çalışmaya ilişkin güven duymakta zorlandığı düşünülmektedir. İlk toplantılarda, çocukların grupla sosyal hizmet uygulamasını anlamasını, grupla sosyal hizmet uygulamasına ve grup yöneticilerine alışmalarını kolaylaştırmak için daha çok grup üyelerinin ilgisini çekecek, onlar tarafından talep edilen çalışma ve oyunlara ağırlık verilmiştir. İlk toplantıların, daha çok kuruluşa söz sahibi olan çocukların konuştuğu ve çalışmalarda aktif olduğu toplantılar olduğu söylenebilir. İlerleyen toplantılarda sessiz ve kendini ifade etmekte güçlük yaşayan çocukların da konuşmaya başladığı ve çalışmalara daha rahat katıldığı toplantılar olduğu düşünülmektedir.

Beşinci toplantı grupla sosyal hizmet uygulamasının devam ettirilmesi ve üyelerin bu konuda birbirlerini güçlendirmeleri ve desteklemesi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu toplantıda bir üye gruptaki bir üyeye olan güvensizlik duygusu nedeniyle gruptan ayrılmak istediğini ifade etmiştir. Bir olaya bağlı olarak

yaşanan güvensizlik duygusu grup toplantısının bir “ara değerlendirme” toplantısı olmasını sağlamıştır. Yani bu toplantı grup üyelerinin, grubun amacı üzerinde düşünmeye ve tartışmaya başladığı, grup ve üye amaçlarının daha açık hale geldiği ve amaca varılması konusunda ortak bir karara varıldığı toplantı olmuştur. Altıncı toplantı da benzeri bir nitelik taşımıştır. Bu toplantıda aynı suçtan hükümlülerin bir grupta bulunması kuruluştaki hükümlü olduğu suçu “cinsel suç” dışında ifade eden üyeler açısından endişe yaratmıştır. Toplantıda grup içinde yapılan tartışma ve konuşmalar sonunda bir üye gruptan ayrılmaya karar vermiştir. Ancak bu toplantı da tüm üyelerin grubun amacına ulaşması konusunda çaba göstereceklerine ilişkin karar verdikleri bir toplantıdır. Yedinci toplantı ayrılan üyeye ilişkin olarak grupta güven sorununun tartışıldığı ve grup amacının gündeme geldiği bir toplantı olmuştur. Bu toplantıdan sonra grubun gelişme safhasının başladığı ve grup üyelerinin grubun amacı çerçevesinde etkili çalışmaya başladığı düşünülmektedir. Daha sonraki toplantılar, grupta üyelerin birlik duygusunun güçlendiği, birlikte çalışmak konusunda birbirlerini destekledikleri ve güven duygusunun yerleştiği toplantılar olmuştur. Bu toplantılarda üyelerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları sorunlar, sahip oldukları özelliklerin bu sorunlardaki etkileri, sosyal ilişkileri ve gelecek yaşamları üzerinde durulmuştur. Toplantılarda her üyenin birbirinin duygu, düşünce ve sorunlarına duyarlılık gösterdiği gözlenmiştir. Toplantılarda üyelerin “özel yaşamları” ve “suçları”nı gündeme getirmeleri grup yöneticisinin kontrolünde gerçekleştirilmiştir.

2.1.2.4. Verilerin Analizi

Araştırmanın ikinci bölümünde deney ve kontrol grubu, ön ve son ölçümler bakımından karşılaştırılmıştır. Deney ve kontrol grubunun ölçeklerden aldıkları puanların ortalamaları arasındaki farkın anlamlılık düzeyini belirlemek amacıyla t testi kullanılmıştır (Gelbal 2004). Gruplardaki denek sayısının azlığı nedeniyle non-parametrik test olarak Mann–Whitney U testi ve Wilcoxon t testi kullanılmıştır. Araştırmada istatistiksel anlamlılık düzeyi $p= 0.05$ olarak kabul edilmiştir. Veri analizlerinde sosyal bilimlerde istatistiksel çözümlemeler için paket program olan SPSS for Windows 11.05 paket programı kullanılmıştır.

2.1.3. Araştırmada Etik Sorunlar

Bu araştırma, Türkiye’de belli bir suç grubuna yönelik uygulamalı çalışmayı içeren ilk çalışma olması açısından önemlidir. Aynı zamanda ülkemizde tabu olan bir konu üzerinde çalışılmıştır. Ancak araştırmanın yapılmasında bazı etik sorunlar yaşanmıştır. Bundan sonra yapılacak araştırmaları kolaylaştırması ve bazı engellerin aşılması açısından bu sorunların vurgulanması gereği duyulmuştur.

Ülkemizde çocuklara yönelik ıslah kurumlarında suç türüne göre özel bir sınıflanma ve tretman programı bulunmamaktadır. Dolayısıyla ıslah kuruluşlarında çocukların, birbirlerinin suçlarını bilmeleri istenmemektedir. Suç türü, kurumlarda konuşulması istenmeyen ve hatta yasak olan bir konudur. Suç türünün ortaya çıkması çocukların kuruluştaki damgalanmasına ve zarar görmesine neden olabilmektedir. Bu durum sadece belli bir suç türünden hükümlü çocuklarla çalışmayı içeren bu araştırma için Adalet Bakanlığında izin alınması konusunda güçlük yarattığı gibi, bu araştırmanın gerek ilk gerekse ikinci aşamasında çalışılan cinsel suçtan hüküm giymiş çocuklara “sadece kendileriyle” çalışıldığının söylenmesini engelleyici olmuştur. Bu nedenle, yaşam öyküsü görüşmeleri sadece cinsel suçtan değil başka suçlardan hüküm giymiş çocuklarla da yapılmıştır. Grupla sosyal hizmet uygulamasına alınan çocuklara ise, tesadüfen kendilerinin seçildiği söylenmiştir. Gerçekten gruplara atanan çocuklar açısından bir tesadüflik olmasına karşın, araştırma gruplarının belirlenmesi için seçim kriterlerinden biri olarak “cinsel suçtan hüküm giyenler” kriteri belirlenmiştir. Bunun yanında araştırmada “ikinci bir grup” daha oluşturulmuş ve bu gruba tesadüfi olarak farklı suç türlerinden çocuklar atanmıştır. İkinci bir grupla sosyal hizmet uygulaması, kuruluştaki grup çalışmalarının yapıldığı ancak araştırmacının zamanı olmadığı için sadece iki grup ile çalışıldığı düşüncesini kuruluştaki güçlendirmek amacıyla yapılmıştır. Ancak böyle bir çalışma, araştırmacı tarafından bir zorunluluk olarak değil, araştırma grubu gibi bilimsel temellere dayalı ve sistemli bir biçimde gerçekleştirilmiştir. İki grupla sosyal hizmet uygulaması yapmanın, çalışmaların amacına ulaşması bakımından yararlı olduğu düşünülmektedir. Yani kuruluştaki iki grupla sosyal hizmet uygulaması yapılıyor olması gruba katılan çocuklar arasında bir rekabet duygusu ve daha iyiyi yapma çabası yaratmıştır. Kuruluştaki gruplara katılamayan çocukların da grupla sosyal hizmet uygulamasına katılma yönünde merak, istek ve motivasyonlarını artırıcı

olmuştur. Grup oturumlarındaki deneyimler, araştırmacının anlayışını ve değerlendirmesini kolaylaştırıcı olmuştur.

Araştırma grubu üyeleri arasında bir süre sonra cinsel suçtan hükümlü olanların gruba alındığı konusunda şüpheler olmuş ancak kendilerine “suç türünün” onlarla gruba sosyal hizmet uygulaması yapması için engelleyici ve önemli olmadığı ifade edilmiştir. Bu tartışmada bazı çocukların arkadaşlarının hükümlü olduğu suçlarını bilmedikleri görülmüştür. Bu toplantı aslında çocukların da “belli bir suç türü” nedeniyle grupta bulunduklarını anladıkları ancak sessiz bir onay verdikleri bir toplantı olarak düşünülmektedir.

İslah kuruluşlarında yukarıda ifade edilen mevcut durum ve bu araştırmada yaşanan etik sorunlar araştırmayı sınırlayıcı olmuştur. Örneğin, “suç türü”nün rahatlıkla tartışıldığı toplantıların, “mağdur ile empatiyi artırma” açısından daha yararlı olacağı düşünülmektedir. Böyle bir ortamın, CSYÇ’lerde görülen “inkar etme” davranışını azaltabileceği düşünülmektedir. Bu örnekler artırılabilir. Bunun yanında çocuklarla “güven ilişkisinin” kurulmuş olmasına karşın, kendilerine araştırmada sadece “belli bir suç türünden hükümlü” çocuklarla çalışıldığının söylenememesine ilişkin yaşanan etik sorunun varlığı rahatsız edicidir.

Özetle, bu araştırmada ıslah kuruluşlarındaki mevcut duruma bağlı olarak ya hiç böyle bir “konu” ele alınmayacak ya da “suya sabuna dokunmadan” bir araştırma yapılarak bilimsel verilere ulaşma yolu denenmiş olacak idi. Araştırmacı bazı etik sorunları göze alarak, başka bir yolu seçmiştir. Bu seçimde, toplumda ezilen, dışlanan ve hiç kabul görmeyen bir grup olarak CSYÇ’lerin kendini topluma anlatabilmesine olanak tanımak ve bu alandaki önemli bir bilimsel bilgi eksikliğini gidermek amaçlanmıştır. Araştırma sürecindeki gözlemler ve elde edilen veriler, araştırmacının bu amacı gerçekleştirmedeki çabasının doğru olduğunu düşündürmüştür. Grupla sosyal hizmet uygulaması sürecinde de çocukların aslında kendilerine söylenmeyen bilgiyi (sadece onlarla çalışıldığı) içeren çalışmaya “sessiz bir onay” verdikleri düşünülmektedir. Araştırma sonucunda elde edilecek verilerin, CSYÇ’leri tanımaya ve ihtiyaç duydukları tretman programlarını hazırlamak için ilk basamak veri olacağı düşünülmüştür. Bu çalışmanın, en kısa zamanda ıslah kuruluşlarında tretman programlarının çeşitlenmesi, genişletilmesi ve “suç türüne” özel tretman programlarının yapılandırılması, yapılacak araştırma ve çalışmalara veri oluşturması açısından da önemli olduğu düşünülmektedir.

BÖLÜM III

BULGULAR ve YORUM

Araştırmada bulgular ve yorum, iki bölüm şeklinde ele alınmıştır. Birincisi, yaşam öyküsü görüşmelerine ilişkin bulgular bölümüdür. Diğer ise, grupla sosyal hizmet uygulamasına ilişkin bulgular bölümüdür.

3.1. YAŞAM ÖYKÜSÜ GÖRÜŞMELERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Yaşam öyküsü görüşmelerine ilişkin bulgular tanıtıcı bulgular ve çocukların yaşam öykülerine ilişkin bulgular olmak üzere iki başlıkta ele alınmıştır. Aşağıda görüşme yapılan çocukları ve ailelerini daha iyi betimlemek amacıyla kendilerine ve ailelerine ilişkin bazı sayısal verilere yer verilmiştir. Bazı bulguların ayrıntısıyla verilmesi görüşülen çocukların kimliğini ortaya çıkarma riskine sahip olduğu için ayrıntıya inilmemiş, sayısal bulgularda sadece en fazla yinelenen değerler ele alınmıştır.

3.1.1. Tanıtıcı Bulgular

Tanıtıcı bulgular üç başlık altında ele alınmıştır. Bunlar, “görüşülen çocuklar ve ailelerine ilişkin tanıtıcı bulgular”, “arkadaş grubu, okul ve iş yaşamına ilişkin tanıtıcı bulgular” ve “suç ile ilgili tanıtıcı bulgular”dır.

3.1.1.1. Görüşülen Çocuklar ve Ailelerine İlişkin Tanıtıcı Bulgular

Bu çalışmada 30 çocuk ile yaşam öyküsü görüşmeleri yapılmıştır. Görüşme yapılan çocukların yaşları 15 ile 19 arasında değişmektedir. Yaş ortalaması 16.66'dır. Çocukların % 60'ından fazlasının ilköğretimini

tamamlayamadığı görülmektedir. Çocukların % 66'sı en uzun süre köy ya da ilçede yaşamıştır. Çocukların tamamı, Ankara Çocuk İslahevine gelmeden önce sigara, alkol ya da esrardan en az birini kullanmış ya da kullanıyor durumdadır. Görüşülen çocukların yarısının suç öncesinde özellikle öfke kontrolü ve uyumsuzluk nedeniyle bir psikiyatrden yardım aldığı belirlenmiştir. Önceden ilaç kullanmamış olduğunu söyleyen çocuklar, cezaevine girmeyeyle birlikte özellikle uykusuzluk problemleri nedeniyle çeşitli ilaçlar kullanmışlardır.

Görüşülen çocukların ailelerinin iki ile dokuz çocuk arasında çocuğa sahip olduğu ve çocuk sayısı ortalamasının 4. 7 olduğu görülmektedir. Ailelerin yarısının, iki ve üç odadan oluşan evlerde oturdukları öğrenilmiştir. Ailelerin %86. 66'sının çocukları hatalı bir davranışta bulunduğu çocuklarına fiziksel şiddet uyguladığı öğrenilmiştir. Görüşülen çocukların neredeyse tamamının aile üyelerinin eğitim düzeyi düşük olup ilkokul mezunu olma ilk sıradadır. Görüşülen çocukların %33. 33'ü Kur'an Kursu ya da benzeri bir din eğitimi almıştır. Görüşülen çocukların babaların tır şoförlüğü, mevsimlik işçilik, yurt dışında çalışma gibi uzun süreli işlerde ya da çiftçi ya da işçi olarak çalıştıkları görülmektedir. Ailelerin ancak yarıya yakını babanın çalıştığı işten dolayı bir sosyal güvenceye sahiptir. Ailelerin % 66. 66'sı köyden kente ya da ilçeye göç yaşamıştır. Bağımlılık yapıcı madde kullanımının ailelerin % 83. 33'ünde var olduğu öğrenilmiştir. Ailelerin % 23. 33'ünde akrabaların % 36. 66'sında suç işleyen bireylerin var olduğu görülmektedir.

3.1.1.2. Arkadaş Grubu, Okul ve İş Yaşamına İlişkin Tanıtıcı Bulgular

Görüşülen çocukların yarısının ilkokul terk ya da ortaokul mezunu durumda olduğu görülmektedir. Çocukların tamamına yakınının okuldan kaçma davranışı gösterdiği öğrenilmiştir. Çoğunluğunun okul başarısı düşük iken, % 23.33'ü okul başarısını iyi olarak nitelendirmiştir. Çocukların % 83. 33'ü okul yaşamları sırasında çalışmaya başlamıştır. Çocukların % 66.66'sı okuldan kaçtığını ifade etmiştir. Çocukların arkadaşlarının da okul yaşamı açısından kendilerine benzer özellikler (düşük akademik başarı, okuldan kaçma davranışı gösterme gibi) taşıdığı öğrenilmiştir.

Görüşülen çocukların % 66.33'ü özel bir kız arkadaşının var olduğunu söylemiştir. Çocukların yarısından fazlası kızlarla ilişki kurmakta zorluk çektiğini ifade etmiştir. Arkadaş grubunda suç davranışının varlığına bakıldığında, çocukların tamamı arkadaşlarının polisle karşı karşıya gelmiş olduğunu ifade etmiştir. Görüşülen tüm çocukların, arkadaş gruplarında madde bağımlılığı olduğu öğrenilmiştir.

3.1.1.3. Suç İle İlgili Tanıtıcı Bulgular

Çocukların cinsel suça yöneldiği yaş ortalamasının 15 olduğu görülmektedir. Mağdurların % 63.33 'ünün kız çocuğu olduğu, mağdur çocukların (kız ya da erkek) % 36. 66'sının on yaşından küçük olduğu öğrenilmiştir. Mağdurların hepsinin 18 yaşından küçük çocuklar olduğu öğrenilmiştir. Tüm çocukların mağduru daha önceden tanıdığı öğrenilmiştir. Çocukların % 66.66'sı için hükümlü oldukları suç ilk suç niteliğini taşımaktadır. Daha önce suça yönelmiş olduğunu ifade eden çocukların yaralama, kavga ya da hırsızlık suçlarına yöneldiği görülmektedir. Hükümlü olduğu suçu işlediğini kabul eden çocukların oranı % 30'dur.

Çocukların % 90'ı boş zamanlarını çoğunlukla bilardo salonu, kahve, internet kafe gibi yerlerde değerlendirdiğini ifade etmiştir. Çocukların % 80'i suç öncesinde yoğun olarak cinsel içerikli bir materyalle (dergi, VCD, sinemalar, internet sitesi) ilgilendiğini anlatmıştır.

Çocukların yarısından çoğu tutuklandığı zaman karakol sürecinde (polis ya da jandarma karakolu) şiddet yaşadığını ifade etmiştir. Çocukların % 96.66'sı cezaevi yaşantısı geçirmiştir. Bu çocukların % 55.1'i cezaevinde 6 ay ya da daha fazla süre kalmıştır. Cezaevi yaşantısı olan çocukların % 46.66'sı hem yetişkin hem çocuk koğuşunda kaldığını ifade etmiştir. Çocukların % 43.3'ü kendine faça atmıştır. Çocukların % 30'unun faça atma davranışının olduğu öğrenilmiştir. Kendine dövme yapmış veya yaptırmış çocuklar da yine % 30 oranındadır. Çocukların % 63.33'ünün gelecek yaşamlarına ilişkin olumsuz bir bakışının olduğu öğrenilmiştir.

3.1.2. Çocukların Yaşam Öykülerine İlişkin Bulgular

Bu bölüm üç alt bölüm olarak ele alınmaktadır. Bunlar çocukların yaşam alanı, çocukların sistemlerle ilişkileri ile suç ve sonrasıdır. Çocukların yaşam alanı, çocukluk ve aile yaşamı olarak ele alınmıştır. Bu durum, görüşülen çocukların çocukluk ve aile yaşamlarını suç açısından ele almayı sağlayacaktır. Çocukların sistemlerle ilişkisini içeren alt bölüm, görüşülen çocukların arkadaşlık, okul ve iş yaşamlarının suç davranışındaki yerini değerlendirme olanağı sağlayacaktır. Son alt bölüm “olay” ile ilgilidir. Burada suç davranışından itibaren çocuğun nasıl bir müdahale sürecine girdiği ve bu müdahale sürecinin çocuğun gelecek yaşamını da içeren bir biçimde etkilerini ele alınmaktadır.

3.1.2.1. Çocukların Yaşam Alanı

Çocukların yaşam alanı çocukların yaşam öyküsü görüşmelerine ilişkin giriş anlatılarını, çocukluk yaşamlarını ve aile yaşamlarına ilişkin bulguları içermektedir. Metin içinde görüşme yapılan çocuklarla ilgili alıntılara yer verilmiştir. Çocukların kimliklerini gizli tutmak amacıyla her çocuk için bir numara kullanılmıştır.

3.1.2.1.1. Giriş Anlatısı ve Çocukluk Yaşamı

Yaşam öyküsü görüşmeleri, araştırmacının araştırma ve görüşme amacını açıklamasıyla birlikte, “bana yaşam öykünü anlatır mısın?” sorusuyla başlamıştır. Çocukların çoğu, soru cevap şeklinde konuşmayı beklemiştir. Böyle bir beklentide, çocukların kuruluştaki soru-cevap şeklinde yanıt verdikleri anket ve görüşme formlarına ilişkin deneyimlerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Daha çok kendilerinin konuşacağı ve kendilerinin aktif bir rol alacağı görüşme ortamında olmaktan dolayı başlangıçta şaşkınlık yaşamış, ne söyleyeceklerini ve görüşmeye nasıl başlayacaklarını bilememişlerdir. Çoğunluğu kendilerinden anlatım beklendiğinde “Sen sor ben söyleyim” şeklinde isteklerini dile getirmiştir. Bu gibi durumlarda araştırmacı, onları rahatlatmaya çalışmış, konuyu biraz açmış ve anlatıma hiçbir yerden başlayamayan çocuklara getirdiği önerilerle (Çocukluğundan başlayabilirsin, hangi oyunlar oynardınız? Gibi) bir başlama noktası sağlamaya çalışmıştır.

Çocuklar, görüşmelerin giriş anlatılarında araştırmacıya kısa cümlelerle yanıtlar vermişler, yaşamlarını kendilerine sorulan sorularla anlatmayı tercih etmişlerdir. Bu durumun, araştırmacıya karşı yaşanan güven duygusuyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Bir çocuk araştırmacıya ilişkin güven duygusunu gülerek ve şaşkınlık ifadeleri içinde şu cümlelerle dile getirmiştir:

“Ben seni ilk defa hayatımda gördüm. Kalkıp ben sana yaşam öykünü anlatır mısın desem bana anlatır mısın? (No 14). ”

Araştırmacı bu ve benzeri ifadeler ve sorularla karşılaştığında yapmış olduğu akademik çalışmalar hakkında bilgi vererek ve yapılan araştırma amacı konusunda çocuğun kafasındaki soruları gidererek çocukları rahatlatmaya çalışmıştır.

Araştırmada görüşmenin başında yaşanan endişe ve güvensizlik duygusu, bir süre sonra konuşmaya ve rahatlamaya bağlı olarak azalmıştır. Bir çocuk bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Ben daha önce hiç bir bayanla böyle yakın konuşmadım. İlk defa böyle konuşuyom. Rahatsız oldum. Çekindim. Bunları. . . bile anlatmadım. Kimseye güvenmiyom. Bilmiyorum sana güvendim işte...dahi anlatmadığım şeyleri anlattım sana” (No 1). ”

Çocukların hemen hepsi yaşamlarında ilk defa “bir bayanla” bu şekilde karşılıklı konuştuklarını ifade etmişlerdir. Bazıları bir bayanla nasıl konuşulacağını bilmediklerini, çekindiklerini ve yanlış bir şey söylemekten korktuklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanında, görüşülen çocukların içinde bulundukları gelişim döneminin etkisiyle de karşı cinsle iletişim kurmakta zorlandıkları düşünülmektedir. Bir bayanla görüşme yapmada yaşadığı zorluğa ilişkin bir çocuk duygusunu şöyle ifade etmektedir:

“Biraz heyecanlanıyor kalbim (kalbini gösteriyor). Tık tık... (kalbini göstererek) panik yapıyom şu anda (No 23). ”

Giriş Anlatısı: Çocukların, giriş anlatılarının konu açısından sıralamasına bakıldığında, yaşam öykülerinin genellikle doğum tarihi, nerede doğdukları, aile

yaşamları, çalışma yaşamları, okul yaşamları ve suç olayından sonra cezaevine girişlerini içeren kısa bir sıralamayı izlediği görülmüştür. İki çocuk dışında yapılan giriş anlatıları oldukça kısa olmuş ve giriş anlatısından hemen sonra çocukların sustuğu ve araştırmacının kendilerini yönlendirmesini beklediği gözlenmiştir.

Yaşam öykülerini anlatmada, çocukların kendileri için önemli olandan başlama eğiliminde olduğu görülmüştür. Bazı çocukların yaşam öykülerini, yaşamlarında önemli bir olaya bağlı olarak ikiye ayırarak anlatma eğiliminde olduğu görülmüştür. Bu ayrımlar, cezaevine girmeden önceki yaşamları ve cezaevine girdikten sonraki yaşamları, okul yaşamı öncesi ve okul yaşamı sonrası, içerisi (cezaevi içi) ve dışarı (cezaevi dışı) şeklinde dile getirilmiştir:

“Ne anlatıyım? Okul öncesi mi sonrası mı? (No 29). ”

“...cezaevine girdim. Nerden başlayım girmeden önce mi sonra mı? (No 28). ”

Bazı çocukların yaşam dönemlerini ayırmada “cezaevi yaşantısı” belirleyici olmuştur. Cezaevi yaşantısının çocukların “dışarıdaki” sosyal yaşamlarını nasıl etkilediğini ve onları toplumdaki soyutladığını belki de en iyi anlatan ifadelerden biri de şöyle dile getirilmiştir:

“ ...cezaevine gireli ... ay oldu. Dışarıda ki öykümü ben bile unuttum (No 13). ”

Çocukluk Yaşamı: Çocukluk yaşamına ilişkin anlatımlar kısa olmuş ve bu döneme ilişkin çok az bilgi verilmiştir. Çocukluk yaşamına ilişkin anlatımlarda çocukların çoğunluğu, yaramaz bir çocuk olduğuyla söze başlarken, daha çok çocuklukta yaşanan “zorluklar” dile getirilmiştir. Bu zorluklar, yoksulluk, küçük yaşta çalışmak zorunda kalma, aile yaşamına ilişkin sorunlar, eğitim yaşamlarını devam ettirememesi, oyun oynayamama olarak anlatılmıştır. Kağıtçıbaşı’nın (1981) Çocuğun Değeri araştırmasına göre alt sosyoekonomik düzeyde bulunan ailelerde çocuğun ekonomik değerinin yüksek olduğu, üst sosyoekonomik düzeye doğru gittikçe de çocuğun psikolojik değerinin arttığı belirlenmiştir. Bu araştırmada ortaya çıkan bir bulgu olarak çocukların küçük yaşta çalışma yaşamına başlamasının, ekonomik

nedenlerin yanı sıra ailede çocuğun ekonomik değeriyle de ilgili olduğu düşünülmektedir.

Görüşülen çocukların çoğunluğu, yaşadıkları zorlukları dile getirirken çocukluklarını yaşayamadığını ifade etmiştir. Bu anlatımda, çocuğun cezaevinde bulunma nedenini meşrulaştırma isteğinin de olduğu düşünülmektedir. Bir çocuk, yoksulluk ve özentinin kendisinin ıslahevine gelmesinde nasıl etkili olduğunu şu sözleriyle açıklamaktadır:

“Size söyleyim buraya gelmemin en büyük nedeni ne biliyor musun? Özentiden...Zenginlere bak diyordum. Onlar hayat yaşıyor biz çalışıyoruz. Doğduk çalışıyoz ölcez çalışıyoz. İşleri başıboş bıraktım, sözlerini dinlemedim babamın (No 30).”

Yukarıdaki ifadede görüldüğü gibi, çocuk küçük yaşta çalışma zorunluluğu ve yoksulluk ile cezaevine girme arasında nedensel bir bağ kurmaktadır.

Çocukluk yaşamlarına ilişkin anlatımlarda, bazı çocukların anlatımlarını “Cezaevine düştüm, içeri attılar” ifadeleriyle bitirmeleri dikkat çekicidir:

“...Olay oldu. Çocukluğumu yaşayamadan attılar içeri (No 18).”

Bu ifadede önemli olan bir başka nokta, çocuğun yaşamını çocukluk ve yetişkinlik olarak da ikiye ayırdığıdır. Cezaevine girmek, çocukluğu da sona erdiren bir durum olarak anlatılmaktadır. Cezaevine girmek aslında çocukların da ifade ettiği gibi “erken yetişkin olma”yı gerekli kılmaktadır. Bunun dışında ifade, çocukların hükümlü oldukları suçu kabul etme ve sorumluluğunu üstlenme yerine, inkar mekanizmasını kullandığına örnek oluşturması açısından da önemlidir. Yukarıdaki ifade de görüldüğü gibi, bazı çocukların hükümlü oldukları suçun nedensel açıklamalarını, kendilerinden bağımsız olarak başka etkenlere bağlamak yoluyla, suçlarının “meşruiyetini” sağlamaya çalıştıkları düşünülmektedir.

3.1.2.1.2. Aile Yaşamları

Çocukların görüşmelerde aile yaşamları hakkında konuşmakta zorlandıkları, özellikle aile ilişkilerini rahat ifade edemedikleri gözlenmiştir. Çocuklara ailelerindeki üyelerin yaşları, eğitim durumları ile ilgili soru sorulduğunda yarıdan çoğunun, anne ve babalarının yaşlarını bilmedikleri görülmüştür. Genellikle tahmini bir yaş vermişlerdir. Kardeşlerinin yaşlarının daha rahat ifade edilmesine karşın, kardeşiyle görüşmeyen, okula gidip gitmediğini ya da nerede olduğunu bilmeyen çocuklar da vardır. Cezaevinde daha uzun süre kalmış olan çocukların ailelerine ilişkin daha az bilgi verebildikleri görülmüştür. Bu durum, cezaevi yaşantısının günlük hayattan kopma ve ailelerle ilişkileri zayıflatmadaki etkisinin yanı sıra aile üyeleri arasındaki ilişkinin cezaevi öncesinde yeterince güçlü olmadığını da düşündürmektedir.

Aile İlişkilerinin Niteliği: Aile yaşamlarına ilişkin olarak çocukların aile ilişkilerini genellikle “iyi” olarak ifade ettiği görülmüştür. Bu durumun çocuklar için sorudan bir kaçış yolu olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Çünkü, aile ilişkilerine ilişkin daha ayrıntılı bilgiler alındığında çocukların genellikle aileleriyle olumlu bir iletişime sahip olmadığı belirlenmiştir. Çocuklara aile içinde tartışma ve kavgaların olup olmadığı sorulduğunda genellikle “Her ailede olduğu gibi bizde de kavga dövüş oluyordu” şeklinde yanıtlar alınmıştır. Bazı çocuklardan alınan veriler ailelerde önemli iletişim ve etkileşim sorunları (alkol alan baba ya da ağabeyin varlığı, babanın evde çocuklara ve eşine şiddet uygulaması, babanın baskıcı ve kısıtlayıcı tutumu gibi) olduğunu düşündürmektedir.

Görüşmelerde aile ilişkileri çerçevesinde “ailede yeterince ilgi görüp görmediği” konusu çocuklar tarafından gündeme getirilmiştir. Çocukların yarıya yakını, anne ve babasının ilgisini yeterli bulmazken, ailede kendilerine yakın bulunduğu ve dertleşeceği bir insanın bulunmadığını söyleyen çocuklar vardır. Bir dizi görüşmede aşağıdaki tipik ifade tarzı kullanılmıştır:

“İlgilenmediler. Yedi yaşımdan beri dışarıda büyüdüm. ...kaldım köye gitmiyodum (No 28). ”

Ailelerin çocuklara ve sorunlarına olan ilgisizliğinin çocukların aile çevresinden uzaklaşarak günlük yaşamını bağımsız ve kontrolsüz sürdürmelerinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Ana Baba Tutumu: Görüşülen çocukların ailelerinde iki tipik ve uçta anne baba tutumunun hakim olduğu görülmektedir: Kısıtlayıcı ve baskıcı ya da aşırı serbestlik tanıyan tutumlardır. Her iki tutumda da aileler, çocuklarına fiziksel ve duygusal şiddetin çoğunlukla kullanıldığı bir ortama sahiptir.

Görüşülen çocuklar, hatalı bir davranışta bulunduklarında ya da evdeki kurallara uymadıklarında ailelerinin tepkisine ilişkin olarak çoğunlukla önce nasihat edildiğini, uyarıldıklarını, tekrar yaptıklarında ise azarlandıklarını ve dayak yediklerini ifade etmişlerdir. Bazı çocuklar babalarının kendisini sopa, maşa, demir gibi cisimlerle dövdüğünü ifade etmiştir. Bazı çocuklar tarafından ifade edilen “Anne babamdan korkarım” ifadeleri de bu durumu destekler niteliktedir. Görüşülen iki çocuğun ailesinde yapılan hatalı davranış karşısında çocuğa “ekmek vermeme” cezasının verildiği belirlenmiştir:

“Babam ceza olarak yemek vermezdi ben de boyacılık yapar ekmek alır yedim. Onlar yemek yerken ben odada oturur sinirden ağlardım...Onlara kendimi öldürürüm, evden kaçardım derdim. Dövmesin diye (No 1). ”

Ana baba tutumunda ailede kadın ve erkek cinsiyet rolünün belirginleştiği görülmektedir. Pfeiffer ve Wetzels'in (2000) Almanya'da göçmen ve yerli ailelerde aile içi şiddetin çocukların suça yönelmelerine etkisi üzerine yaptığı karşılaştırmalı araştırmada, çocuğun suça yönelmesinde bu etkinin belirginliğinin yanı sıra çocuklardaki erkeklik rolünün abartılı üstlenmesindeki etkileri tespit etmiştir. İçli (1995:21;akt.: Görmez ve Diğerleri 1998:25), sosyal ve kültürel yapı içerisinde erkek çocuğun sosyalizasyonunda kazandıran erkeklik rolünü vurgularken, bu süreçte erkeklerin öfkelerini çevrelerine yansıtmayı, saldırılara karşı koymayı ve kavgaya etmeyi öğrendiklerine işaret etmektedir. Bu araştırmada da ailelerde baba ya da ağabey çocuğu azarlayan, dayak atan bir kişi olarak katı, otoriter ve kontrol sağlayıcı bir rol üstlenirken, annenin genellikle suskun kaldığı, çocuğu ile diğerleri arasında arabuluculuk yaparak çocuğu şiddetten korumaya ve savunmaya çalıştığı

öğrenilmiştir. Sadece iki çocuğun annesinin çocuğa dayak attığı öğrenilmiştir. Annesinden korktuğunu ifade eden çocuklar da bulunurken, anne babasından hiç dayak yemediğini söyleyen yalnız iki çocuk bulunmaktadır. Baba çocuğa karşı şiddet kullanan ve onun yanlış davranışlarını şiddet yoluyla cezalandıran iken, aile içinde annenin konumu korunmaya ihtiyaç duyan ve çocuğun sosyalizasyonunda etkin olamayan bir konumda tanımlanmaktadır. Annelerin rolüne ilişkin aşağıdaki iki ifade önemli ipuçları sağlamaktadır:

“...Annem evin suskun olanıdır ailede (No 23). ”

Aileleri aşırı serbest tutum gösteren çocuklar daha azınlıktadır. Bu serbest tutum ailenin istemi dışındaki faktörler nedeniyledir. Bu aileler, parçalanmıştır ya da baba işi nedeniyle uzun sürelerle evde değildir. Bu durumdaki çocuklar eve geç gelebilmekte, istediğini yapabilmektedir. Annenin, kendilerini uyarması da davranışını etkilememektedir.

Görüldüğü gibi görüşülen çocukların ailelerindeki ana baba tutumları ya baskıcı ya da serbestlik tanıyıcı bir biçimdedir. İki uç noktada bulunan her iki tutumun da çocukta uygun davranışın geliştirilmesinde olumsuz etkiye sahip olduğu söylenebilir. Baskıcı tutum çocuğun aileyle iletişimini olumsuz etkileyerek kendini dışarıda (arkadaş grubu, sokak yaşamı vb.) var etmesinde etkili iken, aşırı serbestlik tanıyıcı tutum da çocuğun istediği her davranışı yapmasında etkili olabilmektedir. Aile yaşamından bu erken kopuş çocuğun okulla bağlantısının kopmasında da etken olabilmektedir. Bu iki temel sosyalleşme kurumundan bağımsızlaşma ve yabancılaşma, çocuğun sosyalleşmesinde etken tek kurum olarak kalan arkadaş grubu ile yaşantısını artırmakta ve bu durum ilerde değinileceği gibi suç işleme ve kontrol organlarıyla ilişki riskini artırmaktadır. Gökler (2003) yabancılaşmanın, çocuğun yaşamında karşılaşacağı çatışmalarla baş etmek ve kaygı durumundan kendini kurtarmak için kullandığı bir yol olduğunu ancak bu mekanizmanın, çocuğun içinde yaşadığı dünyadan ve insanlardan kendini yalıtma biçiminde kullanıldığında, çocukta yok etme ve yok olma dürtülerinin artacağını vurgulamaktadır.

Evden Kaçma Davranışı: Görüşülen çocuklarda görülen diğer bir özellik evden kaçmalarına ilişkindir. Aile içinde şiddete maruz kalma, aileden gereken ilgiyi görememe, arkadaşı ile birlikte macera yaşama isteği, arkadaşının birlikte

kaçmasını istemesi gibi nedenlerin çocukların evden kaçma davranışında etkili olduğu görülmüştür. Bir çocuk evden kaçmasını ve yalnızlığını aşağıdaki şekilde ifade etmektedir:

“Altı yaşında kaçtım. Babam dövdü diye. İki üç gün dışarıda kaldım. Tekrar eve gittim. Bir daha dayak yedim (gülerek anlatıyor) (No 28).”

Evde dayak yeme ve evden kaçma davranışı bir süre sonra kısır döngü haline gelmektedir. Çocuk dayak yediği için evden kaçmakta ve evden kaçtığı için tekrar dayak yemektir. Yani dayak atma, çocuğun evden kaçma davranışını engellemek yerine, davranışı belirleyici olmaktadır. Böyle bir ortamın çocuğun, öğrendiği şiddeti de bir kısır döngü içinde aktarmasında önemli olduğu düşünülmektedir. İl ve Arıkan (1995:288), yapmış oldukları çalışmada hükümlü gençlerin önemli oranlarda yetiştirme süreçlerinde sevginin az olduğu aksine şiddetin çok olduğu aile ortamlarında yaşamalarının onları bir kısır döngü içine sokabileceğine işaret etmektedirler. Bu çalışmada da benzer bir durum söz konusudur. Evde yaşanan şiddetin hem çocuğun evden kaçmasıyla ilgili bir kısır döngünün oluşmasında hem de ilerde şiddete yönelme ve şiddet yoluyla sorunlarını çözme davranışları geliştirmesinde önemli olduğu düşünülmektedir.

Aile İçi Kurallar: Ana baba tutumları aile içi kurallarına da yansımaktadır. Ailelerde çocuklar için, sabah kahvaltı yapmak, akşam yemeğinde evde olmak, ders çalışmak, eve geç gelmemek, kötü arkadaşlarıyla birlikte olmamak, fazla gezmek gibi kurallar olduğu belirlenmiştir. Hiçbir kuralın olmadığı ve çocuğun istediği gibi hareket ettiği aileler de bulunmaktadır. Bu aileler daha önce ifade edildiği gibi parçalanmış ailelerdir ya da babanın uzun süre evde bulunmadığı ailelerdir. Kurallar, iki uçta hüküm sürmektedir. Bir uçta uyulması gerekli pek çok kural varken diğer uçta neredeyse hiçbir kural yoktur ya da var ise de çocuk bu kuralları dikkate almamaktadır.

Akşam evlerine akşam 22. 00'dan sonra ve gece 01. 00 arasında dönen çocuklar ağırlıktadır. Gece eve geç gelme ve kontrolden uzak bulunma bu çocuklar açısından bir risk oluşturmaktadır. Eve geç gelen bir çocuk dışarıda nasıl vakit geçirdiğine ilişkin de bir ipucu vermektedir:

“Gece bir ikiye kadar gelmezdim... Dolaşıyorduk. İnternet kafeye takılıyorduk. Oyun oynuyorduk (No 22). ”

Polat (2002: 4), Edirne’de 40 internet kafede yapmış olduğu araştırmada internet kullanıcıların % 64.9’unun erkek olduğunu ve % 70’inin 18-23, % 12’sinin 12-17 yaş grubu arasındaki çocuklar olduğunu belirlemiştir. Kafelerde ankete yanıt veren internet kullanıcılarının en fazla ziyaret ettiği sitelerde ilk sırayı (on yedi başlık altında) %24.7’lik oranla oyun siteleri alırken % 6.9 ile erotizm ve pornografi beşinci sırayı almaktadır.

Eve geç gelen bu çocukların boş zamanlarını olumsuz ortamlarda (bیلardo, internet kafe, amaçsız gezme- dolaşma vb.) değerlendirdiği öğrenilmiştir. Ailelerin içinde bulunduğu olumsuz çevre koşulları da çocukların davranışlarını belirleyici olabilmektedir. Çünkü ailelerin oturduğu çevrede bیلardo salonu, kahve gibi yerlerin çokluğu dikkat çekmektedir. Çocuklar, eve gelene kadar bu yerlerde kendilerince “kötü arkadaş” olarak adlandırılan arkadaş gruplarıyla vakit geçirmektedir. Ailelerin, çocuklarının olumsuz bir ortam ve arkadaşlıklar kurmaya başladıklarının farkında olduğu ve buna müdahale etme çabasını gösterdiği düşünülmektedir. Aile içinde koyulan kurallarda bu durumun etkisi olduğu düşünülmektedir.

Akrabalık İlişkileri: Görüşmelerde üzerinde durulan bir başka konu, ailelerin çevreleriyle ve akrabalarıyla ilişkileridir. Aileler genellikle yakın akrabalarıyla aynı mekanlarda ikamet etmektedir. Bunda, ailelerin tamamına yakınının kırsal kökenli olmasının ya da kentte oturanların da gecekondü bölgelerinde kendi hemşehrileriyle aynı mekanı paylaşmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu ilişkiler ağını dayanışmanın yani sıra formel olmayan bir sosyal kontrol sistemi olarak değerlendirmek mümkündür. Akraba ilişkilerinin ailedeki kararlarda ve aile yaşamında önemli etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Ev ve Çevre Koşulları: Görüşülen çocukların yaşadığı ev ve çevre özelliklerinin çocukların suça yönelmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Ancak çocukların çok fazla ev ve çevre değiştirdiği, ailelerin mekansal açıdan hareketlilik içinde olduğu öğrenilmiştir.

Görüşülen çocukların çoğunluğu yaşadığı evlerinin bakımsız ve az sayıda odası bulunan evler olduğunu belirtmiştir. Ailelerin yarısının, iki ve üç odadan oluşan evlerde oturdukları öğrenilmiştir. Bu durum ikiden fazla çocuğun aynı odada kalmasına neden olmakta, kış mevsimlerinde aynı odada kalan üyelerin sayısı artabilmektedir.

Ailelerin ya gecekondu bölgeleri olarak nitelendirilebilecek yerlerde ya da kentin kenar bölgelerinde sanayinin yer aldığı, yoksul ailelerin bulunduğu mekanlarda yaşadığı görülmektedir. İl ya da ilçelerde ikamet eden ailelerin çevresindeki sosyal ve kültürel olanaklara bakıldığında, okul, bilardo salonu, internet kafe, kahvehane, atari, halı saha ve parkların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Okul bahçeleri ve boş araziler, çevrede başka olanak olmadığı için çocukların daha çok oyun oynadığı mekanlardır. Bazı çocuklar yaşadıkları çevrenin çok olumsuz koşullara sahip olduğunu vurgulayarak belirtmişlerdir. Bu olumsuz koşulları, silah kullanma, alkol, esrar, eroin kullanımı, suç işlemenin yaygın olduğu ortam koşulları olarak sıralamışlardır:

“İçki içer rahatsız eder birbirlerini vururlar...Pis mahalle. Ne ararsan var. Esrar, eroin. Kahve bilardo, internet kafe var (No 10). ”

Çocukların tamamına yakını boş zamanlarında sıklıkla bilardo salonları, internet kafe ve kahvehanelere gittiklerini ifade etmişlerdir. Söz konusu mekanlar çocukların psikososyal gelişimlerini olumsuz etkileyebilecek mekanlar olarak değerlendirilebilir. Gökler (2003), internet kafelere giden çocukların bir yanılsama içinde olduğunu vurgulayarak, gerçek dünyayla baş edemeyen çocukların sanal bir ortamda başarı duygusunu yakaladığı ve çocukların bu yolla giderek gerçek dünyaya yabancılaştığını ifade etmektedir. Ailede başlayan yabancılaşmanın giderek artan bir biçimde çocuğun yaşamını sardığı görülmektedir. Böyle bir yabancılaşmanın Gökler'in (2003) ifade ettiği gibi, çocuğun kendine ya da çevresine şiddet göstermesinde önemli olduğu düşünülmektedir.

Çocuklarla yapılan görüşmelerde internet kafeler, çocukların pornografik materyallere ulaşabildikleri, zaman zaman tartışma ve kavga gibi olayların gerçekleştiği bulunduğu mekanlar olarak da dikkate alınmalıdır. Aşağıdaki ifadeler bu ortamların olumsuz yönleri konusunda bir fikir vermektedir:

“İnternet sahibi...vardı...çocuk bana çelme taktı. Ben de sinirlendim. Arkadaş grubu var orda... Arkadaşları bıçak çektiler (No 23).”

“Kahvede çalıştığım...meyhanesi vardı. Bira ısmarlardı içerdim. Babam da gelirdi. İçerdik nasihat verirlerdi. Keşke tutsaydım gelmezdim (No 12).”

Angenent ve Man (1996: 182) boş zamanın uzunluğu ile bu zamanı doldurma arasındaki dengenin önemini vurgularken, yeterli olanaklar olmadığında, suça yönelmenin bir nedeni olarak görülebilen “can sıkıntısı”nın ortaya çıkabileceğini ifade etmektedir. Bu araştırma bulguları, çocukların boş zamanlarını değerlendirme olanaklarından oldukça yoksun olduğunu göstermektedir. Çocukların anlatımlarının çoğunda görülen bir özellik, suç davranışın çocuğun okula devam etmediği, bir süre ara verdiği, işten ayrıldığı ve boş gezdiği bir döneme rast gelmesidir.

Görüşme yapılan çocukların çocukluğu ve aile özelliklerine ilişkin elde edilen bulgulara bakıldığında, anlatılarda genellikle çocukluk ve aile yaşamlarındaki sorunlardan daha çok bahsedildiği görülmektedir. Çocukluk ve aile yaşamlarında yoksulluk ve buna bağlı olarak erken yaşlarda çalışmaya başlama ile ailede olumsuz iletişim sıklıkla yinelenen konular olmuştur. Aileler çoğunlukla kırsal kökenlidir, eğitim düzeyleri düşüktür ve yoksuldur. Oturulan ev koşulları yetersizdir ve çevre koşulları olumsuzdur. Ailelerde görüşülen çocuklara karşı iki uçta tabir edilebilecek baskıcı ya da aşırı serbest bir tutumun söz konusu olduğu öğrenilmiştir. Ailelerde çocuğa yönelik ilginin, çocuklar hata yaptığında ya da yapmak üzere olduğunda ortaya çıktığı görülmektedir. Bu ilgi de daha çok azarlama, uyarma, kısıtlama ve dayak olarak görüldüğü söylenebilir. Bu durum, çocukların daha fazla reddedilmiş olarak algılanmalarına neden olabilir. Bu veriler, görüşülen çocukların “yalnız” oldukları kanısını güçlendirmektedir. Bu durum, çocuğun aradığı ilgi ve sıcaklığı aile dışında bulmaya çalışması açısından önemlidir.

Araştırmanın cinsel suça yönelmeyle ilgili kuramsal modellerinden Becker ve Kaplan’ın (1988) Modeli ele alındığında yukarıdaki bulguların bu model ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Model çocuğun çeşitli sistemlerle ilişkisindeki sorunlara dikkat çekerken aileyle ve çevreyle ilgili faktörleri vurgulamaktadır. Bu

araştırma bulgularında görüşülen çocukların çocukluk yaşamlarında yoksulluk, zor yaşam koşulları, olumsuz aile ilişkileri, fiziksel ve duygusal şiddet, baskıcı ve reddedici aile koşulları, parçalanmış aile, evden kaçma, yetersiz ev ve çevre koşulları gibi faktörlerin ön planda olduğu görülmektedir.

Çocuktaki olumsuz benlik imajına ve bu imajın oluşumundaki olumsuz çevre koşullarına işaret eden Lane'in (1997) Modeli'ne göre araştırma bulguları ele alındığında ise, görüşülen çocukların özellikle fiziksel ve duygusal bir istismar döngüsünde olduğu ve bu döngünün olumsuz benlik imajına katkı sağladığı söylenebilir. Olumsuz benlik imajına katkı veren ve döngüde yerini alan belki de en önemli halkanın çocuğun "aile"si olduğu düşünülmektedir.

3.1.2.2. Çocuğun Sistemlerle İlişkisi

Burada, görüşme yapılan çocukların arkadaşlık, okul ve iş yaşamlarına ilişkin bulgularına yer verilmektedir:

3.1.2.2.1. Arkadaşlık İlişkileri

Ergenlik çağının bir özelliği olarak arkadaş gruplarına girme ve bu gruplara kendini ait hissetme duygusunun görüşülen çocuklarda görüldüğü söylenebilir. Ailelerdeki baskıcı, reddedici ve ilgisiz ortamın da bu duruma katkı sağladığı düşünülmektedir.

Çocukların "Ortam"ları: Görüşülen çocukların arkadaşlarının kendilerine benzer (yoksulluk, aile yaşamı, okul ve iş yaşamları gibi) özellikler taşıdığı öğrenilmiştir. Çocukların arkadaşlarından bahsederken "ortam" kelimesini kullandıkları anlaşılmaktadır. Aslında ortam kavramı, çocukların içinde bulunduğu ya da yaşadığı durumu anlatan her şey için kullanılmaktadır. Arkadaş grupları da onlar için bir ortamdır.

İyi ve Kötü Arkadaşlık: Görüşmelerde çocukların üzerinde durduğu bir başka konu ise bir arkadaşın nasıl olması gerektiğine ilişkin olmuştur.

Görüşmelerde, arkadaşlığın nasıl olması gerektiği ile ilgili olarak çocukların bir çoğu, güvenilir, sözünün eri, dürüst, kötü gününde de yanında olan, gerçek dost, kötü alışkanlıkları olmayan, sır tutan, arkadan vurmeyen özelliklere sahip kişilerden oluşması gerektiğini belirtmişlerdir. Bir çocuk bu özellikleri “delikanlı olmalı” (No 27) kavramında toplamıştır. Bu düşüncede yine erkek egemen kültürün önemli olduğu söylenebilir. Görüşülen çocukların arkadaşlıklarına bakıldığında güven, dürüstlük ve sadakat değerlerinin önemsendiği görülmektedir.

Çocuklar arasında “kötü arkadaşlık” kavramının yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Kötü arkadaşlık kavramının içki içen, suç işleyen, başını belaya sokan ve çevresine zarar veren davranışlarda bulunan arkadaşlıklarla tanımlandığı görülmektedir. Çocukların arkadaş grubuna bakıldığında çoğunluğunun söz konusu davranışlara sahip olduğu söylenebilir. Tolan (1985:450-452; akt.: Görmez ve Diğerleri 1998:13), şiddet davranışı gösteren bir gruba ait olmanın şiddete yönelmedeki etkisinden söz etmektedir. Kendilerinin ıslahevinde olma nedenlerini bu arkadaşlıklara bağlayanlar bulunmaktadır. Ancak çocukların bir çoğu, arkadaşları arasında yaygın olan bu özelliklerinin farkında değildir. Araştırmada görüşülen çocukların arkadaşlarının tamamının daha önceden polisle karşı karşıya gelmiş çocuklar olduğu öğrenilmiştir. Görüşülen çocukların ailelerinin çocuklarını arkadaşlarına ilişkin olarak da sık sık uyardıkları belirlenmiştir. Bu konuda aileler çocuklarına yasak getirmekte ya da kötü arkadaşlıklar hakkında çocuklarına nasihat vermektedirler:

“Babam derdi ki bir ekmek ver arkadaşına onu bölerse büyük parçasını sana verirse bil ki o arkadaş iyi arkadaşdır. Kimi arkadaş vardır menfaat için gezer kimi arkadaş sana destek yardımcı olmak için gezer... O iyi olursa sen de iyi olursun. Kötü olursa sen de kötü olursun derdi (No 24). ”

Yaş Grubu: Çocukların daha çok yaşlılarıyla birlikte olduğu görülürken, kendilerinden birkaç yaş hatta beş on yaş büyük olan ve ağabey olarak nitelendirdikleri kişilerle de arkadaşlıklar kurduğu öğrenilmiştir. Bu kişiler davranışlarıyla onlara model oluşturmaktadır. Görüşmelerde, yaşça büyük arkadaşlıklarla ilişkilerde madde kullanımı çoğunlukla ifade edilen bir durumdur.

Arkadaş Edinme: Araştırmalar, cinsel suça yönelmede sosyal beceri ve ilişkilerindeki yetersizliği vurgulamaktadır. Bu anlamda çocuklara nasıl arkadaş edindikleri, arkadaşlık edinmede yaşadıkları zorluklar sorulmuştur. Arkadaşlık kurmada ilk adımı karşıdan beklemeyi tercih edenler çoğunluktadır. Çocukların çoğunluğu, önce arkadaşlık kuracakları kişiyi gözlediklerini, uygun bulurlarsa (saydıkları özelliklere uygunluk) arkadaşlık kurmaya karar verdiklerini ifade etmişlerdir. Aslında arkadaş edinme sürecindeki böyle bir seçicilikte, çocukların cezaevi yaşamının etkisi olduğu düşünülmektedir. Çünkü çocukların bir çoğu, cezaevinde insanları tanıdığını ve tanımayı öğrendiğini ifade etmiştir.

Kesici Bir Alet ya da Silah Taşıma: Görüşülen çocukların yarısından çoğunun kesici bir alet taşımış olduğu görülürken, arkadaş gruplarında kesici bir alet taşıma alışkanlığının olduğu öğrenilmiştir. Bu aletler sallama, bıçak, kelebek olarak ifade edilmektedir. Birkaç çocuğun silah taşımaya da meraklı oldukları belirlenmiştir. Silahları çevrelerinde arkadaş olarak ifade ettikleri kendilerinden birkaç yaş büyük çocuklardan ya da ağabeylerden bulabilmektedir. Çocukların bu aletlerin nasıl olduğunu anlatımlarında ki canlılıkları dikkat çekicidir:

“İki bıçak taşırdım. Kelebek taşırdım. Ortası demir sallayınca açılır kapanır. (Araştırmacı: Silah?) Silahı nereden bulcaz. Sadece bıçak taşıyoduk (No 28).”

Çocuklara, neden bir alet ya da silah taşıdıklarıyla ilgili soru yöneltildiğinde, kendilerini korumak zorunda olduklarını ya da hoşlarına gittiği için taşıdığını ifade edenler olmuştur. Katıldıkları ya da yaşadıkları ortamın bunu gerektirdiğini ifade etmişlerdir. Bunun yanında bu davranışı doğru bulmadığını ifade edenler de bulunmaktadır. Ancak, çocukların içinde yaşadığı erkek egemen kültürün bir göstergesi olarak zarar verici bir alet taşıdığı düşünülmektedir.

Madde Kullanımı: Görüşülen tüm çocukların, arkadaş gruplarında madde bağımlılığı olduğu öğrenilmiştir. Bu maddeler sigara, alkol, uçucu madde, hap ve esrar olarak çeşitlilik göstermektedir. Bali, esrar, uyuşturucu hap kullanmış olan çocukların da varlığı dikkat çekici bir başka durumdur. Bu maddelere nasıl ulaştıkları sorulduğunda da çok yakından tanımadıkları bazı çocukların kendilerine bu maddeleri getirdiği ifade edilmiştir.

Karşı Cinsle Arkadaşlık: Çocuklara normal ya da özel kız arkadaşlarının varlığı ile ilgili soru sorulmuştur. Bu soru karşısında çekindikleri, yüzlerinin kızardığı, yere baktıkları, gülümsedikleri, göz kaçırdıkları ve oturdukları yerde kıpırdandıkları gözlenmiştir. Bu konuda çeşitli yanıtlar alınmıştır: Bazı çocuklar kızlarla rahat iletişim kurduğunu ifade ederken çoğunluğu kızlarla rahat iletişim kuramadığını ve çekindiğini ifade etmiştir. Görüşülen çocukların çoğu erkeklerle daha rahat anlaştığını söylemiştir. Kızları anlayamadıklarını ve onlarla ilişki kurmaktan kaçındıklarını ifade edenler de bulunmaktadır. Kızlarla iletişim kurmakta zorlanan iki çocuk bunu şöyle anlatmaktadır:

“Kız arkadaşlarım olmadı maalesef. Olmadı işte. Utanıyodum birisiyle konuşmaya dilim dolaşıyordu konuşamıyodum (No 19). ”

“Karşı karşıya gelmem ben utanırım. Ama yakınlık vermezdim Ben çekingen biriyim (No 7). ”

“Kız arkadaşlarım olmadı. Hiç kızlarla konuşmazdım. (Neden diye soruyorum gülümsüyor. Utangaçlık mı diye soruyorum? Evet anlamında kafa sallıyor, yüzü kızarıyor) Hiç olmadı kız arkadaşım. Bilmiyorum neden (No 20). ”

Kız arkadaşlıklarla ilgili çocukların çekince duyduğu bir durum, onların karşısında nasıl davranacaklarını bilemedikleri, yanlış bir hareket yapmaktan korktuklarıyla ilgilidir. Bu durum, bir çocuk tarafından şöyle ifade edilmektedir:

“...Çekinirdim. Mesela beni yolda yürürken gördükleri zaman utanıyodum... çekinirdim. Zor konuşurum (No 29). ”

Görüşülen çocukların çoğu araştırmanın yapıldığı sırada özel bir kız arkadaşına sahip olduğunu belirtmiştir. Bu arkadaşlıkların çoğunluğu, çocuklar cezaevine girmeden önce başlamıştır. Kuruluştaki gözlemler, araştırmanın ikinci aşamasını oluşturan grup çalışmaları ve SHU'larla görüşmeler sonucunda, bu çocukların çoğunluğunun var olduğunu söyledikleri kız arkadaşlarının aslında olmadığını düşündürmektedir. Kendilerine bir bayan tarafından bu sorunun sorulması karşısında kız arkadaşlarının var olduğunu söylemelerinin daha kolay olabileceği düşünülmüştür. Bunun yanında, kız arkadaşının var olduğunu söyleyen

çocukların, bu ilgiyi tek taraflı yürüttüğü, daha çok platonik aşk şeklinde yaşadıkları öğrenilmiştir.

Görüşme yapılan çocukların arkadaş grubuna ilişkin özellikleri kısaca gözden geçirildiğinde çocukların arkadaş gruplarını genellikle kendi yaş dönemlerinden erkek çocuklardan seçtiği anlaşılmıştır. Çocuklar, arkadaşlığı, güven, dürüstlük gibi kavramlarla açıklarken, kötü arkadaşlık olarak tanımladıkları ve olumsuz olarak nitelendirdikleri özelliklere sahip arkadaşlarının farkında olmadıkları görülmüştür. Arkadaş gruplarında, görüşülen çocuklara benzer olarak madde kullanımı ve kesici bir alet taşıma da görülmektedir. Çocukların karşı cinsle iletişim kurmakta zorluk çektiği bir başka bulgudur. Bu durum içinde bulundukları gelişim dönemiyle de ilgili görünmektedir. Tüm bu faktörler ailenin etkisinin azaldığı ortamlarda daha da önemli görünmektedir.

Araştırmanın kuramsal modellerinden Becker ve Kaplan'ın (1988) Modeli'nde arkadaş grubu yaşamında ifade edilen madde bağımlılığı, olumsuz davranışlar gösteren (okuldan ve evden kaçma gibi) ve daha önce suça yönelmiş akran gurubunun etkisinin bu araştırma bulgularıyla paralellik gösterdiği düşünülmektedir. Bunun yanında modelde de vurgulandığı gibi, çocukların "kişisel özellikleri" hakkında bazı bulgulara ulaşılmıştır. Buna göre çocuklar arasında ve arkadaş gruplarında madde kullanma ve kesici bir alet ya da silah taşımanın yaygın ve kabul gören bir davranış olduğu öğrenilmiştir.

Lane'in (1997) Modeli'ne göre bu araştırmada görüşülen çocukların arkadaşlık ilişkileri ele alındığında, kendilerinin de istismar döngüsünde bulunduğu düşünülen arkadaşlarının, yalnız olan ve kendine ve ailesine yabancılaşan çocuk için önemli bir sistem olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra çocukların, karşı cins ile arkadaşlık kurmakta güçlük çektiği görülmektedir. Bunun nedeni çocuklarca utanmak ile açıklansa da bu konuda çocukların kendilerine güvenmediği de düşünülmektedir.

3.1.2.2.2. Okul Yaşamı

Çocukların eğitim düzeylerine bakıldığında çoğunluğunun eğitimi sürdürmediği, ilkokulu bitirdikten sonra ya da ortaokulu terk ederek eğitim yaşamlarının sona erdiği öğrenilmiştir. Çocukların tamamına yakını okuyamama nedenlerini yoksulluğa bağlamaktadır. Okumak istemediğini ifade edenler de bulunmaktadır. Bu durum, çocukların ıslahevinde eğitimlerini sürdürme çabalarına girmelerinde etkili olmuştur. Çocukların çoğunluğu, araştırmanın yapıldığı süre içinde çıraklık eğitim merkezlerine devam etmekte ya da örgün eğitim yoluyla eğitimlerini sürdürmektedir.

Okulun Değeri: Okul yaşamı, bazı çocukların yaşamlarında önemli bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Bazı çocuklar yaşam öykülerini okul öncesi ve okul sonrası olarak iki ayrı döneme bölerek anlatmaya başlamıştır.

“Okuldan mı başlayım? İlkokulu bitirdim... (Düşünüyor, gülerek) aklıma bişey gelmiyor ...okul öncesi mi sonrası mı?...İyiydi (No 29). ”

Görüşme yapılan çoğu çocuğun eğitim yaşamlarının sekteye uğradığı görülmektedir. Okul yaşamının maddi durum nedeniyle olduğu kadar, suç olayı sonrasında da zarar gördüğü öğrenilmiştir:

“Hayat öyle sürükledi ki. (Kafasını yere eğerek, sesi titreyerek ve ağlamaklı). Ailemle ilgilenemez mi oldum ne bileyim. Çalışmak zorundayız aileden uzağız. Mecburuz çalışmaya... (No 8). ”

Yoksulluğun yanı sıra, ailede eğitimi sürdüren bir birey modelinin olmayışının çocukların eğitim yaşamlarında etkili olduğu düşünülmektedir. Aileler çocuklarının eğitimi sürdürmelerini istemesine karşın, çocuğun küçük yaşta çalışmaya başlaması, okul ihtiyaçlarının karşılanmasındaki zorluk, ders çalışma ortamının olmayışı gibi nedenler bu durumu zorlaştırmıştır. Çalışma yaşamına erken başlama, çocukların okula karşı motivasyonlarını olumsuz etkilediği gibi, okula devamı ve okul başarısını da olumsuz etkilemektedir.

Okul Yaşantısı: Görüşülen çocukların tamamına yakını okul yaşantılarında ilkokul ve ortaokul dönemlerini anlatmıştır. İlkokul dönemi, çocukların severek anlattıkları bir dönemdir. Öğretmenleriyle ilişkilerin bu dönemde genellikle iyi olduğu ifade edilmiştir. Çocuklar ilkokul beşe kadar okulda önemli sorunlar

yaşamadıklarını vurgulamaktadır. İlkokul yıllarında genellikle akademik başarı açısından önemli sorunlar yaşanmadığı ya da yaşanan sorunlarda (dersler, aile sorunları vb.) öğretmenlerin çocuklar için önemli bir sosyal destek olduğu görülmektedir. Okulla ilgili sorunlar, çocukların ifadesiyle ilkokul beş, ortaokul bir ya da lise birinci sınıfta başlamıştır. Bazı çocuklar bunun nedenini “büyümeleri ve akıllarının daha çok şeye ermesiyle” açıklarken, bazıları bilemediğini ifade etmiştir:

“İlkokul dörde gelince derslerim bozulmaya başladı. (Neden?). Ben de bilmiyorum. Kendimi eğlenceye verdim. Dışarıda da gezmeye başladım (No 5). ”

“İlkokul beşten sonra bozuldu. Müdürle iyiydim. Büyüdük kızlara mızlara takıldık. Ders çalışma bitti şu güzel bu güzel (No 25). ”

Görüşülen çocuklar ortaokul sonu ve lise birinci sınıf dönemini okul sorunlarının başladığı ya da arttığı, okuldan kaçmanın başladığı, derslere ilginin azaldığı ve okul başarısının düştüğü bir dönem olarak anlatmıştır. Öğretmen ve müdürlerle olumlu ilişkiye sahip olduğunu ifade eden çocukların çoğunlukta olmasına karşın, bazı çocuklar müdürleri ve bazı öğretmenleriyle yaşadığı çatışmaları ifade etmiştir. Bu ifadeler çocukların okulda damgalanmış olduğu kanısını artıran niteliktedir. Bir çocuk okuldaki izlenimleri hakkında şöyle bir ifade de bulunmuştur:

“Kafamı vermiyodum derslere. Onunla bununla uğraşıyodum... hocalar korkuyodu bizden (No 1). ”

Araştırmada, görüşülen çocukların zeka düzeyleri ile ilgili bir bulgu (ya da belge) elde edilememiştir. Ancak çocukların araştırmacı ile görüşme sırasında soruları anlamakta ve yanıtlamakta güçlük yaşadıkları gözlenmiştir. Bunda çocukların bir bayan ile görüşmelerinin, görüşmelerin soru cevap şeklinde olmasından çok görüşülen kişiyi ön planda tutmasının ve eğitim düzeylerinin de etkili olduğu düşünülmektedir.

Okulda sorunlar, çocukların arkadaşlarıyla kavga etmeleri ya da sigara kullanmaları nedeniyle yaşanmaktadır. Kavgalarda önemli bir nedenin “kız meselesi” olduğu ifade edilmiştir. Kavga nedeni de genellikle, kız arkadaşlarla

ilgilidir. Burada, kız ve kadınların “namus” olarak görüldüğü bir kültürel özelliğin önemli olduğu düşünülmektedir.

Görüşülen çocukların bazıları okuldaki arkadaş gruplarından söz ederken sadece birkaçı bunu “çete” olarak nitelendirmiştir. Çoğunluğunun çete kavramını kullanmaktan rahatsız oldukları gözlenmiştir. Çocuklar, arkadaş gruplarıyla zaman zaman başka okullara giderek kız arkadaşlıklar edinmeye çalışmaktadır. Bu durum, iki farklı okulun öğrencileri arasında da kavgalara neden olabilmektedir.

Okul yaşamına ilişkin çocukların bu tablonun, çocukların okulda damgalanmasında da önemli olduğu düşünülmektedir. Okulda damgalanmayı kabul etme çocuklar tarafından ifade edilmek istenmeyen bir özellik olarak görülürken, bir çocuk okuldaki damgalanmayı şu sözleriyle açıkça ifade etmektedir:

“Öğretmenler artık şey gözüyle düzen bozan gözüyle bakıyodu. (damgalama gibi mi?). Evet. Zorumuza gidiyodu. Hocamızın öyle demesi. Birisi sınıfta konuşurdu. Bizim konuştuğumuzu sanardı. Fırça atardı. Dayak atardı da (No 12).”

Okuldan Kaçma: Okuldan kaçma neredeyse çocukların tamamında var olan bir özelliktir. Okul, genellikle çocuklar tarafından sıkıcı, disiplinli, derslerin çok olduğu bir yer olarak algılandığı düşünülmektedir. Çocukların anlatımlarındaki öğretmen ve müdürlerle ilişkiler ve tutumları dikkate alındığında görüşme yapılan çocukların “okulda sorun yaratan” çocuklar olarak görüldüğü düşünülmektedir. Seydlitz ve Jenkins (1998: 70) okula karşı olumlu tutum gelişmesinde okul başarısının önemli olduğuna işaret etmektedir. Görüşme yapılan çocukların çoğu okulda kendini “başarısız” görmektedir. İşte çocukların okulda karşılaştıkları tutum ve okula ilişkin düşüncelerinin görüşülen çocukların okulu olumsuz bir mekan olarak algılamalarında önemli olduğu düşünülmektedir. Çocuklar, okuldan kaçma nedenini arkadaşlarıyla gezme isteği, derslerin sıkıcılığı, okumayı istememeleri, arkadaşlarının birlikte kaçma teklifi gibi nedenlere dayandırmaktadırlar. Okuldan kaçan çocuklar çoğunlukla atari ve bilardo salonu, internet kafe, piknik gibi mekanlarda zaman geçirmektedir. Kız arkadaşını görmek için ya da kız arkadaşıyla kaçan çocuklar da bulunmaktadır. Böyle bir algılama ve tutum çocukların okuldan kaçma davranışında değerlendirilmelidir.

Okuldan kaçma davranışı aileler tarafından ceza verilerek karşılanmaktadır. Okuldan kaçtıklarını ailelerinin öğrenmesi durumunda aileler nasihat etme, kızma ya da dayak yoluna gitmektedirler. Bu nedenle şiddetli dayak yiyen çocuklar da bulunmaktadır. Bir çocuk okula karşı duygularını ve babayla yaşadıklarını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“Ben okumak istemiyodum...Sen de öğren bizim gibi olma diyolardı ... Öğretmenler söylemiş kaçıyo diye gelmedi derslere diye eve gidince sorarım diyodu yalan söylemeyi diyodu. Dayağı yiyorduk sonradan (gülerek anlatıyor) (No 19).”

“Derslerim zayıftı. İki sene kaldım sınıfta. Dersten kaçıyordum. Nerden baksan, 10 gün gidiyorsam bir ay gitmiyordum. Bazen arkadaşlarla kaçıyorduk (No 9).”

İlk ifade aynı zamanda ailelerin çocuklara karşı tutumlarına ilişkin bir fikir vermektedir. Aileler, çocuklarının “kendileri gibi” olmalarını istememektedir. Ancak anne baba, çocuklarını bunu yapması konusunda baskıcı davranmaktadır. Babanın, cezalandırma (dayak) yolu ile davranış geliştirme çabası, çocuğun korkmasını ve yalan söylemesini ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, bir süre sonra kısır döngü halini almaktadır. Çocuk okuldan kaçmakta, korktuğu için yalan söylemekte, aile bunu öğrendiğinde çocuğu dayak atma ile cezalandırmakta ve dayak yiyen çocuk tekrar yalan söyleme yoluna gidebilmektedir. Burada okuldan kaçma davranışını engellemek isteyen baba, farkında olmadan çocuğun yalan söyleme davranışını pekiştirmektedir. Evden kaçma davranışında da benzer bir kısır döngü söz konusudur. Çocuk dayak yediği için evden kaçmakta, evden kaçtığı için dayak yemektedir.

Okul yaşamı ile ilgili bulgulara bakıldığında görüşülen çocukların okul yaşamında ortaokul ve lise döneminin belirginliği göze çarpmaktadır. Bu dönemler çocukların okul dışındaki hayatı kadar okul hayatında da bir takım sorunların hız kazandığı dönemlerdir. Öncelikle çocuğun okul hayatında başarısızlığın ve başarısızlığa bağlı motivasyon düşüklüğünün olduğu görülmektedir. Çocuğun okuldan kaçması ve okulda yaşadığı sorunlar (kavgalar, öğrenciler, öğretmen ve yöneticilerin damgalaması vb.) çocuğun okul hayatından kopuşunda önemlidir. Okul

başarısı bir işte çalışmayla gelen yük dolayısıyla etkilenmiş, başarısızlık çocuğun okula karşı tutumunu daha da olumsuz hale getirmiş ve okuldan kaçma davranışı da bu sorunlara eklenmiştir. Bu sorunlarla baş etmeye çalışan çocuğun aynı zamanda okul ortamında “sorun yaratıcı” olarak damgalandığı görülmektedir. Aslında, güçsüz olduğu okul ortamında çocuğun tek güçlü olduğu yer “sorun çıkarabilmesi” dir. Sorun yaratıcı çocuk, sorunlarının duyulmasını belki de bu yolla sağlamaktadır.

Becker ve Kaplan'ın (1988) Modeli'nde okul yaşamında okula çeşitli nedenlerle devam edememe, okul başarısızlığı, okuldan kaçma, okulda damgalanma, okulu sevmeme ve ilgilenmeme gibi faktörler vurgulanmaktadır. Bu faktörler, bu araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir. Lane'in (1997) Modeli düşünüldüğünde, bu araştırmada çocuğun okul yaşamında yukarıda ifade edilen olumsuz yaşantıların olumsuz benlik imajına ve istismar döngüsüne katkı verdiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

3.1.2.2.3. İş Yaşamı

Görüşme yapılan çocukların çoğunluğu küçük yaşlarda çalışma hayatına atılmışlardır. İlkokul dördüncü sınıf ve beşinci sınıf, çocukların çalışma yaşamına başladığı, hem okuyup hem çalıştığı bir dönemi içermektedir. Alınan ücretleri kendileri harcamakta ya da bir kısmını ailelerine vermektedirler. Kazanılan para, çoğunlukla ailede anne veya babaya verilmektedir. Bu durumu anne ve babayla ilişkilerin niteliği (anababaya yakın olma) belirlemektedir.

Çalışma Nedeni: Görüşülen çocukların, tamamına yakınının suç öncesinde çalıştığı öğrenilmiştir. Çocuklar, ailesine maddi katkıda bulunma, kısa yoldan meslek sahibi olma, okumayı zor bulma, kendi sorumluluğunu üstlenme isteği ve çalışmak istemeye bağlı olarak çalışmaya başladıklarını ifade etmiştir. Aileye maddi katkıda bulunmak, çalışma nedenleri arasında en fazla görülmüştür. Ailelerin yaşam koşulları ve yoksulluğu düşünüldüğünde, ailedeki her üyenin bir biçimde gelire katkıda bulunma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Ancak çalışma yaşamına atılma, hem çocuğun eğitim sürecini aksatmakta hem de yaşından fazla sorumluluk üstlenmesine neden olmaktadır. Çocuklar işyerinde ailenin kontrol ve korumasından uzak, olumsuz çevre ve olumsuz modellerle karşı karşıyadır. Çalışma nedenini bir çocuk şöyle açıklamaktadır:

“...Ben hem okuyor hem seyyar satıcılık yapıyordum. Babamın öğrettikleri olarak düşününce ben hayat fakültesini bitirdim desem doğru olur. . . Çeşit çeşit insanlar vardı. Herkes birbirini kazıklar. Ekmeği nasıl çıkarıyorsun ... Çalışmamın çok yararı oldu (No 30).”

Çalışma Ortamı: Çocukların genellikle kısa süreli çalıştıkları ve sık iş değiştirdikleri öğrenilmiştir. İş türlerine bakıldığında çocukların ağırlıklı olarak mobilya iş kolunda, oto sanayinde ve hizmet sektörünün diğer dallarında (kuaför, berber, kasap, fırın, lokantacı) ve beceri gerektirmeyen işlerde (simitçi, ayakkabı boyacılığı gibi) çalıştıkları işler görülmektedir.

“15 tane işe girmişimdir. Çıkıyodum giriyodum. Erkek kuaföründe ... sene çalıştım. Usta iyiydi...Yaz tatilinde girdim iki ay çalıştım sonraki sene yine öyle iki ay derken bir sene oldu...Mobilyaya girdim...(No 19).”

Bazı çocukların ağabeyleri ya da akrabalarının yanında ya da yakınında bir işte çalıştığı öğrenilmiştir. Çocuğa yakın olan bu kişilerin çocuğu koruduğu ve gözetim altında tuttuğu öğrenilmiştir. Sık iş değiştirdiklerini ifade eden çocuklar genellikle usta ile olan ilişkilerin olumsuzluğunu dile getirmiştir. Bu durum ustanın çocuğa kötü davranması ya da ücretini düzenli vermemesiyle ilgilidir. Çocuğa kötü davranışlar, bağırma, işi yanlış yaptığında azarlama, küçük düşürme ve vurma davranışları olarak ifade edilmiştir. Bu durum çocuğun duygusal ve fiziksel istismarına neden olurken, emeğinin karşılığı olan ücreti vermeme de çocuğun bir başka biçimde istismarını gündeme getirmektedir. İşyerindeki çocuk bu olumsuz tutumların yanında, bazı olumsuz modellerle de karşı karşıya bulunmaktadır. Aşağıdaki ifade bu duruma bir örnek oluşturabilir:

“Ustam çok sinirliydi. Kızardı. İçkicinin biriydi sürekli içerdi. Bağırırdı. Oradan çıktım, yakın yerde başka bir elektrikçiye girdim. Orada da iki iki buçuk ay paramı vermeyince çıktım oradan da... (No 1).”

İşyeri ortamının getirdiği bir özellik “işyeri arkadaşlığı”dır. Çocukların çalıştıkları işyerinde ya da yakın işyerlerinden arkadaş edindikleri görülmektedir.

Çocuklar işyeri arkadaşlarıyla çalışma saatleri dışında da görüşmektedir. Arkadaş grupları çocuğun davranışlarının belirleyicilerinden biri olarak tekrar ön plana çıkmaktadır. Aşağıdaki ifade çocuğun işyerinde çalıştığı arkadaşları ile ilişkilerine açıklık getirmektedir:

“İşyerinde... diye bir arkadaş vardı...Onun silahını gördüm ben de istediğimi söyledim. Tamam dedi. Bana da almıştı (No 6). ”

Görüldüğü gibi çocukların çoğunluğu küçük yaşlarda çalışmaya başlamıştır. Bu durum “çocukluk” ve “okul yaşamı”nı olumsuz etkilemiştir. Çalışmaya başlayan çocuk “oyun” oynamak yerine bir yetişkin gibi “para kazanmak” sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalmıştır. İş ortamı çocuk üzerinde koruma ve kontrolün az olduğu, çocuğun istediği şeyi yapabildiği ve olumsuz modellerle karşılaşacağı ortamlara olanak tanıyıcı olabilmektedir.

Becker ve Kaplan (1988), iş yaşamında küçük yaşlarda çalışmak zorunda kalma, olumsuz çalışma koşulları ve işyeri ortamında karşılaşılan modellerin cinsel suça yönelmedeki etkisinden bahsetmektedir. Benzer bulgular bu çalışmada da elde edilmiştir. Lane’in (1997) Modeli açısından araştırma bulguları değerlendirildiğinde ise, istismar döngüsüne bir halka daha eklendiği ve iş yaşamında da çocuğun istismarının devam ettiği görülmektedir. İş yaşamıyla ilgili tüm olumsuz yaşantıların çocuğun olumsuz benlik imajını biraz daha artırıcı olduğu düşünülmektedir.

Görüşülen çocukların “suç” davranışına kadar olan yaşantısı tekrar kısaca gözden geçirilebilir. Ailesinde ihtiyacını karşılayamamış, gereken ilgi ve desteği bulamamış, zor koşullarda yetismeye çalışmış ve çeşitli nedenlerle okul hayatı sona ermiş, küçük yaşta çalışmaya başlamış olduğu görülen çocuğun, kendini ait hissettiği ve benimsendiği arkadaş grubuna daha fazla yöneldiği düşünülmektedir. Toplumun bu aşamaya kadar dışlayıcı, damgalayıcı ve baskıcı olduğu düşünülmektedir. Ergenlik çağının da etkisiyle artan sorunlarla baş etmeye çalışan çocuğun, sorunlarla bir baş etme yolu olarak çevreye zarar verme yani cinsel suça yönelme yoluna girdiği söylenebilir. Toplumun da ancak bu suçtan itibaren çocuğa müdahale ettiği düşünülmektedir. Yani çocuğa müdahale edilen nokta “suç” davranışı ve “cezalandırılması”na ilişkin olarak ortaya çıkmaktadır. Çocuğun suç davranışına kadar anlaşılmadığı ve yalnız bırakıldığı düşünülmektedir. Yani aslında çocuğun, bir

defa daha ağır bir biçimde cezalandırıldığı söylenebilir. Kendinden her zaman küçük bir yetişkin olması beklenen çocuğun, suç davranışından sonra da bir yetişkin gibi hatta ondan daha ağır cezalarla karşılaştığı görülmektedir. Aşağıda suç davranışından sonra çocukların nasıl bir süreç yaşadığı, kendi anlatımlarıyla daha ayrıntılı ele alınmaktadır:

3.1.2.3. Suç ve Sonrası

Burada, görüşme yapılan çocukların suç davranışına, yargı sürecine ve kapalı kurum yaşantısına (cezaevi ve ıslahevi) ilişkin bulgulara yer verilmiştir:

3.1.2.3.1. “Olay” ve Sonrasında Yaşananlar

Çocukların tamamına yakını suçlarının ne olduğunu söylemekte güçlük çekmiş, konuşurken zorlanmıştır. Çocuklar hükümlü olduğu suçtan bahsederken “olay” kavramını kullanmaktadır. Bazıları “suç” kavramını kullanırken çok az bir kısmının “cinsel suç” ifadesini kullandığı görülmektedir. Cinsel suç kavramını kullanmanın dahi çocuklar açısından güç ve utandırıcı olduğu gözlenmiştir.

Çocukların hükümlü oldukları suçlarla ilgili anlatımları, genellikle görüşmenin sonlarına doğru gerçekleşmiştir. Çocuklar hükümlü oldukları suç ile ilgili anlatımlarında “Boş ver yüz kızartıcı suç”, “Benimki kötü bir suç” “Sana söylemeye utanıyorum”, “boş ver başka konu konuşalım” gibi ifadeleri sıklıkla kullanmışlardır. Bazı çocuklar, araştırmacı “neden orada bulunduğu”nu sormadıkça konuya geçmemiştir. Suç anlatımına başlama genellikle “... ve sonra işte buraya geldim” cümlesiyle olmuştur. Suçla ilgili anlatımlarda, çocukların kızardığı, kafalarını yere eğdiği, kekelediği, utandığı, seslerinin zaman zaman öfkeyle yükseldiği, mimik ve jestlerinde artış olduğu gözlenmiştir.

Anlatımlarda önemli diğer bir nokta, çocukların daha önceki hazır bir senaryoyu ya da ezberledikleri bir ifadeyi aktarıyor izlenimi uyandırmasıdır. Çocukların bir kısmı, sanki yargı sürecinde ifadelerini tekrarlar tarzda, “efendim” hitabıyla konuşmuşlardır. “Efendim” kelimesinin, yargı süreci ile ilgili anlatımlarda polis ya da mahkemeye karşı kullanılan bir hitap olduğu anlaşılmıştır. Bazı

anlatımlar ise, bir süre düşünülerek, sık sık duraksayarak yapılan anlatımlardır. Anlatımlarda çelişkili ifadeler en çok rastlanan durumdur. Özellikle kendine iftira atıldığını söyleyen çocukların anlatımlarında çelişkilere rastlanmıştır. Bu çelişkilerin, çocuk ve gencin suçunu kabul etmemesi ve yargı sürecinde ifade ettiği anlatımını aynen aktarmaya çalışmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bazı zamanlarda çelişkiler çocuğa gösterilse de, bu çelişkiler çocuk tarafından geçiştirilmeye çalışılmıştır. Bu durum, çocukların anlatımlarındaki “yargı sürecindeki senaryoyu anlatma” ya da “yeni bir senaryo hazırlama” kanısını güçlendirmiştir. Tekin (2003), CSYÇ’lerin suçla ilgili anlatımlarında, yargı sürecinde anlatılan senaryoların, görüşme sürecinde de tekrarlanabileceğini ifade etmiştir.

Araştırmada, bu bölüme ilişkin önemli eksiklik, çocukların dosyalarına bakılamamış olmasıdır. Çocuklar hakkında bilgi edinebilmek için kuruluştaki hükümlü defterine ve kuruluş sosyal hizmet uzmanlarının çocuklar hakkında sahip oldukları bilgilere başvurulmuştur. Çocukların kuruluştaki dosyalarının incelenebilmesi açısından Adalet Bakanlığından izin alınamamıştır. Bu durum, çocuklara ilişkin doğru ve ayrıntılı bilgiye ulaşma ve bilgilerin doğru bir biçimde değerlendirilmesini etkileyici olmuştur.

İftira ya da Gerçek: Hükümlü olunan suçla ilgili olarak, kız kaçırma suçundan hükümlüler dışındaki çocukların büyük kısmı, kendilerine iftira atıldığını, ailelerinin anlaşmazlıkta olduğu başka kişilerin kendilerine tuzak kurduklarını ya da suç ortaklarının yaptığını ve kendilerinin de başlarını yaktığını ifade etmiştir:

“İftiraya geldim. Yaşımız küçüktü ... (No 13). ”

Cinsel suç hükümlüleri ıslah kuruluşlarında dışlanan, aşağılanan ve ezilen gruplardır. Özellikle küçük çocuklara ya da kendi cinsinden olanlara karşı cinsel suç işlemiş olma kabul edilemez bir durumdur. Bu durumun çocukların büyük çoğunluğunun cinsel suçlarını araştırmacıya iftira ve hasımlarının oyunu olarak açıklamalarında etkili olduğu düşünülmektedir. Suçu kabul etmeyen ve iftira atıldığını söyleyen çocukların bazılarının, suç anlatımları, başkasının işlediği ve duyduğu bir suçu aktarma şeklinde gerçekleşmiştir. Bu cümlelerde “mı” lı ifadeler kullanılmaktadır:

“Çocuğu götürmüşüm...vardı...de...Benim haberim yok... götürmüşüm öyle demişlerdi (No 22). ”

İnkar, daha önce de ifade edildiği gibi çoğu cinsel suçlu tarafından kullanılan bir mekanizma olmaktadır. İnkarın, toplumca çok kötü bir biçimde karşılanan ve cezalandırılan cinsel suça karşı çocuğun kendi fiziksel ve ruhsal sağlığını korumak için kullanıldığı söylenebilir. Ancak bu durum, çocuğun yaptığı davranışın sonuçlarını ve karşı tarafa verdiği zararı anlayabilmesini engelleyicidir. İslah kuruluşlarında suçun saklanması ve suça yönelik bir müdahale yapılmamasının da çocuğun inkar davranışını güçlendirdiği düşünülmektedir. İftira edildiğini söylemenin yanında, suçtan dolayı mağdur ya da ailesini suçlama, suçu hafifletme çabası görüşülen çocuklarda görülen diğer bir durumdur:

“...alacak meselesi vardı. Adamı zorlamıştım (No 21). ”

“Sonradan öğrendim...Daha önceden yapmışlar bu çocuğa (No 13).

”

Bazı çocukların, cinsel suç ya da kurum yaşantısında karşılaştığı fiziksel ve cinsel istismar olaylarını anlatımları oldukça rahat bir şekilde gerçekleşmiştir. Hatta, bazı travmatik olayların gülerek ve karşı tarafın hataları ön plana çıkarılarak anlatıldığı gözlenmiştir. Suçu hafifletmeye çalışma ve karşı tarafı suçlamanın, cinsel suçtan hükümlü olmanın getireceği psikolojik ve sosyal yükün yanında, çocukların zayıf empatik becerileriyle de ilgili olduğu düşünülmektedir.

Çocukların sadece üçte biri suçlarını itiraf etmiştir. Kuruluştaki SHU’larla yapılan görüşmeler sonucunda edinilen bilgilere bakıldığında bu çocukların da suçlarını kabul edilebilir bir düzeye getirerek açıkladıkları öğrenilmiştir. Anlatımlarda çocukların en çok mağdurun yaşı ve cinsiyeti konusunda duraksadıkları, rahatsız oldukları, kızardıkları ve kafalarını yere eğdikleri görülmüştür. Hükümlü defterinden alınan bilgiler ve kuruluş SHU’larıyla yapılan görüşmeler, anlatımlarda verilen mağdur çocukların yaş ve cinsiyetleriyle çelişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Yani, mağdur erkekse kız olarak anlatılmış, küçük yaşta ise yaşıt kız arkadaş olarak anlatılmıştır. Çünkü gerek toplumda gerekse ıslah kuruluşlarında küçük bir çocuğa karşı işlenen suçlar daha büyük bir şiddet ve dışlanmayla karşılanmaktadır.

Araştırmada, kuruluştaki uzmanlarla yapılan görüşmeler sonucunda alınan bilgiler, görüşme yapılan çocukların çoğunluğunun mağdurlarının kendilerinden üç beş yaş küçük erkek çocuklar olduğunu ortaya koymuştur. Savaşır (1969: 150), çocukların küçük çocuklara yönelmesini kültürel faktörler ve çocuk yetiştirme tarzı ile açıklamakta, erkek ve kız çocuk ayrımının geleneksel yaşamda erken yaşlarda yapılmasına bağlamaktadır.

Görüşülen çocukların üçte biri çocukluğunda dini bir eğitim almıştır. Çocukların geleneksel değerlere bağlı olduğu, dinin yaşamlarında önemli olduğu anlaşılmıştır. Sahip olunan geleneksel bakış açısı ve dini unsurların, çocukların daha fazla baskı hissetmesinde etkili olacağı ve benlik kavramlarının bu baskıyla daha olumsuz etkileneceği düşünülmektedir. Yani çocukların inandıkları ve yaptıkları arasında önemli bir çelişki bulunmaktadır. Bu durum çocuğun kendisiyle ilgili sorgulama ve yargıları artırıcı olabilecektir. Belki de inkar ve suçu hafifletme mekanizmasının altında yatan nedenlerden biri de bu olmaktadır.

Özellikle kırsal kesimde “oğlancılık” olarak adlandırılan erkek çocuklarla cinsel ilişkinin meşrulaştırıldığı görülmektedir. Bunun yanında geleneksel toplum yapısı, ergenlik çağında erkek ve kız çocuklarının karşı cinsleriyle arkadaşlıklarını kısıtlayıcı olmaktadır. Bu durum fiziksel ve cinsel değişimlerle karşılaşan ergenlerin, yaşadıkları değişimi keşfetme olanağını kısıtlamakta, ergenlerin yaşadıkları merak duygusunu ve cinselliği başka yollarla yaşamaya çalışmasına neden olabilmektedir (Berklin 2003, Irmak 2003). Finkelhor, çocuklar arasındaki cinsel ilişkileri, çocukların rıza gösterme yeteneğinin olmadığından istismar olarak tanımlamanın yanlış olduğunu vurgularken, arkadaşlık ilişkilerinde çocukların bilgisizliğine ve güç farklılıklarının olmadığına işaret etmektedir (Driver 1989: 256). Akço (1996: 145), araştırmasında, çocuklar arasında gerçekleşen cinsel ilişkilerin, oyun olarak ve merakı tatmin amacıyla gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Geleneksel toplumumuzda ergenlik çağına gelmiş olan bir çocuğun karşı cinsle arkadaşlıkları engellenmekte ve sınırlandırılmaktadır. Bu durumda çocuk başka arayışlara girebilmekte ve bu arayışların bir kısmı suç olarak ortaya çıkabilmektedir. Cinsel merak ve arayış duygusunun çocuk tarafından gizli ve yasaklanmış bir yolla karşılanmaya çalışıldığı düşünülmektedir. Özetle, çocuğun, suç öncesinde karşı cinsle ilişkisiyle ilgili bir baskı ve kısıtlama altına alındığı, suç sonrasında ise damgalanarak, dışlanarak ve istismar edilerek tekrar baskı gördüğü bir kısır döngü içinde olduğu söylenebilir.

Görüşme yapılan çocuklarda, suçlarını itiraf edenlerin hepsi de pişman olduklarını ve suçlarının en kötü suç olduğunu dile getirmişlerdir. Görüşme yapılan çocukların suçlarını kabul etmeyişi, daha makul bir biçime sokarak anlatmaları ve pişmanlıklarını ve utançlarını göstermelerinin, toplumun cinsel suçlara bakışıyla ilgili olduğu düşünülmektedir:

“... Böyle bir yanlış nasıl yaptım ben dedim. Neden böyle bi suçu yaptım dedim. Kimsenin güvenini sarsmamıştık. Çok pişmanım abla (No 12).”

Daha Önceki Suç Geçmişi: Görüşülen çocukların hükümlü oldukları suç, çoğunluğu açısından ilk suç niteliği taşımaktadır. Bu çalışmada, görüşülen çocuklar arasında daha önce suç geçmişi olanların genellikle yaralama, kavga ya da hırsızlık suçuna yöneldiği, bu suçların da arkadaş gruplarıyla birlikte gerçekleştirildiği görülmektedir. Soothile ve Diğerleri'nin (2000: 56) cinsel suça yönelen 1529 yetişkinin dosyaları üzerinde yapmış olduğu (1963-1994 yılları arasında) bir taramada bulguları, suç geçmişi, heterojenlik, tehlikeli olma, uzmanlaşma (specialization) olmak üzere dört başlıkta toplamıştır. Araştırmada cinsel suça yönelen erkeklerin geçmişlerinde başka bir suçtan hükümlü olmaları konusunda farklılık gösterdiği belirlenmiştir; cinsel saldırıların büyük kısmı heteroseksüel suçlar kategorisindedir; bu suçluların önemli bir kısmı kişiye yönelik başka ağır suçlar işlemiştir ve bir cinsel suç türünden hüküm alan kişinin aynı suça tekrar yönelmiş olduğu belirlenmiştir. Bu verilerin yanı sıra literatürde CSYÇ'lerin tekrar suç işleme riskine ilişkin veriler dikkate alındığında, bu araştırmada görüşülen CSYÇ'lerin ilerde tekrar suça yönelme risklerinin değerlendirilmesi gereği ön plana çıkmaktadır.

Daha önce suça yönelmiş çocukların, suçlarıyla ilgili olarak zaman zaman “beraat ettim” cümlesini kullandığı gözlenmiştir. Burada önemli bir nokta çocukların daha önceki suçlardan dolayı mahkeme ya da savcılık tarafından cezai ehliyetlerinin olmayışı ya da cezanın ertelenmesi gibi durumlarda serbest bırakılmalarını “beraat ettikleri” olarak algılamalarıdır. Bunun yanında işledikleri suçlardan dolayı para cezası alan çocukların da bu durumu önemsemedikleri ve işledikleri suçun sonuçlarının farkında olmadıkları gözlenmiştir. Yönelindiği suç dolayısıyla hiçbir müdahale ile karşılaşmayan çocuk yaptığı davranışın doğru olmadığını düşünmemektedir. Bu durum, çocukların suça yöneldiklerinde doğru müdahalelerle

karşılaşmaları konusundaki ihtiyacı gündeme getirmektedir. Bu müdahale, onların cezalandırılması yerine, onların bireysel ihtiyaç ve sorunlarını karşılayıcı ve kendileri ve çevreleriyle ilgili farkındalıklarını artırıcı olmalıdır. Böyle bir müdahalenin, çocuğun toplumla bütünleşmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Suç Sırasında Sarhoşluk Verici Madde Kullanımı: Suçu kabul eden çocukların yarısı suç sırasında sarhoşluk veren madde kullandığını ifade etmiştir. Suç anlatımında sarhoş olduğunu vurgulayan bir çocuk olayı şöyle anlatmaktadır:

“İçkiliydik çok. . . Kafam... ne yaptığımı bilmiyom ki? (No 10). ”

Suç İşleme Nedenini Açıklama: Suçlarını itiraf eden çocukların neden böyle bir suç işlediklerini açıklayamadıkları gözlenmiştir. Suçlarını kabul edenler çocuklar suç işleme nedenini, kendilerine hakim olamama ve kontrol edememelerine bağlamıştır:

“Merak ediyodum. Bilmiyorum... (No 4).”

“Bir anda oldu. Sanki kolumdan biri tuttu yap dedi (No 16). “

Hükümlü oldukları suçu, iftira olarak ifade eden çocukların çoğunluğu başlarına gelen olayları kadere bağlamaktadır:

“Düşünüyom ama alnıma yazılmış bir yazı olabilir mi kaderimiz mi bunlar da geçer ama haksız yere yatmak zor geliyor (No 22). ”

Görüşmede bazı çocuklar, suça yönelme nedenleriyle ilgili olarak, anne babalarının sözünü dinlemediğini, kötü alışkanlıklara sahip olduklarını, kötü arkadaş gruplarıyla gezdiklerini gündeme getirmiştir:

“Eve erken saatte gelseydim yararlı olurdu. Arkadaş düzenini iyi seçmiş olsaydık. İçki bişey takılmasaydık. Bilardoya atariye takılmasaydık (No 26). ”

Yapılan Davranışın Suç Olduğunu Bilme: Görüşülen çocukların, bir çoğunun, hüküm giydikleri suç davranışının, yargı süreci başlamadan önce suç olduğunu bilmediği öğrenilmiştir. Bu çocukların “suç davranışı”na ilişkin tanımlama, hırsızlık, adam öldürme, tecavüz gibi suçları içermektedir. Ancak çocuklar, yaptıkları davranışın yanlış olduğunu bilmektedir. Buna karşın, yaptıkları davranışın sonuçlarının ceza alma ve cezaevine girmeye karşılanacağını düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Aşağıdaki ifadeler bu konuya açıklık getirmektedir:

“Suç olduğunu bilmiyordum. Karakolluk olacağımı düşünürdüm ama cezaevine düşeceğim hiç aklıma gelmezdi (No 6). ”

“Tecavüzün suç olduğunu bilmiyordum. Hiç öyle bir cezaevi bilmiyordum. Adam öldüğünde asıyolar sanıyordum. Cezaevine girince öğrendim bunu suç olduğunu (No 11). ”

Aile ve Çevrenin Tepkisi: Görüşülen çocukların anlatımları, çocuğun kolluk gücü tarafından yakaladıktan sonra ailelerinin kızma, bağırma ve dayak atma şeklinde tepki gösterdiği yönündedir. Tutuklanma ve yargı sürecinde aile üyelerinin, çocuğu bir süre reddettiği, aramadığı, ilgilenmediği sonra tekrar iletişim kurduğu öğrenilmiştir. Olayın aile tarafından duyulması süreci çocuklar için de zor bir süreçtir. Bu süreçte çocuklar korkmakta, endişe duymakta, utanmakta, ailesine ve çevresine ne diyeceğini bilememektedir:

“Bir anlamda onlara hak veriyom. Yapmasaydım gelirlerdi. İftira... gerçekten iftira olsaydı. İftira deseydim gerçekte gelirlerdi (No 16). ”

Bu ifade de ilginç olan bir nokta, cinsel suç işlediğini kabul eden çocuğun, kendine iftira atıldığını söyleyerek inkar etmesinin kendine daha az duygusal ve sosyal yük getireceği konusundaki bilincidir. Bu durum, birçok suça yönelen çocuğu, olayı inkar etmeye iten başka bir toplumsal etken olarak düşünülebilir. Yani, çocuğun, suçun iftira olduğunu, başkası tarafından işlendiğini söylemesi durumunda daha az suçlanacağı, daha az utanacağı, daha az dışlanacağı ve daha az olumsuz tepki ile karşılaşacağına ilişkin düşüncesinin önemli olduğu görülmektedir.

Görüşülen çocuklar suçtan sonra ailelerinin verdiği tepkilerle ilgili anlatımlarında özellikle babalarının verdiği tepkiler üzerinde konuşmuşlardır. Ailelerin tepkileri ve bu tepkilerden korkma da çocukların suçlarını açıkça konuşmalarını engelleyicidir. Aile üyelerinin tepkisinde cinsiyet rolleri belirgindir. Anne ve kız kardeşlerin daha çok ağlayarak tepki verdiği öğrenilirken, baba ve ağabeyler, suça yönelen çocuğa daha sert tepkiler vermiş, bazıları dayak atmıştır.

“... keşke kendini öldürseydin dedi babam... (No 3). ”

“Ailem çok üzüldü. Bana daha candan davranmaya başladılar. Annem çok ağlamış. Dört gün. Bi şey de yememiş. Ben o zaman her şeyden elimi ayağımı çekeyim diye karar vermiştim kötü yollardan (No 1). ”

Yukarıdaki son ifade de görüldüğü gibi, bazı ailelerde, çocuklarının böyle bir durumla karşılaşması o ailede, çocuğa karşı ilginin artışına da neden olmaktadır. Bu durumun, çocuklarının başka bir olaya daha karışmasını önlemekle ilgili olduğu düşünülmektedir. Çünkü, bu ilgi zaman zaman baskı haline gelmekte, çocuk ya da genç, daha önce kısıtlanmadığı ya da az kısıtlandığı pek çok şey konusunda baskı görmektedir:

“Sonra mahallede iş çıkışında beş on dakika arkadaşlarla konuşsam bağırıyodu eve gel diye. Zaten başın dertte diyodu. Bir suç yaptın aldın başına belayı diyodu (No 11). ”

Bunun yanı sıra, bazı çocukların aileleriyle ilişkilerinin daha da kötüleştiği, ilişkilerin kopma noktasına geldiği görülmüştür. Görüşülen çocukların, aileleri, olayı tanıdıklarından ve çevrelerinden saklamaktadır. Olayı bilenler, çocuk ve ailesini dışlarken, olayın gizli tutulduğu durumlarda aile çevreye, çocuklarının başka bir yerde olduğu konusunda bilgi vermektedirler. Bazı çocukların aileleri, suç olayından sonra başka bir semte ya da kente taşınmışlardır.

“...Sonra dışlama başladı. Mahallenin bile gözünden düştüm. Horluyolardı. Napıyorsun nasılsın dediğimde iyiyim hadi git diyolardı (No 3). ”

Yaşanan bir başka sorun, cinsel suçtan hükümlü çocukların aileleri ile mağdurun aileleri arasında yaşanmaktadır. Bu durumun da ailelerin yer değiştirmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Görüşülen çocuklar, tahliyeden sonra çoğunlukla başka bir yerde yaşamlarını sürdüreceklerini ve “hasımları”nın oluşunu ifade etmişlerdir. Aile ve çevrede yaşanan bu dışlamanın, yargılama süresince sürmekte olduğu ve yargılama sonrasında, hükümlülük sürecinde de artan bir biçimde devam ettiği görülmektedir. Karşılaşılan bu tutumun çocuğun kendine ve topluma yabancılaşmasını artırdığı, çocuğu yalnızlaştırdığı ve çocuğun içinde başlayan öfke duygusunu güçlendirdiği düşünülmektedir.

3.1.2.3.2. Yargı Sürecinde Yaşananlar

Görüşülen çocuklar yargı sürecine ilişkin anlatımlarında daha çok, tutuklanma biçimleri, karakolda yaşadıkları ve mahkeme sürecinde yaşananlara ilişkin süreci aktarmıştır. Anlatımlarda, olumsuz deneyimler ve ayrıntılarında daha fazla durulduğu gözlenmiştir.

Kolluk Gücü: Çocuk, suçun işlendiği bölgeye göre jandarma karakolu ya da polis karakoluna götürülmektedir. Anlatımlarda edinilen izlenimlere göre, karakol süreci çoğu çocuk tarafından olumsuz deneyimlerin anlatıldığı bir ortamı içermektedir. Çocuk Hakları Komitesinin Türkiye’ye ilişkin sonuç gözlemlerini içeren raporda, yargılama öncesi gözaltı sürecinde çocuklara karşı işkence ve kötü muamele yapılmasının, çocukların “insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulmaması hakkı”nın ihlali olduğu ifade edilmektedir (Çocuk Hakları Komitesinin Sonuç Gözlemleri Raporu 2001: 86).

Bazı çocuklar anlatımlarında, suç sonrasında kolluk gücü ile ilişkileri üzerinde daha fazla durmuştur. Tutuklanma biçiminin ve örseleyiciliğinin, bu çocuklar üzerindeki etkisinin önemli olduğu düşünülmektedir:

“Akşam üzeri jandarma geldi...biriyle kavga etmiş karakola geleceksin dedi. ... Askerler evin etrafını sardı... Ne gerek askerler evin etrafını sardı? Yolda bişey demediler... (No 24).”

“Yapmışsın dedi yapmadım dedim. Söylemezsen döverim dedi. Şu anda olsa karşı gelirim. İlk defa geliyom... (No 22). ”

Yaşanan süreç hakkındaki belirsizlik çocukta korku ve endişe duygularını artırmaktadır. Görüşülen çocukların yarısından çoğunun ilk defa bir suçla yargı önüne çıktığı düşünüldüğünde bu etki daha iyi değerlendirilebilir. Yukarıdaki ifadelerde görüldüğü gibi, bu süreçte yaşanan diğer önemli ve eksik bir tutum çocuğa yanlış bilgi verilmesi ya da bilgi verilmemesi, çocuğun süreçten haberdar edilmemesiyle ilgilidir. Çocuk ya da gencin bilgilendirilmemesi, yakalanma süreciyle başlayan ve devam eden bir durum olarak gözlenmiştir.

Bu süreçte çocukların “suçunu itiraf etmesi”ne bağlı sorunlar yaşandığı öğrenilmiştir. Çocuğun suçu kabul etmemesi olumsuz karşılanan bir tutumdur ve çoğunlukla da çocuğun itiraf için duygusal ve fiziksel şiddet görmesi ile sonuçlanmıştır. Aşağıdaki anlatımlar bu konuya örnek oluşturmaktadır:

“Karakolda dayak yedim. Suçu üstüme aldım. Ayaklarımın altına copla vurdu. (Yüzü kızararak). İki milyonluk değerim yok (No 14). ”

“... En sonunda copları ellerine aldılar ve hepsi vurmaya başladı ama gözle görülen açık yerlere değil (No 5). ”

İlk ifadede gündeme gelen önemli bir durum, çocuğun kendilik değeriyle ilgilidir. Yani görüşülen çocukların çoğunluğunun kendilerine ilişkin olumsuz duygu ve düşüncelere sahip olduğu görülmüştür. Anlatımlarda çocukların kendilerine ilişkin “Ben adam olmam ki”, “Zaten onu da yanlış yaptım” gibi ifadeleri sıklıkla kullandığı gözlenmiştir. Yaşam öyküleri anlatımlarında gözlenen bu durumun, yargı süreci ve sonrasında çocuğun karşılaştığı olay ve tepkilerle olumsuz bir biçimde pekiştirildiği düşünülmektedir. Bu olumsuz benlik imajının suç davranışından sonra karşılaşılan olay ve tepkiler dolayısıyla çok daha fazla zarar gördüğü düşünülmektedir.

Adli Tıp Süreci: Yargı sürecinde adli tıp kuruluşu ve adli işlemler mağdur ve fail açısından önemlidir. Suça yönelen çocuklar, karakola alındıklarında ve mahkemeye sevk edilirken olmak üzere iki defa adli tıpa gönderilmekte, darp raporu alınmaktadır. Bu raporlar, adli tıbbın bulunmadığı yerlerde hastanelerden ya da sağlık ocaklarından alınmaktadır.

Bilge (2002), CSYÇ'lerle ilgili adli tıp işlemlerinin üç noktada önemli olduğunu ifade etmiştir. İlki, cinsel suça yönelen çocuğun bu olayı gerçekleştirip, gerçekleştiremeyeceğine ilişkin yapılan fiziksel muayenedir. İkincisi, cinsel suça yönelen çocuğun, olayla ilgili delilin varlığı açısından (deri, kıl, sperm, saç vb.) muayenenin yapılmasıdır. Üçüncüsü ise her çocuk için gerçekleştirilen farik ve mümeyyizlik raporuna ilişkin muayenedir. Hancı (2002: 424), cinsel suç faillerinin de mağdurlar gibi muayene yapılmasının önemini vurgulamaktadır.

Araştırmada görüşme yapılan çocukların anlatımları, çok az sayıda çocuğun söz konusu araştırma ve inceleme için adli tıp kuruluşuna gittiği yönündedir. Çocukların çoğu adli işlemlerin bulunulan yerdeki hastane ve sağlık ocaklarında gerçekleştirildiğini ifade edilmiştir. Bu süreçte nüfuz cüzdanındaki yaşlarıyla ilgili şüphe duyulan çocuklar için bazı çocukların kemik yaşlarına bakılmıştır. Bu araştırmaların yapılamayışının olanaksızların yanında, mahkeme sürecinde avukatların da talep etmemiş olmasıyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Yapılan muayenelerin de gerektiği gibi yapılmadığı konusunda anlatımlar vardır. Görüşülen çocuklar, cinsel suçu işleyebilme yeteneğine ilişkin yapılan fizik muayenenin, daha çok kendileriyle görüşme ve yaşını sorma şeklinde gerçekleştirildiği konusunda anlatımlarda bulunmuştur.

Ülkemizde, cinsel suç mağdurlarıyla ilgili ayrıntılı fizik muayene yapılırken, CSYÇ açısından bu süreçte önemli eksiklikler bulunmaktadır (Bilge 2002; Bertin 2003). Pişkinsüt (2001: 28), ülkemizde delililerin toplanması kadar adli tıp incelemelerinde de sorunlar yaşandığını ifade etmiştir. Adli tıp süreci uygulamalarıyla ilgili yapılan görüşmeler (Bilge 2002; Bertin 2003; Baş 2003), uygulamalarda çoğunlukla bu işlemlerin gerçekleşmediği ya da olanaklar açısından gerçekleşemediğini ortaya koymuştur. Baş (2003) ve Bertin (2003), yargı sürecinde CSYÇ'lerin avukatlarının önemli bir rolü olduğunu, adli tıp sürecine ilişkin araştırma ve incelemelerin avukat tarafından mahkemede talep edilebileceğini ifade etmişlerdir.

Adli tıp muayenesi, mağdur açısından olduğu kadar, cinsel suça yönelen çocuğun haklarının korunması açısından da çok önemlidir. Cinsel suçtan yargılanma ya da hüküm giyme, toplumda damgalanmayı ve ağır bir biçimde yargılamayı getirmektedir. Bu nedenle, suçlanan çocukla ilgili ayrıntılı araştırmanın yapılması,

suça yönelmedeki faktörlerin ortaya konması daha da büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde CSYÇ'lerin bir yetişkin gibi yargılandığı ve cezalandırıldığı düşünülmektedir. Bu cezalandırma, çocuğun çevresinden başlayarak toplumdan, yargı kuruluşlarına ve infaz kurumlarına kadar devam etmekte ve hükümlülük sonrasındaki sosyal yaşama da yansımaktadır. Bu nedenle öncelikli olan cinsel suçla itham edilen çocuğun bu suçu işleyip işlemediğini belirlemektir. Anlatımlar ve uygulayıcılarla yapılan görüşmeler, çocuğun suçu işlediği konusunda yeterince araştırma ve inceleme olmadığını, suçluluğun genellikle mağdur veya yakınlarının ifadesi ve çocuğun ya da gencin itirafıyla belirlendiğini göstermektedir. Adli tıp sürecini anlatan çocukların da, aslında darp raporunun alınmasına ilişkin işlemlerden söz ettiği anlaşılmıştır. Bu anlatımlarda, darp raporu için gidilen doktorların, çocukları muayene ederken polisin de aynı odada bulunduğu öğrenilmiştir. Bu durum, çocuğun doktorla rahat konuşmasını önleyici olmuştur. Doktora dayak yediğini ifade ettiğini söyleyen çocukların çoğu, doktorların ifadelerini önemsemedikleri, olumlu rapor verdikleri ve hatta kendileriyle alay edildiğini söylemiştir:

“...Beni...hastaneye götürdüler. Polisler dövmüştü doğruyu söylediğim halde doğruyu söyle diye dövüyorlardı. Copla, yerde sürüyerek... Kafam şişmiş. Doktora gittik... doktor...güldü...(No 4).”

“Sağlık ocağına gittik. Doktor odasına girdik. Önce polisler girmiştiDoktor üstünde yara var mı dedi izleri gördü...Temiz raporu verdi (No 6). ”

Pişkinsüt (2001: 28) de, doktor ve adli tıp muayenelerindeki sorunları vurgulamaktadır. Gözaltına alınanların büyük çoğunluğunun sorgulamadan önce doktora götürüldüğünü, muayene sırasında yanlarında güvenlik görevlerinin bulunduğunu, muayeneye hiç götürülmeyenlerin de olduğunu, muayeneye götürülenlerin kötü muamele ve işkence yapıldığı konusunda şikayette bulunmamaları için uyarılıp tehdit edilebildiklerini belirtmiştir. Tehdit ve uyarılmaların doktor raporlarına “darp cebir izine rastlanmamıştır” şeklinde yansıyabildiğini ifade eden Pişkinsüt (2001: 28), bu koşulların sağlıklı soruşturma ve kovuşturmayı engelleyici olduğuna işaret etmektedir.

Görüşme yapılan çocukların, yargı sürecinde bilgilendirilmemesi, görüşmede yargı süreci hakkında ayrıntılı bilgi alabilmeyi güçleştirmiştir. Çocukların çoğunun, hastane ya da sağlık ocağına ne için götürüldüklerini bilemediği anlaşılmıştır. Ancak daha sonraki cezaevi yaşantısı (yetişkin mahkumlar ve çocuklar yoluyla) süreç hakkında bilgilenmelerini sağlamıştır. Bu süreçte görüşme yapılan çocukların üzerinde durdukları bir başka durum ise kelepçe takılmasıyla ilgilidir. Görüşme yapılan çocukları yarıdan çoğu, işlemler sırasında kendilerine kelepçe takıldığını belirtmiştir.

Adli tıp sürecine ilişkin yukarıda sözü edilen eksikliklerin, cinsel suçtan yargılanan çocukların, toplumdan dışlanmasına, gerek yargı gerekse yargı sonrası süreçte örselenmesine neden olacağı ve belki de onları yaşam boyu etiketleyecek bir hata ile karşı karşıya kalmasına yol açabileceği düşünülmektedir.

Savcılık Aşaması: Bu aşamada yaşananlar konusunda, çocukların çok fazla anlatımda bulunmadığı gözlenmiştir. Burada en önemli nokta, çocukların karakolda vermiş oldukları ifadeyi reddetme imkanını öğrenmiş olmasıdır. Savcılık, çocuklar için ifadelerini yenileme ve tekrarlama olanağını buldukları bir ortamdır. Ancak, yargı sürecindeki korku ve endişe burada da görülmektedir:

“...Korkutucuydu. Polis, avukat, savcı, jandarma. Korktum... (No 27).”

Mahkeme Süreci: Görüşülen çocukların mahkeme süreci hakkındaki anlatımlarının, çoğunlukla araştırmacıya anlatılan suç olayı anlatımıyla benzer ya da aynı olduğu düşünülmektedir. Görüşmelerde, bazı çocukların mahkeme sürecini tekrar yaşıyormuş izlenimi uyandıran ifade ve davranışları dikkati çekmiştir. Bu çocukların “efendim” ve “sayın” ile başlayan ya da biten cümleler kurdukları, oturdukları yerde toparlandıkları ve dik oturmaya çalıştıkları gözlenmiştir. Mahkeme süreci, çocuklar tarafından, tedirginlik ve endişe veren bir süreç olarak anlatılmıştır.

“...Neyle suçlanıyom bilmiyom kendimi kaybetmiş durumdayım... Hayatta mahkeme görmemiştim. Eklime kelepçe takılmış. . . (No 17).”

“Ürperti düşüyor. Korku gibi bişey oluyor. Ailemden ayrı kalmaktan korkuyodum. Çok bağılydım (No 16).”

İkinci çocuğun ifadesinde öne çıkan bir nokta, çocukların ailelerinden ayrılmalarıyla ilgilidir. Sürecin korkutucu ve endişe verici olmasının yanında çocukların ailelerinden ayrılmaları ve yaşadıkları güvensizlik ön plana çıkmaktadır.

3.1.2.3.3. Öğreten ve Örseleyen Yaşantı: Cezaevi

Tutukluluk ya da hükümlülük yaşantıları, görüşülen çocukların anlatımlarında ayrıntıya girmek istedikleri ve ayrıntılı anlattıkları bir süreçtir. Çocuklar, kendilerinden ve orada bulunanlardan “mahkum” diye bahsetmekte ve kuruluş ister tutukevi ister başka bir kuruluş olsun “cezaevi” olarak adlandırılmaktadır.

Cezaevine Girme: Islah kuruluşları, çocukların çoğunluğu tarafından daha önce hiç bilinmediği söylenen, gelmeyi akıllarından bile geçirmediği kuruluşlardır. Bu durum onların koku ve endişelerini artırmaktadır:

“Cezaevine düşeceğim hiç aklıma gelmiyordu. Nasıl bir ortam bilmiyordum. Buralara geleceğimi bilmezdim. Suçu üzerine alınca bırakırlar seni dediler... (No 25).”

Yukarıdaki ifadeler, çocukların kendilerini hiç tahmin etmedikleri, bilmedikleri bir kuruluşa gelmeleriyle yaşanan şoku ve zorluğu açıkça göstermektedir. İkinci ifadede yer alan yargı sürecinde bilgilendirilmeme ya da yanlış bilgilendirilme başka çocuklar tarafından da ifade edilmiştir. Çocuğa suçu kabul ettiği zaman kurtulacağının söylenmesi, çocuğun cezaevine geldiğinde yaşadığı şaşkınlık ve şoku artırıcı olabilmektedir.

Tutuklandıktan sonra çocuklar, tutukevine ya da cezaevlerinin yetişkin ya da çocuk bölümlerine yerleştirilmektedir. Görüşülen çocuklar, “kapalı”ya yeni gelen bir mahkumun nasıl karşılandığı konusunda anlatımlarda bulunmuştur. Görüşülen çocukların çoğu, infaz kurumlarında, cinsel suçluları (ve kendilerinin de) diğerlerinden korumak amacıyla öncelikle başka bir koğuş ya da hücreye alındığını daha sonra diğer koğuşlara konduklarını söylemiştir. Cezaevine yeni gelen bir çocuğun öncelikle korkutulduğu ve tehdit edildiğine ilişkin söylemlerde

bulunmuşlardır. Bu tehdit ve korkutmanın amacının, çocuğun istenilen şekilde davranış göstermesini sağlamak olduğu düşünülmektedir.

Cezaevine ya da tutukevine giren çocuğun genellikle ve öncelikle karşılaştığı diğer davranışlardan bir diğerinin, gardiyanlar (infaz ve koruma memurları) tarafından kendilerine “cinsel suç yerine başka bir suçtan dolayı orada bulunduğunu söylemesi” konusunda yapılan uyarı olduğu öğrenilmiştir. Koğuşa giren çocuk, genellikle “neden orada bulunduğunu” sorusuyla karşılaşmaktadır. Görüşülen çocukların çoğu, koğuşa girdiklerinde önce başka bir suçtan dolayı orada olduklarını ifade etme yoluna gitmiştir. Ancak bir süre sonra mahkumlar, hükümlü olunan suçu öğrenmektedirler. Çocukların birkaçı, hükümlü oldukları suçu kendileri açıklamayı tercih etmiştir. Suçlarının öğrenildiğini söyleyen çocuklar, mahkumların kendi dosyalarından öğrendiğini belirtmiştir. Bir çocuk, cezaevinde çocukların ayakçı olarak idarenin getir götür işleriyle uğraştıklarını ve ayakçı olarak çalışan bir çocuğun bu sırada kendi dosyasını görerek hükümlü olduğu suçu koğuştakilere söylediğini ifade etmektedir.

Bazı çocuklar, cezaevine yeni gelen çocukların, “zarf atılarak” denendiğini ve fark ettirilmeden ağızdan önemli bilgiler alınmaya çalışıldığını söylemiştir. Zarf atma olarak kullanılan bu kavramın, kuruluş ortamının yarattığı güvensizlik duygusu ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Çocukların bazıları, yaşam öyküsü görüşmelerinde kendilerine zarf atıldığını ve bilgi alındığını düşündüklerini ifade etmiştir. Bu durumun, kurum yaşantısının getirdiği güvensizlikle ilgili olduğu düşünülmektedir. Bir çocuk aşağıda bu durumu çok iyi bir biçimde açıklamaktadır:

“Zarfa düşeriz belli olmaz ... (zarfa düşmek ne demek?)
Yakınlaşırsın, iyi yönden sonra hatasını yakalarsın. O da onu
hiçbir zaman unutamaz ... Cezaevinde öğrendim... (No 14). ”

Kurumda, cinsel suçtan hüküm giydiği ortaya çıkan çocuk genellikle olumsuz tepkilerle karşılaşmaktadır:

“Sübyan koğuşunda kaldım. Suçumu sordular cinayet dedim. Ertesi gün öğrenmişler (gülerek). Çok dayak yedim... (No 13). ”

“Bir genç beni ...ye götürdü. Suçumu sordu söyledim iftira dedim. .
 . bahçe kapısını kilitledi. Orada seni öldürseler kimsenin haberi
 olmaz. Beni itti. Önce ben atıldım koşarak baldırına vurdum.
 Yüzükoyun yere düştü... (No 1). ”

İkinci çocuğun anlatımı, cezaevlerinde fizik güce sahip olmak açısından önemlidir. Fizik güce sahip olanlar, genellikle sözü geçen, kendini koruyabilenlerdir. Ancak çelimsiz, ürkek, feminen görünümlü erkek çocuklar için ortam oldukça kötü hale gelebilmektedir.

Fiziksel, Duygusal ve Cinsel Şiddet: Çocuk ya da yetişkin olsun, cinsel suçtan yargılanma ya da hüküm giyme, toplumda olduğu kadar adalet sistemi içinde en kötü karşılanan ve en alt statüde suçlardan biridir. Bu durum cinsel suçtan hüküm giyen kişilerin fiziksel, duygusal ve hatta cinsel şiddetle karşılaşmalarında etkili olabilmektedir.

Sampson (1994: 83), hapishanelerin çok geleneksel yerler olduğunu, hapishane geleneğinin köklü olduğunu, hapishane görevlileri ve mahkumların paylaştığı bir erkek kültürünün var olduğunu ifade etmektedir. Hapishane kültürü esas olarak maço kültüre sahiptir ve bu kültür geleneksel erkek statü ve davranışını değerli kılmaktadır. Mahkumlar arasında hiyerarşi vardır ve en üstte cinayetten hüküm giyenler ve en altlarda da cinsel suçluların bulunduğunu ve düşük bir statüde olduklarını ifade etmiştir. Bu düşük statü, onların şiddet görmesine neden olabilmektedir. Sampson (1994: 83), hapishanelerdeki şiddeti, “istismar kültürü” kavramı ile açıklamaktadır. Sözel istismarın, aşağılama ve tehdit ile pek çok yerde kendini gösterdiğini ifade etmektedir. Cinsel suçlular, fiziksel istismara karşı hep tetiktir. Sampson (1994: 83), hapishanelerde cinsel suçluların çeşitli şekillerde istismara maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Cinsel istismarın, cinsel suçlulara karşı bir ceza olarak kullanıldığını vurgulamaktadır. Gidens (2000: 213), özellikle hapishane gibi kapalı kurumlarda erkeklere tecavüzün düşünüldüğünden daha yaygın olduğunu ve çoğunlukla gözdağı verme ve denetleme amacını taşıdığını ifade etmiştir. Sampson (1994: 83) ise, bazı mahkumların cinsel suçlulara eziyet ettiğini vurgulamaktadır. Eziyet etme, mahkumların, cinsel suçun ahlaki olarak onaylanmadığını gösterme biçiminin yanında, “hapishane kurallarının” derin bir duygusal ihtiyacını karşılamaktadır. Cinsel suçlular, hapishanelerde ifade için başka

ortam bulamayan kızgınlık ve agresyon duygularının ifadesini kolaylaştırmaktadır. Cinsel suçlulara eziyet etmenin, gücün yanılsamalı gösterisini sağladığını ifade etmiştir. Yani, eziyet edenler, böylece kendini güçlü hissetmektedir. Sampson (1994: 84) ve Brownmiller (1975: 345) kuruluş personelinin açık veya kapalı bir biçimde mahkumlarla uzlaşmasıyla gerçekleşen bazı olaylarda, cinsel suçluların hedef gösterildiğini ve mahkumlara ne istiyorlarsa yapmaları konusunda izin verildiği iddiaların olduğunu ifade etmektedir. Sampson (1994: 84), cinsel suçlulara yönelik şiddetin hapishane dışından, toplumdan da destek aldığını vurgulamaktadır.

Bu araştırmada görüşülen çocukların neredeyse tamamı özellikle ıslahevine gelmeden önce yaşadıkları duygusal ve fiziksel şiddetten bahsetmiştir. Görüşülen çocukların çoğu cezaevlerinde kavga olaylarına karışmıştır. Yaşanan şiddet, Sampson'un (1994) kavramı(eziyet etme)na benzerlik gösteren bir biçimde, çocuklar tarafından "ezilme" kavramı ile dile getirilmiştir. Ezilme, görüşülen çocuklarda, cezaevi süreci anlatımlarında kullanılan bir kavramdır. Görüşülen çocuklar, ezilme kavramını, çok çalıştırılma, pis diye nitelendirdikleri (çamaşır, tuvalet temizliği, bulaşık, malta temizliği vb.) işleri yapma, hakkını arayamama, hor görülme ve dayak yeme anlamında kullanmaktadır:

"Kötü davranırlar; koğuşu temizletirler. Her şeyi sana yaptırırlar. İri yarıysan yaptırıamazlar da benim gibi zayıf oldun mu yaptırırlar (No 4). "

Cezaevlerinde yaşanan şiddet olayları çocukların hemen hepsi tarafından anlatılmaktan kaçınılan bir konudur. Bu konuda bilgi veren çocuklar, bazı çocukların isteyerek bu işi yaptığını, bazılarının ise zorla tecavüze uğradıklarını ifade etmiştir. Bir çocuk şahit olduğu cinsel şiddeti aşağıdaki ifadeleriyle anlatmaktadır:

"Cezaevine parlak bir insan girer. Yani kız gibi, temiz. Becerelim derler. İlk önce gece zarf atarlar buna hiç erkekle yaptın mı kadınla yaptın mı derler Zarfa düşerse, düşebilir çünkü bilmiyo cezaevini, akıllı olursa düşmez. Düştüğü zaman da yatakta bulur. Bütün koğuş yapar. Bir gün güzel bir çocuk geldi kıza benziyor. Sen yaptın mı diye soruyolar oğlanlarla yani. Onlar da yapmışlar. Tuvalete soktular...neredeyse bütün koğuş tuvalet sırasına

giriyor...Yerler kan. (ne kadar süre oluyor?) Bazen her gün canları ne zaman isterse yapar. Kendine yaptırmayacaksın (No 23). ”

Bu ifadede görüldüğü gibi, cezaevlerinde, feminen görünümlü olmak, fiziksel güce sahip olmamak ve daha önce bu ortamı iyi bilmemek çocuk ya da gencin zarar görmesine yani fiziksel, duygusal ve cinsel açıdan şiddet görmesine yol açabilmektedir. Konanç Onur, Zeytinoğlu ve Kozcu (1988: 19), çocukların, ıslahevine gelmeden önce yetişkin cezaevlerinde kalmaları sonucunda fiziksel ve cinsel istismar ile karşılaşabildiklerini vurgulamakta, bu durumun yeni bir istismar olayının başlamasına neden olabildiğine işaret etmektedir. Brownmiller (1975: 333), hapisanelerde çoğunlukla ilk suçunu işlemiş olan daha genç ve güçsüz tutukluların, dış dünyada kadınlara verilen rolü oynamaya zorlandıkları bunun, tümüyle erkeklerden oluşan baskıya dayalı bir çevrede güce sahip olma rolünün oynanması demek olduğunu yazmıştır. Özellikle kadınsı davranış özellikleri gösteren ya da kavga etmeyi başaramayan ya da istemeyen genç, ince yapılı erkeklerin riskte olduğu vurgulanmaktadır. Yani, çocuğun tecavüze uğramaması için kendisini “kendisinin” koruması gereklidir. Görüşülen çocuklar, bu tip olaylara genellikle müdahale edilemediğini, karışıldığında aynı olayın, kendi başlarına gelebileceğini ifade etmişlerdir:

“Sonra oraya bir çocuk geldi ... tecavüz etmiş. Onu hepsi dövdü çok kötü bir şey diyemedim beni de döverlerdi... (No 1). ”

İlk defa cezaevine düşmek, cezaevi kurallarını ve yaşam koşullarını bilmeme çocuk açısından kaygı yaratıcı ve zarar verici olmaktadır. Berklin (2003) CSYÇ’lerin diğer çocuklara göre ceza kuruluşlarında daha fazla cinsel istismara uğradıklarını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra, görüşme yapılan çocuklar, kuruluşlarda cinsel suçtan tutuklu ve hükümlülerin cinsel istismara uğrayıp uğramadıkları konusunda çok fazla bir şey söylemek istememişlerdir. Bazıları bundan kurtulmanın bir yolu olarak çocuğun bunu yaptırmayabileceğini, kendini kesebileceğini gündeme getirmişlerdir.

Faça Atma: Kendini ya da bir başkasını kesme (kesici bir aletle yaralama), ıslah kuruluşlarında “faça atma” olarak adlandırılmaktadır. Bir çeşit meydan okuma olduğu düşünülen faça atmanın, kendini kesme cesaretine sahip bir çocuğun, başka

birine de zarar verebileceği konusunda çevresine mesaj vermesi olduğu düşünülmektedir. Bu bir erkeklik ve cesaret göstergesi olabilmektedir. Faça atmanın bir başka anlamı ise, özellikle gece olduğu söylenen ve “bunalım” olarak adlandırılan durumdan kurtulmaktır. Çocukların, bunalımın nasıl bir şey olduğunu tarif etmeleri güç olmuştur. Bunalıma girildiğinde, kendini kaybettiklerini, aşırı can sıkıntısına girdiklerini ve nasıl yaptıklarını anlayamadan kendini kestiklerini anlatmışlardır. Çoğunlukla geceleri olan bunalım, çocukların yaşamlarında karşılaştıkları bir soruna bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Çocukların birbirlerini görüp özenti geliştirerek de bunalıma girip kendilerini kestikleri de ifade edilmiştir. Faça atılan bölgeler genellikle kolların üst ve iç kısımlarıdır. Tekin (2003), dışlanan, her şeyini kaybettiğini düşünen çocuğun elinde kalan tek şey olarak bedeni açısından içe dönük bir şiddet olarak faça atma davranışının, acının sınırının bedende hissedilmesine bağlı olarak ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra Gelles (1980: 58; Görmez ve Diğerleri 1998:27), saldırıya maruz kalan çocukların büyük ölçüde kendine zarar verici davranış gösterme eğiliminde olabileceğini vurgulamaktadır. “Kendini kesme” Gökler (2003) tarafından bedene yabancılaşmayla açıklanmaktadır. Çocuğun kendi bedeninde başka insanların baskısı ve kontrolü sonucunda ortaya çıkan yabancılaşma ile çocuğun kendini yok etme yoluna gidebileceğini ve bu durumun da kendini kesme davranışı olarak görülebileceğini ifade etmiştir.

Façanın yanı sıra çocukların çoğunda dövme de bulunmaktadır. Bu dövmeler çeşitlilik göstermektedir. Yazılar, resimler, harfler yapılan dövmeler arasındadır. Görüşülen çoğu çocuk faça ve dövmeleri yapmış olmaktan pişmandır. Özellikle faça izleri, çocukların daha fazla utandığı ve rahatsız olduğu izlerdir. Faça ile ilgili olarak iki çocuğun sözleri aşağıdadır:

“Kapalıda attım. Fazla yok ama kollarımı açık giyemiyom (niye yapar çocuklar?) Salaklığımızdan (No 15). ”

“Dövme faça gece atıp pişman olmayan insan yoktur. Gece atıyosun. Bir arkadaş kesiyorsa öbürü de kesebilir özenip... (No 23). ”

Yetişkin Mahkumlarla Bir Arada Olma: Araştırmada görüşülen çocukların yarıya yakınının yerleştirildikleri cezaevlerinde yetişkin mahkumlarla bir arada kaldıkları öğrenilmiştir. Bazı çocuklar bu durumu olumsuz bir biçimde ifade

ederken, yetişkinlerle bir arada kalmış olan çocukların neredeyse tamamı, orada kendilerini koruyan yetişkin ya da ağabeylerden bahsetmektedir.

Berklin (2003) ve Cantepe (2003) ile yapılan görüşmelerde, cezaevlerinde, çocukları koruyan bir yetişkinin olabileceğini, ancak bu kişilerin zaman zaman çocukları korumanın yanında cinsel olarak da istismar edebileceğini belirtmişlerdir. Cezaevinde bir yetişkin ya da güçlü bir kişinin koruması altına girmek aynı zamanda onun, her türlü isteği ve davranışına uyum sağlamak ve yerine getirmekle ilgili görünmektedir. Görüşmelerde, kendilerini koruyan ve dayı ya da ağabey olarak niteledikleri kişiler olduğunu söyleyen çocukların bu kişilere karşı duygusal bağ geliştirdiği düşünülmüştür. Cezaevi yaşantısında o kişilerden ayrılmayla ilgili zorluk yaşandığı öğrenilmiştir. Brownmiller (1975) kitabında, hapishanelerde “koruyucu” olan kişilerden bahsetmektedir. Güven ve Diğerleri’nin (1979) Ankara Merkez Kapalı Cezaevi Çocuk Koğuşundaki çocuklarla yapmış olduğu araştırmada da, çocukların yetişkin mahkumlarla cinsel ilişkiye girmiş olduğu konusunda veriler söz konusudur.

Çocukların çoğu ıslahevine gelmeden önce kaldıkları cezaevleri ve tutukevlerinde kavga olaylarına karışmıştır. Bu kavgalar, hak arama, küfür gibi nedenlerle çıkmıştır. Görüşülen çocukların çoğu, mahkumların dayanamadığı şeyin ailesine ve kendisine küfür edilmesi olduğudur. Ataerkil aile yapısının mahkumların yaşamına da yansıdığı düşünülmektedir. Cezaevlerinde aileye küfür edilmesi en ağır şekilde karşılanan bir davranıştır ve bu davranışı yapanlar cezalandırılmaktadır:

“Benim anam bacım piyasada mı? Kimseye küfür ettirmem (No 28). ”

İnfaz kurumlarında kurallara aykırı davranışlar karşısında ceza verilmektedir. Görüşülen çocuklar, çoğunlukla “haksızlıklara” dayanamadıklarını ve bu nedenle zaman zaman tartışma ve kavga yaptıklarını ifade etmişlerdir. Mahkumlar arasında personel tarafından yapılan ayrımlar haksızlıklarla ilgili olarak dile getirilmiştir.

Cezaevi Yaşantısı: Görüşülen çocuklar, ıslahevine gelmeden önceki kuruluşlardaki yaşantılarının öğreticiliği üzerinde durmuşlardır. Öğrenilen şeylerin dostluk, güven ve dürüstlikle ilgili olması dikkat çekicidir:

“Dostluğu, gerçekliği, uzun süre bir arada kalmayı öğrendik. Sıkılırdım. Kimin sevip sevmeyeceğini öğrendik. İyi de oldu kötü de (No 8). ”

Cezaevleri, çocuklar tarafından dostluk, arkadaşlık, dürüstlük gibi kavramların yaşandığı yerdir. Hatta gerçek dostluğu orada tattığını ifade eden çocuklar vardır. Cezaevi çoğu çocuk tarafından başlangıçta alışılması zor ancak alışıldığında da başka bir yere nakledilmek istenmedikleri bir yer olarak anlatılmıştır.

Görüşmeler doğrultusunda cezaevlerinde Sampson'un (1994) ifade ettiği bir istismar kültürünün egemen olduğu düşünülmektedir. Bu kültürde ezen ve ezilenler olduğu söylenebilir. Kuralların olduğu bir yapıya sahip olan cezaevlerinde kurallara uyulmasının beklendiği düşünülmektedir. Uyulmadığı takdirde ağır sonuçlarla karşılaşılabilmekte ve kişi cezalandırılabilir. Çocuklarca ifade edilen doğruluk ve dürüstlüğün aslında, gösterilmediği takdirde ceza ile karşılandığı öğrenilmiştir. İşte bu yapının, aynı zamanda “koruma” da sağladığı düşünülmektedir. Bu durumun bir örneği olan ve çocuklar tarafından “piyonlama” olarak ifade edilen “ispiyonculuğun” kuruluşlarda reddedildiği görülmektedir. Bu durum bir çocuk tarafından ifade edilen “özel meseleler”in dışarıya çıkarılmaması gereğiyle ilgilidir. Dürüstlük, arkadan vurma gibi değerler aslında ispiyonlamaya denk düşmemektedir. Yani, koşullarda olup bitenler orada kalmalıdır. Bir çocuk buna ilişkin olarak şöyle bir ifadede bulunmuştur:

“Piyonlamazlar. Yani kendine zarar olur. İdarenin gözünde çok yükselir ama arkadaşların gözünden düşer... (No 6). ”

Daha önce mahkum olma ve sık sık ıslah kuruluşlarına girip çıkma infaz kurumları yaşantısında statü sağlayan bir durum olarak görülmektedir. İslahevine gelmeden önce tutukevi ve cezaevi yaşantısı olan çocukların anlatımları, diğerlerine göre daha kendine güvenli bir biçimde olmuştur. Yani görmüş geçirmiş olmak, cezaevine girip çıkmanın, çocuklar tarafından bir erkeklik göstergesi olarak görüldüğü düşünülmektedir.

Mahkumlar Arasında Suç Ayrımı: İslah kuruluşlarında mahkuma davranış, suç türüne göre farklılaşmaktadır. Görüşülen çocuklar, adam öldürme ve adam yaralama suçlarının cezaevlerinde en üst statülü cinsel ve siyasi suçların ise

en düşük statülü suçlar olduğunu ifade etmiştir. Cinsel suçlar da kendi içinde farklı bir hiyerarşiye sahiptir. Kız kaçırma suçunun bir namus meselesi ve erkekliğin ispatı olarak görüldüğü için iyi bir konuma sahip olduğu düşünülmektedir. Ancak kadına yönelik tecavüz suçu hoş karşılanmamaktadır. Fiili livata suçuyla tutuklu veya hükümlü bulunan çocuklar, en çok ezilen ve istismar edilen grubu oluşturmaktadır. Bu suçun küçük çocuklara karşı işlenmesi özellikle de çocuğun kız olması durumu daha da kötü hale getirmektedir. Aşağıdaki ifadeler bu durumu oldukça iyi anlatmaktadır:

“İrzcı derler. İrza geçmeyi sevmezler kapalıda. En seilmeyen filip, fili fotadır. Ben de sevmem yani. Ters bişey yani. Daha çok ezilir onlar (No 15). ”

Şimdiye kadar ele alınan anlatımlara bakıldığında çocukluk yaşamıyla başlayan, aile, okul, işyerinde devam eden yalnızlık, dışlanmışlık yabancılaşmanın yer aldığı istismar döngüsünün “olay” ile sonuçlandığını söylemek doğru olacaktır. Cinsel Suçluları Yönetim Merkezi (Center for Sex Offender Management 1999; akt. : Children’s Service Practice Notes 2002: 2), cinsel suça yönelen çocukların diğer suça yönelen çocuk grubuna göre geçmişlerinde daha fazla fiziksel, cinsel ve duygusal istismar yaşadığını vurgulamaktadır. Bu araştırmada “Olayın”, bu kısır döngüyü daha da şiddetlendirdiği düşünülmektedir. Çocuğun, çevresinin ve toplumun kabul etmediği cinsel suç, çocuğun dışlanmışlığını, yabancılaşmasını daha da artırıcı olabilmektedir. Böyle bir döngü içinde çocuk, kısa sürede pek çok olumsuz tutum ve davranışlarla karşı karşıya kalmıştır. Hükümlülük sürecini tutukevinde ve cezaevinde geçiren çocuklar doğrudan ıslahevinde geçirmeye başlayan çocuklara göre bu örselenmeyi daha ağır yaşamaktadır. Aşağıda ıslahevi yaşantısı ve çocukların ıslahevinden sonraki yaşantısında geleceğe ilişkin planları tartışılmaktadır:

3.1.2.3.4. İslahevi Yaşamı

Görüşülen çocukların ıslahevine yeni gelmiş olması, daha önce kalınan kuruluşların çokluğu ve kalınan kuruluşlardaki yaşanan olumsuz deneyimler görüşme sürecini etkilemiştir. İslahevine yeni gelen çocukların, görüşmede çok tedirgin olduğu, genellikle boş gözlerle soruları yanıtlamaya çalıştıkları gözlenmiştir. Daha önce farklı

kuruluşlarda kalmanın ve orada olumsuz deneyimler yaşamanın çocukları olumsuz etkilediği kadar kendini koruma açısından da eğitici olduğu düşünülmektedir. Bu çocukların, görüşmede yeni gelmiş olmalarına karşın daha rahat olduğu gözlenmiştir. Hangi kuruluştaki olduklarının onlar için çok önemi yoktur. Kapalı kuruluşa ilişkin olumsuz yaşantı ve gözlemlerini diğerlerine göre daha rahat ve açıklıkla aktarabilmişlerdir.

Diğer grup ise, daha önce bir kuruluş yaşantısı olmayan ve ıslahevine gelen çocuklardır. Bu çocukların, kuruluştaki disiplin cezası almaksızın, kuruluştan çıkabilmeyi çok önemsedikleri ifade edilmiştir. Buna bağlı olarak çevreleriyle daha iyi geçinmeye çalıştıkları ve kendilerini sorundan korumaya çalıştıkları öğrenilmiştir.

Görüşülen çocuklar, ıslahevi yaşantılarıyla ilgili anlatımlarına ıslahevine ilişkin genellikle memnuniyetlerini dile getirerek başlamıştır. Bu ifadelerde daha çok ıslahevinin açık oluşu, sunulan olanakların çokluğu vurgulanmıştır.

“Burayı çok sevdim. Yönetim iyi gardiyanlar çok iyi, birebir iletişime giriyorsunuz. Buraya cezaevi demek için bin şahit ister. Cezaevinde (ıslahevinin kastediyor) ...öğrendim. Burada ...kursuna gidiyom (No 8).”

“Bizimki cennet. Kıymetini bilen buranın her yerin kıymetini bilir. Memnunum (No 10). ”

Yukarıdaki ifadelerde de görüldüğü gibi, ıslahevinin fiziksel koşulları, tanınan olanaklar, dışarıya açık olma özelliği çocuklar tarafından genellikle olumlu olarak ifade edilmiştir. ıslahevinin beğenilmeyen yönleri, cezaevi yaşantısı ve koşulları ile yaptıkları karşılaştırmalarda ortaya çıkmaktadır.

ıslahevi mi? Cezaevi mi?: Cezaevi yaşantısı geçirmiş çocuklarca cezaevleri, çeşitli özellikleri bakımından hem sevilen ve özlenen hem de istenmeyen bir yerdir. Cezaevinin kapalı olması, disiplinli olması, kurallarının katı oluşu ve kurallara karşı gelmenin ceza alması, dürüstlük, küfür olmaması bu özellikler arasındadır. Ancak cezaevlerinde mahkumlar arasındaki kurallar oldukça serttir ve

uyulmaması durumunda sert cezalarla karşılaşılabilir. Bu kuralların zayıf ve güçsüz olan bir çocuk üzerinde olumsuz etkileri olabilmektedir.

Ancak cezaevlerinin vurgulanan ve olumlu olarak nitelendirilen özelliklerine karşın, birkaç kişi dışında çoğu çocuk, cezaevinde olmayı tercih etmemiştir. Cezaevini daha çok tercih edenlerin, oradaki sorunlarla baş edebilmiş, oraya alışmış ve iyi arkadaşlık edinebilmiş çocuklar olduğu gözlenmiştir. Bu duruma ilişkin bir çocuk aşağıdaki ifadede bulunmuştur:

“Kapalı mı? Gözünü seviyim. Toplum içi biraz sıkıcı. Burada arkadaşlarla muhatap olmuyom (No 28). ”

İslahevinin beğenilmeyen özellikleri arasında (aslında cezaevleri açısından öne çıkarılan özelliklerdir) ise sıklıkla, çocuklar arasında güvenin olmayışı, ispiyonlamanın yapıyor olması, çocukların küfür alışkanlıklarının çok olması, çocukların birbirine saygısının olmaması, infaz ve koruma memurlarının bazı çocuklara daha ayrıcalıklı davranıyor olmaları olarak dile getirilmiştir.

“Çok kötü ortam iyi değil. Açıklar ne bileyim kapalı cezaevinin arkadaşlığı buradan çok çok iyi. Bi laf olsun gitsin bi yere suratının façasını alırlardı yani... (No 19). ”

“... Dört yeri de altın olsa yatmak istemem. Açık oldukları için kapalılara göre çok iyi bir yer. Kapalıda havadan başka bişey göremiyoduk. Oranın eski mahkumlarından biriydim sözüm geçiyordu (No 18). ”

Kuruluş Çalışanları İle İlişkiler: Bu konuda çocukların çoğunluğu konuşmaktan rahatsızlık duymuştur. Bu durumun, çocuklarca idareyi “piyonlama” olarak algılandığı düşünülmektedir. Kuruluş çalışanları ile ilişkiler çocuklar tarafından bazı konularda eleştirilmiştir.

Görüşmelerde kuruluştaki kalan çocukların kendilerini kuruluş çalışanlarından ayırdıkları ve “mahkumlar” ve “idaredelikler” olmak üzere ele aldığı görülmüştür. Bu ayrılık, çocukların ilişkilerini de etkilemektedir. Öncelikle, mahkumlar arasındaki olup

bitenleri sadece onların anlayabileceği gibi bir inancın söz konusu olduğu kanısına varılmıştır. Dolayısıyla, kendi aralarında olup biten her şey sadece kendi aralarında kalmalıdır ve idareye güvenilmemeli anlayışının hakim olduğu düşünülmektedir. İspiyonlama davranışının doğru bulunmayışının temelinde aslında bu görüşün olduğu söylenebilir. Çocuklar, araştırmacının sorularına da zaman zaman kuşkuyla bakmış, yanıtlamak istememiş, hatta idare tarafından bilgi almak amacıyla gönderilmiş bir kişi olduğundan kuşkulanmışlardır. Araştırmacı bu gibi durumlarda çocukların kafasındaki sorulara açıklamalar getirmiş ve araştırma amacını açıklamıştır. Attar (1996: 152), araştırmasında, kuruluş görevlilerinin çoğunun (%70.15) kuruluştaki kalan çocukların yöneticilere olan güven sorunundan bahsettiğini ifade etmiştir.

Çoğu çocuk kuruluş ve çalışanlarından memnun olduğunu ifade ederken, kuruluştaki en fazla ilişki kurdukları infaz ve koruma memurlarının davranışları daha çok eleştirilmiştir. Çocuklar, bazı infaz ve koruma memurlarının, çocuklar arasında ayrımcılık yaptığını, kendilerine küfür ettiklerini dile getirmişlerdir. Ayrım yapma davranışı, aynı davranış için çocuklara farklı tepki verme ve bazı çocuklar için daha sert bir tutum gösterme şeklinde ifade edilmiştir. Bunun yanında, bazı memurlarla ilgili olarak da çok olumlu ifadeler söz konusudur:

“Bazısı çok iyi baba gibi bazısı dalga geçiyor gibi. Her işi sana yüklüyor (No 4).”

Görüşülen çocuklar, yöneticiler ve SHU’lar ile ilgili konuşmaktan daha fazla sakınmıştır. Bazı çocuklar olumlu ifadelerde bulunurken, gelen eleştiriler genellikle, kendileriyle yeterince ilgilenilmediği, görevlerini yeterince yapmadıkları ve çocuklar arasında ayrımcı davrandıkları yönündedir. Çocukların bazılarının, karşılaştıkları bazı sorunları kendilerinin çözmeye çalıştığı gözlenmiştir. Personelin ilgilenmeyeceği yargısının bu davranışta etkili olduğu düşünülmektedir. Bir sorun da SHU’lara ulaşma güçlüğüdür. Çocukların birçoğunun kuruluştaki bulunma saatleri SHU’ların mesai saatlerine uymamaktadır. Attar (1996: 153) da ıslahevinde yaptığı araştırmasında sosyal hizmet uzmanlarına ulaşma zorluğunu ifade ederek SHU’ların kuruluştaki kalma ve çocukların ulaşmaları açısından saatlerin uyumsuzluğunu dile getirmiştir. Benzer bir durum bugün için de söz konusudur.

Görüşmelerde dile getirilen başka bir konu çocukların bilgilendirilme eksikliği ile ilgilidir. Yargı sürecinde de var olan bu durum, zaman zaman burada da devam etmektedir. Bu durum, en çok başka kuruluşlara nakilde yaşanmaktadır. Disiplin cezası nedeniyle kapalı bir kuruma gönderilecek çocuklara, bilgi verilmemiş ya da farklı bir bilgi verilmiştir (Örneğin izne gittiği gibi). Çocuk gönderildikten sonra gerçeği öğrenen diğer çocuklar için bu durum endişe yaratmıştır.

“İslahevi güzel... Kimseyi kapalıya gönderiyorlar istemezdim. Kavga ediyolar. Habersiz kapalıya gidiyolar çocuklar (No 15). ”

Burada önemli bir nokta, ıslahevinde baş edilemeyen çocukların başka bir kuruluşa nakil edilerek çocuğun cezalandırılması, diğer çocuklara örnek oluşturmaları ve böylelikle de sorunun çözülmesine çalışılmasıyla ilgilidir. Çocuğun sorun ve gereksinimine uygun hizmet ve programın bulunmamasının bu yola başvurmada etkili olduğu düşünülmektedir. Böyle bir çözüm yolunun sorundan sadece geçici olarak uzaklaşma ve kaçış sağladığı söylenebilir. Ancak başka bir kuruluşa nakil edilerek cezalandırılan çocuğun, gittiği kuruluştaki durumu hem çocuk hem de o kuruluştaki bulunan çocuklar açısından düşündürücüdür. Yani çocuk hem başka bir kuruluşa nakledilerek yeni bir ortama gönderilmektedir hem de çocuğun ihtiyaç ve sorunun çözümü sağlanmadığı için sorun başka bir kuruluş aktarılmaktadır. Çocuk açısından gidilen kuruluşun yapısına alışmak ve o yapının “mahkumu” olmak için süre gerekmekte, olumsuz deneyimlerle karşılaşılabilir. Alıştıkları kuruluştan başka bir kuruluşa nakledildiklerinde benzer sorunlar tekrar yaşanmaktadır. Tüm bu yaşananların, çocukların güven duygusunu önemli derecede zedeleyici olabildiği ve sorun için de kalıcı bir çözüm sağlayamadığı düşünülmektedir.

Arkadaşlık İlişkileri: Çocukların, çoğunlukla yakındığı konu arkadaşlık ilişkileri hakkında olmuştur. Yukarıda da ifade edildiği gibi, çocuklar arasında küfür alışkanlığının yaygınlığı, güven duygusunun olmayışı, el şakalarının çok oluşu en çok dile getirilen konulardır. Bu durum arkadaş seçimini de etkilemektedir:

“Burada kimseye güvenmiyorum...Küfür hiç ağızdan eksik olmuyor burada... (No 6). ”

Görüşülen çocukların genellikle kaldığı koğuştan ya da birlikte işe gidip geldiği çocuklar arasında yakın arkadaşlarının olduğu gözlenmiştir. Çoğunun bir yakın arkadaşı vardır ve onunla daha özel sorunlarını paylaşmaktadır. Bazı çocuklar, ne kadar yakın olurlarsa olsunlar, kimseye özel sorunlarını (aile, suç gibi) anlatmadığını ifade etmiştir. Arkadaşlığın diğer bir belirleyicisinin “hemşerilik” olduğu görülmektedir. Aynı bölgeden ya da ilden gelen çocuklar arasında daha yakın arkadaşlık olduğu gözlenmiştir. Aynı bölgeden gelen çocukların çok olmasının, kuruluştaki o çocuk grubu için güç sağlayacağı ve çocukların birbirini korumasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu durumun, çocukların birbirini koruması açısından yararlı olduğu düşünülse de, çocukların bir grup oluşturarak güç sağlaması ve kuruluştaki gruplaşmalara neden olabileceği açısından da sakınca yaratacağı söylenebilir. Yani bu durumun cezaevlerindeki ezen ve ezilen ilişkisinin kuruluşa taşınmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Arkadaşlık kurmada bir başka belirleyici ise, suç türü açısından benzerliktir. Çoğu çocuğun kendilerine benzer suçtan hüküm giymiş arkadaşı ya da arkadaşları olduğu anlaşılmıştır.

Etkinlikler ve Kurslara Katılım: İslahevinde, fayans kursu, seramik kursu, dil kursu, bilgisayar kursu gibi eğitici kursların yanında müzik aleti kullanma (bağlama, gitar vb.), tiyatro faaliyeti, futbol turnuvaları, tiyatroya gitme, yaratıcı drama, resim gibi etkinlikler düzenlenmektedir. Bu etkinliklerde sivil toplum örgütleri ile de işbirliği yapılmaktadır. Bu faaliyet ya da kursların bazılarında sertifika verilmektedir. Çocuklar, ilgi alanlarına göre aktivite ve kurslara katılım göstermektedir. Görüşülen çocukların, genellikle islahevinde düzenlenen etkinlik ve kurslara katılımda istekli olduğu ve katılım gösterdikleri görülmüştür. Çocukların hepsi en az bir etkinlik ya da kursa katılmıştır. Bu tür faaliyetler çocuklar açısından istenen ve memnuniyetle karşılanan kurslardır. Dolayısıyla bu faaliyet ve kurslar çocukların kendilerine ilişkin gelişimlerini sağlamaktadır. Bir başka yararı da, çocukların geleceklerine ilişkin beklentileriyle ilgilidir. Çocuklar, islahevinde edindikleri sertifikaları, bilgi ve becerileri ileride de kullanacaklarını ifade etmektedirler. Kuruluştaki edindikleri bu kazanımlar, çocuklar tarafından önemle vurgulanmıştır. Bu kazanımların hem çocukların gelecek yaşamlarını düzenlemelerinde hem de kendilerine güvenlerinde olumlu gelişmeler yaratacağı düşünülmektedir.

Ailelerin Ziyareti: Görüşülen çocuklar, çoğunlukla aileleriyle görüşmemeleriyle ilgili sorunlarını dile getirmişlerdir. Bir çoğu ailelerinin maddi durumlarının iyi olmaması dolayısıyla ziyarete gelemediklerini ifade etmiştir. Çocukların ailelerinin ziyarete gelememiş olmalarını ifade etmekten rahatsızlık duyduğu gözlenmiştir. Çoğunluğunun cümlelerini “ailelerinin kendilerini ziyarete geleceklerine” ilişkin bir ifade ile bitirdiği görülmüştür. Kapalıdayken, ikamet ettikleri yere daha yakın olmanın da verdiği avantajla ziyarete gelen çoğu çocuğun ailesi ıslahevine sadece bir ya da iki kez ziyarete gelmiştir. Bazı çocuklar ailelerinin hiç gelmediğini ifade etmiştir. Bazı çocuklar ise ailelerinin gelmelerini istemediklerini, onlara alıştıklarında her hafta gelmelerini bekleyeceklerini ve kuruluşa alışmakta güçlük yaşayacaklarını ifade etmiştir.

“Kapalıdayken haftada bir geliyorlardı. Burada gelmelerini ben istemiyorum. Alışırsam zor gelir kendime güvenmiyom (Ağlamaklı bir biçimde) (No 6). ”

Görüşmelerde, ailelerin gelmemelerindeki bir neden ıslahevinin ikamet yerlerine uzak oluşu ve ailelerin maddi durumlarının kötü oluşu ile açıklanırken, çoğu çocuğun aileleriyle “ilişki sorunları” olduğu düşünülmektedir. Çocukların bazıları bunu açıkça ifade ederken, çoğu bunu ifade etmemiştir. Çocukların suç öncesinde zayıf olan aile ilişkilerinin suçtan sonra daha da zayıfladığı düşünülmektedir. Aslında ailelerin çocuklarını ıslahevinde ziyaret etmeyerek bir nevi çocuklarını reddettiği de düşünülmektedir. Telefon görüşmelerine ilişkin edinilen bilgiler de bu konuya açıklık getirmektedir. Görüşülen çocukların bir çoğu, ailelerine telefon açarak görüşmelerini sürdürmektedir. Daha çok araştırmacı tarafından sorulduğunda çocukların, ailelerinin de onları aradığı ifade edilmiştir.

İzne Gitme: İzne gitme, ıslahevinde çocukların yılda üç defa altı gün sahip oldukları bir haktır. İzne gidip gelen çocuklar, ailelerinden gördükleri ilgiden memnun olduklarını ifade etmektedir. Bu durum olaya ilişkin olumsuz yaşantı ve etkilerin aileler tarafından yavaş yavaş kabullenilip unutulmaya çalışıldığını da düşündürmektedir:

“İyi ilişkilerim...İzne gidince ne kadar sevildiğimi anladım. Sorunlar oluyor da o kadar değil (No 29). ”

“Çok güzel geçti...ay sonra ilk defa ailemle aynı sofrada yemek yedim (No 4).”

Görüldüğü gibi, kapalı bir ortamda bulunma, çocukların sosyal yaşamını da önemli ölçüde engelleyicidir. Aile özlemi gerek yaşam öyküsü görüşmeleri gerekse, araştırmanın gözlem ve grupla sosyal hizmet uygulaması aşamasında sıklıkla dile getirilen bir konudur.

Ruhsal Durum: Görüşülen çocukların yarısından çoğunun, kuruluşa gelmeden önce, ergenlik döneminde bir biçimde ruhsal sorunlar (öfke kontrolüne ilişkin problemler, depresyon vb.) yaşadığı ve buna ilişkin doktora gittiği, ilaç kullandığı belirlenmiştir. Cezaevine girdikten sonra ilaç kullanmaya başlayan çocuklar da vardır. Çocukların çoğunluğu, öfkelerini kontrolde zorlandıklarını dile getirmişlerdir. Bu durum araştırmanın ikinci aşamasındaki grupla sosyal hizmet uygulamasında da sıklıkla ifade edilmiştir.

Araştırmada ıslahevinden önceki yaşantısında var olan bir takım ruhsal problemlerin, ıslahevinde de sürdüğü öğrenilmiştir. Bazı çocukların halüsinasyon gördüğü ve vücudunun kasılıp kaldığı öğrenilmiştir. Kendini kontrol etmekte yaşadığı sorunlar nedeniyle çevresine zarar verdiğini, uykusuzluk sorunları yaşadığını, hep aynı kabusu gördüklerini ifade edenler çoğunluktadır:

“İlaç kullanıyom hayal görme ilaçları. Komodinler kalkıyo. (gülerek). Kaldırıyo. Sigara içelim diyo.... duvardan baktım içerde kimse yok. Sadece gece geliyo...ben de korktum kabinden çıktım baş memurlara gittim (No 2). ”

Kuruluşa ruhsal sorunlar yaşayan çocukları öncelikle kuruluş doktoru muayene etmekte, gerekli görürse hastaneye sevk etmektedir. Ancak kuruluş doktorunun verdiği ilaçların yetersiz kaldığını ve şikayetlerinin geçmediğini ifade ettikleri halde hastaneye sevk edilmediklerini ifade eden çocuklar da bulunmaktadır. Bu durum araştırmanın ikinci aşamasında da gözlenmiştir.

Nasıl Bir İslahevi?: Çocuklara, kendilerine ıslahevini tekrar yapma olanağı tanınsa neleri değiştirecekleri sorulmuştur. Bazı çocuklar bir şey

değiştirmeyeceklerini ve memnun olduklarını ifade ederken, ıslahevi ve cezaevi karşılaştırması tekrar ortaya çıkmış ve bazı çocuklar daha katı kuralların olduğu, cezaevine benzer yapıda ıslahevi düşündüğünü ifade etmiştir. ıslahevine ilişkin öneriler genellikle fiziksel yapısı, sigaranın serbest bırakılması, disiplinin artırılması, yönündedir:

“Tek kişilik koğuşta kalmayı isterdim. Kavga oluyor. Aslında herkes yaşına göre her yaşta ayrı koğuşta, tanıdığım arkadaşlarla aynı koğuşta kalmayı isterdim (No 29). ”

Yukarıdaki ifade, aslında çocuğun özel alanına müdahale edilmemesi gereğini de akla getirmektedir. ıslahevinde çocuklar arasında cinsel ilişki ve ırza geçmenin eskiden var olduğu artık olmadığı dile getirilse de görüşmelerde çocukların bu konuda bir şeyler gizlemeye çalıştıkları gözlenmiştir. Bunun yanında çocuklar arasındaki yaş farkı ve fiziki güç de bu açıdan önemlidir. Buna ilişkin bir çocuğun ifadesi ilginçtir:

“Güzel de biraz daha küçük mahkumlar olduğundan dikkat etmeliyiz. Laf söylüyor vuruyorsun elinde kaldığı zamanda gardiyan kendine bak çocuğa bak diyor. Haklı olduğun yerde haksız oluyorsun... (No 22). ”

Bazı ifadelerde kapalı kurum ortamının çocuklar üzerindeki etkilerine ilişkin önemli ipuçları yakalanmıştır:

“Adı üstünde ıslahevi. Mesela, dışarıdaki insanlarla diyalogu, üstündeki psikolojik baskı mesela. ıslahevinde şu anda bunu yapıyorlar. Cezaevinde bir insanın cezasını çekmesi için yapıyorlar ya insan daha da hırçınlaşıyor. Daha böyle şeyler yapmayı istiyor çıkınca. (Neden?) Nedeni bilmiyorum. (Öfke olabilir mi?) Öfke evet. Ana babadan ayrılınca her şeye çok içerliyor küçükler. Büyükler çok değil de küçükler çok içerliyor. İzne gittim geldim anladım iyice neyin ne olduğunu ordan ayrılıp. Abla dünyanın en büyük acısını mı en fazla mesela ölsem bir buçuk iki ay ağlarlar. Her gün acı çekmek olmuyor. Ailem, biz olsun yakınlarım olsun (No 25). ”

Bu ifade de görüldüğü gibi, yargı ve yargı sonrası yaşanan süreç çocuğun davranışının sonuçlarını fark etmesi yerine öfke duygularının artmasına katkıda bulunmaktadır. Yukarıdaki ifadeyi de içine alan bir biçimde getirilen bazı öneriler ise, çocukların ıslahevine gelmeksizin suçu dolayısıyla affedilmesi yönündedir.

Tretman Faaliyetleri: Kuruluştaki çocukların tretmanına yönelik faaliyetlerin, gerektiğinde yapılan bireysel görüşmeler, daha önce ifade edilen etkinlikler ve kurslar, örgün ya da yaygın eğitimlerinin sürdürülmesine yönelik olduğu görülmektedir. Bu faaliyetler, çocukların toplumla bütünleşmeleri ve toplumdan kopmamaları açısından oldukça önemlidir. Ancak burada üç nokta eleştirilmeye açıktır:

Öncelikle bu çocuklara faaliyetlerden yararlanma konusunda fırsat eşitliğinin sağlanmasıdır. Araştırmanın veri toplama sürecinde uzun bir süre yapılan gözlemler sonucunda genellikle aynı çocukların sinema, tiyatro, piknik, spor gibi etkinliklerden yararlandığı gözlenmiştir.

Bir başka nokta çocukların iş yaşamıyla ilgilidir. Çıraklık ve meslek eğitimi aracılığıyla ve bunun dışında da çocuklar işe gitmektedir. Kuruluştaki çoğu çocuğun bundan memnun olduğu gözlenirken bazılarının, çalışma koşulları ve saatleri konusunda şikayetçi olduğu gözlenmiştir. Çocuklar erken saatlerde işe gitmekte ancak bazı çocuklar ağır koşullarda çalışmaktadır. Bazı çocukların işyeri ile ilgili sorunlar yaşadığı gözlenmiştir. Günçe ve Konanç Onur'un (1983; akt. : Konanç Onur, Zeytinoğlu ve Kozcu 1988: 7) araştırması, İslahevi ve Kapalı Cezaevinde çocukların önemli bir bölümünün (% 84. 2) günde on saatin üstünde çalıştığını göstermektedir. Bu araştırmada da çalışma saatleri bu kadar olmasa da çocukların bazılarının ağır koşullarda çalıştığı düşünülmektedir.

Üçüncü önemli nokta ise, kuruluştaki kalan çocukların, orada bulunma nedenlerine ilişkin yapılması gereken tretman çalışmalarıdır. Böyle bir yaklaşım, suç türüne göre eğilimi ve uzmanlaşmayı da gerektirmektedir. Cinsel suça ilişkin literatür bu çocukların özel tretman almaları gerektiğini vurgulamaktadır. Kuruluştaki yapılan gözlemler, çocukların bireysel ihtiyaçlarına özel tretmanı alamadığını yönündedir. Gidens (2000: 199), tutuklu ve hükümlülerin özgürlüğün pek çok şeyden yoksun

olduğunu (aileleri, kişisel eşyaları, heteroseksüel ilişkiler vb.) ifade etmiştir. Böyle bir yaşamın, hükümlü ve tutukluların davranışlarını dışarıdaki toplumun kurallarına uydurmalarını sağlamaktan çok toplumdan kopmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Hapishanelerde öğrenilen alışkanlık ve tutumlar edinmeleri düşünülen tutum ve alışkanlıklarla ters düşmektedir. Gidens (2000: 198), böyle bir ortamda bulunan kişilerin toplumdaki diğer insanlara öfke duyabileceklerine, şiddeti olağan bir davranış olarak kabul edebileceklerine, özgür kaldıklarında kullanabilecekleri yeni ilişkiler ve suç becerilerini edinebileceklerine işaret etmektedir. Benzer bir düşünceyi dile getiren Foucault (2003: 59), hapishanelerin hem farklı hem de tek başına kalmış mahkumları karıştırarak hapishanede kurdukları dayanışmayı dışarıda da sürdüren bir suçlular topluluğu yarattığını vurgulamıştır. Bazen hapishanelerin kişinin ihtiyaçlarını (yemek, giyim, yer vb.) karşılayarak daha iyi yaşam koşulları sağladığını vurgulayan Foucault (2003: 59), hapishanelerin caydırma etkisinin olmadığı gibi suç işlemeyi çekici hale getiren tarafı olabileceğine işaret etmektedir. Masters (1994), ıslahevlerinde kalan gençlerin, bir süre sonra “ıslahevi alt kültürü” oluşturdıklarını ve buna ilişkin yeni roller, farklı norm ve değerleri benimsemelerinin topluma uyumu daha da güçleştirdiğini vurgulamaktadır (Akt. : Bogenç 1998: 92). Bunun yanında konuyla ilgili literatür, CSYÇ’lerde yeniden suç işleme olasılığına işaret etmektedir. Worling ve Curwen (2000: 967), cinsel suça yönelmiş ergenlerin cinsel suç dışında tekrar suça yönelmelerine ilişkin geniş bir literatürün (Furby, Weinrott ve Blackshaw 1989; Hanson, Steffy ve Gauthier 1993) olduğunu ifade etmiştir.

Buna göre ıslahevlerinde tedavi faaliyetlerinin, çocuğun bireysel ihtiyacının yanında, yeniden suça yönelme riskini de değerlendirebilecek bir biçimde tahliyeden sonraki yaşamı da içerecek bir biçimde düzenlenmesi gerektiği söylenebilir. Aksi takdirde, hükümlü olunan suç dolayısıyla kapalı bir kurumda kalan çocuk neden suça yönelmiş olduğu ve karşısındakine verdiği zararı hiç düşünmediği gibi, yaşadıkları dolayısıyla topluma büyük bir öfke duyabilmektedir. Bir çocuk tarafından “hınçla doluyo insan” olarak ifade edilen bu duygu, çocukluktan başlayan ve suçla artarak devam eden istismar ve şiddet sürecinin ıslahevi sonrasına da yansıtacağını düşündürmektedir.

Görüşülen çocukların bir çoğu orada olmalarına ilişkin nedenlerini iftiraya, kader mahkumu olmalarına ya da alinyazılarına bağlamaktadır. Bir çocuk orada olma

nedenini farklı bir biçimde açıklamaktadır. Çocukların ancak üçte biri suçunu kabul etmektedir. Bunun dışında pek çoğu inkar mekanizmasını kullanmaktadır. Burada iki önemli nokta üzerinde daha durmak gerekmektedir. Birincisi çocuklar, cinsel suçtan hüküm giymeden önce, suçu onların işlediğine ilişkin adli araştırmaların yeterli bir biçimde yapılıp yapılmadığıdır. Çocukların çoğu, bu araştırmaların iyi yapılmadığını söylemiştir. Araştırmada, çocukların dosyalarına bakılamadığı ve var olan mahkeme raporları okunamadığı için bu konuda daha ayrıntılı bilgi verilememektedir. Ancak, gerek çocuk suçluluğu alanındaki uzman kişiler gerekse görüşülen çocukla, adli araştırmaların daha çok mağdur açısından yapıldığı ve suç isnat edilen çocuklarla ilgili yeterince yapılamadığı yönündedir.

İkinci nokta, suçu kabul eden çocukların bile görüşmelerde, suçu kabullenmekte çektiği güçlülüdür. Bu çocukların bazıları suçu kabul etmekle birlikte suçu hafifletmeye çalışmaktadır ya da karşı tarafla ilgili olumsuz bir şey söylemektedir. Bu bulgular, CSYÇ'lerle ilgili literatür tarafından da desteklenmektedir. CSYÇ'lerde inkar etme ve suçu hafifletme öncelikle kullanılan bir mekanizmadır. Bunun yanında empatinin zayıf oluşu ve dürtü kontrolünün zayıflığı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla cinsel suçtan hükümlü çocuklarla ilgili söz konusu bu değişkenler ile ilgili olarak çalışmak zorunludur.

İslahevindeki tretman faaliyetlerinin, çocuğun bireysel ihtiyaç ve sorunlarını dikkate alacak bir biçimde yapılacak değerlendirme ve buna ilişkin müdahaleyi içermesi zorunlu görülmektedir. Aksi takdirde, sadece bir kuruluşa kapatılarak işlediği suçun cezasını çektiğine ilişkin muhakeme, sadece cinsel suça yönelenler için değil tüm çocuklar için yanlış bir düşünme biçimine neden olacaktır.

Ne Yapılmalı?: Çocuklarla yapılan görüşmeler, suça yönelen çocuklarla ilgili ne tür düzenlemeler yapılması gerektiği ve çocuğun toplum kazandırılması ile ilgili çeşitli öneriler getirmiştir. Bu ifadeler suça yönelmede koruyucu önleyici çalışmaların önemini vurgulanmaktadır:

“Özgür bırakılmalı. İnsan... (No 14). ”

“Sosyal yaşam da çocukların aydınlatılmasıyla ilgili şeyler var. Spor mesela bu sadece büyük şehirlerde oluyor. Bunların her yere

yaygınlaştırılması lazım. ...de hiçbir sosyal faaliyet yoktu. Çocukları aydınlatan kurslar cinsel yaşam olsun, yaşamı öğrenmek olsun, ilgi duyduğu alanda. İnsan ilgi duyduğu alanda daha başarılı olur. O alanda onu yükseltmek. Ailelere çocuklara nasıl davranılır konusunda, bilgi vermek ve kurslara katılması sağlanabilir. Kursların zorunlu olması ve gelmezlerse ağır cezalar hapis olmasın para cezası olabilir verilmesi olabilir...Çocuk suçu küçük yaşta işlediye çocuğun büyümesi beklenebilir ve cezası ertelenebilir. Küçük çocuklar cezaevlerinde her yönden eziliyorlar. Hafif olursa hırsızlık, kavga ırza tasaddi, tecavüz değil ama affedilsin, ağır olan ırza geçme cinayet cinayet gibi ertelensin (No 5). ”

Yukarıdaki ifadeler aynı zamanda çocuğun toplumla bütünleştirilmesinin, onun toplumdan koparılmadan yapılması gereğini de düşündürmektedir. Tüm dünya da giderek yaygınlaşan çocuğun toplumdan koparılmadan toplumla bütünleştirilmesi felsefesini içeren toplum temelli tretman programları, ülkemizde de önemle ve en kısa sürede üzerinde durulması gerekli bir konudur.

3.1 2 3.5. Cinsel İlgi ve Merak

CSYÇ'lerle ilgili literatür, bu çocuklarda cinsel içerikli materyalin kullanımındaki çokluğu vurgulamaktadır. Cinsel içerikli materyal kullanma görüşülen çocuklar içinde geçerli bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Çocuklara, cinsel içerikli bilgileri nerelerden öğrendikleri, cinselliği nasıl öğrendikleri sorulmuştur. Görüşülen çocukların çoğu cinsel bilgileri arkadaşlarından, pornografik film ve VCD'lerden, sinemalardaki pornografik filmlerden, web sitelerinden, pornografik veya erotik dergilerden ya da televizyondaki filmlerden öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Goldstein (1983: 159;akt.: Görmez ve Diğerleri 1998:16), araştırmaların, erotik materyalin niteliğinin cinsel uyarılda önemli olduğunu vurguladığına değinmiştir. Buna göre, kullanılan erotik materyal yumuşak nitelikli ise (örneğin çıplak kadın fotoğrafı gibi) saldırganlık azalmaktadır. Açık cinsel içerikli materyaller (örneğin cinsel ilişki esnasındaki çiftler gibi) ise saldırganlığı artırmaktadır. Buna göre araştırmada

görüŖülen çocukların cinselliğe iliŖkin bilgileri, sağlıklı bir biçimde edinemedikleri söylenebilir.

Bunun yanında çocukların ailelerinde cinsel davranıŖ konusunda bir baskının olduğu düşünölmektedir. Ailelerde anne babanın genellikle dini ibadetlerini yerine getiren kiŖiler olduğu ve kırsal kesimde yaŖamını sürdürdüğü öğrenilmiŖtir. Kırsal kesim geleneklerine uygun olarak da karŖı cins ile iliŖkilerin kısıtlandığı ve cinsellikte erkek költürünün hakim olduğu düşünölmektedir. Cinselliğin gizli yaŖanmasında ve yanlış bir biçimde öğrenilmesinde bu durumun etkili olduğu düşünölmektedir.

Cinsel bilgileri arkadaşlarından öğrenme, arkadaş grubu içerisinde bu bilgileri paylaŖma Ŗeklinde gerçekteŖmektedir. ArkadaŖ gruplarında bilgi alınan kiŖiler arasında, daha büyük yaŖtaki arkadaşları ya da ağabey olarak hitap ettiği kiŖiler de bulunmaktadır. Bazı çocuklar ise, arkadaşlarını kız arkadaşlarıyla iliŖkilerini izlediğini ifade etmiŖtir.

“Bilgileri arkadaşlardan edindim. Damadın sadıcı olur sadıç damada nasıl bilgi verirse onlar da aynısını söylerlerdi. Porno getirirlerdi (No 18).”

Yukarıdaki çocuğun ifadesinde de göröldüğü gibi, cinsel bilgilenme, cinsel olarak kendinin farkına varma ve iliŖkiye girme, bir erkeklik göstergesi sayılmaktadır. Bu durum, çocukların da zorunlu olarak göstermesi gerekli göstermediğinde ise alay konusu olacakları bir konudur. VCD izleme ya da pornografik film seyretme tek başına ya da arkadaş gruplarıyla yapılmaktadır. Pornografik sitelere girmenin neredeyse tamamının internet kafelerde gerçekteŖtirildięi öğrenilmiŖtir. Bu sitelere girmenin yasak olduğu ifade edilirken genellikle gece on bir ya da daha geç saatlerde gidildiği anlatılmıŖtır.

“ArkadaŖlardan, büyük arkadaşlardan aldım. ...muhatap olduğumuz iki üç yaŖ yaŖ büyüktü. Kızlarla cinsel iliŖkiden bahsederdik. Bir kere baktık porno dergiye... (No 16).”

Çocuklarla görüşmede dikkat çeken bir nokta, çocukların, suç öncesinde yoğun bir biçimde cinselliğe ve pornografik içerikli materyalle iç içe olmasıdır.

Ergenlik çağında cinsel gelişim ve değişimler, cinsel konulara ve karşı cinse artan merak önemli olmaktadır. Ancak bu çocukların çoğu, karşı cins ile arkadaşlık kurmamış ya da kuramamıştır. Bu durumun, gelişim döneminin de etkisiyle, çocukları eksiği kapatma ve merakını giderme için yeni arayışlara yönlendirdiği ancak bu arayışların çoğunlukla yanlış bilgilenme yollarına başvurma ile sonuçlanmış olacağı düşünülmektedir.

3.1.2.3.6 Gelecek Planları

İslah kuruluşlarında kalan çocuklar için tahliye sonrasındaki yaşam için hazırlanma ve bu konuda desteklenmesi oldukça önemlidir. Görüşme yapılan çocukların, geleceklerine ilişkin ifadelerinde genellikle planlı ve olumlu bir yaklaşıma sahip olmadığı gözlenmiştir. Kuruluştan çıktıktan sonra ne yapacaklarına ilişkin olarak genellikle çocukların yapmayı düşündükleri ilk şey, memleketlerine giderek aileleriyle bir süre birlikte olma ve onlarla özlem gidermeyle ilgilidir.

“Çok iyi şeyler düşünüyom... Böyle bir hata kesinlikle diyom. Cezaevinin yanından bile geçmem. Düzenli bir yaşam kurmayı düşünüyom. Kimseyle işim olmaz. Evden işe işten eve (No 19).”

Çocukların yarısından çoğu, ailelerinin yaşadığı ya da daha önce ikamet ettikleri yer yerine, başka bir yerde, kendilerini kimsenin tanımadığı bir yerde yaşam kurmayı düşünmektedirler. Cinsel suçtan hükümlü olma önemli bir damgadır ve çocuklar üzerinde bu durum umutsuzluk yaratıcıdır:

“Abla ne geleceği? ... askere gidicem gelicem. Kapalıda kurulu düzenim vardı. Adapte olmuşum. Yaptık bir hata (Ağlamaklı) (No 30).”

Suç olayıyla artan dışlanmışlık, yabancılaşma ve yalnızlık duygusunun, çocukların gelecek yaşamlarına da aktarıldığı düşünülmektedir. Bu durum, ıslah kuruluşlarında suç türüne özel tretmanın önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Araştırmada, suç davranışına kadar çocukların ihtiyaç ve sorunlarına yönelik bir müdahale yapılmadığı belirlenmiştir. Müdahalenin ancak, suç davranışı ile birlikte ve kolluk gücü ile başlayan ve cezalandırma amacı taşıyan bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Çocuğun, tutuklanmadan itibaren yaşamış olduğu yalnızlık, istismar ve dışlanmanın arttığı düşünülmektedir. Bu sorunlar, aile ile çevreyi içeren bir biçimde gerçekleşmektedir. Çocuğun “neden cinsel suç”a yöneldiği üzerinde durulmaktan çok yaptığı davranışın “cezalandırılması”na ilişkin davranış ve yaklaşımların aile, çevre ve yargı sürecinde devam ettiği söylenebilir. Bu davranış ve yaklaşımların özellikle kapalı kuruluş ortamında istismar içerdiği ve çocukların diğer tutuklu ve hükümlülerce ağır bir biçimde cezalandırıldığı düşünülmektedir. Yetişkin tutuklu ve hükümlülerle birlikte aynı ortamı paylaşma zorunluluğunun bu durumu daha da ağırlaştırdığı görülmektedir. Böyle bir ortamın çocuğun “ezilmesi”ne neden olduğu gibi, istismar döngüsünün de devamını sağladığı söylenebilir. Buna karşın, çocuğun “cinsel suça yönelme nedeni” üzerinde durulan bir ortamdan yoksun olduğu söylenebilir. Kapalı kuruluş ortamları, çocukların suç türüne özgü tretman programları sağlayamamaktadır. Dolayısıyla, cinsel suçtan hükümlü çocuğun, toplumla bütünleşmesi için ihtiyaç duyduğu kaynaklar sunulamamaktadır. Sonuç olarak böyle bir süreci deneyim etmiş olmanın, çocuğun gelecek yaşamı hakkındaki planlarına da olumsuz ve umutsuz bir biçimde yansıdığı söylenebilir.

Görüşülen çocukların yaşam öykülerine bakıldığında bu araştırma sonuçlarının gerek Becker ve Kaplan’ın (1988) Modeli ve gerekse Lane’in (1997) Modeli ile paralellik gösterdiği söylenebilir. Bu araştırma bulguları Becker ve Kaplan’ın (1988) Modeli’nde yer alan değişkenlerle benzerlik göstermektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi bu değişkenlerin çocuktan başlayarak aile, arkadaş grubu, okul ve iş yaşamını içeren geniş bir çevreyi kapsadığı görülmektedir. Bu değişkenlerin Lane (1997)’in vurguladığı olumsuz benlik imajı ve istismar döngüsünde etkili olduğu düşünülebilir. Bu değişkenlerin, hem çocuğun olumsuz benlik imajına katkıda bulunduğu hem de istismar döngüsünü devam ettirdiği söylenebilir. Çocuğun cinsel suçtan sonra girmiş olduğu yargı ve yargı sonrası süreç de bu döngünün devam ettiği ve hatta daha da ağırlaştığı bir süreç olarak düşünülmektedir.

3. 2. GRUPLA SOSYAL HİZMET UYGULAMASINA İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölüm üç alt bölümden oluşmaktadır. Öncelikle yaşam öyküsü görüşmeleri sonunda yapılan grupla sosyal hizmet uygulamasında üzerinde çalışılmaya karar verilen temalar üzerinde durulmaktadır. İkinci olarak araştırma gruplarının, grupla sosyal hizmet uygulaması süresince sosyal yaşamlarındaki değişimlere ilişkin bulgular ele alınmaktadır. Burada, grup müdahalesi dışında deney ve kontrol grubunun ön ve son test puanlarını etkilediği düşünülen değişkenlerle ilgili bulgular yer almaktadır. Son olarak, deney ve kontrol gruplarında bulunan çocukların benlik saygısı, empatik beceri ve sosyal ilişki düzeyleriyle ilgili grupla sosyal hizmet uygulaması öncesi ve sonrasında yapılan ölçümlere ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu alt bölümde grupla sosyal hizmet uygulaması süreci, toplantılarda grup üyelerinin ifadelerinden yapılan alıntılar yoluyla daha ayrıntılı ele alınmaktadır:

3.2.1. Grupla Sosyal Hizmet Uygulamasında Ele alınan Temalar

Yaşam öyküsü görüşmelerinden elde edilen bulguların analizi doğrultusunda araştırmanın ikinci aşamasını oluşturan grupla sosyal hizmet uygulamasında üç tema üzerinde çalışılması amaçlanmıştır. Bunlar, benlik saygısı, empati ve sosyal ilişkilerdir. Aşağıda kısaca bu kavramlar ve araştırmalar ışığında bu kavramların suçluluktaki yeri üzerinde durulmaktadır:

3.2.1.1. Benlik Saygısı

İnsan dünyaya geldiği andan kendisi ve çevresiyle etkileşimde bulunmaya başlamaktadır. Benlik, insanın etkileşimleri sonucunda edinilen yaşantıları ile oluşan kendisiyle ilgili görüş ve algılama biçimidir. Kendisine ilişkin duygu ve düşünceleridir (Kaner 1991: 8).

DiCaprio (1980; akt. : Kaner 1991: 11) ve Verhofstodt-Deneve (1989;akt. : Kaner 1991: 11), bireyin çevresi tarafından olumlu sıfatlarla nitelendirilmesinin, onun kendini yeterli görmesi, kendini beğenmesini etkilediğini, benliğine yönelik olumlu tutum geliştirdiğini ifade etmektedir. Bu kişiler topluma uygun davrandıklarından çevresi tarafından olumlu tepkilerle karşılaşmaktadır. Çevreleriyle olumlu etkileşim

kuramayan, kabul ve onay göremeyen kişiler kendilerini olumsuz bir biçimde algılamakta, yaşamın getirdiği sorunları çözmekte ve başa çıkmakta güçlük çekmektedirler.

Literatürde benlik saygısı ile suçluluk arasındaki ilişkiyi içeren çalışmalar farklı bulguları içermektedir. Benlik kavramıyla suçluluk arasındaki ilişki arasında farklı araştırma sonuçlarına karşın, bazı araştırmalar, düşük ya da olumsuz benlik kavramıyla suçluluk arasındaki ilişkilerden bahsetmektedir (Martinez, Hays ve Solway 1979; Calhoun ve Diğerleri 1984; Kruger ve Hansen 1987; Cole, Chan ve Lytton 1989; akt. : Kaner 1991: 13). CSYÇ'lerin benlik kavramıyla ilgili literatür ise, bu çocuklardaki düşük olumsuz benlik kavramını vurgulamaktadır (Ryan ve Diğerleri 1987; Fabiano 1991; akt. : Goodman 1997: 52). Worling ve Curwen (2000: 967), cinsel suça yönelmiş ergenlerin, tekrar cinsel suç dışında başka suç işlemlerinde antisosyal kişilik, olumsuz benlik imajı, ekonomik koşullar, ailenin reddetmesi ve zayıf sosyal ilişkilerin önemli olduğunu vurgulamıştır.

Valliant ve Antonowicz (1991;akt. : Bogenç 1998: 52) tarafından yürütülen grupla psikolojik danışma uygulamasında, gruplar cinsel suçlar ve diğer suçlara göre ayrılmıştır. Grup oturumlarında saldırganlık, öfke kontrolü, toplumsal beceriler, roller, inançlar ve yeni rolleri geliştirme yolları üzerinde çalışılmıştır. Araştırma sonucunda CSYÇ'lerin diğer gruba göre kendilerine saygı düzeyi açısından daha olumlu bir gelişme gösterdikleri, saldırganlık ve kaygı düzeylerinde azalma olduğu belirlenmiştir.

Watterson (1993;akt. Bogenç 1998: 59), cinsel suçtan hüküm giymiş 49 yetişkin ile yaptığı çalışmada grupla çalışmanın psikopatolojik belirtiler ve öz kavramı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırma bulguları deney grubunun kontrol grubuna göre psikopatolojik belirtilerinde azalmayı ve öz kavramlarında olumlu gelişmeyi göstermiştir.

Piliero (1994; akt. : Bogenç 1998: 59) tarafından yapılan cinsel tutum, inanç ve fantezileri bilişsel düzeyde yapılandırmayı amaçlayan çalışmada 16 cinsel suçlu deney ve kontrol grubuna ayrılmıştır. Çalışma sonunda deney grubundakilerin diğer gruba göre toplumsal beklenti ve cinsel isteklerinde olumlu yönde gelişmelerin olduğu, kendine saygı düzeylerinin arttığı bulunmuştur.

Rice (1987;akt. : Bogenç 1998: 53) suça yönelen gençlere yapılandırılmış grupla psikolojik danışma programı uyguladığı çalışmasında, kendine saygı üzerinde durmuştur. Çalışma bulguları, deney grubundaki gençlerin kendine saygı düzeylerinin kontrol grubundakilere göre arttığını göstermiştir.

Suça yönelen çocukların sunulan yardım hizmetlerinden yararlanarak kendine saygı düzeylerinin artması literatürdeki çeşitli araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir (Kappes ve Thompson 1985; Krueger ve Hansen 1987; Maskin ve Flescher 1975; Rice 1987; Thacher 1988; Helpinstill 1988; akt. : Bogenç 1998 85). Ülkemizde konuyla ilgili iki çalışmadan (Kaner 1991; Bogenç 1998), Bogenç de grup çalışmasının suça yönelen gençlerin kendine saygı düzeyindeki olumlu etkisinin olduğunu ortaya koymuştur.

Bu araştırmada yaşam öyküsü görüşmesi yapılan cinsel suçtan hükümlü çocukların benlik saygısına ilişkin bulgulara kısaca değinilebilir:

Bu araştırmada yaşam öyküleri alınan çocukların kendilerine ilişkin olumsuz değerlendirmelerinin fazla olduğu görülmektedir. Kendilerine ilişkin bu olumsuz algılamalarda, çocukluktan başlayan ve suç ile daha da artan olumsuz ortam ve deneyimlerin önemli olduğu düşünülmektedir. Konuyla ilgili literatür bu araştırmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir. Bu nedenle çocukların güçlendirilmelerinin ve kendilerine ilişkin olumsuz değerlendirmeleriyle ilgili çalışmaların ilk adım niteliği taşıyacağı düşünülmüştür. Grupla sosyal hizmet uygulaması, çocuğun kendini tanıyabileceği, değerlendirebileceği ve kendine ilişkin olumlu geri bildirimler alabileceği bir güvenli bir ortam sağlamaktadır. George ve Dustin (1988; akt. : Cılga ve Diğerleri 2001: 166) grupta diğer üyelerden alınan geri bildirim ile üyelerin kendilerini daha iyi değerlendirebileceği ve algılayabileceğini ifade etmiştir. Grup ortamının çocukların güçlü yönlerini fark CSYÇ'lerin benlik kavramları üzerinde çalışılmaya karar verilmiş ve ölçme aracı olarak araştırmalar sonucunda Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği belirlenmiştir (Bakınız yöntem bölümü s.68).

3.2.1.2. Empatik Beceri

Dökmen (1993: 111), empatiyi, bir kişinin kendisini başkasının yerine koymak yoluyla onun duygularını ve düşüncelerini etmeleri, yeni rol ve beceriler kazanmaları ve denemeleri açısından da yararlı bir ortam sunduğu düşünülmektedir. Bu veriler ışığında araştırmada doğru olarak anlaması olarak tanımlanmaktadır. Rogers (1970), empatiyi, bir kişinin kendisini karşısındakinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bunu ona iletmesi şeklinde tanımlamıştır (Akt. : Dökmen 1993: 113). Empatinin bilişsel ve duyuşsal boyutu bulunmaktadır. Bir başkasının duygu ve düşüncelerini anlamak empatinin bilişsel yönünü, onun gibi hissetmek ise duyuşsal yönünü ifade etmektedir (Kaner 1991: 17).

Araştırmalar suç işleme ile empatik ilgi ve beceri arasında ilişki bulunduğunu göstermektedir. Chlopan ve Diğerleri (1985), suç işlemiş kişilerin empatik becerilerinin suç işlememiş olanlara göre daha düşük olduğunu belirtmektedir (Akt: Dökmen 1996: 150). Rotenberg (1974;akt. : Kaner 1991: 21), suça yönelmiş gençlerin normal gençlere göre başkalarının düşünce ve davranışlarını onun bakış açısından farklılık olmadığını bulurken; bir başkasının duygularını doğru olarak anlamayı içeren duyuşsal rol almada ya da duyuşsal empati kurmada suç işlemiş gençlere göre geri oldukları ortaya konmuştur. Kaner (1991: 23), suça yönelen gençlerin empatik becerileriyle ilgili sınırlı sayıdaki araştırma bulgusunun birbiriyle çelişkili sonuçlar içerdiğini ifade ederken, bulguların çoğunlukla suça yönelmiş gençlerin empatinin duyuşsal boyutunda, suça yönelmemiş akranlarından geri olduklarını, bilişsel empati becerilerinde ise aralarında fark olmadığını vurgulamıştır.

O'Donohue and Letourneau (2002: 1), yapmış oldukları çalışmada, çocuklara karşı cinsel suç işlemiş yetişkinlerin suçlarını reddetmeleri üzerinde grup çalışmasının etkisini ele almıştır. Grup tretmanı, kurbanla empati yapma, bilişsel yeniden yapılanma, cinsel eğitim, atılganlık ve sosyal beceriler konusunda eğitimi içermiştir. 17 kişi iki gruba ayrılmıştır. Ortalama iki yıl olan suçunu reddetme davranışına karşın, suçluların çoğunluğunun reddetmenin üstesinden geldiği görülmüştür. İzleme çalışmaları suçu kabul etmenin devam ettiğini göstermiştir.

CSYÇ'lere ilişkin literatür bu çocuklardaki zayıf empatik becerilere işaret etmektedir (Kemp 1998: 201-202; Becker ve Hunter 1997; Lurigio, Marylouise ve

Smith 1995: 74; Goodman 1997: 52; Kaner 1991). Worling ve Curwen (2000: 966), tretman amaçlarının CSYÇ'lerin farkındalığını artırmaya, aile ilişkilerini geliştirmeye, kurbanla empatiyi artırmaya, sosyal becerileri geliştirmeye, cinsellik ve ilişkilere sağlıklı tutum geliştirmeye yönelik olması gerektiğini ifade etmiştir.

Bu araştırmada yaşam öyküsü görüşmesi yapılan cinsel suçtan hükümlü çocukların empatik becerisine ilişkin bulgulara kısaca değinilebilir:

Bu araştırmada yapılan yaşam öyküsü görüşmeleri sonucunda elde edilen bulgular literatür bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Görüşülen çocukların zayıf bir empatiye sahip olduğu düşünülmektedir. Görüşülen çocukların özellikle cinsel suçlarının karşısındakine verdiği zarara ve cezaevi yaşamındaki şiddet olaylarına ilişkin olarak empati yapamadığı düşünülmektedir. Çocukların suçlarını inkar etmeleri (iftira olarak nitelendirmeleri ya da kendilerine tezgah kurulduğunu söylemeleri gibi) ya da hafifletmeye çalışmaları (cinsel ilişkinin tam olarak gerçekleşmediği gibi) yanında, mağdura ilişkin olumsuz yargılarda bulunmaları (daha önce de yapmış olduğu, onun istediği gibi) bu düşünceleri güçlendirmektedir. Grupla sosyal hizmet uygulamasının empati gelişiminde önemli bir ortam olduğu düşünülmektedir. Grupla sosyal hizmet uygulamasında özellikle rol oynamalar ve psikodramanın yöntemlerinden eşlemenin bu konuda önemli yararlar sağlayacağı düşünülmüştür. Bu nedenle grupla sosyal hizmet uygulamasında empati konusunda çalışma yapmak amaçlanmış ve ölçme aracı olarak Dökmen (1993) tarafından geliştirilen Empatik Beceri Ölçeği kullanılmaya karar verilmiştir (Bakınız yöntem bölümü s.69).

3.2.1. 3. Sosyal İlişki

Combs ve Slabe (1977;akt. : Graves, Openshaw ve Adams 1992: 141) ve LeCroy (1983;akt. : Graves, Openshaw ve Adams 1992: 141) sosyal beceriyi sosyal olarak kabul edilebilir ve karşılıklı olarak yararlı bir biçimde diğerleriyle etkileşime girebilme yeteneği olarak tanımlamıştır. Harrower (1993: 240), sosyal beceri eğitiminin bireyin etkileşimsel becerilerini (başkalarıyla birlikte olmadaki becerisi) geliştirmeye yardımcı olmak için düzenlendiğini ifade etmiştir. Araştırmada sosyal beceri kavramıyla ilgili olan sosyal ilişki üzerinde durulmuştur.

Çok sayıda araştırma cinsel suç işlemiş çocukların sosyal becerilerinde yetersizlik olduğunu, yalnız kalma ve sosyal olarak izole edilme eğilimleri olduğunu vurgulamaktadır (Gal ve Hoge 1999: 7). Yetersiz sosyal beceriler, zayıf akran ilişkileri ve sosyal izolasyon, bu çocuklarda belirlenen güçlüklerdir (Fehrenbach ve Diğerleri 1986; Katz 1990; Miner ve Crimmins 1995; akt: Righthand ve Welch 2001: 7; Graves, Openshaw ve Adams 1992: 140; Gal ve Hoge 1999: 8; Swenson ve Diğerleri 1998: 332; Goodman 1997: 52).

Bu çalışmada yaşam öyküsü görüşmesi yapılan cinsel suçtan hükümlü çocukların sosyal ilişkileriyle ilgili bulgulara kısaca değinilebilir:

Yaşam öyküsü görüşmeleri sonucunda elde edilen bulgular, literatür bulgularıyla paralellik göstermiştir. Görüşülen çocukların çoğunluğu çevreleriyle ilişki kurma ve sürdürmede yaşadıkları güçlükleri dile getirmiştir. Özellikle karşı cinsle ilişkilerde bu durum daha da ön plana çıkmaktadır. Sosyal ilişki kurmakla ilgili sorunun araştırmacıyla görüşme sürecine de yansıdığı gözlenmiştir. Grupla sosyal hizmet uygulamasının sosyal beceri ve sosyal ilişkilerin çalışılması için uygun bir ortam yaratacağı ve daha önce de ifade edildiği gibi rol oynamaların bu konuda önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Çalışmada sosyal ilişkilerle ilgili ölçme aracı olarak Özgüven (1992) Hacettepe Kişilik Envanteri Sosyal İlişkiler Alt Ölçeği kullanılmıştır (Bakınız yöntem bölümü s.69). Özgüven'in (1992) Sosyal İlişki Alt Ölçeği'nden alınan sosyal ilişkiler puanının, bireyin sosyal olgunluk ve sosyal becerileriyle ilgili olduğu görülmektedir.

Görüldüğü gibi, CSYÇ'ye ilişkin literatür bulgularıyla paralellik gösteren bu araştırma sonucunda, yapılan grupla sosyal hizmet uygulamasında çocukların benlik saygısı, empatik beceri ve sosyal ilişkileri üzerinde çalışılmaya karar verilmiştir. Sermabeikan ve Martinez (1994: 971), cinsel suçlu ergenlere yönelik grup tretmanının, kişinin cinsel davranışı için sorumluluk almasını sağlaması, daha iyi karar verebilme yeteneğinin geliştirilmesi, toplumdaki kuralların kabul edilmesine ilişkin görüş geliştirme, sosyal ilişkilerde gücün ve kontrolün uygun kullanımını öğretme, ilişkilerde sorumluluğun farkındalığını kazandırma, dürtüsel davranışların kontrolünü artırabilme, duyguların ve ihtiyaçların ifade edilmesini sağlama, etkileşim ve iletişimi geliştirme, kurban ile empatiyi artırma olduğunu ifade etmiştir.

Dikkat edildiğinde araştırmada çalışılması amaçlanan üç değişkenin yukarıdaki bileşenlerle olduğu kadar birbiriyle de ilgili olduğu görülmektedir. Benlik saygısı, sosyal ilişkiyi etkileyen ve sosyal ilişki tarafından etkilenen bir özelliktir. Masson ve Erooga (1999: 5), sosyal yetersizliğin sıklıkla düşük benlik saygısı ve duygusal yalnızlıkla sonuçlanmasının sürpriz olmadığını ifade etmiştir. Marshall, geçmişteki duygusal bağıllık problemlerinin daha sonraki yaşamda yakın ilişkiler kurma konusunda sorun yarattığını ve düşük benlik saygısı ve duygusal yalnızlığa katkı verdiğini ifade etmiştir (1989;akt. : Masson ve Erooga 1999: 5). Empatiye ilişkin çalışmalar, sosyal becerileri yüksek olan kişilerin empatik becerilerindeki yüksekliğine işaret etmektedir. Marcus, Telleen ve Roke (1979;akt. : Dökmen 1996: 148), empati kurma becerisi ile işbirliği arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Bazı araştırmalar, empati ile kendini açma (self-disclosure), toplumsallaşma, sosyal duyarlılık ve topluma uyum ile pozitif ilişkisine değinmektedir (Chlopan ve Diğerleri 1985; Brems 1988;akt. : Dökmen 1996: 150). Dökmen (1993: 124), empatik anlayışın insanları birbirine yaklaştırdığını ve iletişimi kolaylaştırıcı özelliği olduğunu ifade etmiştir. Harrower (1993: 240), sosyal becerilerdeki gelişmelerin bireyin kendini algılama ve benlik saygısında değişmelere neden olacağını belirtmiştir. Bunun yanında, grup çalışmalarının, akran gurubu içinde çocuğun benlik bilgisini artırmada önemli olduğuna ve normal hayattaki sosyal etkileşimlerin tartışıldığı bir ortam sağladığına işaret etmiştir.

3.2.2. Araştırma Gruplarının Grupla Sosyal Hizmet Uygulaması Süresince Sosyal Yaşamlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde deney ve kontrol gurubunda bulunun çocukların grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık süre içinde sağlık durumu, iş, okul, aile ve ıslahevi yaşamlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Söz konusu bulguların, her iki grupta çocukların benlik saygısı, empatik beceri ve sosyal ilişki düzeylerine ilişkin ön test ve son testte almış oldukları puanların yorumlanmasını kolaylaştıracığı ve grup müdahalesini etkileyen başka değişkenleri görme olanağı yaratacağı düşünülmektedir.

Tablo 4, araştırma gruplarının sağlık yaşamına ilişkin bulguları içermektedir.

Tablo 6: Araştırma Gruplarının Sağlık Yaşamı

Sağlık Yaşamı		Deney (n=11)	Kontrol (n=12)
		Sayı	Sayı
Sağlık Sorunu Yaşama	Evet	4	5
	Hayır	7	7
Sağlık Sorunu Hala Devam Edenler	Evet	4	3
	Hayır	-	2

Tablo 4 'te de görüldüğü gibi grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı süre içinde araştırma gruplarında sağlık sorununu yaşamış çocukların sayıları birbirine yakındır. Her iki grubun ön test ve son test puan ortalamalarına bakıldığında (EK-5, Tablo 1) sağlık sorunu yaşamamanın, deney grubunun benlik saygısı ve sosyal ilişkilerini etkilediği düşünülmektedir. Sağlık sorunu yaşamamanın kontrol grubu puanlarında bir değişme yarattığı düşünülmemektedir (EK-5, Tablo 1). Çocukların sağlık sorunu olarak özellikle üst solunum enfeksiyonu ile ilgili rahatsızlıklar yaşadığı öğrenilmiştir. Deney grubunda sağlık sorunu yaşayan çocukların tamamının rahatsızlıklarının soru kağıdının uygulandığı zamanda da devam ettiği görülürken, kontrol grubundaki üç çocuğun rahatsızlıklarının sürdüğü öğrenilmiştir.

Tablo 5, araştırma gruplarının iş yaşamına ilişkin bulguları içermektedir.

Tablo 7: Araştırma Gruplarının İş Yaşamı

İş yaşamı		Deney (n=11)	Kontrol (n=12)
		Sayı	Sayı
İşyerinde Çalışma	Evet	10	8
	Hayır	1	4
İşyerinde Olay Yaşama	Evet	8	6
	Hayır	2	2

Tabloda da görüldüğü gibi deney grubunda bir çocuk dışında hepsi bir işyerinde çalışmaktadır. Araştırma sırasındaki gözlemler ve çocukların ifadeleri doğrultusunda işyeri yaşantısının İslahavi yaşamında önemli bir yer tuttuğu düşünülmektedir. İşyeri yaşamı çocukların toplumla ilişki kurma ve kuruluş dışına çıkabilme olanağı sağlamaktadır. Ön test ve son test puan ortalamalarına

bakıldığında bir işyerinde çalışmanın, her iki gruptaki çocukların benlik saygısı ve sosyal ilişkilerini olumlu etkilediği düşünülmektedir (EK-5, Tablo 2). İşyerinde bir olay yaşamış olmanın üç değişkenle ilgili ön ve son test puanlarında bir farklılık yaratmadığı düşünülmektedir (EK-5, Tablo 3).

Tablo 6, araştırma gruplarının okul yaşamına ilişkin bulguları içermektedir.

Tablo 8: Araştırma Gruplarının Okul Yaşamı¹⁹

Okul yaşamı		Deney (n=11)	Kontrol (n=12)
		Sayı	Sayı
Okul Yaşamının Varlığı	Evet	7	5
	Hayır	4	7
Okulda Olay Yaşama	Evet	-	3
	Hayır	7	2

Tablo 6' da da görüldüğü gibi okul yaşamı devam eden çocuk sayısı deney grubunda daha fazladır. Okul yaşamı da iş yaşamında olduğu gibi çocukların toplumla ilişki kurmasını ve kuruluş dışına çıkmasını sağlayıcıdır. Ön test ve son test puan ortalamalarına bakıldığında (EK-5, Tablo 4) okula gitmenin her iki gruptaki çocukların benlik saygı ve empatik becerilerine olumlu bir etkisinin olduğu söylenebilir. Okulda bir olay yaşamış olma durumuna göre her iki gruptaki çocukların ön test ve son test puan ortalamalarına bakıldığında (EK-5, Tablo 5) okulda olay yaşamadığını belirtmiş olan deney grubundaki çocukların üç ölçekten aldığı puanlarda artış olduğu görülmektedir. Okulda bir olay yaşamış olmanın, kontrol grubu çocuklarının ön ve son test puanlarını etkilemediği düşünülmektedir.

Tablo 7, araştırma gruplarının işlahevi personeliyle yaşadığı ilişkilerle ilgili bulguları içermektedir.

¹⁹ Araştırmada okul yaşamı düzenli olarak gidilen kuruluşlar olarak sadece çıraklık ve eğitim merkezleri ve örgün eğitim kuruluşlarına devam eden çocuklar açısından değerlendirilmiştir.

Tablo 9:Araştırma Gruplarının Islahevi Personeliyle Yaşadığı İlişkileri

İslahevi personeli ile ilişkiler		Deney (n=11)	Kontrol (n=12)
		Sayı	Sayı
Müdürler ile Olay Yaşama	Evet	3	5
	Hayır	8	7
SHU'lar ile Olay Yaşama	Evet	3	6
	Hayır	8	6
İKM ²⁰ ler ile Olay Yaşama	Evet	3	5
	Hayır	8	7
Gönüllüler ile Olay Yaşama	Evet	2	5
	Hayır	9	7
İslahevinde Arkadaşlarla Olay Yaşama	Evet	6	6
	Hayır	5	6
İslahevi Dışındaki Arkadaşlarla Olay Yaşama	Evet	4	3
	Hayır	7	9

Araştırma gruplarındaki çocuklar, kuruluştaki personelle ilgili yaşantılarını ifade etmekten rahatsızlık duymuştur. Müdürle bir olay yaşama durumuna göre kontrol grubundaki çocukların benlik saygısı puanı ortalamalarında bir düşme olduğu görülmektedir (EK-5, Tablo 6). Her iki grubun puanlarının standart sapmalarına bakıldığında, puanların heterojen olması önemlidir.

Her iki grup kuruluştaki SHU'larla olay yaşadığını ifade ederken yaşantılarda kontrol grubunun daha önde olduğu görülmektedir. Deney grubunda SHU ile olay yaşamadığını ifade eden çocukların empatik beceri puan ortalamalarında düşme olduğu görülmektedir (EK-5, Tablo 7). Ancak standart sapmalarının yüksek oluşu, puan dağılımındaki heterojenliği düşündürmektedir. Kontrol grubunda SHU ile olay yaşadığını ifade eden çocukların benlik saygı puanlarında düşme söz konusudur (EK-5, Tablo 6). Benzer olarak standart sapmanın yüksek olduğu görülmektedir.

²⁰ İnfaz ve koruma memuru, İKM bundan böyle olarak kısaltılacaktır.

İKM ile ilişkilere bakıldığında kontrol grubundaki çocukların daha fazla yaşantıda olduğu görülmektedir. Deney grubunda İKM ile yaşantısı olan çocukların benlik saygısı puanlarında düşme, empatik beceri puanlarında yükselme görülmektedir (EK-5, Tablo 8).

Araştırma gruplarında gönüllülerle olay yaşadığını ifade eden çocukların (kontrol grubunda benlik saygısı puanları dışında) üç ölçekten aldığı son test puan ortalamalarında artış olduğu görülmektedir (EK-5, Tablo 9).

İslahevindeki arkadaşlarıyla bir olay yaşadığını ifade eden her iki gruptaki çocukların benlik saygısı ve empatik beceri puanlarında düşme söz konusu iken yaşamadığını söyleyen çocukların puan ortalamalarındaki yükselme dikkat çekicidir. Kuruluştaki arkadaşlığın çocukların benlik saygısı, empatik beceri ve sosyal ilişki düzeylerini etkilediği düşünülmektedir (EK-5, Tablo 10). Arkadaşlarıyla olay yaşadığını söyleyen çocukların benlik saygısı puan ortalamalarında düşme görülmektedir (EK-5, Tablo 11).

Her iki gruptaki çocukların kuruluş personeliyle ilişkilerinin benlik saygısı, empatik beceri ve sosyal ilişkileri açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Personelle bir yaşantı geçirmiş olmanın çoğunlukla çocukların son test puanlarını yükselttiği görülmektedir.

Tablo 8, araştırma gruplarının aile yaşamına ilişkin bulguları içermektedir.

Tablo 10: Araştırma Gruplarının Aile Yaşamı

Aile Yaşamı		Deney (n=11)	Kontrol (n=12)
		Sayı	Sayı
Ailede Olay Yaşama	Evet	5	4
	Hayır	6	8
Aile Ziyareti	Evet	3	7
	Hayır	8	5
Ziyaret Sayısı			
1 Defa		2	3
2-3 Defa		1	4
Telefonla Görüşme			
Haftada Bir		3	6
Haftada Birden Fazla		7	3
İki Haftada Bir Defa		1	1
Ayda Bir defa		-	2

Kapalı kurumlar, hükümlü çocuklar için özellikle aile yaşamını engelleyici olmaktadır. Araştırma süresince çocuklar tarafından dile getirilen en önemli sorunlardan biri aile yaşamına duyulan özlem ve aile ilişkilerinde yaşanan sorunlar olmuştur. Ancak araştırmanın yaşam öyküsü görüşmelerinde edinilen izlenimler ve grup sürecindeki gözlemler sonucunda çocukların aileleri hakkında olumsuz bir şey söylemekten kaçındıklarını düşündürmektedir. Araştırmada her iki grupta da ailesiyle bir olay yaşadığını ifade eden çocukların benlik saygısı puanlarındaki düşme dikkat çekicidir (EK-5, Tablo 12). Aileyle yaşantılar genellikle “ailenin ziyarete geldiği ve telefon ettikleri” şeklinde ifade edilmiştir. Ailesinin ziyarete geldiğini belirten deney grubundaki çocukların benlik saygısı puanlarında artış gözlenirken kontrol grubunda tersi bir durum vardır (EK-5, Tablo 13). Koestner, Franz ve Weinberger (1990;akt. : Dökmen 1993: 25), ailede meraklarına karşılık bulan çocukların, yetişkinlikte daha yüksek empatik ilgiye sahip olduklarını ifade etmiştir. Yine araştırmalar, kaygı, depresyon, çocukları ihmal ve istismar etme, saldırganlık ile empati kurma arasında negatif ilişkiye vurgu yapmaktadır (Chlopan ve Diğerleri 1985; Brems 1988;akt. Dökmen 1993: 125). Bu araştırmada her iki grupta ailede bir olay yaşamış olanların empatik beceri puanlarındaki düşme önemlidir. Çocukların bir çoğu maddi durum nedeniyle ailelerinin ziyarete gelemediklerini belirtmiştir. Ankara’da oturan ya da maddi durumu iyi olan aileler daha sık ziyarete gelebilmektedir. Aile ziyaretlerinin az oluşuyla ilgili bir başka nedenin ise, çocukların aileleriyle ya da aile üyelerinden bir kaçı ile (genellikle baba

ya da ağabey) ilişkilerinin iyi olmamasıyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Araştırma süresince yapılan gözlem ve yaşam öyküsü görüşmeleri de bu görüşü destekler niteliktedir. Aile ilişkileri açısından gruplara bakıldığında kontrol grubunun aile ilişkilerinin deney grubundan daha iyi olduğu düşünülmektedir.

Tablo 9, araştırma gruplarının akrabalık ilişkileriyle ilgili bulguları içermektedir.

Tablo 11: Araştırma Gruplarının Akrabalarla İlişkileri

Akraba ile İlişki		Deney (n=11)	Kontrol (n=12)
		Sayı	Sayı
Akraba İle İlişkinin Varlığı	Evet	9	8
	Hayır	2	4
Bir Olay Yaşama			
	Evet	3	4
	Hayır	6	4

Tablo 9'da da görüldüğü gibi çocukların, akrabaları ile ilişkilerine bakıldığında deney grubunda daha fazla sayıda çocuğun ilişkilerinin sürdüğü görülmektedir. Akrabalarıyla bir olay yaşadığını ifade eden deney grubundaki çocukların benlik saygısı puanlarında düşme olduğu görülürken, kontrol grubunda benlik saygısı yanında empatik beceri puanlarındaki düşme dikkat çekicidir (EK-5, Tablo 14). Tablo 10, araştırma gruplarının kuruluştaki aldığı kurslara ilişkin bulguları içermektedir.

Tablo 12: Araştırma Gruplarının Kuruluştaki Aldığı Kurslar

Aldığı Kurslar		Deney (n=11)	Kontrol (n=12)
		Sayı	Sayı
Kurs Alma	Evet	3	6
	Hayır	8	6
Alınan Kurslar			
Fayans		-	1
Tiyatro		1	-
Müzik		1	1
Fotoğraf		-	3
Seramik		-	1
Bilgisayar		1	2

Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı sürede kuruluştaki alınan kurslar çocuklar açısından oldukça önemsenmektedir. Bir çoğu, kuruluştaki aldıkları kurslar ve belgelerle tahliye olduklarında bu becerileri üzerine bir işe girmeyi ya da bir iş kurmayı planlamaktadır. Üç ay süresince kurs alan kontrol grubundaki çocuk sayısı deney grubunun iki katı görünmektedir. Dökmen (1993: 124) bir müzik aleti çalmanın empatik beceri üzerindeki olumlu etkisinden söz etmektedir. Bu durum gruplardaki empatik beceri puanlarındaki artışa açıklık getirmektedir (EK-5, Tablo 15). Her iki gruptaki benlik saygısı puan ortalamalarında onar puanlık düşme söz konusudur (EK-5, Tablo 15). Her iki ölçek için standart sapma puanlarının yüksek oluşu puan dağılımındaki heterojenliği göstermektedir. Kurs almış olmanın her iki grubun sosyal ilişki puanlarını olumlu etkilediği düşünülmektedir (EK-5, Tablo 15).

Tablo 11, araştırma gruplarının kitle iletişim araçlarından etkilenmelerine ilişkin bulguları içermektedir.

Tablo 13: Kitle İletişim Araçlarından Etkilenme

Kitle İletişim Araçları		Deney (n=11)	Kontrol (n=12)
		Sayı	Sayı
Gazetede Etkileyen Bir Olay Okuma	Evet	1	1
	Hayır	10	11
Etkileyen Bir Kitap Okuma	Evet	-	-
	Hayır	11	12
TV'de Etkileyen Bir Program İzleme	Evet	3	3
	Hayır	8	9

Kitle iletişim araçlarının kuruluştaki kalan çocuklar açısından önemli bir yeri vardır. İslahevi dışındaki yaşamla ilişkilerini sürdürmelerinde önemli bir araçtır. Ancak, her iki gruptan çok az sayıda çocuk kitle iletişim araçlarının etkisini ifade etmiştir. Her iki grupta gazetede bir olaydan etkilendiğini ifade eden çocuk sayısı bir iken, kitaptan etkilendiğini söyleyen çocuk bulunmamaktadır. Bu durum, kuruluştaki araştırma süresince de gözlenmiş olan çocuklar arasında kitap okuma alışkanlığının azlığını düşündürmektedir. Araştırma süresince yapılan gözlemler,

çocukların birçoğunun daha çok TV izledikleri yönündedir. İzlenen programlar daha çok dizilerdir.

Grup müdahalesi dışında deney ve kontrol gruplarının benlik saygısı, empatik beceri ve sosyal ilişki düzeylerini etkileme olasılığı bulunan değişkenler yukarıda ele alınmıştır. Aşağıda, grupta sosyal hizmet uygulaması müdahalesi öncesinde ve sonrasında yapılan ölçümler ve grup sürecine ilişkin bulgular, toplantılarda çocukların ifadelerinden yapılan alıntılar yoluyla ele alınmaktadır.

3.2.3. Grupa Sosyal Hizmet Uygulaması Öncesi ve Sonrası Ölçümlere İlişkin Bulgular

Burada araştırma gruplarının benlik saygısı, empatik beceri ve sosyal ilişki düzeylerine ilişkin ön test ve son test ölçümlerine ilişkin veriler yer almaktadır. Aşağıda, deney ve kontrol grupları arasındaki ön test ve son test puan ortalamaları arasındaki fark ele alınmıştır. Ayrıca grup sürecinde bu konuların nasıl ele alındığı, grubun nasıl bir değişim gösterdiği toplantılardan yapılan alıntılarla verilmektedir. Çocukların kimliklerini gizli tutmak amacıyla isimler yerine her çocuk için bir numara kullanılmıştır.

3.2.3.1. Benlik Saygısıyla İlgili Bulgular

Araştırmanın bir nolu denencesi, “etkileşim grubuna katılan çocukların benlik saygısı ön test son test puanları arasındaki fark, etkileşim grubuna katılmayan çocuklara göre artacaktır” şeklinde düzenlenmiştir. Denencenin sınanmasına ilişkin bulgular Tablo 12 ‘de verilmiştir.

Tablo 14: Deney ve Kontrol Grubunun Uygulama Öncesi ve Uygulama Sonrası Coopersmith Benlik Saygısı Envanterinden Aldığı Puan Ortalamaları

GRUP	CBSE ²¹ Ön Test		CBSE Son Test		CBSE Test Sonucu**	n
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS		
Deney	59, 64	17,30	65, 46	20,96	-1,02*	11
Kontrol	70, 33	14,41	66, 33	13,90	,90*	12
Test Sonucu***	-1, 361*		-, 279*			

*p> 0.05

**Wilcoxon Test

***Mann Whitney U Test

Tablo 12'ye bakıldığında Deney grubunun benlik saygısı ön test puan ortalamasının kontrol grubuna göre oldukça düşük olduğu görülmektedir. Buna karşın, grupla sosyal hizmet uygulaması sonunda yapılan ölçümler, deney grubunda benlik saygısı puanlarında artışı gösterirken, kontrol grubunda yaklaşık beş puanlık bir düşüşe dikkati çekmektedir. Bununla birlikte grupla sosyal hizmet uygulaması sonrasında benlik saygısı puanları açısından her iki grubun kendi içindeki ön ve son test ölçümleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Deney ve kontrol grubunun grupla sosyal hizmet uygulaması öncesi CSBE ön test puan ortalamaları arasındaki farkın da istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Kontrol grubunun ön test puan ortalamalarının deney grubundan yüksek olmasına karşın bu farklılık istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Etkileşim grubu uygulaması sonunda her iki gruptaki çocukların ön ve son test puan ortalamalarına bakıldığında, gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Ancak anlamlı olmamakla birlikte deney grubundaki çocukların son test puan ortalamalarında artış olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre araştırmanın bir nolu denencesinin desteklenmediği söylenebilir.

Tablo 13'de deney ve kontrol grubunun CSBE'den uygulama öncesi ve sonrasında aldığı puan durumları görülmektedir.

²¹ Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri CSBE olarak kısaltılmıştır.

Tablo 15: Deney ve Kontrol Grubunun Uygulama Öncesi ve Sonrası Coopersmith Benlik Saygısı Envanterinden Aldığı Puan Durumu

Deney Grubu (Çocuk No)	CSBE Ön Test Puanı	CSBE Son Test Puanı	Değişimin Yönü	Kontrol Grubu (Çocuk No)	CSBE Ön Test Puanı	CSBE Son Test Puanı	Değişimin Yönü
3	36	72	+	9	68	56	-
4	64	72	+	10	52	44	-
5	72	64	-	12	68	64	-
6	68	84	+	13	84	72	-
11	48	44	-	17	52	56	+
16	56	72	+	21	64	76	+
19	32	16	-	22	88	88	=
25	76	80	+	27	92	88	-
30	48	76	+	29	84	52	-
32	88	52	-	31	64	76	+
33	68	88	+	35	76	60	-
				36	52	64	+

Tabloda görüldüğü gibi grupla sosyal hizmet uygulaması sonunda deney grubundaki dört çocuğun benlik saygısı puanlarındaki düşmeye karşılık, çoğunluğunun puanlarında yükselme olduğu görülmektedir. Bu durum, grupla sosyal hizmet uygulamasının deney grubundaki çocukların benlik saygısı düzeyleri üzerindeki olumlu etkisini düşündürmektedir. Grup uygulaması süresince yapılan gözlemler, deney grubunda ön test puanları düşük olan çocukların, kuruluştaki sessiz, içe kapanık, güçsüz ve hatta ezilen çocuklar olduğunu düşündürmektedir. Grupla sosyal hizmet uygulamasının onlar için fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan koruyuculuk ve güç sağladığı gözlenmiştir. Grup yardımcısının grupla sosyal hizmet uygulaması sonrasında yapmış olduğu gözlemler²² de bu bulguyu destekler niteliktedir. Grup yardımcısı, grupla sosyal hizmet uygulamasına katılan çocukların çalışmadan sonra kendilerini daha iyi ifade ettiklerini gözlediğini bazı çocukların eğitim yaşantılarına tekrar başladığını, grupta kurulan arkadaşlıklarını devam ettirdiklerini ve yeni bir grup çalışmasının başlaması konusunda istekte bulunduklarını ifade etmiştir.

22

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu dördüncü sınıf uygulama dersi olan Sosyal Hizmet Ortamlarında Blok Uygulama çalışmaları kapsamında yapılan gözlemlerdir.

Dört üyenin benlik saygısı puanlarındaki düşmeye çeşitli açıklamalar getirilebilir: Öncelikle üyelerin bireysel özellikleri düşünülebilir. Örneğin grupta sosyal hizmet uygulaması süresinde yapılan görüşmelerde No 19'un ciddi psikiyatrik problemlerinin olduğu öğrenilmiş ancak bu duruma yeterince müdahale edilemediği gözlenmiştir. No 32 için de benzeri bir durum söz konusu olmakla birlikte, grup yöneticisi ve yardımcısı tarafından No 32'nin olay ve durumları anlamakta güçlük yaşadığı düşünülmektedir. Bu durumun, her toplantıya eksiksiz devam eden 32'nin katılımını ve puanlarını olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Bunların yanı sıra her iki üyenin grup çalışmasının yapıldığı üç aylık süredeki sosyal yaşamlarıyla ilgili bulgulara bakıldığında, üyelerin işyerindeki bazı çalışanlarla, kuruluş personelinin bazılarıyla ve bazı arkadaşlarıyla sorun yaşadığı öğrenilmiştir. No 19'un ciddi olabilecek bir trafik kazası atlattığı ve akrabalarıyla sorun yaşadığı da görülmektedir. No 5'in, ailesiyle, no 11'in ise arkadaşlarıyla bir takım sorunlar yaşadığı belirlenmiştir.

Bu araştırmada yapılan grupta sosyal hizmet uygulamasında çocukların benlik saygılarına ilişkin bulgular aşağıda tartışılmaktadır:

Grupa sosyal hizmet uygulaması süresince üyelerin benlik saygıları ile ilgili olarak üyelerin kendilerini rahatlıkla ifade edebilecekleri güvenli bir ortam sağlamak, her üyenin olumlu ve güçlü özelliklerini ön plana çıkarmak, farkına varmasını sağlamak ve desteklemek, özellikle içe dönük üyeler olmak üzere üyelere çeşitli sorumluluklar (üyeler ve grup yöneticileri arasında haberleşme sağlanması ile ilgili bir üyenin sorumluluk alması gibi) verilerek o üyenin diğer üyelerce de kabulünün sağlanması, her insanın (her üyenin) değerli olduğu ve saygı duyulması gerektiği konusunda düşünceleri ve davranışları üzerinde durmak, insanlar arasındaki farklılıkları olduğu gibi kabul edebilme, davranışların sonuçları ve başkaları üzerindeki etkilerinin farkına varılmasını sağlamak, gelecek yaşamlarıyla ilgili düşüncelerini sağlamak üzerinde başlıca durulan çalışmalar olmuştur. Benlik saygısı kadar empatik beceri ve sosyal ilişki değişkenleri ile ilgili olarak tüm toplantılarda grup kurallarının iyi çalışması ve grupta benimsenen bazı kural ve değerlerin (başkalarına saygı, davranışların başkaları üzerindeki etkisi, yanlış yapıldığında özür dileyebilme gibi) grup toplantısı dışında da sürdürülebilmesi üzerinde önemle durulmuştur. Çocukların yöneticilerle güvene dayalı bir iletişim kurabilmesinin, kendilerine değer verilmesinin ve olumlu ve güçlü özelliklerinin

desteklenmesinin benlik saygısı ve kendine güvenin gelişiminde; rol oynama, rol değiştirme ve eşleme tekniklerinin çocukların empatik beceri ve sosyal ilişki geliştirmelerinde önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Grup uygulaması boyunca benlik saygısına ilişkin gözlemler, ilk toplantılarda kendine güvenli, kendini ifade eden üyelerin kuruluştaki güç ve statü sahibi üyeler olduğu; güçsüz ve hatta ezilen üyelerin ise toplantılarda konuşmadıkları hatta konuşmaya çekindikleri ve konuşurken de güçlü üyelerden sessiz bir biçimde onay bekledikleri yönündedir. Katılım göstermemede, hem söz konusu üyelerin çekingenliğinin hem de kuruluştaki çocuklar arasındaki güç farklılıklarının önemli olduğu düşünülmektedir. Daha önce ifade edilmiş olan erkek kültürü ve istismar kültürünün grupla sosyal hizmet uygulamasına da yansıdığı düşünülmektedir.

İlk iki toplantıdan sonra sessiz ve çekingen üyelerin (No 4, No 6, No 16, No 19, No 32, No 33) giderek artan bir biçimde toplantılara katıldığı dikkati çekmiştir. Bunda, grup yöneticileri tarafından sıklıkla söylenen “Herkesin grupta eşit olduğu” vurgusunun önemli olduğu düşünülmektedir. Bu durum grup üyeleri tarafından da ifade edilmiştir. Grup ortamının katılan herkesin eşit olduğu, kendini ifade edebileceği güvenli bir ortam sağladığı düşünülmektedir. Üyeler zaman zaman bu durumu “Bu ortam içerde yok”, “Burada herkes eşit”, “Bu ortamı bir daha bulamayız” gibi ifadeler ile dile getirmişlerdir. Grupla sosyal hizmet uygulamasında ilerleyen toplantılarda üyelerin kendini giderek daha iyi bir biçimde ifade edebildiği ve kendine ilişkin farkındalık kazandığı düşünülmektedir. Grupla sosyal hizmet uygulamasının, güçlü görünen üyeler için de kendilerine ilişkin olumsuz yönlerin farkına varılması ve giderilmesi açısından bir ortam oluşturduğu düşünülmektedir. Kuruluştaki güçlü ve statü sahibi bir üyenin yazdıkları bu durumu iyi bir biçimde açıklamaktadır:

“Grupta iyi bir 30 (kendini kastediyor) tanıdım. Benliğimi kavradım. Kendime hükmetmeyi öğrendim paylaşmayı gerektiğinde ağlamayı gerektiğinde ise gülmeyi (No 30, 12. Toplantı). ”

Grup toplantılarında benlik saygısı ile ilgili yapılan çalışmalarda öncelikle çocuğun duygu, düşünce ve davranışlarının farkındalığının artırılması üzerinde durulmuştur. Print ve O’Callaghan (1999: 15), grup çalışmasının duygu ve

deneyimlerini ifade etme konusunda güçlük yaşayan üyeler için olanak sağladığını vurgulamıştır. Bu durumun, çocukların kendilerini tanımalarını ve empati yapmalarını kolaylaştıracağı düşünülmüştür. İlk toplantılarda çocukların çoğunluğunun duyguların ne olduğu ve ne anlama geldiğinin farkında olmadıkları gözlenmiştir. Duyguların ne olduğu ile ilgili sorulara en çok ifade edilen duygular acı ve üzüntü olmuştur. Bu durumun çocukların yaşadıkları ve içinde yaşadığı kurum ortamı ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Üyelere duyguların farkındalığının önemi ve bu konuda tartışma önerisi götürüldüğünde No 8, bu durumun yararının olmayacağıyla ilgili bir ifade olarak “Duygularımız hep iflas etmiş boş verin hocam” açıklamasında bulunmuştur. Toplantılarda çocukların sadece duygularına değil bedenlerine ilişkin farkındalık kazanmalarını sağlamaya yönelik çalışmalardan da yararlanılmıştır. Özellikle ısınma çalışmalarında bedenlerinin ne hissettiği ve ne söylediği üzerinde durulmuştur.

Benlik saygısına yönelik yapılan çalışmalarda çocukların sahip oldukları olumlu ve güçlü özelliklerini fark etmeleri amaçlanmıştır. Seçilen konu ve oyunlarda bu durum ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Bir üye son toplantıya ilişkin yapılan değerlendirmede aşağıdaki ifadede bulunmuştur:

“Grup bizi önyargılardan kurtardı. Bazı güçlü yönlerimizi öne çıkardı (No 5, 12. Toplantı, EK-3). ”

Örneğin ilk toplantıda yapılan tanışma oyununda çocuklardan “en beğendikleri” özelliği yazmaları istendiğinde grupta sessiz olan ve çok katılım göstermeyen No 19’un beğendiği bir özelliğinin olmadığını söylemesi dikkat çekicidir. Aynı üye, sonraki toplantılara giderek artan bir biçimde katılım göstermiş ve dördüncü toplantıda oynanan “fotoğrafa öykü yazma” oyununda kendilerinde de var olduğunu ifade ettiği özelliği fotoğrafa isim olarak vermiştir:

“Duygularım... meslek sahibi olmak ve kimseye muhtaç olmamak. Fotoğrafın ismi başarının sırrı hocam. Başarının sırrı meslek öğrenmek hocam (No 19, Dördüncü Toplantı, EK-3). ”

Aynı toplantıda grupta sessiz olan bir başka üyenin grup yöneticisinin desteğiyle anlatım sonrasındaki ifadesi üyenin benlik kavramını değerlendirmek açısından önemli bir ipucu olabilir:

“(Gülerek) anlatamayacağım diye korkuyordum. Oldu işte (No 33, Dördüncü Toplantı, EK-3). ”

Üyelerin farkındalıklarının artırılması konusunda grup yöneticisi zaman zaman üyelerin düşünce ve davranışları konusunda yansıtma yapmıştır. Yansıtma, çocukların tutum ve davranışlarının farkındalığına varmaları açısından yararlı olmuştur. Aktaş (1995: 4), grup yöneticisi tarafından verilen geri bildirimlerin üyeler üzerindeki cesaretlendirici ve güçlendirici etkisinden söz etmektedir. George ve Dustin (1988; akt. : Cılga ve Diğerleri 2001: 166) grubun üyeler birbirine yardım ederken işe yaramazlık ve güçsüzlük duygularını azaltacağını ifade etmiştir. Örneğin, dördüncü toplantıda No 4 arkadaşına kızdığı için öfkeyle kapıyı çarparak ayrılmış ve bir süre sonra tekrar dönerek gruba hatalı davrandığı konusunda geri bildirim vermiştir. Grup yöneticisi, sessiz ve çekingen bir üye olan No 4’e, benzer bir davranışı tekrarladığında çabuk öfkelenmesi ve sonrada pişmanlık yaşamasıyla ilgili yansıtma yapmıştır.

“4, daha öncede arkadaşına kızmış ve tepki vermiştin. Ancak daha sonra gelip davranışın konusunda gruptan özür dilemiştin. Sinirlendiğin zaman hemen tepki veriyor ve sonra pişman oluyorsun. Bunu daha önce fark ettin mi? (Grup Yöneticisi, Beşinci Toplantı, EK-3). ”

Toplantılarda üyelerin grup içinde kendini ifade edebilmesi için desteklenmesine, etkileşim ve iletişimlerin olumlu biçimde yönlendirilmesine dikkat edilmiştir. Bu durum ilk oturumda kabul edilen grup kararlarına da yansımıştır. Her üyenin konuşurken birbirini dinlemesi, kırıncı ve rahatsız edici olmayan bir biçimde konuşulması, her üyenin düşünce ve davranışlarına saygılı olunması gerektiği konusunda üyelerin de önerisiyle karar alınmıştır. Buna ilişkin altıncı toplantıda gruptan ayrılmak isteyen üyenin başka üye ile yaşadığı olumsuz bir etkileşimde şu ifadesi önemlidir:

“Düşüncelere samimi davranacak duygulara samimi yaklaşacak düşüncelere saygı göstericez. Düşünceleri altın kafeste tutucaz. Bunları başarabilirsek eğer bence bu grup başarılı olur. Daha büyüğü dışarı da yansır. Dışarıdaki karşılaşmamızda da yansır birbirimizin yüzüne bakarız en azından. Ya işte deriz otururuz bir köşede bu gibi şeyler aklımıza gelir. Samimiyet önemli bence (No 30, Beşinci Toplantı, EK-3).”

Grupta oynanan balon oyununda “önyargılarımız” tartışılırken, herkesin duygu ve düşüncelerine saygılı olmak gerektiği konusu daha açık bir biçimde gündeme gelmiştir. Sahip olunan önyargıların insanların tutum ve davranışlarını nasıl etkilediği tartışılmıştır. Bir çocuk önyargıda bulunmaya ilişkin aşağıdaki sözleri ifade etmiştir:

“Önyargıda bulunmamayı öğrendim. Yapmayacağım şeyi önce düşünüp de sonradan yapmayı öğrendim (No 33, On ikinci Toplantı, EK-3).”

Grup toplantılarında üyelere ihtiyaç duydukları konularda verilen bilgilerin çocukların benlik saygısı düzeylerinde olumlu etkisi olduğu düşünülmektedir. Bilgi edinme talebi üyelere de gelmiştir. Örneğin üçüncü toplantıda oynanan “sessiz sinema” oyununun çocuklar açısından hem düşünme ve konuşmaksızın isteğini anlatma becerisini hem de bilgi edinme sürecini içerdiği söylenebilir. Empatik beceri açısından katkısı olacağı düşünüldüğü için duyguların anlamının daha ağırlıklı olarak tartışıldığı bu toplantıda, çocuklardan bir grup “temel içgüdü” kavramını anlatması için rakip gruba vermiştir. Grup yöneticisi, başlangıçta çocuklar tarafından daha çok filmde oynayan oyuncular ve açık sahneleri hatırlatan ve ayıp bir kavram olarak görülen içgüdü kavramı konusunda bilgi vermiştir. Bu durum, çocukların konuşmaya dahi utandıkları ve gülüştükleri “içgüdü” kavramının anlamını öğrenmeleri ve daha sonraki toplantılarda daha rahat kullanmalarında etkili olmuştur. Bir üye tarafından “Cins şeylerden zevk alması (No 25, Üçüncü Toplantı, EK-3) “ olarak ifade edilen bu kavram üzerinde yapılan açıklamalar sonrasında bir üye şu açıklamayı yapmıştır:

“Sigarasız kaldık sigara içiyoruz, karnımız acıktı canımız yemek istiyoruz yani su içmek istiyoruz su. O kadın orda cinselliğini mi

gidermek istiyor? Hayata geçiriyor orda (No 30, Üçüncü Toplantı, EK-3). ”

Bunun dışında önyargılar hakkında yapılan tartışmada travestiler ve homoseksüeller hakkında bilgi verilmiştir. Bu durum, bazı çocuklar tarafından şiddetle dışlanan bu kişiler hakkındaki önyargıların fark edilmesi açısından yararlı olmuştur. Önyargıların tartışıldığı bu toplantının çocukların sahip olduğu başka önyargıları da düşünme ve fark etme olanağı sağladığı düşünülmektedir. Üyelerin bilgilendirildiği bir başka toplantı olarak dokuzuncu toplantıda bir üyenin babasıyla yaşadığı çatışmaya ilişkin rol oyunu sonundaki paylaşımda, ergenlik döneminin duygusal özellikleri üzerinde durulmuştur. Bir çoğu 13-15 yaşları arasında cinsel suça yönelmiş olan gruptaki çocukların, böyle bir bilgilenme sürecinin, suçlarına ilişkin tekrar düşünmelerini sağladığı düşünülmektedir. Bu duruma ilişkin olarak bir çocuk “Demek ki o yaşlarda yaşanan aşk, sevgi şimdikinden daha farklıymış. Olabiliyormuş (No 30, On birinci Toplantı, EK-3) ” şeklindeki düşüncesini dile getirmiştir.

Üyeler arasında entelektüel düzeyi daha yüksek olan, çok okuyan ve tartışmak isteyen bazı üyeler, grubun amacına ulaşmasını kolaylaştırıcı olmuştur. Bu üyeler, grup yöneticisinin çalışmalarda varmak istediği noktaya grubun daha kolay ve çabuk gelmesini sağlamıştır.

3.2.3.2. Empatik Beceriyle İlgili Bulgular

Araştırmanın iki nolu denencesi, “etkileşim grubuna katılan çocukların empatik beceri ön test son test puanları arasındaki fark, etkileşim grubuna katılmayan çocuklara göre artacaktır” şeklinde düzenlenmiştir. Denencenin sınanmasına ilişkin bulgular Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 16: Deney ve Kontrol Grubunun Uygulama Öncesi ve Uygulama Sonrası Empatik Beceri Ölçeğinden Aldığı Puan Ortalamaları

GRUP	EBÖ ²³ Ön Test		EBÖ Son Test		EBÖ Test Sonucu**	n
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS		
Deney	129,46	13,29	132,64	13,36	-,918*	11
Kontrol	121,17	11,97	130,59	18,61	-1,687*	12
Test Sonucu***	-1,355*		-,647*			

*p> 0.05

**Wilcoxon Test

***Mann Whitney U Test

Tablo 14'te görüldüğü gibi deney grubunun empatik beceri ön test puan ortalaması kontrol grubuna göre daha yüksektir. Grupla sosyal hizmet uygulaması sonunda yapılan ölçümler, her iki grubun puanlarında da yükselme olduğunu göstermekle beraber kontrol grubunun puanlarında daha büyük bir artış söz konusudur. Empatik becerilere ilişkin her iki grubun kendi içindeki ön ve son test ölçümleri arasında fark anlamlı bulunmamıştır. Deney ve kontrol gruplarının grup uygulaması öncesi EBÖ ön test puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Deney grubunun ön test puan ortalamalarının kontrol grubundan yüksek olmasına karşın bu farklılık istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Etkileşim grubu uygulaması sonunda her iki gruptaki çocukların ön ve son test puan ortalamalarına bakıldığında, gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Ancak anlamlı olmamakla birlikte her iki grubun son test puan ortalamalarında artış olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre araştırmanın iki nolu denencesinin desteklenmediği söylenebilir.

Tablo 15'de deney ve kontrol grubunun EBÖ'den uygulama öncesi ve sonrasında aldığı puan durumları görülmektedir.

Tablo 17: Deney ve Kontrol Grubunun Uygulama Öncesi ve Sonrası Empatik Beceri Ölçeğinden Aldığı Puan Durumu

²³ Empatik Beceri Ölçeği EBÖ olarak kısaltılmıştır.

Deney Grubu (Çocuk No)	EBÖ Ön Test Puanı	EBÖ Son Test Puanı	Değişmenin Yönü	Kontrol Grubu (Çocuk No)	EBÖ Ön Test Puanı	EBÖ Son Test Puanı	Değişmenin Yönü
3	110	121	+	9	119	118	-
4	136	143	+	10	102	118,	+
5	138	141	+	12	138	136	-
6	143	151	+	13	107	111	+
11	154	120	-	17	124	108	-
16	118	146	+	21	139	162	+
19	129	149	+	22	127	109	-
25	126	123	-	27	109	122	+
30	135	116	-	29	124	155	+
32	114	128	+	31	112	142	+
33	121	121	=	35	132	141	+
				36	121	145	+

Tabloda görüldüğü gibi deney grubunda bulunan çocukların çoğunluğunun son test puanlarında artış söz konusu olmuştur. Benzer bir durum kontrol grubu için de geçerlidir. Ön test ve son test puan artışlarına bakıldığında ise kontrol grubunda 15 puandan fazla puan artışına sahip çocuk sayısı 6 iken, bu sayı deney grubunda sadece ikidir. Bu durumun kontrol grubu ortalamasını da yükselttiği düşünülmektedir. Kontrol grubunun empatik beceri puanlarındaki artışta, yukarıda ifade edilen etkenlerden “kontrol grubuna ölçek uygulama”nın olumlu etkisinin önemli olduğu düşünülmektedir. Kaner (1991) çalışmasında bu etkiden Hawthorne²⁴ etkisi olarak söz etmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi, bu araştırmada kontrol grubu özellikle empatik beceri ölçeği uygulamasında diğer gruba göre daha özenli ve dikkatli olmuştur. Son test sonrasında bazıları grupla sosyal hizmet uygulamasına ne zaman katılabilecekleri konusunda sorular sormuştur. Deney grubunda düşük puan alan üyelerin grup çalışmasının yapıldığı üç aylık süredeki sosyal yaşamlarıyla ilgili bulgulara bakıldığında, no 11’in arkadaşlarıyla sorun yaşamış olduğu, no 30’un ise sağlık sorunlarının yanında ailesiyle ve işyerinde sorunlar yaşamış olduğu belirlenmiştir. Son test uygulamasının yapıldığı gün no 30’un sağlık durumunun iyi olmaması nedeniyle uygulamayı yapmakta zorlandığı gözlenmiştir. No 11’in ise futbol oynadıktan sonra son test uygulamasına katılmış olduğu görülmektedir. Her iki etkenin ölçeği doldurmayı zorlaştırıcı ve motivasyonu azaltıcı etkisi olduğu düşünülmektedir. 25 nolu çocuğun puanındaki düşmenin sadece üç puan olduğu görülmektedir.

²⁴ Hawthorne etkisi, araştırmalarda, deney ve kontrol gruplarının kendilerine ölçek uygulandığının farkında olmaları nedeniyle, olduğundan daha fazla gayret göstermelerine ilişkin etkidir (Ergen 2004).

Bu araştırmada yapılan grupla sosyal hizmet uygulamasında çocukların empatik becerilerine ilişkin ilgili bulgular aşağıda tartışılmaktadır:

Grup üyelerinin empatik becerilerinin gelişimi açısından grup sürecinde daha çok rol değiştirme, rol oynama, eşleme, rol geri bildirimi verebilme, ayna tekniği, dūřüncelerini açık olarak ifade edebilme, başka üyelerin sorun ve duygularını anlayabilme, geri bildirim verebilme, davranışların başkaları üzerindeki etkisini anlayabilme gibi çalışma ve tekniklerden yararlanılmıştır. Bu tekniklerden rol oynama ve rol değiştirmenin, çocukların başlangıçta zorlandığı ve komik bulduğu, ancak ilerleyen toplantılarda yapmayı başarabildiği teknikler olduğu dūřünülmektedir. Çocukların çalışmalarda, görsel uyaranları içeren çalışmaları (örneğin fotoğrafa öykü yazma çalışması, dördüncü toplantı, EK-3); hareketli çalışma (sessiz sinema oyunu, üçüncü toplantı, EK-3) ve oyunları (imgelem çalışması, ikinci toplantı, EK-3) yapmakta daha kolaylık yaşadıkları ve isteyerek yaptıkları gözlenmiştir. Bunun yanında her toplantı başlangıcında çocukların toplantıya “ısınması”nın sağlanması ilişkin çalışmaların toplantıların amaca ulaşabilmesi açısından çok önemli olduğu dūřünülmektedir.

Grupla sosyal hizmet uygulaması süresince özellikle ilk toplantılar üyelerin başkalarının yerine kendilerini koymadıkları, koymaya gerek bile duymadıkları toplantılar olarak değerlendirilebilir. Başkalarının ne hissettiği ya da duyguları zaman zaman toplantılarda gülme ve alay etme ile karşılanmıştır. Duygular, başkalarının yaşadıkları ve hissettikleri üzerinde dūřünme ve tartışma, rol oynamalar, rol değiştirme gibi çalışmaların üyelerin yavaş yavaş başkalarının duygu ve dūřüncelerinin de önemli olduğunun farkına varmaya başlamasına neden olduğu dūřünülmektedir. Altınay (2003:28) rol değiştirmenin empatinin deneyimlenebildiği ortam olduğunu ifade etmiştir. Dökmen (1988), rol oynama ve eşleme tekniklerinin empatik beceri gelişiminde olumlu etkisinden söz etmektedir. Böyle bir farkındalığın kazanılmasıyla üyelerin tutum ve davranışları toplantılara olumlu bir biçimde yansımıştır. Örneęin çocukların birbirlerinin söylediklerine, duygularına önem vermişler, birbirlerini kıldıkları zaman rahatsızlık duymuşlar gerektiğinde özür dilemişler ve birbirlerinin sorunlarına duyarlık gösterdiği gözlenmiştir. İlk toplantılardaki umarsızlık yerini dikkatle dinleme, önemseme, değer verme ve anlamaya çalışmaya bırakmıştır.

Empatik beceriye yönelik çalışmalarda öncelikle üyelerin duyguların anlamını bilme ve duyguları fark etmeleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü toplantı buna en iyi örnektir. Sessiz sinema oyunu oynanan toplantı sonunda yapılan değerlendirmede bir üyenin “özlemin dili olsa lafının ne anlama geldiğini daha önce hiç düşünmemiştim (No 33, Üçüncü Toplantı, EK-3) “ ifadesi önemlidir.

Duyguların anlamını fark etme ve başkasının duygularını anlamaya çalışma kapalı kurum ortamında aslında kabul görmeyen, cezaevi yaşamına uygun düşmeyen bir durumdur. Yani, güçlü görünmek, sert olmak, duygularını belli etmemek kapalı kurum yaşamında doğru görülen davranıştır. Bir çocuk grupla sosyal hizmet uygulaması sonunda kendisinde meydana geldiğini ifade ettiği değişim ve bu değişimin getirdiği çelişkiyi şöyle ifade etmiştir:

“Duygusallaşmayı öğrendim. Hem başkalarının duygularını anlamak hem de detaylı düşünmek. Bazen acı çektiyor. Gerçi gerçekler acıdır da hocam (No 25, On birinci Toplantı, EK-3). ”

Çalışmalarda üyelerin, başkalarının yerine kendini koyma ve onların ne düşündüğünü ve hissettiğini anlamaları üzerinde durulmuştur. Örneğin ikinci toplantıda yapılan imgelem çalışmasında, üyeler girdikleri şatoda gördükleri kişilerle konuşmuşlar, onların ne hissettiklerini ve düşündüklerini anlamaya çalışmışlardır. Bir başka toplantıda “fotoğrafa öykü yazma”ya yönelik yapılan bir çalışmada, çocuklar, seçtikleri fotoğraftaki insanların neler yaşadıklarını, hissettiklerini anlamaya çalışmışlardır. Yaşam yoluna ilişkin yapılan çalışmada bir üyenin, yaşamındaki zorluklara ilişkin arkadaşları onun yerinde olduklarında ne hissedeceklerini ifade etmişlerdir:

“Acı hissederdim. Yalnızlık hissederdim (No 19, Yedinci Toplantı, EK-3). ”

“Korku hissederdim (No 4, Yedinci Toplantı, EK-3). ”

Beşinci toplantıda bir üyenin gruptan ayrılma isteği ile ilgili olarak üyelerin tamamı rahatsızlık duymuş, onun yerinde olduklarında neler hissedeceklerini dile getirmişlerdir. Bir üye, bu duruma ilişkin aşağıdaki ifadede bulunmuştur:

“Grubun amacı beraber bişeyler yapabilmektir.... . burda sıkıldığı şeyi bunaldığı şeyi söyleseydi biz ne biliyim bir çözüm

bulabilecektik. Ama söylemedi biz de bulamadık (No 5, Beşinci Toplantı, EK-3). ”

Toplantılarda empatik becerinin gelişimine ilişkin rol oynama ve rol değişimi üzerinde durulmuştur. Örneğin dokuzuncu toplantıda No 25 ve No 33'ün gruba getirdikleri sorunlarına ilişkin yapılan rol oynama ve rol değişimi çalışmalarında gruptaki üyelerin çoğunluğu girdikleri rollerdeki insanlarla empati yapmaya çalışmışlardır. Kız erkek arkadaşlığına ilişkin yapılan rol oynama çalışması sonunda bir üye şu ifadede bulunmuştur:

“Toplantı çok güzeldi. Bugün karşımızdaki kıza ince davranmayı öğrendik (No 11, Onuncu Toplantı, EK-3). ”

Sekizinci toplantıda üyelerin yaşamında önemli olduğunu düşündükleri kişilerle yapılan fotoğraf çalışmasında, üyeler, fotoğraftaki kişilerin neler düşündüğünü ve neler hissettiğini anlamaya çalışmışlardır. Önyargıların tartışıldığı onuncu toplantıda üyelerin bir çoğu önceden uzun saç ve sakalı dolayısıyla hiç sevmedikleri hatta lakap taktıkları biri olarak gördüklerini söyledikleri grup yardımcısına karşı önyargılı davrandıklarını fark ettiklerini ifade etmişlerdir.

Ergenlik çağına özgü duyguların ve davranışların tartışıldığı toplantı sonunda yapılan değerlendirmede, bir üye kendisiyle ilgili farkındalığını şöyle ifade etmiştir:

“Yaşamımda 15-16 yaşındaki davranışlarımın yaşa bağlı olarak da değiştiğini gördüm (No 5, Onuncu Toplantı, EK-3). ”

Empatik beceriye ilişkin yaşanan gelişimlerle ilgili olarak son toplantıda yapılan değerlendirmede çoğu üye şu ifadelerde bulunmuştur:

“Bu gruptan çok şey öğrendim. Sevinç, coşku, dert paylaşmayı (No 32, On İkinci Toplantı, EK-3). ”

“Hocam arkadaşları yani daha çok sevmeye yani iyi de yani arkadaşlarla bağ kurduk (No 3, On İkinci Toplantı, EK-3). ”

“Herkes önyargılı davranmayacağımızı öğrendik Yani düşmanımız da olsa illa ki iyi bir yanı vardır hocam. İlla kötü olacak diye bişey yok..... Sonra arkadaşlarımızla yani birbirimizin dertlerimizi paylaşıyoruz. En azından kol açarak ne bileyim paylaşıyoruz (No 19, On İkinci Toplantı, EK-3). ”

Son toplantıda üyeler, birbirine hayali hediyeler vermiştir. Verilen hediyelerin arkadaşlarının sahip olmadığı ve istediği şeylere ilişkin olması (araba, ev, iş, aile, af, giysi, kalbinden geçen en yi dilekler vb.) empatik beceri açısından iyi bir örnek oluşturmaktadır.

3.2.3.3. Sosyal İlişkiyle İlgili Bulgular

Araştırmanın üç nolu denencesi, “etkileşim grubuna katılan çocukların sosyal ilişki ön test son test puanları arasındaki fark, etkileşim grubuna katılmayan çocuklara göre artacaktır” şeklinde düzenlenmiştir. Denencenin sınanmasına ilişkin bulgular Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 18: Deney ve Kontrol Grubunun Uygulama Öncesi ve Uygulama Sonrası Sosyal İlişkiler Alt Ölçeğinden Aldığı Puan Ortalamaları

GRUP	SİAÖ ²⁵ Ön Test		SİAÖ Son Test		SİAÖ Test Sonucu***	n
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS		
Deney	9, 55	4, 64	13	4, 57	-2, 814**	11
Kontrol	10, 91	5, 36	12	4, 50	-1, 205*	12
Test Sonucu****	-, 772*		-, 867*			

*p> 0.05

**p<0.05

***Wilcoxon Test

****Mann Whitney U Test

Tablo 16’da da görüldüğü gibi, deney ve kontrol grubunun grup uygulaması öncesi EBÖ ön test puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Kontrol grubunun ön test puan ortalamalarının deney grubundan yüksek

²⁵ Sosyal İlişki Alt Ölçeği SİAÖ olarak kısaltılmıştır.

olmasına karşın bu farklılık istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Etkileşim grubu uygulaması sonunda her iki gruptaki çocukların ön ve son test puan ortalamalarına bakıldığında gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Ancak deney grubunun kendi içindeki ön test ve son test sosyal ilişki puanlarının ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre araştırmanın üç nolu denencesinin desteklendiği söylenebilir. Yani grupta sosyal hizmet uygulaması müdahalesinin deney grubundaki çocukların sosyal ilişkilerini artırmada etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 17’de deney ve kontrol grubunun SİAÖ’den uygulama öncesi ve sonrasında aldığı puan durumları görülmektedir.

Tablo 19: Deney ve Kontrol Grubunun Uygulama Öncesi ve Sonrası Sosyal İlişki Alt Ölçeğinden Aldığı Puan Durumu

Deney Grubu (Çocuk No)	SİAÖ Ön Test Puanı	SİAÖ Son Test Puanı	Değişmenin Yönü	Kontrol Grubu (Çocuk No)	SİAÖ İ Ön Test Puanı	SİAÖ Son Test Puanı	Değişmenin Yönü
3	7	15	+	9	9	13	+
4	5	14	+	10	5	6	+
5	15	16	+	12	18	14	-
6	3	7	+	13	15	13	-
11	9	13	+	17	12	17	+
16	13	14	+	21	7	12	+
19	2	2	=	22	18	17	-
25	13	15	+	27	16	18	+
30	13	17	+	29	15	12	-
32	11	13	+	31	3	3	=
33	14	17	+	35	7	10	+
				36	6	9	+

Deney grubunun ön test ve son test sosyal ilişki puanlarındaki anlamlı artış, Tablo 17’de de görülmektedir. Brander ve Diğerleri (2002: 48), grup çalışmasının iletişim becerileri ve işbirliğini artırıcı olduğunu ifade etmiştir. Güney (1997;akt. : Cılga ve Diğerleri 2001: 166) grubun insan yaşamında öneminden bahsederek, iletişim kurma becerilerini artırıcı rolünü vurgulamıştır. Bu araştırmada da benzer bir durum olduğu görülmektedir.

Grupla sosyal hizmet uygulamasının kendisinin sosyal ilişkileri geliştirme açısından yararlı olduğunu söylemek mümkündür. Grup üyeleri, grupla ilgili yapılan değerlendirmelerde Grupla sosyal hizmet uygulamasının arkadaşlık kurmalarını, arkadaşlarını daha iyi tanımalarını sağladığını ifade etmiştir. Grup yöneticisi ve yardımcısının tutum, davranış ve ilişkileri de üyeler için model sağlamıştır. Altınoğlu Dikmeer (1997: 23), sosyal beceri eğitiminde model alma ve rol oynamanın iki önemli yöntem olduğunu ifade etmektedir.

Bu araştırmada yapılan grupla sosyal hizmet uygulamasında çocukların sosyal ilişkileriyle ilgili bulgular aşağıda tartışılmaktadır:

Bu araştırmada grup sürecinde üzerinde durulan benlik saygısı ve empatik beceri değişkenlerine bakıldığında bu iki özelliğin gösterilebilmesinde sosyal ilişkinin araç olduğu ve her üç değişkenin birbiriyle iç içe olduğu söylenebilir. Bu anlamda grup sürecinde benlik saygısı ve empatik becerileri geliştirmeye yönelik yapılması amaçlanan çalışmalar ve tekniklerin sosyal ilişkiler için de geçerli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun yanı sıra grupla sosyal hizmet uygulaması süresince üyelerin kendilerini rahatlıkla ifade edebilecekleri ve yeni kazandıkları davranışlarını deneyebilmelerini sağlayacak güvenli bir ortam yaratılması sosyal ilişkilerini geliştirebilmek amacını gerçekleştirmede belki de en önemli olanıdır. Grup yöneticisi ve yardımcısının, grup üyeleri için yaşamlarında belki de çok az karşılaştıkları veya hiç karşılaşmadıkları iki model (cinsiyet, davranış vb.)i temsil etmesinin de sosyal ilişkileri geliştirmek açısından etkili olduğu düşünülmektedir.

Toplantılarda her şeyden önce herkesin birbirine saygılı davranması gerektiği kararından başlayarak ıslahevinde ve sosyal yaşmalarındaki davranışlarına ilişkin yapılan tartışmalar ve rol oynamalar yoluyla yapılan davranış denemelerinin sosyal ilişki açısından yararlı olduğu düşünülmektedir. İlk toplantılarda birbirini dinlemeye özen göstermeyen, kuruluştaki güçlü olan üyelerin daha çok konuştuğu toplantılar yerini, birbirine saygılı davranmaya ve grupta herkesin eşit olduğunu sık sık vurgulayan ifadelerle bırakmıştır. Grup içinde birbirine saygı göstermeye çalışan üyeler, grup dışında da bu ilişkilerini sürdürmüşlerdir. Grup içinde kurulan arkadaşlık ortamının kuruluştaki güçsüz ve ezildiği düşünülen üyeler açısından koruyuculuk sağladığı gözlenmiştir. Üyelerin, birbirini de uyararak konuşmalarına ve davranışlarına dikkat ettiği görülmüştür. Örneğin küfürli bir cümle kuran üye hemen

özür dilerken diğer üyelerden tepki görmüştür. Selamlaşma, bir ortamdan ayrılma, oturma biçimi, konuşurken kırıncı olmama, dinleme gibi konularda üyelerin özenli olduğu gözlenmiştir. Özetle grup ortamı, üyelere uygun sosyal ilişkiler kurmaları açısından güvenli bir ortam yaratmıştır. Bir üye grupla sosyal hizmet uygulaması sonunda davranışlardaki değişimi şöyle açıklamaktadır:

“En kısacası millet birbirine lakap takıyordu veya lakapla çağırıyordu. Şimdi saygı gösteriyor. En güzeli o işte hocam (No 30, On İkinci Toplantı, EK-3). ”

Grup ortamı, üyeler tarafından daha önce hiç karşılaşmadıkları bir ortam olarak ifade edilmiştir. Böyle bir ortam çocukların davranışları öğrenmeleri hem de yaşama geçirmelerinde bir deneme yeri olarak da görülmektedir. Güney (1997; akt. : Cılga ve Diğerleri 2001: 166) grubun, diğer üyeleri dinleyip gözlem yapma fırsatı vererek üyelerin kullandığı problem çözme yaklaşımlarını öğrenmeye yaradığını ifade etmiştir. İki üye buna ilişkin şu açıklamaları getirmektedir:

“Hocam benim bilmediğim bişeyler yani hocam ben şahsen yani bu yaşıma kadar gelmişim bu şekilde grup hiç bi yerde görmedim. Ve bu ilk defa görüyom bu grubu.....şekilde bu grubu görmüşüm yani sevinçliyim mutluyum...Bu zamana kadar o günden bu zaman kadar arkadaşımı görmüşümdür farkında olmamışımdır. Ama şahsen böyle bir arkadaşımın morali bozuk olduğu zaman şahsen sizin bize yaptığınız gibi onu rahatlatırım yani (No 6, Beşinci Toplantı, EK-3). ”

“Ben kendi düşüncemi arkadaşlarımla paylaşıyorum. Onlar da kendi düşüncelerini benle paylaşıyorlar. Siz de konuşma fırsatı verdiniz. ondan sonra bu kadar hocam bişeyleri paylaşıyoruz. Belki bana da arkadaş söylüyor belki o bir hata söylüyor ben de ondan öğrenirim bilmediğim bişey öğrenirim. Ondan sonra arkadaşımın bir özelliğini diyelim şaka yapıcım. Şundan da hoşlanmıyor ben de onu biliyom ona göre davranıyom ona (No 11, Dördüncü Toplantı, EK-3). “

Gerek kapalı kuruma gelmeden önceki yaşamlarında gerekse kurum yaşantısında karşı cinsten kişilerle iletişim kurmakta güçlük çektiği düşünülen grup üyelerinin, grupla sosyal hizmet uygulamasında iletişim kurma olanağını yakalamasının önemli olduğu düşünülmektedir. Böyle bir iletişim ortamının grup üyelerinin karşı cinsle sosyal ilişki kurmalarında güvenli bir ortam sağladığı düşünülmektedir. Grupta başlangıçta sessiz bir üye olan 19'un son toplantıda hiçbir üyenin söyleyemediği ancak o söylediğinde hem fikir olduklarını ifade ettikleri şu sözler anlamlıdır:

“En azından. Hocam yanlış anlamayın da Yani ben böyle sizle konuşmadan önce. . . Sakın yanlış anlamayın da yani normal bir hayatta. Böyle bir bayanla konuşsam kızarırmım yani bayanla konuşsam utanırdım artık böyle olmuyor buna alıştık. Bunu aştık hocam (No 19, On İkinci Toplantı, EK-3). ”

Harrower (1993: 239), sosyal beceri eğitiminin başlıca teknikleri arasında eğitim (uygun davranışın açıkça tanıtımı), bir başka kişi tarafından gösterilen sosyal davranış modeli, bu davranışların rol oynamaları aracılığıyla uygulanarak prova edilmesi, performans konusunda geri bildirim verme olduğunu ifade etmiştir. Bu araştırmada da çocukların sosyal ilişkilerini geliştirmeye yönelik benzer çalışmalar yapılmıştır. Üyelerin sosyal ilişkilerinde yaşadıkları sorunlar, grup toplantılarında zaman zaman rol oynama ile ele alınmıştır. Bunun dışında uygun davranışlara ilişkin davranış provaları yapılmıştır. Bu çalışmaların da üyelerin yanlışları fark etme, uygun davranışı görme ve deneme açısından yararlı olduğu düşünülmektedir.

Becker (1990: 367), grup ortamının çocuklara akranlarıyla ilişki kurmak için uygun bir mekan sağladığı ve çatışma çözümlerinin çoğunda fiziksel şiddet kullanan çocukların alternatif sorun çözme araçlarını öğrenebildiklerini ifade etmiştir. Grup toplantılarında da çocukların bir çoğunun, karşılaşılan sorunlarla ilgili olarak önerdikleri ilk çözüm yolunun şiddet kullanmak olduğu görülmüştür. Ancak daha sonraki toplantılarda yapılan çalışmalar aracılığıyla, çocukların şiddetten başka sorun çözme yollarının da olduğu yönünde düşünceler geliştirdiği söylenebilir.

On birinci toplantıda üyelerin yaşadıkları ayrılıkların ne tür yeni başlangıçları getireceği üzerinde yapılan tartışmada yaşamda zaman zaman iniş çıkışların olacağı tartışılmıştır. Bu toplantıda No 30'un öfkesini kontrol edemediğine ilişkin yapılan rol oynama ve tartışmanın, sosyal ilişkilerde olabilecek çatışmalar ve çözümü açısından önemli bir örnek olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada 30'un rol değiştirme tekniği ile öfkeli tarafını görmesi sağlanmış ve öfke sonucunda başvurulan çözüm yolu olarak şiddetin sonuçları ile yüzleştirilmiştir. Şiddet dışında çözüm yollarının tartışılmasında özellikle grup yardımcısının model olması yarar sağlamış ve bir erkek figürü olarak grup yardımcısının şiddet dışında sorun çözme yollarını kullanma çabası grupta kabul görmüştür. Çalışma sonunda 30'un geri bildirimi önemlidir:

“Haklısın... abi. Akıllı davranmak gerek. Yani nitekim de yaşanmış olaylar bunlar görüyoruz. Tabi denemekte fayda var (No 30, On Birinci Toplantı, EK-3).

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın ilk aşamasını oluşturan yaşam öyküsü görüşmeleri ve ikinci aşamasını oluşturan grupla sosyal hizmet uygulamasına ilişkin sonuçlar ele alınmış daha sonra elde edilen bulgular doğrultusunda önerilere yer verilmiştir.

4.1. SONUÇLAR

Bu araştırma iki amaçla yapılmıştır. Birincisi, cinsel suçtan hükümlü çocukların suça yönelmelerinde etkili olan faktörleri çocukların yaşam öykülerini almak yoluyla araştırmanın kuramsal temelini oluşturan Becker ve Kaplan'ın (1988) ve Lane'in (1997) modelleri çerçevesinde belirlemektir. Bu amaçla Ankara Çocuk İslahevinde bulunan cinsel suçtan hükümlü 30 çocuğun suç öncesi ve suç sonrasında yaşadığı deneyimleri yaşam öyküsü görüşmeleri yoluyla ele alınmıştır. Yaşam öyküsü görüşmeleri ile elde edilen veriler doğrultusunda araştırmanın ikinci aşamasını oluşturan grupla sosyal hizmet uygulamasına başlanmıştır. Araştırmanın bu aşamasında cinsel suçtan hükümlü çocukların benlik saygı düzeyleri, empatik becerileri ve sosyal ilişkileri üzerinde çalışılmaya karar verilmiştir. Ankara Çocuk İslahevinde bulunan cinsel suçtan hükümlü 24 çocuk, 12 deney ve 12 kontrol grubuna olmak üzere tesadüfi olarak atanmışlardır. Araştırma desenini ön test-son test kontrol gruplu model oluşturmuştur. Ön testten sonra 12 hafta süreyle deney grubu ile grupla sosyal hizmet uygulaması yapılırken, kontrol grubuna herhangi bir işlem yapılmamıştır.

Araştırmanın sonuçlar bölümü üç başlık altında ele alınmıştır. Öncelikle yaşam öyküsü görüşmelerinden elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Grupla sosyal

hizmet uygulamasına ilişkin sonuçlar ele alındıktan sonra son olarak her iki çalışmaya ilişkin sonuçların yer aldığı genel sonuçlar üzerinde durulmaktadır.

4.1.1. Yaşam Öyküsü Görüşmelerine İlişkin Sonuçlar

Bu alt bölüm çocukların yaşam alanlarına ilişkin sonuçlar, çocuğun sistemlerle ilişkisiyle ilgili sonuçlar ve suç ve sonrasına ilişkin sonuçlar olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır.

4.1.1.1. Çocukların Yaşam Alanlarına İlişkin Sonuçlar

Görüşülen çocukların bireysel özelliklerine bakıldığında çocuklarda madde bağımlılığının ve kesici bir alet taşıma alışkanlığının yaygın olduğu, suç öncesi yaşamlarında ruhsal problemlerinin ve öfke kontrolü problemlerinin olduğu görülmektedir.

Görüşülen çocukların yaşam öykülerine ilişkin anlatılarında yaşamlarını, kendileri için önemli olan ve yaşamlarını etkilemiş belli bir olaya ya da döneme ilişkin ikiye ayırarak (okul öncesi sonrası, cezaevi öncesi sonrası gibi) anlatma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Çocukluk yaşamlarına ilişkin anlatımlarda daha çok “çocuklukta yaşanan zorluklar” (yoksulluk, küçük yaşta çalışmak zorunda kalma, aile yaşamına ilişkin sorunlar, eğitim yaşamlarını devam ettirememeye, oyun oynayamama gibi) gündeme gelmiştir. Anlatımlarda, çocuklar tarafından yaşanan sorunlar ile cezaevine girme arasında nedensel bir bağ kurulduğu görülmektedir.

Çocukların ailelerinin genellikle çok çocuklu, kalabalık ve yoksul olduğu görülmektedir. Ailelerde ilişkinin niteliğine bakıldığında olumsuz bir iletişim ve etkileşimin var olduğu görülmektedir. Bu durum, aile içi disiplin biçimine de yansımaktadır. Ailede disiplin biçiminin iki uçta gidip geldiği görülmektedir. Aşırı baskıcı ya da aşırı serbest ana baba tutumunun hakim olduğu görülmektedir. Ana baba tutumunda ailede kadın ve erkek cinsiyet rolünün belirginleştiği görülmektedir.

Aile içi kuralların da ana baba tutumlarına benzer olarak iki uçta hüküm sürdüğü görülmektedir. Kurallar ya çok katıdır ya da bulunmamaktadır. Böyle bir iletişim ve etkileşim ortamının çocuğun aileye yabancılaşmasında ve evden kaçma davranışı göstermesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Evden kaçma davranışının ailede şiddet ile karşılanması ve şiddet sonucunda evden kaçma davranışının gösterilmesi sonucunda bu durumun bir kısır döngüyü oluşturduğu düşünülmektedir. Görüşülen çocukların aile üyeleri arasındaki bağların zayıf olduğu söylenebilir. Çocuğun aile kurumuna yabancılaşmasının, kendini var edebileceği arkadaş ortamına daha fazla yönelmesinde önemli olduğu düşünülmektedir.

Yaşanılan ev ve çevre koşullarının, çocukların suça yönelmesinde olumsuz özelliklere sahip olduğu belirlenmiştir. Oturulan bölgelerin sosyal ve kültürel olanaklardan yoksun olduğu ve daha çok bilardo, kahvehane gibi olumsuz mekanların bulunduğu ortaya konmuştur. Görüşülen çocukların ailelerinin akrabalarıyla aynı mekanlarda ikamet ettikleri görülürken, akrabaların aile içi kararların alınmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Becker ve Kaplan'ın (1988) Modeli açısından yukarıdaki sonuçlar değerlendirildiğinde, araştırmada görüşülen çocukların aile ve çevre özelliklerinin Model'de vurgulanan özelliklerle (çocuk ve ailelerdeki zayıf sosyal ilişkiler ve zayıf empati becerisi gibi) benzer olduğu görülmektedir. Bunun yanında araştırmada belirlenen çocuğun yaşadığı çevrenin sosyal ve kültürel özelliklerinin modelde ifade edilen "erkeğin zora dayalı davranışını destekleyen bir toplum"a benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Lane'in (1997) Modeli'ne göre araştırma sonuçları ele alındığında, modelde vurgulanan istismar döngüsünün, bu araştırmada görüşülen çocukların yaşadığı duygusal ve fiziksel istismar döngüsüyle paralellik gösterdiği ve bu döngü içinde çocukların benliğinin olumsuz etkilendiği düşünülmektedir. Bu döngüde çocukların aileleriyle yaşadığı olumsuz iletişim ve etkileşiminin önemli rol oynadığı söylenebilir.

4.1.1.2. Çocukların Sistemlerle İlişkisiyle İlgili Sonuçlar

Araştırmada görüşülen çocukların aile yaşamlarındaki olumsuz atmosferin, çocukların içinde bulundukları gelişim döneminin de etkisiyle arkadaş grubunu ön plana çıkardığı düşünülmektedir. Görüşülen çocukların arkadaş grubunun da benzer olarak ailelerinde sorun yaşayan, yoksul, küçük yaşta çalışmak zorunda olan çocuklar olduğu öğrenilmiştir. Çocukların, arkadaşlarını mahallelerinden, okullarından, iş yaşamlarından veya gittikleri internet kafelerden edindikleri görülmektedir ve arkadaşlarıyla gruplar halinde dolaşmaktadırlar.

Görüşülen çocukların arkadaş grubu anlatımlarında “ortam” kelimesini kullandığı görülmektedir. Ortamlarında delikanlı olma, dürüstlük, bağlılık ve güven önem verilen değerlerdir. Çocuklar, cezaevine girmelerinde “kötü arkadaşlık”ın etkisinden söz etmektedirler. Kötü arkadaşlığın içki içen, suç işleyen, başını belaya sokan ve çevresine zarar veren davranışlarda bulunan arkadaşlıklarla tanımlandığı görülmektedir. Görüşülen çocukların karşı cinsle arkadaşlık kurma ve sürdürme konusunda sorun yaşadığı ve zorlandığı öğrenilmiştir.

Çocukların, okul yaşamında da çoğunlukla yaşanan sorunlar ve zorluklar aktarılmıştır. Yoksulluk ve küçük yaşta çalışmak zorunda kalmak, çocuklar tarafından eğitim yaşamını engelleyen bir faktör olarak anlatılmıştır. Bazıları için okul yaşamının, yaşam öykülerinde önemli bir dönüm noktası olduğu düşünülmektedir. İlkokul beşinci sınıftan itibaren okulda sorunların arttığı ifade edilmiştir. Okulla ilgili sorunlarda kavgaya karışma ve okuldan kaçma en çok ifade edilen sorunlar arasındadır. Kavga nedenlerinde “kız meselesi” genellikle ilk sırayı almaktadır.

Anlatımlara bakıldığında, ilkokul dördüncü sınıf ve beşinci sınıf, çocukların çalışma yaşamına başladığı, hem okuyup hem çalıştığı bir dönemi içermektedir. Çocukların, ailesine maddi katkıda bulunma, kısa yoldan meslek sahibi olma, okumayı zor bulma, kendi sorumluluğunu üstlenme isteği ve kendilerinin çalışmak istemelerine bağlı olarak çalışmaya başladığı öğrenilmiştir. Çalışma yaşamı kısa süreli, mobilya iş kolunda başta olmak üzere, oto sanayi ve hizmet sektörünün diğer alanlarında (kuaför, berber vb.) ve beceri gerektirmeyen işleri içermektedir. Çocukların işyerinde ailenin kontrol ve korumasından uzak, olumsuz iş koşullarında çalıştığı öğrenilmiştir.

Araştırmanın kuramsal temelini oluşturan modeller açısından bu araştırma bulguları ele alındığında Becker ve Kaplan'ın (1988) Modeli'nde, çocukların cinsel suça yönelmesinde vurgulanan sosyal çevresel değişkenlerin bu araştırma bulgularıyla paralellik gösterdiği söylenebilir. Modelde olumsuz arkadaş grubu ve sosyal dışlanma bu değişkenler içinde ifade edilmiştir. Bu araştırmada da söz konusu değişkenlerin önemli olduğu görülmektedir. Görüşülen çocukların olumsuz davranışlar (okuldan kaçma, cinsel suçtan başka bir suça yönelme, madde bağımlılığı gibi) gösteren bir arkadaş grubu olduğu görülmektedir. Okul ortamının özellikle çocukların sosyal dışlanma yaşadığı ve etiketlendiği bir ortam olduğu söylenebilir. Becker ve Kaplan'ın (1988) Modeli'nde ifade edilen sosyal çevresel değişkenler içinde, bu araştırmada vurgulanan olumsuz iş ortamı ve boş zamanlarını değerlendirme olanakları (ya da olanaksızlıkları denebilir) düşünülebilir. Becker (1990), CSYÇ'lerle ilgili bir modelin birey, aile ve kültürel değişkenleri içerecek kapsamda olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu araştırmada da kültürel değişkenler içinde kız ve kadınların görüşülen çocuklar tarafından kendi namusları olarak görülmesi, şiddet ve zor dayalı davranışların erkek çocuklar arasında bir erkeklik özelliği olarak kabul görmesi gibi özellikler sıralanabilir. Çocukların bu özelliklere sahip olması ve sürdürmesinde yaşanan toplumun sosyal ve kültürel değerlerinin (çocuğun değeri, cinsiyet rolleri, karşı cinsle ilişkiler gibi konularda) önemli olduğu düşünülmektedir.

Lane'in (1997) Modeli'nde vurgulanan olumsuz benlik imajı ve cinsel istismar döngüsü açısından araştırma bulguları ele alındığında, araştırmada görüşülen çocukların özellikle okul ortamında yaşadığı dışlanmanın olumsuz benlik imajını artırdığı söylenebilir. İstismar döngüsünün ise, daha çok fiziksel ve duygusal istismar olarak okul ve iş yaşamlarında sürdüğü düşünülmektedir.

4.1.1.3. Suç ve Sonrasına İlişkin Sonuçlar

Görüşülen çocukların hükümlü oldukları suçun, çoğunluğu açısından ilk suç niteliği taşıdığı görülmektedir. Bu çalışmada görüşülen çocuklar arasında daha önce suç geçmişi olanların genellikle yaralama, kavga ya da hırsızlık suçuna yöneldiği, bu suçların da arkadaş gruplarıyla birlikte gerçekleştirildiği öğrenilmiştir.

Görüşülen çocukların çoğunun suçları hakkında konuşmakta zorlandığı görülmektedir. Çocukların çoğunluğunun kuruluştaki bulunma nedenlerini kaderlerine ve iftiraya bağladığı görülmüştür. Suçlarını itiraf eden çocukların ise neden böyle bir suç işlediklerini açıklayamadıkları gözlenmiştir. Suçlarını kabul eden çocuklar suç işleme nedenlerini daha çok kendilerine hakim olamama ve kontrol edememelerine bağlamıştır. Suçu kabul eden çocukların yarısı suç sırasında sarhoşluk veren madde kullandığını ifade etmiştir.

Görüşülen çocukların, bir çoğunun, hüküm giydikleri suç davranışının, yargı süreci başlamadan önce suç olduğunu bilmediği öğrenilmiştir. Ancak çocuklar, yaptıkları davranışın yanlış olduğunu bilmektedir. Çocukların “suç davranışı”na ilişkin tanımlamaları, hırsızlık, adam öldürme, eroin kaçakçılığı gibi suçları içermektedir.

Çocukların tutuklanmaları ve tutuklanma biçimlerinin onlar için korkutucu ve endişe verici olduğu düşünülmektedir. Tutuklama kararıyla durumu öğrenen aile üyelerinin tepkilerinde cinsiyet rollerinin belirgin olduğu görülmektedir. Ailelerin çoğunluğunun suçtan sonra bir süre çocuğa ilgisiz davrandığı ve reddettiği, bir süre sonra durumu kabul ettiği ancak cinsel suçtan sonra zayıf olan aile bağlarının daha da zayıfladığı düşünülmektedir. Suça ilişkin çevrenin tepkisinin de sert olduğu ve çocuk ve ailesinin çevre tarafından da reddedildiği ve dışlandığı öğrenilmiştir.

Çocukların anlatımlarına göre tutuklanmayla başlayan yargı sürecinin travmatik olduğu düşünülmektedir. Bu süreçte çocukların “suçunu itiraf etmesi”ne bağlı sorunlar yaşandığı ve kötü muamele ile karşılaşıldığı öğrenilmiştir. Tutuklanma ile başlayan travma, savcılık ve mahkeme aşamalarında da sürmektedir. Bu süreçte çocuğun süreçle ilgili yeterince bilgilendirilmemesinin de yaşanan korku ve endişeyi artırıcı olduğu söylenebilir.

Cinsel suçla ilgili adli tıp sürecine ilişkin muayene ve araştırmaların daha çok mağdurlar açısından yapıldığı, görüşülen çocuklarla ilgili araştırmaların neredeyse hiç yapılmadığı öğrenilmiştir. Adli tıp sürecini anlatan çocukların, aslında darp raporunun alınmasına ilişkin işlemlerden söz ettiği anlaşılmıştır. Bu anlatımlarda, darp raporu için gidilen doktorların, çocukları muayene ederken polis

de aynı odada bulunduğu ve bu durumun, çocuğun doktorla rahat konuşmasını önleyici olduğu öğrenilmiştir.

Yargı sürecinin cezaevine girme ile sonuçlanmasının çocuklar üzerinde bir şok etkisi yarattığı söylenebilir. Çocuklar, kendilerinden bahsederken “mahkum” kavramını kullanmaktadır. Çocuklar arasında kuruluşlarda “idare” ve “mahkumlar” olarak bir ayrıma gidildiği ve tüm personeli içeren bir kavram olarak kullanılan “idare”ye güvenilmediği görülmektedir. “Cezaevi” kavramı da çocuklar arasında cezaevi, ıslahevi ve tutukevlerini yani tüm ıslah kuruluşlarını içeren genel bir kavram olarak kullanılmaktadır.

Cezaevi yaşamının kendine ilişkin kuralları ve yaşam tarzını içeren bir alt kültürü yarattığı düşünülmektedir. Bu alt kültürün ezen ve ezilenin olduğu iki taraf ortaya çıkardığı söylenebilir. Güçlü olanın güçsüzü ezdiği, güçsüz olanın da bir süre sonra “kıdemli” olduğunda güçsüz olanı ezeceği düşünülmektedir. Freire (2003: 24), ezilenlerin ezilmekten kurtularak özgürleşmeleri yerine kendilerinin de ezenler yani “astlarını ezenler” haline gelme eğiliminde olduğunu ifade etmiştir. Onlar için insan olmanın “ezen” olmak anlamına geldiğini vurgulayan Freire (2003: 24), ezen olmanın onlar için bir insanlık modeli olduğunu ifade etmiştir. Bu görüşün araştırma bulgularınca da desteklendiği söylenebilir.

İlk defa cezaevine girmiş olmanın çocuk açısından korunaksız bir durum yarattığı düşünülmektedir. Cezaevi kurallarını ve yaşam koşullarını bilmeme çocuk açısından kaygı yaratıcı ve zarar verici olabilmektedir. Cezaevi yaşantısının erkek kültürünün hakim olduğu bir ortama sahip olduğu söylenebilir. Cezaevinin, kuralların olduğu ve bu kurallara uyulmasının zorunlu olduğu bir yer olarak algılandığı düşünülmektedir. Uyulmadığı takdirde olumsuz sonuçlarla karşılaşılacağı ve kişinin cezalandırılabileceği söylenebilir. Görüşülen çocuklar tarafından “piyonlama” olarak ifade edilen “ispiyonculuk” da cezaevi yaşantısında kabul edilemeyen bir davranıştır. İspiyonlamamak, mahkumların arasında olanın dışarı yani idare çalışanlarına çıkmaması gereğiyle ilgilidir. İslah kuruluşlarında suç türünün çocuğa yaklaşımda belirleyici olduğu öğrenilmiştir. Anlatımlarda cinsel suç, bu kuruluşlarda reddedilen ve dışlanan en kötü suç olarak ifade edilmiştir. Cinsel suçtan hükümlülerin en altlarda bir statüye sahip olduğu görülmektedir. Bu durumun,

çocukların birçoğunun şiddet görmesi, ezilmesi ve istismara uğramasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Görüşülen çocukların cezaevi yaşantısında, çocukların yarıya yakınının yetişkinlerle aynı ortamda bulunduğu görülmektedir. Bu durumun, çocukların yetişkinler tarafından istismar edilmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Cinsel suçtan hükümlü olma, cezaevlerinde çocukların kendi ifadesiyle “ezilmeleri”ne neden olmuştur.

Faça atma, cezaevi yaşantısı olan çocukların tamamına yakınında görülen bir özellik olara ortaya çıkmaktadır. Faça atmanın aslında bir baş etme ya da meydan okuma olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bu bir erkeklik ve cesaret gösterisi olabilmektedir. Faça atmanın bir başka nedeni de, özellikle gece olduğu söylenen ve “bunalım” olarak adlandırılan durumdan kurtulma olarak anlatılmıştır.

Görüşülen çocuklar, ıslahevi yaşantılarıyla ilgili anlatımlarına ıslahevine ilişkin genellikle memnuniyetlerini dile getirerek başlamıştır. Bu ifadelerde daha çok ıslahevinin açık oluşu, sunulan olanakların çokluğu vurgulanmıştır. Kuruluş dışına çıkabilme ve çevreleriyle iletişim kurabilmelerine olanak tanınması, çocuklar açısından en iyi bulunan özellikler olarak ifade edilmiştir. Çocukların çoğunluğunun kuruluş çalışanları ile olumsuz bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Personelle ilgili, en fazla şikayet edilen durum, kendileriyle yeterince ilgilenilmediği ve saygısız davranıldığı ile ilgilidir.

Kuruluştaki çocukların tretmanına ilişkin yapılan çalışmaların suç türüne göre farklılaşmadığı görülmektedir. Tretman faaliyetlerinin daha çok çocukların örgün ve yaygın eğitimlerini sürdürmelerini, kuruluş dışında çalışmalarını, kuruluştaki veya kuruluş dışında becerilerini geliştirebilecekleri çeşitli kurs ve faaliyetlere katılmalarını içerdiği görülmektedir.

4.1.2. Grupla Sosyal Hizmet Uygulamasına İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın ikinci aşaması sosyal hizmette genelci yaklaşımın mezzo düzeyini yani grupla sosyal hizmet uygulamasını içermektedir. Araştırmanın

sınırlılığı CSYÇ'lerle sadece mezzo düzeyde bir çalışmayı içerebilmiştir. Konuyla ilgili literatür CSYÇ'lerle yapılan çalışmaların çocuğun dışında başka sistemleri de içermesi ve kapsamlı olması gerektiğini vurgulamaktadır. Grup çalışmalarının CSYÇ'lere ilişkin tretman programlarının önemli bir bileşenini oluşturduğu görülmektedir. Grup ortamının ve dinamiğinin, her şeyden önce çocuklara sağlayacağı eşit ve demokratik ortamın, üyelerin demokratik ilişkiler geliştirmesindeki yerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında bireyin düşünme, tartışma, öğrenme ve farkındalık kazanmayla ilgili işlevi düşünüldüğünde, bu araştırmada çocuklarla yapılan grupla sosyal hizmet uygulamasının önemli bir gereksinimi karşıladığı söylenebilir. Ayrıca grupla sosyal hizmet uygulamasının CSYÇ'lerle ilgili mikro ve makro düzeyde yapılması gereken diğer çalışmalara da temel oluşturacağı ve ışık tutacağı düşünülmektedir.

Grupla sosyal hizmet uygulaması süresince çocukların hareketli, görsel uyarılara dayanan ve ilgilerini çeken çalışmalara katılımlarının daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Grup sürecinde kullanılan çalışma ve tekniklerden rol oynama ve rol değiştirmenin, çocukların başlangıçta zorlandığı ve komik bulduğu, ancak ilerleyen toplantılarda yapmayı başarabildiği teknikler olduğu düşünülmektedir. Çocukların yöneticilerle güvene dayalı bir iletişim kurabilmesinin, kendilerine değer verilmesinin ve olumlu ve güçlü özelliklerinin desteklenmesinin benlik saygısı ve kendine güvenin gelişiminde; rol oynama, rol değiştirme ve eşleme tekniklerinin çocukların empatik beceri ve sosyal ilişki geliştirmelerinde önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Araştırmada cinsel suçtan hükümlü çocuklara yönelik bir müdahale olarak yapılan grupla sosyal hizmet uygulamasının, deney ve kontrol gurubunda bulunan çocukların benlik saygı düzeyleri, empatik becerileri ve sosyal ilişkileri ön ve sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık yaratmadığı belirlenmiştir. Grupla sosyal hizmet uygulaması, deney grubundaki çocukların sosyal ilişki düzeylerinde anlamlı bir değişmeye neden olmuştur. Buna karşın, deney grubunda bulunan çocukların benlik saygısı, empatik beceri ve sosyal ilişki son test puan ortalamasında artış olduğu belirlenmiştir. Kontrol grubunun ise benlik saygısı son test puan ortalamasında düşme olduğu, empatik beceri ve sosyal ilişki puan ortalamalarında anlamlı olmayan bir yükselme olduğu görülmektedir. Kontrol grubunda sosyal ilişki ve empatik beceri son test puanlarında görülen artışın daha çok ölçeğin uygulanmasıyla ilgili hawthorne etkisiyle ilgili olduğu düşünülmektedir.

Yani kontrol grubundaki çocukların, ölçek uygulaması aracılığıyla grup yönetici ve yardımcısıyla ilişki kurma ve kendilerini ifade edebilme çabasının ölçeklere verilen yanıtları etkilediği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra deney grubundaki çocuklarla grup yöneticisi ve yardımcısının kurmuş olduğu güven ilişkisinin çocukların bazı sorulara ön teste göre daha samimi yanıt vermelerini etkilediği düşünülmektedir (örneğin ön testte güvenilir bir insan olduğunu düşündüğü ifade eden bir çocuk, son testte güvenilir bir insan olmadığı yönünde yanıt vermiştir).

İstatistiksel olarak her iki grup arasında söz konusu üç değişken açısından anlamlı bir farklılık bulunmamasına karşın, grupla sosyal hizmet uygulaması süreci nitel olarak değerlendirildiğinde, uygulamanın çocuklar üzerinde olumlu etkileri olduğu görülebilmektedir. Grupla sosyal hizmet uygulaması sürecinin etkisinin uzun vadede ortaya çıkacağı beklenmektedir. Grupla sosyal hizmet uygulamasına katılan çocukların grup sürecine ilişkin değerlendirmeleri, grup yardımcısının daha sonra kuruluştaki çocuklarla yapmış olduğu görüşmeler ve grupla sosyal hizmet uygulaması bittikten sonra çocuklar tarafından grup yöneticisi ve yardımcısına yapılan geri bildirimler bu kanıyı güçlendirir niteliktedir. Örneğin grup yardımcısının grup uygulamasına katılan bir çocuğa kuruluştaki çalışmaları sırasında “Tekrar grup kurulacak olsa katılır mısın?” sorusuna, çocuk bir süre düşündükten sonra şöyle yanıt vermiştir:

“Katılırım...Hayır katılmam. Benim yerime başka bir arkadaşımın o ortamdan yararlanmasını isterim.”

Grupla sosyal hizmet uygulaması sonunda üyeler ile grup yöneticisi ve yardımcısı ilişkilerini devam ettirmişlerdir. Bu görüşmelerden birinde bir çocuğun grup yöneticisi ile ilgili şu sözleri önemlidir:

“...Abla bizi kurtardı. Bize doğru düşünmeyi o öğretti. Gerçekten söylüyorum. O bizi kurtardı. Doğruyu öğretti.” Bu ifadede bulunan çocuğun bırakmış olduğu eğitim yaşamına tekrar dönmesi, grupla sosyal hizmet uygulamasının değerlendirilmesi açısından önemli bir sonuç olarak nitelendirilebilir. Dolayısıyla etkileşim grubu uygulamasının çocuklar üzerindeki etkilerini uzun vadede değerlendirmek gerektiği ve sadece ölçeklerden alınan ön ve son test puan ortalamalarına bakmanın kapsamlı bir değerlendirme için yeterli olmadığı

düşünülmektedir. Yani grupta sosyal hizmet uygulaması sürecinin çocukların davranış ve yaşamlarındaki etkisinin, grup üyelerini izleme ve değerlendirmeyi içeren geniş bir çerçevede ele alınmasının daha uygun olacağı söylenebilir.

4.1.3. Genel Sonuçlar ve Tartışma

İki aşamadan oluşan bu araştırmada, yaşam öyküsü görüşmelerinden elde edilen bulgular doğrultusunda hem CSYÇ'leri suça iten faktörler hem de araştırmacının nicel bölümünü oluşturan grupta sosyal hizmet uygulamasında üzerinde çalışılması amaçlanan değişkenler belirlenmiştir.

Yaşam öyküsü görüşmeleri çocukları cinsel suça yönelten bazı faktörlerin önemli olduğunu ortaya koymuştur. Bu faktörler yukarıda da ifade edildiği gibi, çocuğun bireysel özellikleri (madde bağımlılığı, ruh sağlığı vb), aile (aile yapısı, ekonomik koşullar, aile içi etkileşim vb.), arkadaş grubu (olumsuz modeller, benzer yaşam koşulları vb.), okul (okulda başarı, ilişkiler, etiketlenme vb.), iş, boş zaman değerlendirme olanakları, oturlan çevre, cinsel yaşam (cinsel bilgi edinme süreci, pornografik materyaller vb.) başlıkları altında tartışılmıştır. Yukarıda ifade edilen değişkenlere bakıldığında, çocukların cinsel suça yönelmelerinde birbiriyle ilgili pek çok faktörün önemli olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu faktörlerin çocuğun dışlandığı ve istismar edildiği bir döngüyü de içerdiği düşünülmektedir. Bu sonuçların, araştırmacının kuramsal temelini oluşturan Becker ve Kaplan'ın (1988) ve Lane'in (1997) modelleriyle paralellik gösterdiği söylenebilir.

Yaşam öyküsü görüşmeleri, çocuğun suçtan sonra tutuklanma süreci ile başlayan ve kurum bakımı ile devam eden yaşantıları açısından da bilgi sağlayıcı olmuştur. Bu yaşantıların, çocuğun hüküm giydiği suçla ilgili damgalanma ve dışlanmayı içeren olumsuz deneyimleri kapsadığı düşünülmektedir.

Araştırmacının ilk aşamasını oluşturan yaşam öyküsü görüşmeleri ülkemizde CSYÇ'lerin yanında çocuk adalet sistemi hakkında önemli ipuçları sunarken çocuğun suç sonrasındaki yaşamıyla ilgili dışlanmışlık ve istismar hakkında da veri sağlayıcı olmuştur. Çocuğun yaşadığı dışlanma ve istismar süreci baştan itibaren kısaca ele alınabilir:

Araştırmada, görüşülen çocukların çocukluk yaşamıyla birlikte en başta yoksulluk olmak üzere sorunlar yaşamaya başladığı ve ailedeki olumsuz iletişim ve etkileşimin bu sorunları artırıcı olduğu görülmektedir. Çocuğun okul çağına gelmesiyle ailede bir yetişkin olarak görüldüğü ve kendisinden ekonomik katkı beklendiği söylenebilir. Ailede yaşanan sorunların çocuğun okul yaşamını olumsuz bir biçimde etkilediği görülmektedir. Ailesine ve okuluna yabancılaşan, dışlanan ve yalnızlaşan çocuğun, daha çok erkeklerin oluşturduğu bir arkadaş grubunda aradığı ilgiyi ve güveni bulduğu düşünülmektedir. Benzer sorunlara sahip arkadaş grubunda sorunlarını gidermeye çalışan çocuğun, bu ortamda ergenliğini yaşadığı ve ergenliğin getirdiği sorunlarla baş etmeye çalıştığı görülmektedir. Ailenin ilgisizliği ve kontrolünün olmayışı olumsuz iş koşullarında çalışma kadar çocuğun boş zamanlarını da olumsuz bir biçimde değerlendirmesinde etkili olmaktadır.

Yukarıdaki sonuçlara dikkatli bakıldığında çocuğun bir istismar ve yalnızlık kısır döngüsü içinde olduğu görülecektir. Bu döngü aileden başlayarak çocuğun çevresini de içine alan bir biçimde devam etmektedir. Tüm bu faktörlerin çocuğun yaşamının ve ergenliğinin önemli bir parçasını oluşturan cinselliği de gizli ve üstü kapalı bir biçimde yaşamasında, cinselliği yanlış yerlerden ve yanlış biçimde öğrenmesinde ve güç ve kontrol duygularını cinselliğe yönlendirmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Böyle bir tablo sonucunda ortaya çıkan cinsel suç ile istismar ve dışlanma kısır döngüsünün katlanarak büyüdüğü söylenebilir. İlginç olan nokta, bu aşamaya kadar çocuğun yaşadığı bireysel (ruhsal sorunlar, öfke kontrolüyle ilgili sorunlar) ve çevresel (aile, okul iş yaşamında karşılaşılan sorunlar gibi) sorunlarla ilgili olarak hiçbir müdahale ve hizmet almamış olmasıdır. Çocuğa “müdahale” ancak suç olayıyla başlamaktadır ve bu müdahalenin cezalandırma amaçlı olduğu düşünülmektedir. Böyle bir yaklaşım, çocuğun toplumla bütünleşme sürecini daha da örseleyici, dışlayıcı ve damgalayıcı olmaktadır.

Çocuğa ilk müdahale olarak çocuğun tutuklanması görülmektedir. Tutuklanma ve cezaevinde şiddetini artıran istismar ve dışlanma kısır döngüsünün çoğunun kırmayı başaramadığı bir güce eriştiği düşünülmektedir. Bu durum, toplumda çocuğa bakış açısını ve çocuk suçluluğu alanında toplumu suçludan korumak ve suçluyu cezalandırmayı içeren geleneksel bakış açısını gündeme getirmektedir. Böyle bir bakış açısı suç türleri arasında toplumca da en kötü suç

olarak kabul edilen cinsel suçlular için daha ağır bedelleri içerebilmektedir. Böyle bir yaklaşımın, suça yönelen çocuklarla ilgili tretman faaliyetlerinde de etkili olduğu düşünülmektedir. Bunun bir yansımasının ülkemizde suça yönelen çocukların tretmanında kurum bakımında olduğu düşünülmektedir. Çocuklara yönelik henüz üç ıslahevi bulunmaktadır ve buralarda suç türüne özel tretman faaliyetlerinin olmadığı söylenebilir.

Araştırmanın ikinci bölümü, çocuklar hakkında yeni bulguların elde edilmesinde önemli olmuştur. Yaşam öyküsü görüşmelerinin yapıldığı çocukların da bulunduğu grup üyeleri, üç ay süresince yapılan toplantılarla hem kendilerini, hem de birbirlerini daha iyi tanıma olanağı bulmuşlar ve grup yöneticileriyle yakınlıkları artmıştır. Bu durum, iki çalışma açısından belki de en önemli sonuç olarak nitelendirilebilecek olan bir bilgi sağlamıştır: Bu da CSYÇ'lerle yapılacak çalışmaların uzun dönemli olmasının gerekliliğidir. Konuyla ilgili literatürde CSYÇ'lerle yapılacak çalışmaların en az bir yıllık süreyi içermesi gereği vurgulanmaktadır. Bu durum bu araştırma bulgularıyla da desteklenmiştir. Örneğin, görüşmelerde suçunu dahi kabul etmeyen ve çok neşeli bir biçimde görüşmesini sürdüren bir çocuğun grupta sosyal hizmet uygulaması sırasında yöneticiyle paylaşımını artırdığı, yakınlaştığı ve çok özel sorunlarını onunla paylaştığı görülmüştür. Bunun yanında grupta sosyal hizmet uygulaması, çocukların kendilerine ve aile yaşamlarına ilişkin daha ayrıntılı bilgi edinilmesi açısından da yararlı olmuştur.

Yaşam öyküsü görüşmeleri, hem yönetici hem de çocuklar açısından grupta sosyal hizmet uygulamasını kolaylaştırıcı olmuştur. Görüşmelerin yapıldığı çocuklar daha güvenle grupta sosyal hizmet uygulamasına başlarken, görüşme yapılmayan çocukların daha tedirgin olduğu gözlenmiştir. Bu bulgu da yapılacak çalışmalarda sürenin uzunluğunun güven ilişkisi geliştirmek açısından ne kadar önemli olduğunu bir kez daha öne çıkarmaktadır.

Grupa sosyal hizmet uygulaması, yaşam öyküsü görüşmelerine tek olarak görüşmeye katılan çocukları grup içinde de gözleme olanağı sağlamıştır. Görüşmelerde çok rahat davranan çocukların, grup içinde daha sessiz olduğu ve konuşmakta çekindiği gözlenmiştir. Bu durumun kapalı kurum yaşantısındaki ilişki dinamikleriyle de ilgili olduğu düşünülmektedir. Yani kuruluştaki güçlü olan çocuklar

hem görüşmelerde hem grupta sosyal hizmet uygulamasında daha çok kendini ifade edebilmiş ve rahat davranmışlardır.

Grupla sosyal hizmet uygulaması, yaşam öyküsü görüşmelerinde elde edilen verilerin tekrar gözden geçirilmesi açısından da yararlı olmuştur. Yaşam öyküsü görüşmelerinde elde edilen bilgilerin grupta sosyal hizmet uygulamasında elde edilen bilgilerle örtüştüğü görülmüştür.

Bu araştırmada önemli bir diğer sonuç, CSYÇ'lerle ilgili yapılan araştırmalarda toplumda dışlanan ve örselenen bir grup olarak CSYÇ'lerle nitel desene ağırlık verilmesiyle ilgilidir. Böyle bir çalışma deseni, çocukların gözüyle yaşamlarını anlamaya çalışma ve ihtiyaç duydukları hizmeti geliştirme açısından önemlidir. Bu araştırmada ülkemizde CSYÇ'lerin suça yönelme nedenlerinin yanında, kendilerini ve çevrelerini nasıl anlamlandırdıkları ve algıladıkları konusunda önemli ipuçları elde edildiği düşünülmektedir. Aynı zamanda nitel araştırma desenlerinin ezilen ve toplumdan dışlanan gruplarla çalışmada kullanılmalarının, geçerli ve güvenilir veri elde edebilme sürecini de kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Araştırmanın nicel desenini oluşturan grupta sosyal hizmet uygulamasında deney grubunda yapılan ön ve son testlerde benlik saygısı ve empatik beceri puan ortalamalarındaki artışın istatistiksel olarak anlamlı olmamasına karşın, grupta sosyal hizmet uygulaması süreci bütünüyle değerlendirildiğinde her üyede önemli gelişmeler olduğu söylenebilir. Bu gelişme ve değişimler üyeler tarafından da ifade edilmiştir. Bu anlamda grupta sosyal hizmet uygulamasının hem ön ve son testlerle hem de üyelerin ve yöneticilerin değerlendirmeleriyle ele alınması daha anlamlı olmaktadır. Bu sonuç, nitel ve nicel araştırma desenlerinin bir arada ve birbirini tamamlayan bir biçimde kullanılmasının yararı açısından bir veri sunmaktadır.

4.2. ÖNERİLER

Araştırma bulguları ve çalışma sırasındaki gözlemler sonucunda geliştirilen öneriler aşağıdadır:

1. Bu araştırmanın CSYÇ'lerin suça yönelme nedenleri hakkında bazı ip uçları sunduğu düşünülmektedir. Bu anlamda çocuklarda cinsel suça yönelmeyi önleyici ve koruyucu hizmetlerin yanında, CSYÇ'lere ilişkin yapılacak müdahalelerin yapılandırılmasında söz konusu değişkenlerin katkı sağlayacağı umulmaktadır. Bunun yanında araştırmada sosyal hizmetin mezo düzeyde bir müdahalesi olarak yapılmış olan grupla sosyal hizmet uygulamasının, mikro ve makro düzeyde yapılacak çalışmalara temel oluşturacağı ve ışık tutacağı beklenmektedir.

2. Araştırmada elde edilen bulgular, cinsel suçtan hükümlü olan çocukların bir istismar döngüsü içinde olduğunu düşündürmektedir. Bu döngü çocuğun doğumuyla başlayıp suç olayına kadar gelen ve sonra da devam edeceği düşünülen bir istismar döngüsüdür. Bu döngü içinde aile, okul, arkadaş, işyerinden topluma kadar çeşitli sistemleri barındırmaktadır. Ancak yaşanan bu döngünün çocuğun cinsel suça yönelmeden kırılması gerekmektedir. Yani daha çocuk doğmaksızın ailede korunması ve döngünün içine hiç girmeden ya da döngü oluşmadan müdahale edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle çocuğa ve ailesine yönelik hizmetlerin geliştirilmesi, çeşitlendirilmesi, yaygınlaştırılması ve ulaşılır olması önemlidir. Bu hizmetlerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasında sosyal refah ağının iyi kurulmuş olması gerekmektedir. Böyle bir "ağ"da toplumdaki tüm sektörlerin (Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Çalışma Bakanlığı, Adalet Bakanlığı gibi) işbirliği içinde çalışması gerekmektedir.

Ergenlik çağında hızlı bir gelişim döneminde olan ve bir çalkantı dönemi geçiren ergenlere ve ailelerine yönelik bu hizmetler hayati bir öneme sahiptir. Ergenlik çağındaki çocuklar hızlı bir cinsel gelişim içine girmekte ve gerekli bilgi ve yardımı almadıklarında ciddi bir bocalama içine girebilmektedirler. Özellikle cinsel gelişimi hakkında konuşamayan, bilgi alamayan çocuklar yanlış yollara yönelebilmekte ve bu şekilde bilgi eksikliklerini giderebilmektedir. Ailelerin de bu konuda eğitilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu çocukların bir çoğunun kır kökenli olduğu göz önüne alındığında geleneksel aile yaşamları ve çevrelerinin çocuğun gelişim ihtiyaçlarını karşılamada engelleyici ve yetersiz kalacağı düşünülebilir. Kendi bedenindeki değişiklikleri fark etmeye başlayan ve bunu rahatlıkla paylaşamayan çocuk, karşı cins ile arkadaşlık konusunda da sorun yaşamaktadır. Bu durum, ailelerin ergenlik çağı gelişimi ve karşı cins ile arkadaşlıklar konusunda eğitim almaları açısından önemli olmaktadır. Aksi halde çocuklar bu gereksinimlerini

kendilerinden büyük olan olumsuz modellerden karşılayacağı gibi, pornografik film, VCD ya da yayınlarla gidermeye çalışacak ve içinde şiddeti içeren yanlış bir bilgilenme yoluna girebilecektir. Bunun yanında, neyin suç davranışını oluşturduğu konusunda ailelerin ve çocukların eğitilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu araştırma bulguları, görüşülen çocuk ve ailelerinin bu konuda önemli bilgi eksiklerinin olduğunu düşündürmektedir.

3. Çocukların suça yönelme nedenlerine ilişkin ülkemizde giderek artan sayıda çalışma varken belirli bir suç türüne göre yapılan araştırma ve müdahalelerin neredeyse olmadığı söylenebilir. CSYÇ'lerle yapılan çalışmaların daha çok bu çocuklara ilişkin dosyalar üzerinde yapıldığı görülmektedir. Ülkemizde çocuk suçluluğu alanında hala pek çok bilgi boşluğu bulunmaktadır ve bu boşlukların bir kısmının da "suç türü"ne özel yapılacak çalışmalarla ilgili olduğu düşünülmektedir. Belli bir suç türüne özgü nitel bir çalışma olarak yapılan bu çalışmanın diğerleri için de bir öncü olacağı beklenmektedir.

4. Belli bir suç türüne özgü uzmanlaşmaya gitme ya da bilgi boşluğunu doldurmada araştırma desenlerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmanın ilk bölümünü oluşturan nitel çalışma aracılığıyla cinsel suçtan hükümlü olan çocuğun suça yönelme nedenleri, grupla sosyal hizmet uygulamasının çocukların benlik saygısı, empatik beceri ve sosyal ilişkileri üzerindeki etkisinin yanında, çocukların kendi bakış açılarıyla yaşantıları anlaşılmasına çalışılmıştır. Özellikle toplumun dışına itilmiş hatta kuruluştaki bile dışlanmış ve ezilmiş olan gruplarla çalışmak açısından nitel araştırmaların önemi açıktır. Bu anlamda, suça yönelen çocuğun çalışmanın "özne"sini oluşturduğu araştırmalara gereksinim olduğu söylenebilir.

5. Suça yönelen çocukların toplumla bütünleştirilmesi açısından ihtiyaçlarına uygun olan tretman faaliyetleri yapılmalıdır. Türkiye'de ilk defa belli bir suç türüne özgü bir müdahale olarak grupla sosyal hizmet uygulamasının, çocuğun ihtiyacını ve suç türünü dikkate alan tretman programlarının geliştirilmesi açısından öncü olacağı düşünülmektedir. Bu araştırmada çocukların kuruluştaki etiketlenmemesi amacıyla (Kaynak ve tretman programlarının yetersizliği nedeniyle kuruluştaki çocukların suç türleri gizlenmekte ve suç türüne özgü bir çalışma yapılamamaktadır) suç davranışı konusunda çalışılmamış olmasının bazı bilgilerin eksik kalmasında ve bazı değişkenler üzerinde çalışılmamasında (kendini kontrol, kurbanla empati

vb.) engelleyici olduğu düşünülmektedir. Tretman programlarının artışı ve çeşitlenmesinin, kuruluşlarda suçların gizli tutulması, suç davranışı ve sonuçları üzerinde çalışılamaması sorununu da ortadan kaldıracığı düşünülmektedir.

6. Araştırmada, grup çalışmalarına katılımın, başlangıçta kuruluştaki diğer çocuklar tarafından komik ve gereksiz görülen bir çalışma olduğu, ancak bir süre sonra statü sağlayan bir duruma geldiği düşünülmektedir. Grubun özellikle kuruluştaki ezilen ve güçsüz olan çocuklar için önemli bir koruyuculuk ve sosyal destek sağladığı gözlenmiştir. Bunun yanında grup ortamının, çocuklar için etkili bir gözlem, öğrenme ve davranışı deneme, başkalarıyla olumlu etkileşim ve iletişim kurma ve geliştirme, kendilerini tanıma ve farkına varma, başkalarının duygu ve düşüncelerini anlama ve kabul etme, sosyal beceri geliştirme, tahliye sonrası yaşama hazırlık gibi konularla ilgili olarak güvenli bir ortam sağladığı düşünülmektedir. Grupla sosyal hizmet uygulaması sürecinin, çocuğun içinde bulunduğu sosyal izolasyonu kırmada da önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Bu anlamda, ıslah kuruluşlarında yapılacak tretman faaliyetlerinde grup çalışmalarının yerinin değerlendirilerek grup çalışmalarının tretman programlarının vazgeçilmez bir bileşeni olması gerektiği düşünülmektedir.

7. Yapılacak grup müdahalelerinin daha etkili olabilmesi için en az bir yılı içeren çalışmaların yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında tahliye sonrasında izlemeyi de içeren çalışmaların grup sürecinin yanı sıra çocuğun “toplumla bütünleşme”sinin değerlendirilmesi açısından önemli olduğu söylenebilir.

Çocukların grup çalışmalarında, görsel uyaranları, hareketli çalışma ve oyunları içeren toplantılara katılımının daha kolay olduğu ve bu toplantılarda motivasyonlarının yüksek olduğu gözlenmiştir. Bunun yanında her toplantı başlangıcında çocukların toplantıya ısındırılmasının, toplantıların amaca ulaşabilmesi açısından çok önemli olduğu düşünülmektedir. Yapılan çalışmaların seçiminde üyelerin görüş ve düşüncelerinin alınmasının da önemli olduğu söylenebilir.

Grup üyelerinin seçimi ile ilgili yapılacak bilgi toplama sürecinde çocukların dosyalarındaki bilgilerden (varsa zeka düzeyleri, ruhsal problemlerine ilişkin belgeler gibi) yararlanılmasının ve kuruluştaki ilişki dinamiklerinin göz önünde tutulmasının

(kuruluştta “çok güçlü” olan üyelerin diğer üyeler üzerindeki etkileri gibi) önemli olduğu düşünülmektedir.

8. Bu araştırmada çocukların kuruluştta başka bir görevi olması nedeniyle zaman zaman toplantılara düzenli devam sağlanamamıştır. Grup çalışmalarının amacına ulaşmasında önemli bir nokta bu çalışmalara çocukların katılımının kuruluştarda belirli bir tretman programının parçası olarak zorunlu tutulması ve önceliğin grup çalışmalarına katılıma verilemesiyle ilgilidir. Grupla çalışmaların, bir tretman programının parçası olması ve devam zorunluluğunun sağlanmasının çalışmaların amacına ulaşılmasını kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

9. CSYÇ'lerle yapılacak grup çalışmalarının bir bayan ve bir erkek yönetici ile birlikte yürütülmesi çalışmanın amacına ulaşmasını kolaylaştırıcı olacaktır. Böyle bir ikili modelin, çocukların model yoluyla öğrenmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

10. CSYÇ'lerle çalışacak personelin bu grupla ilgili bir eğitim almış olmasının ve personeli geliştirmeye yönelik grup çalışmalarının yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu durumun çocuklara yönelik yapılacak çalışmaların verimliliği açısından hayati bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Aksi halde bu araştırmada ortaya çıkan bir sorun olarak çocuğun grupla sosyal hizmet uygulamasında yaşadığı ve öğrendiği şeylerle, kuruluştta gözlediği modeller arasında çelişki ve çatışmalar yaşaması gibi sorunlarla baş edilmesi zor olacaktır.

Islah kuruluşlarında çalışan meslek elemanlarının da CSYÇ'lerle mesleki çalışmalar yapabilmesi açısından eğitim alması ve süpervizyon sistemi içerisinde desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bunun yanında, çocuğun kuruluş içinde tretmanı yanında, toplumla bütünleşebilmesi açısından desteklenmesi ve tekrar suça yönelme riskinin değerlendirilmesinde tahliye sonrası izleme çalışmalarının geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

11. Kuruluştarda grup çalışmalarından başka bir tretman bileşeni olmadığı durumlarda, grup çalışmalarının haftada birden fazla yapılmasının daha yararlı olacağı düşünülmektedir. Çünkü kapalı kurum yaşantısının haftada iki saatin

dışında, çocuğu etkileyecek pek çok değişkene sahip bir yaşantıyı içerdığı söylenebilir

12. Suça yönelen çocuklarla yapılacak çalışmalar için alınacak resmi izin konusunda araştırmacılara kolaylık sağlanmasının, çalışmaların daha işlevsel ve sağlıklı olarak yürütülmesini de kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ABBOTT, B.R. "Family Dynamics, Intergenerational Patterns of Negative Events and Trauma, Patterns of Offending Behavior: A Comparison of Adolescent Sex Offenders and Delinquent Adolescents and Their Parents." (Unpublished thesis), *California Institute of Integral Studies. Dissertation Abstracts International*, 51, 1991: 4037.
- AKÇO, Seda. "Reşit Olmayanlar Arasında Cinsel İlişkinin Suç Olarak Kabulü ve Ceza Ehliyeti." (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), İstanbul:İstanbul Üniversitesi, 1996.
- AKŞİT, B. "Göç Araştırmalarında Hızlı Değerlendirme Metodolojisi. " *Türkiye’de İçgöç: Türkiye’de İçgöç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı*, Bolu: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 6-8 Haziran 1997: 67-78.
- AKTAŞ, Aliye Mavili. "Sosyal Grup Çalışmasından Gruplarla Sosyal Hizmete. " V. DUYAN ve A. MAVİLİ AKTAŞ (Ed.), *Çağdaş Sosyal Hizmet Yaklaşımları (Prof. Dr. Nihal Turan'a Armağan)*, Ankara, 2001.
- AKTAŞ, Aliye Mavili. *Gençlere Yönelik Hizmetlerde Grup Dayanışması ve Grup Liderliğiyle İlgili Bazı Prensipler ve Ahlaki İlkeler*, Ankara, T.C. K.K.K. Kara Harp Okulu Komutanlığı, 1995
- ALTINOĞLU DİKMEER, D. İ. "Sosyal Beceri Eğitiminin Sosyal içedönük Ergenlerin İçedönüklük Düzeylerine Etkisi." (Yüksek Lisans tezi), Ankara:Ankara Üniversitesi, 1997.
- ALTINAY, Deniz. *Psikodramada Grup Psikoterapisi: 400 Isınma Oyunu ve Yardımcı Teknik (Çocuk Psikodraması Oyunlarıyla)*, 4. Baskı, İstanbul, Sistem Yayıncılık, 2003
- ANGENENT, H. ve A. MAN. *Background Factors of Juvenile Delinquency*, New York, Peter Lang Publishing, Inc., 1996

ARIKAN, Ç. "Ailede Çocuğa Yönelik Şiddet." *Hacette Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 6, 1-2-3, 1988:77-87.

ATKINSON, R. *The Life Story Interview: Qualitative Research Methods*, XLIV, 1998

ATTAR, H. "Türkiye’de Çocuk Islah Kurumlarının Yöneticileri." *Eğitim Dergisi*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, 1, 1996: 141-161.

AWAD, G.A. ve E.B. SAUNDERS. "Adolescent Child Molesters: Clinical Observations." *Child Psychiatry and Human Development*, 19, 1989a: 195-206.

AWAD, G. A. ve E. B. SAUNDERS. "Male Adolescent Sexual Assulters." *Journal of Interpersonal Violence*, 6, 1989b: 446-460.

BAGLEY, C. ve D. SHEWCH-DAM. "Characteristics of 60 Children and Adolescents who Have a History of Sexual Assault Against Others: Evidence From a Controlled Study." *Journal of Child and Youth Care*, Fall Special Issue, 1991:43-62.

BARKER, Robert L. *The Social Work Dictionary*, Baltimore: Fourth Edition, 1999

BAŞ, Serdar (Avukat) ile 10. 2. 2004 tarihinde yapılan görüşme.

BECKER, V. Judith. "What We Know About Characteristics and Treatment of Adolescents Who Have Committed Sexual Offences." *Child Maltreatment*, III, 4, 1998: 317-329.

BECKER, J. V. ve J. A. HUNTER. "Understanding and Treating Child and Adolescent Sex Offenders." In T. H. OLIENDICK ve R. J. PRINZ (Ed.), *Advances in Clinical Child Psychology*, New York, 19, 1997: 177-197.

BECKER, J. , C. HARRIS ve B. D. SALES. "Juveniles who Commit Sexual Offenses: A Critical Review of Research." G. C. NAGOYANA, R. HALL, J.

HIRSCHMAN, J. R. GRAHAM, ve N. S. ZARAGAZA (Ed.), *Sexual Aggression: Issues in Etiology Assessment, Treatment, and Policy*, 1993: 215-228.

BECKER, J. V., J. CUNNINGHAM-RATHNER, M.S. KAPLAN ve R. KAVOUSSI. "Charecteristics of Adolescent Incest Sexual Perpetrators: Preliminary Findings." *Journal of Family Violence*, 1, 1986: 85-97.

BECKER, J. V. , J. CUNNINGHAM-RATHNER ve M. S. KAPLAN. "Adolescent Sexual Offenders: Demographics, Criminal and Sexual Histories, and Recommendations for Reducing Future of Fenses." *Journal of Interpersonal Violence*, 1, 1986: 431-445.

BECKER, J. V. , J. CUNNINGHAM-RATHNER ve M. S. KAPLAN. "Adolescent Sex Offenders: Demographics, Criminal and Sexual Histories and Recommendations for Reducing Future Offenses. " *Journal of Interpersonel Violence*, 1, 1987: 431-445.

BECKER, J. V. ve M. S. KAPLAN. "Cognitive Behavioral Treatment of the Juvenile Sex Offender. " *In The Juvenile Sex Offender*, H. E. Barbaree, W. L. MARSHALL ve S. M. HUDSON (Ed.), New York, 1993: 264–277.

BECKER, J. V. , M. S. KAPLAN, C. E. TENKE ve A. TARTAGLINI. "The Incidence of Depressive Symptomatology in Juvenile Sex Offenders with a History of Abuse." *Child Abuse and Neglect: The International Journal*, 15, 1991: 531-536.

BECKER, J. V., M. S. KAPLAN ve R. KAVOUSSI. "Measuring the Effectiveness of Treatment for the Agressive Adolescent Sexual Offender." *National Training Conference: Implementing an Intervention Continuum for the Youthful Sex Offender*, Long Beach, 1988.

BECKER, J. V. , M. S. KAPLAN, ve C. E. TENKE. "The Relationship of Abuse History, Denial and Erectile Response Profiles of Adolecent Sexual Perpetrators. " *Behavior Therapy*. 23, 1992: 87-97.

BECKER, J. V. ve M. S. KAPLAN. "The Assessment of Adolescent Sexual Offenders. " *Advances in Behavioral Assessment of Children of Families*, 4, 1988: 97-118.

BECKER, J. V. ve R. M. STEIN. "Is Sexual Erotice Associated with Sexual Deviance in Adolescent Sexual Males?" *International Journal of Law and Psychiatry*, 14, 1991: 85-95.

BECKER, J. ve G. ABEL. "Methodological and Ethical Issues in Evaluating and Treating Adolescent Sex Offenders. " E. M. ODEY ve G. D. RYAN (Ed.), *Adolescent Sex Offenders: Issues in Research and Treatment*, Rockville, M. D.: NI Mt, Department of Health and Human Services (Publication No. ADM-85-1396), 1985.

BECKER, V. Judith. "Treating Adolescent Sexual Offenders. " *Professional Psychology: Research and Practice*, 21, 5, October 1990: 362-365.

BERENSON, D. ve L. UNDERWOOD. "Juvenile Sex Offender Programming: A Resource Guide. " *The Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention*, November 2000.

BERKTİN, Hande (Avukat) ile 30. 1. 2003 tarihinde yapılan görüşme.

BIRNBAUM, M. ve C. AURBACH. "Group Work in Social Work Education: The Price of Neglect. " *Journal of Social Work Education*, 30, 3, 1994: 325-335.

BİLGE, Yaşar (Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Öğretim Üyesi) ile 26.11.2002 tarihinde yapılan görüşme.

BİLGE, Y. *Adli Bilimler Sözlüğü*, Ankara, Palme Yayıncılık, 2002

BİRGİN, N. ve E. İLKAY. " Cinsel Suçlarda Sosyo-Kültürel Faktörlerin Etkisi. " Ö. KOLUSAYIN ve F. YAVUZ (Ed.), 8. *Ulusal Adli Tıp Günleri*, Poster Sunuları, Antalya, 16-20 Ekim 1995: 101-103.

- BLASKE, D. M. , C.M. BORDUIN, S.W. HENGGELE ve B. J. MANN. "Individual, Family and Peer Characteristics of Adolescent Sex Offenders. " *Development Psychology*, 25, 1989: 846-855.
- BLATNER, H. Adam. *Psikodrama ile İletişim Dünyamıza Adımlar (Acting-In: Psikodrama Yöntemlerinin Pratik Uygulamaları*. (Çev.: Gönül Akçay ve Diğerleri), Grup Psikoterapileri Derneği, 1973
- BOEHM, W. WERNER. *Objectives of Social Curriculum of the Future, Social Work Curriculum Study*, Council of Social Work Education, New York, 1959
- BOGENÇ, Atlas. "Grupla Psikolojik Danışmanın Suçlu Gençlerin kendine Saygı Düzeylerine Etkisi. " (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), Ankara:Ankara Üniversitesi, 1998.
- BONNER, B. , B.P. MARX, J.M. THOMPSON ve P. MICHAELSON. "Assessment of Adolescent Sexual Offenders. " *Child Maltreatment*, 3, 4, 1998: 374–383.
- BOONE, H. N. "An Examination of recidivism and Other Outcome Measures." *American Probation and Parole Association Perspectives*, Winter 1994: 12-18.
- BOURKE, M. L. ve B. DONOHUE. "Assessment and Treatment of Juvenile Sex Offenders: An Empirical Review. " *Journal of Child Sexual Abuse*, 5, 1, 1996: 47–70.
- BOYD, N. J. , M. HAGAN ve M. E. CHO. "Characteristics of Adolescent: A Review of the Research. " *Aggression and Violent Behavior*, 5, 2, March-April 2000: 137-146.
- BRANDER, P., R. GOMES, E. KEEN, M.L. LEMINEUR, B. OLIVEIRA, J. ONDRACKOVA, A. SURIAN ve O. SUSLOVA. *Compass: A Manual on Human Rights Education with Young People*, P. BRANDER, E. KEEN ve M. I. LEMINEUR (Ed.), Strasbourg, 2002.

BREMS, C. "Dimensionality of Empathy and Its Correlates. " *The Journal of Psychology*, 123, 4, 1988: 329-337.

BUDAK, Selçuk. *Psikoloji Sözlüğü*, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2000.

BULUT, Işıl (Prof. Dr., Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü öğretim üyesi) 25.2.2003 tarihinde yapılan görüşme.

BULUT, Işıl. "Aile Tedavisi ve Sosyal Grup Çalışması," N. G. KOŞAR ve V. DUYAN (Ed.), *Yaşam Boyu Sosyal Hizmet: Prof. Dr. Sema Kut'a Armağan*, Ankara, 1999:152-161.

BULUT, Işıl. *Genç Anne ve Çocuk İstismarı*, Ankara: Bizim Büro, 1996

BROWNMILLER, Susan. *Cinsel Zorbalık: Irza Tecavüz Olgusunun Bir Tarihçesi*, 1975

CALHOUN, G. , S. CONNLEY, ve J. A. BOLTON. "Comparison of Delinquents and Nondelinquents in Ethnicity, Ordinal Position and Self-Perception. " *Journal of Clinical Psychology*, 40, 1, 1984: 323-328.

CAMP, B. H. ve B. A. THYER. "Treatment of Adolescent Sex Offenders: A Review of Empirical Research. " *The Journal of Applied Social Sciences*, 17, 1993: 191-206.

CANTEPE, Rıza (Hakim) ile 15. 2. 2004 tarihinde yapılan görüşme.

CARPENTER, D. R., S.F. PEED, S. F. ve B. EASTMAN. "Personality Characteristics of Adolescent Sexual Offenders: A Pilot Study. " *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 7, 3, 1995: 195–203.

CELLINI, H.R. "Assessment and Treatment of the Adolescent Sexual Offender." *Corrections, Treatment and Legal Practice*, B.K. SCHWARTZ and H.R. CELLINI. (Ed.), Kingston, NJ: Civic Research Institute, *The Sex Offender: Vol. 1*. 1995: 6.1–6.12.

Center for Sex Offender Management (CSOM), Understanding Juvenile Sexual Offending Behavior: Emerging Research, Treatment Approaches and Management Practices, December 1999: 1-12, [http:// www. csom. org. pubs/](http://www.csom.org.pubs/).

CHEWING, M. F. "A Comparison of Adolescent Male Sex Offenders with Juvenile Delinquents and Non-Referred Adolescents." *Dissertation Abstracts International*, 51, 1991: 35-57.

CHLOPAN, B. E. , M.L. McCAIN, J.L. CARBONELL ve R. L. HAGEN. "Empathy: Review of Available Measures. " *Journal of personality and Social Psychology*, 48, 3, 1985: 635-653.

CILGA, İ. , N. BASIM, V. DUYAN, B. ÖZDİL ve Ü. SIĞRI. *Etkili Yönetim İçin İletişim*, Kara Kuvvetleri Komutanlığı -Kara Harp Okulu Komutanlığı, Ankara, 2001

CLAYTON, G. M. "Psychodrama with the Hysterics." *Group Psychotherapy and Psychodrama*, 26, 1973: 31-46.

COHEN, J. M. , T. SEGORN ve CALMAS. "Sociometric Study of the Sex Offender. " *Journal of Abnormal Psychology*, 74, 2, 1969: 249-255.

COLE, P. G., L.K.S. CHAN ve L. LYTTON. "Perceived Competence of Juvenile Delinquents and Nondelinquents. " *Journal of Special Education*, 23, 3, 1989: 294-302.

COMBS, M. ve D. SLABE. "Social Skills Training with Children. " B. LEHEY ve KAZDIN (Ed.), *Advances in Clinical Psychology*, New York, 1, 1977: 161-197.

COOPER, C. L., W.D. MURPHY ve M. R. HAYNES. "Characteristics of Abused and Non-Abused Adolescent Sexual Offenders. " *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 8, 2, 1996: 105-119.

COOPERSMITH, Stanley. *Self-Esteem Inventories*. Palo Alto, California, 1986

CRAWFORD, D. A. ve K. HOWELLS. "The Effect of Sex Education with Disturbed Adolescents." *Behavioural Psychotherapy*, October 10, 4, 1982: 339-345.

CRESWELL W. John. *Research Design: Qalitative and Quantitative Approaches*, new Delhi, Sage Publications, 1994

CRITCHER, C. "Structures, Cultures and Biographies." S. HALL ve T. JEFFERSON (Ed.) *Resistance Through Rituals*, London, Hutchinson:1975.

ÇAKMAK, Yıldız (Çocuk Mahkemesi Uzmanı, Sosyal Hizmet Uzmanı) ile 11. 5. 2001 tarihinde yapılan görüşme.

Çocuk Hakları Komitesi 27. Oturum. "Sözleşmenin 44. Maddesi Uyarınca taraf Devletler Tarafından Sunulan Raporların Değerlendirilmesi," *Çocuk Hakları Komitesinin Sonuç Gözlemleri: Türkiye*, CRC/C/15/Add. 152, 8 Haziran 2001.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Ankara, T. C. Başbakanlık ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayını, 1997

Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun (2253), 21. 11. 1979.

COULBORN FALLER, Kathleen. *Child Sexual Abuse: Intervention and Treatment Issues*, National Clearinghouse on Child Abuse and Neglect Onformation, <http://www.childpolicyintl.org>.

DAĞLAR, Mehlika Sevdâ. "İstanbul Çocuk Mahkemelerine Yansımış Cinsel Suç Olgularının İncelenmesi." (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), İstanbul:İstanbul Üniversitesi, 1994.

DAVIS, G. E. ve LEITENBERG, H. "Adolescent Sexual Offenders." *Psychological Bulletin*, 101, 1987, 417-427.

- DEISHER, R. W. , G. A. WENET, D. M. PAPERNY ve T. F. CLARK. "Adolescent Sexual Offense Behavior: The Role of the Physician. " *Journal of Adolescent Health Care*, 2, 1982: 279-286.
- DENZIN, Norman K. *The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods*, New York, Department of Psychology, Northern Illinois University, DeKalb, IL, USA, 1978.
- DEREZOTES, David S. *Advanced Generalist Social Work Practice*, Sage Publications, Inc. , 2000
- DEVASIA V. V. ve L. DEVASIA. *Criminology, Victimology and Corrections*, Delhi, Ashish Publishing House, 1992
- DHAWAN ve W. L. MARSHALL "Sexual Abuse Histories of Sexual Offenders. " *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 8, 1996: 7-15.
- DiCAPRİO, N. S. *Adjustment: Fulfilling Human Potentials*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall Inc., 1980
- DÖKMEN, Üstün. *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*. 4. Baskı. İstanbul, Sistem Yayıncılık, 1996
- DÖKMEN, Üstün. "Empatinin Yeni Bir Modele Dayanılarak Ölçülmesi ve Psikodrama ile Geliştirilmesi." İ. GÜRKAYNAK ve DİĞERLERİ (Ed.), *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21,1-2 : 155-190, 1988.
- DÖKMEN, Üstün. *İletişim Çatışmaları ve Empati*. Ankara, 1993
- DRIVER, Emily. *Child Sexual Abuse: Feminist Perspectives*. Emily DRIVER and Audrey DROISEN (Ed.), London: Mcmillan Education Ltd., 1989.
- ERGEN, Hüseyin (Yrd. Doç. Dr., Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi Teftiş Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı öğretim üyesi) ile 25.5.2004 tarihinde yapılan görüşme.

- ERIKSON, W. D., N.H. WABEK ve R. K. SEELY. "The Life Histories and Psychological Profiles of 59 Incestuous Stepfathers." *Bulletin of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 15, 1987: 349-357.
- FABIANO, E. A. "How Education can be Correctional and how Corrections can be Educational." *Journal of Correctional Education*, 42, 1991: 100-106.
- FAGAN, J. ve S. WEXLER. "Explanations of Sexual Assault among Violent Delinquents." *Journal of Adolescent Research*, 3, 1988: 363-383.
- FEHRENBACH, P. , W. SMITH, C. MONATERSKY ve R. DEISHER. "Adolescent Sex Offenders: Offender and Offense Characteristics." *Journal of Adolescent Research*, 3, 1986: 363-385.
- FEHRENBACH, P., W. SMITH, C. MONASTERSKY, C. ve R. DEISHER. "Adolescent Sex Offenders: Offender and Offense Characteristics." *American Journal of Orthopsychiatry*, 56, 1986: 225-233.
- FERRARA, M. L. ve S. McDONALD. *Treatment of the Juvenile Sex Offender: Neurological and Psychiatric Impairments*. Northvale, 1996
- FINKELHOR, D. *A Sourcebook on Child Sexual Abuse*, London, 1986
- FINKELHOR, D. *Child Sexual Abuse: New Theory and Research*, New York, 1984
- FINKELHOR, D. ve A. BROWNE. "Initial and Long Term Effects: A Conceptual Framework." D. FINKELHOR (Ed.), *Sourcebook on Child Sexual Abuse*, Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1986.
- FINKELHOR, D. ve A. BROWNE. "The Traumatic Impact of Child Sexual Abuse: A Conceptualisation." *American Journal of Orthopsychiatry*, 55, 4, 1985: 530-541.

- FORD, M. E. ve J. A. LINNEY. "Comparative Analysis of Juvenile Sexual Offenders, Violent Non-Violent Sexual Offenders, and Status Offenders." *Journal of Interpersonal Violence*, 10, 1995: 56-70.
- FOUCAULT, Michel. *Ders Özetleri (1970-1982)*, (Çev. Selahattin HİLAV), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003
- FOWLER, S. R, D. G. BRAY ve C. R. HOLLIN. "Young Offenders' Explanations of Crime and Preferred Method of Disposition. " *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, XXXVI, 1, 1992: 31-41.
- FREEMAN-LONGO, R. E. , S. BIRD, W.F. STEVENSON ve J. A. FISKE. 1994 *Nationwide Survey of Treatment Programs and Models Serving Abuse-Reactive Children and Adolescent and Adult Sex Offenders*, Brandon, 1994.
- FREIRE, Paulo. *Ezilenlerin Pedagojisi*, (Çev. Dilek Hattattoğlu ve Erol Özbek), 4. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003
- FURBY, L. , M.R. WEINROTT ve L. BLACKSHAW. "Sex Offender Recidivism: A Review. " *Psychological Bulletin*, 105, 1989: 3-30.
- GAL, M. ve D.R. HOGE. "A profile of the Adolescent Sex Offender." Forum on Corrections Research, 11, 2, 1999: 7-11. <http://www.sgc.gc.ca/epub/carr>.
- GARVIN, D. C. ve J. E. TROPAN. *Social Work in Contemporary Society*. Prentice Hall, 1992
- GELBAL, Selahattin (Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi Eğitimde Ölçme Değerlendirme Anabilim Dalı öğretim üyesi) ile 112.1.2004 tarihinde yapılan görüşme.
- GELLES, R.J. "Violence in Family: A Review of Research in the Seventies." *Journal of Marriage and Family*, 42, 1980:873-885.

- GEORGE, R. L. ve D. DUSTIN. *Group Counseling Theory and Practice*, New Jersey, Practice Hall, 1988
- GIDENS, Anthony. *Sosyoloji*, Ankara, Ayraç Yayınevi, 2000
- GOODMAN, Harriet. "Social Group Work in Community Corrections. " *Social Work with Groups*, XX, 1, 1997: 51-64.
- GOLDSTEIN, A. *Behavior Modification Approaches to Aggression, Prevention and Control*, A. GOLDSTEIN (Ed.) New York, 1983
- GÖK, Ş. *Adli Tıp*, İstanbul, 1983
- GÖKLER, Bahar. " Ergenlik Dönemi ve Yabancılaşma", Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yükseokulu Semineri, 2003.
- GÖRMEZ K. ve DİĞERLERİ. *Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Bilim Serisi 113, Ankara, 1998
- GRANT, Anna. "The Historical Development of Treatment for Adolescent Sex Offenders. " *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, Australian Institute of Criminology, February 2000.
- GRAVES, R. , D. K. OPENSHAW ve G. R. ADAMS. "Adolescent Sex Offenders and Social Skills Training. " *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, XXXVI, 2, 1992: 139-153.
- GRAVES, R. , D. K. OPENSHAW, F.R. ASCIONE ve S. L. ERICKSEN. "Demographic and Parental Characteristics of Youthful Sexual Offenders." *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 40, 1996: 300-317.
- GREENE, J. C., V.J. CARACELLI ve W. F. GRAHAM. "Toward a Conceptual Framework for Mixed-Method Evaluation Designs." *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 11, 3, 1989: 255-274.

- GROTH, A. N., W.F. HOBSON, K.P. LUCEY ve J. ST. PIERRE. "Juvenile Sex Offenders: Guidelines for Treatment." *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 26, 1982: 235-241.
- GÜNÇE, G. ve E. K. ONUR, "Child Abuse in Turkey." *Child Abuse and Neglect: Research and Innovation*, NATO, ASI Series, Metinus Nijhoff Publications, Boston, 1983.
- GÜNEY, S. *Davranış Bilimleri*, Ankara, 1997
- GÜVEN, F., F. ÖZBUDAK, H. BENLİ, N.G. ÖZDİNÇ, N. ÇANGATİN ve S. S. CELAYİR. "Ankara Merkez Kapalı Cezaevi Çocuk Koğuşundaki Çocukların İçinde Bulundukları Fiziksel ve Sosyal Koşullar." (Yayınlanmamış Bitirme tezi), Ankara: Sosyal Hizmetler Akademisi, 1979.
- HAGAN, M. P., R.P. KING ve R. L. PATROS. "The Efficacy of a Serious Sex Offenders Treatment Program for Adolescent Rapists." *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 38, 2, 1994: 141-150.
- HAINES K. ve DRAKEFORD. *Young People and Justice*, Macmillan Press Ltd., 1998
- HAKIM, Catherine. *Research Design: Strategies and Choices in the Design of Social Research*, London, 1987
- HALL, G. C. ve R. HIRSHMAN. "Toward a Theory of Sexual Aggression: A Quadripartite Model." *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59, 1991: 662-669.
- HANCI, H. , Ö.E. AKTAŞ ve E. AKÇİÇEK. "İç Göçlerin Çocuk Suçluluğuna Etkisi." *Eğitim Dergisi*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, 1, 1996: 173-181.
- HANCI, Hamit. "Seksüel Suçlar." *Adli Tıp ve Adli Bilimler*. 1. Baskı. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2002: 399-450.

- HANSON, R. K., R. STEFFY, ve R. GAUTHIER. "Long-Term Recidivism of Child Molesters." *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61, 1993: 646–652.
- HARROWER, Julie. "Group Work with Young Offenders, " Nath Kedar DWIVEDI (Ed.), *Group Work with Children and Adolescents: A Hand Book*, London, Jessice Kingsley Publishers, 1993: 233-243.
- HATHAWAY, S. R. ve J. C. McKINLEY. *Minnesota Multiphasic Personality Inventory Manual*, New York : Psychological Corporation, 1967
- HAYWOOD, W. T. , H. M. KRAVITZ, O. E. WASYLIW, J. GOLDBERG, ve J. L. CAVANAUGH. "Cycle of Abuse and Psychopathology in Cleric and Noncleric Molesters of Children and Adolescents. " *Child Abuse and Neglect*, 20, 12, 1996:1233-1243.
- HELPISTILL, K. L. "Effect of Assertion Training on Self-Esteem and Level of Agression in Adjudicated Delinquent Males." *Dissertation Abstracts International*, 50, 5, 1988: 2153-B.
- HOLLIN, C. R. ve K. HOWELLS. "Lay Explanations of Delinquency: Global or Offence. Specific?" *British Journal of Social Psychology*, 26, 1987: 203-210.
- HOWARD, Andrew. "Victims and Perpetrators of Sexual Abuse. " *Group Work with Children and Adolescents. A Handbook*, Nath Kedar DWIVEDI (Ed.). London, Jessice Kingsley Publishers, 1993: 220-233.
- HSU, I. K. ve J. STARZYNSKI. "Adolescent Rapists and Adolescent Sexual Assaulters." *Internatioanl Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 39, 1995: 23-30.
- HUNTER J. A. ve J. V. BECKER, "The Role of Deviant Sexual Arousal in Juvenile Offending: Etiology, Evaluation, and Treatment." *Criminal Justice and Behavior*, 21, 1994: 132-149.

- HUNTER, J. A. ve A. J. FIGUEREDO. *The Role of sexual Victimization in the Etiology of Juvenile Perpetrates of Child Molestation*, Unpublished Manuscript, 1999.
- İL, Sunay. "İnfaz Sürecinde Sosyal Grup Çalışması Uygulamalarındaki Gelişmeler." N. G. KOŞAR ve V. DUYAN (Ed.), *Prof. Dr. Sema Kut'a Armağan: Yaşam Boyu Sosyal Hizmet*, .Ankara, 1999: 162-168.
- İL, S. ve Ç. ARIKAN. "Türkiye'deki Çocuk Eğitim Evlerindeki Hükümlü Gençlerin Aile İçi Şiddete İlişkin Değerlendirmeleri," *Aile Kurultayı: Değişim Sürecinde Aile:Toplumsal Katılım ve Demokratik Değerler (16-18 kasım 1994)* , Birinci Kitap, Ankara, 1995:284-294.
- İL, Sunay. "Kadını Suça Yönelten Bir Faktör Olarak Aile Yapısı." *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 130, Nisan 1991:49-53.
- JICK, T. D. "Mixing Qualitative and Quantitative Methods: Triangulation in Action." *Administrative Science Quarterly*, 24, 1979: 602-611.
- JOHNSON, Louise. *Social Work Practice: A Generalist Approach*. Massachusetts, Allyn and Bacon, 1995
- JOHNSON, T. C. ve J. R. FELDMETH. "Sexual Behaviors: A Continuum." E. GIL ve T. C. JOHNSON (Ed), *Sexualized Children: Assesment and Treatment of Sexualized Children and Children who Molest*, Rockville:1993.
- JUSTICE, B. ve R. JUSTICE. *The Broken Taboo*, New York, 1979
- KAGITÇIBAŞI, Çiğdem. *Çocuğun Değeri*, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi İdari İlimler Fakültesi Yayını, 1981.
- KAHN, T. J. ve H. J. CHAMBERS. "Assessing Re-Offense Risk with Juvenile Sexual Offenders." *Child Welfare*, 70, 1991: 333-345.

KAHN, T. J. ve M. A. LaFOND. "Treatment of Adolescent Sex Offender. " *Child and Adolescent Social Work*, 5, 2, 1988: 135-148.

KANER, Sema. "Gerçeklik Terapisinin ve Psikodramanın Antisosyal Davranış Gösteren Gençlerin Benlik Algıları ve Empati Düzeylerine Etkisi. " (Yayınlanmamış Doktora tezi), Ankara:Ankara Üniversitesi, 1991.

KAPLAN, M. , J.V. BECKER ve J. CUNNINGHAM RATHNER. "Characteristics of Parents of Adolescent Incest Perperators: Preliminary Findings." *Journal of Family Violence*, 3, 1988: 183-191.

KAPLAN, M. , J.V. BECKER ve J. CUNNINGHAM-RATHNER. "Adolescent Sexual Offenders: Demographics, Criminal And Sexual Histories, And Recommendations For Reducing Future Offenses." *Journal of Interpersonal Violence*, 1, 1986: 431-445.

KAPPES, B. M. ve D. L. THOMPSON. "Biofeedback vs Video Games: Effects on Impulsivity, Locus of Control and Self-Concept with Incarcerated Juveniles. " *Journal of Clinical Psychology*, 41, 5, 1985: 698-706.

KARDAM, Filiz (Doç. Dr., Çankaya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi) ile 29. 1. 2004 tarihinde yapılan görüşme.

KATZ, R. C. "Psychological Adjustment in Adolescent Child Molesters. " *Child Abuse and Neglect*, 14, 1990: 567-575.

KAVOUSSI, R. J., M. KAPLAN . ve J. V. BECKER. "Psychiatric Diagnosis in Adolescent Sex Offenders. " *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 27, 1988: 241-243.

KAYNAK, Hatice (Avukat) ile 25. 5. 2001 tarihinde yapılan görüşme.

KEMP, Alan. *Abuse in the Family: An Introduction*, Brooks/Cole Publishing Company, 1998

KERCHER, G. ve L. LONG. *Supervision and Treatment of Sex Offenders*, Houston, TX: Sam Houston State University, Criminal Justice Center, 1991.

KIRANGİL, B. , Z. SOYSAL, ve M. Ş. SÖZEN. "Livata Olgularında İlk Tıbbi Muayenin Önemi ve Livata İddiası Bulunan 228 Olgunun Retrospektif Değerlendirilmesi." *Adli Tıp*, 1993: 16-29.

KIRIMSOY, Emrah (Sosyal Hizmet Uzmanı) ile 26. 5. 2001 tarihinde yapılan görüşme.

KIRST ASHMAN, K. ve G. H. HULL: *Understanding Generalist Practice*, Second Edition, Chicago, Nelson Hall Publishers, 1999.

KNIGHT, R. A. , ve R. A. PRENTKY. "Exploring Characteristics for Classifying Juvenile Sex Offenders. " H. E. BARBAREE, W. L. MARSHALL ve S. M. HUDSON (Ed.), *In The Juvenile Sex Offender*, New York, 1993: 45–83.

KNOPP, F. H., R. FREEMAN-LONGO, R. ve W. F. STEVENSON. *Nationwide Survey of Juvenile and Adult Sex-Offender Treatment Programs and Models*, KOBAYASHI, J. , SALES, B. D. ve J.V. BECKER (Ed.), 1992.

KNOPP, F. H. *The Youthful Sex Offender: The Rationale and Goals of Early Intervention and Treatment*, 1, Brandon, VT: 1985.

KOBAYASHI, J., B.D. SALES, J.V. BECKER, A.J. FIGUEREDO ve M. S. KAPLAN. "Perceived Parental Deviance, Parent-Child Bonding, Child Abuse, And Child Sexual Aggression. " *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 7, 1, 1995: 25–43.

KOESTNER, R, C. FRANZ. ve J. WEINBERGER. "The Family Origins of Empathic Concern: A 26- Year Longitudinal Study." *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 4, 1990: 709-717.

- KONANÇ ONUR, E. , S. ZEYTİNOĞLU ve S. KOZCU. "Ankara, İstanbul ve İzmir Ceza Mahkemelerinin Çocuk İstismarı ve İhmali ile İlgili Kararlarının İncelenmesi." *İzmir Barosu Dergisi*, 53, 3, 1988: 5-22.
- KRUEUGER R. ve C. J. HANSEN. "Self Concept Changes During Youth-Home Placement of Adolescents." *Adolescence*, 12, 86, 1987: 385-392.
- LANE, Sandy. "The Sexual Abuse Cycle. " G. RYAN ve S. LANE (Eds.), *Juvenile Sexual Offending Causes, Consequences and Corrections*, San Francisco: Jossey-Bass, 1997.
- LANG, R., G. PUGH ve R. LANGEVIN. "Treatment of Incest and Pedophilic Offenders: A Pilot Study. " *Behavioral Sciences and the Law*, 6, 1988: 239-255.
- LANGEVIN, P. WRIGHT ve L. HANDY. "Characteristics of Sex Offenders who Were Sexually Victimized as Children. " *Annals of Sex Research*, 2, 1989: 227-253.
- LANYON, R. I. . "Theory and Treatment in Child Molestation. " *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 54, 2, 1986: 176-182.
- LeCROY, C. "Social Skills Training with Adolescents: A Review. " *Child and Youth Services*, 5, 1983: 91-116.
- LEE, J. K. P., H.J. JACKSON, P. PATTISON ve T. WARD. "Developmental Risk Factors for Sexual Offending. " *Child Abuse and Neglect*, 26, 1, January 2002: 73-92.
- LEWIS, D. O., S.F. SHANOK ve J. H. PINCUS. *Juvenile Male Sexual Assaulters. American Journal of Psychiatry*, 136, 1979: 1194-1196.
- LIGHTFOOT L. O. ve H. E. BARBAREE. "The Relationship between Substance Use and Abuse and Sexual Offending in Adolescents." H. E. BARBAREE, W. L. MARSHALL ve S. W. HUDSON (Ed.), *The juvenile Sex Offender*, 1993: 203-224.

- LINDSAY, W., S. OLLEY ve N. BAILLIE. "Treatment of Adolescent Sex Offenders with Entellektuel Disabilitias. " *Mental Retardation*, 37, 3, June 1999: : 201-211.
- LOEBER, R. "The Stability of Antisocial and Delinquent Child Behavior: A Review." *Child Development*, 53, 1982: 1431-1446.
- LOMBARDO, R. ve J. DIGIORGIO-MILLER. "Consepts and Techniques in Working with Juvenile Sexual Offender Treatment. " *Journal of Offender Counseling, Services and Rehabilitation*, 13, 1988: 39-53.
- LURIGIO, A. J., J. MARYLOUISE, B.E. SMITH. "Child Sexual Abuse: Its Causes, Consequences, and Implications for Probation Practice. " *Federal Probation*, 59, September 1995: 69-76.
- MARCUS, R. F., S. TELLEEN ve E. ROKE. "Relation Between Cooperation and Empathy in Young Children. " *Developmant Psychology*, 15, 3, 1979: 346-347.
- MARGOLIN, L. " Group Therapy as a Learning About Sexually Assaultive Adolescent. " *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 27, 1, 1984: 65-72.
- MARSHALL, W. L. ve H. E. BARBAREE. "Outcome of Comprehensive Cognitive-Behavioral Treatment Programs. " W. L. MARSHALL, D. R. LAWS ve H. E. BARBAREE (Ed.), *In Handbook of Sexual Assault: Issues, Theories, and Treatment of the Offender*, New York, 1990: 363–385.
- MARSHALL, W. L. "Invited Essay: Intimacy, Loneliness and Sexual Offenders. " *Behaviour Research and Therapy*, 27, 1989: 491-503.
- MARTINEZ, M. E. , J.R. HAYS ve K. S. SOLWAY. "Comparative Study of Delinquent and Nondelinquent Mexican-American Youths." *Psychological Reports*, 44, 1979: 215-221.

- MASKIN, M. B. ve B. E. FLESCHER. "Change in Self Concept in Work-Oriented versus Communication-Oriented Juvenile correction Programs." *Psychological Reports*, 36, 1975: 460-462.
- MASSON, H. ve M. EROOGA. "Children and Young People who Sexually Abuse Others." M. EROOGA H. C. MASSON (Ed.), *Children and Young People who Sexually Abuse Others: Challenges and Responses*, Fourth Edition. London: New York, 1999.
- MASTRES, R.E. *Counseling Criminal Justice Offenders*, London, Sage Publications, 1994
- MATHISON, S. "Why Triangulate?" *Educational Researcher*, 17, 2, 1988: 13-17.
- MAYRING, Philipp. *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*. (Çev. Adnan Gümüş ve M. Sezai Durgun), Adana: Baki Kitabevi, 2000
- Mc LEAN, H. "First Lesson in Psychodrama. " *Group Psychodrama*, 21, 1968: 26-37.
- McCONAGHY, N., A. BLASZCZYNSKI, M.S. ARMSTRONG ve W. KIDSON. "Resistance to Treatment of Adolescent Sex Offenders. " *Archives of Sexual Behavior*, 18, 1989: 97-107.
- McCURRY, C., J. McCLELLAN, J. ADAMS, M. NORREI, M. STORCK, A. EISNER ve D. BREIGER. "Sexual Behavior Associated with Low Verbal IQ In Youth who Have Severe Mental Illness. " *Mental Retardation*, 36, 1, 1998: 23-30.
- MILEY, K. K., M. O'MELIA ve B. DUBOIS. *Generalist Social Work Practice*, Boston, 1996
- MINER, M. H., G.P. SIEKERT ve M. A. ACKLAND. *Evaluation: Juvenile Sex Offender Treatment Pro-gram*, Minnesota Correctional Facility—Sauk Centre, 1997.

MINER, M. H. ve C. L. S. CRIMMINS. "Adolescent Sex Offenders: Issues of Etiology and Risk Factors in The Sex Offender." B. K. SCHWARTZ ve H. R. CELLINI, N. J. KINGSTON (Ed.), *Corrections, Treatment and Legal Practice*, Civic Research Institute, 1, 1995: 9. 1–9. 15.

MORENO, J. L. *Psychodrama*, Vol 3, New York: Beacon House Inc. , 1975

MORENZ, B. ve J. V. BECKER. "The Treatment of Youthful Sexual Offenders. " *Applied and Preventive Psychology* 4, 4, 1995: 247–256.

MURPHY, W. "Assesment and Modification of Cognitive Distortions in Sex Offenders. " W. MARSHALL, D. LAWS ve H. BARBAREE (Ed.). *Handbook of Sexual Assault: Issues, Theories and Treatment of the Offender*, New York, 1990: 176-199.

NATIONAL ADOLESCENT PERPETRATOR NETWORK. "The revised report from the National Task Force on Juvenile Sexual Offending." *Juvenile and Family Court Journal*, 44, 4, 1993: 1–120.

NATIONAL ADOLESCENT PERPETRATOR NETWORK. "Preliminary Report from the National Task Force on Juvenile Sexual Offending." *Juvenile and Family Court Journal* , 38, 2, 1988: 1–67.

O'DONOHUE, W. ve and E. LETOURNEAU. A Brief Group Treatment for the Modification of Denial in Child Sexual Abusers: Outcome and Follow-Up , 17, 2, March-April 1993: 299-304.

OKUMUŞ, Hülya. "Cinsel Suç Faillerinde Kişilik Yapısı. " (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), İstanbul:İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, 1994.

QUINSEY, V. L. "The Assesment and Treatment of Child Molesters: A Review. " *Canadian Psychological Review*, 18, 3, 1977: 204-220.

ÖKTEM, Pınar. "Sosyolojide Nitel Araştırma Geleneğinin Tarihçesi." (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2004.

ÖNER, Necla. *Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testler: Bir Başvuru Kaynağı*. 3. Basım. İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1997

ÖZBESLER, Cengiz (Dr. , Sosyal Hizmet Uzmanı), ile 11. 5. 2001 tarihinde yapılan görüşme.

ÖZGÜRLÜĞÜNDEN YOKSUN BIRAKILMIŞ KÜÇÜKLERİN KORUNMASI İÇİN BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (HAVANA) KURALLARI, (Çev. : Osman Doğru)

ÖZGÜVEN, Ethem İbrahim. *Hacettepe Kişilik Envanteri El Kitabı*, İkinci Basım, Ankara, 1992.

PATTERSON, G. ve R. DISHION. “Contributions of Families and Pers to Delinquency.” *Criminology*, 23, 1, 1985: 63-79.

PATTON, Michael Quinn. *Qualitative Evaluation and Research Methods*, Sage Publications, 1990

PETERSILLA, J. “When Probation Becomes More Dreaded than Prison.” *Federal Probation*, March 1990: 23-27.

PFEIFFER, C. ve P. WETZELS. *Junge Türken als Täter und Opfer von Gewalt. KfN-Forschungsbericht, Nr. 81*, Hannover, 2000.

PILIERO, C. A. “Cognitive Re-Structuring and the Mental States of Adolescent Sex Offenders: A Quasi-Experimental Study of Effects of Three Interventions.” *Dissertation Abstracts International*, 55, 10, 1994: 4611-B.

PITHERS, W. D., G.F. CUMMING, L.S. BEAL, W. YOUNG ve R. TURNER. “Relapse Prevention: A Method for Enhancing Behavioral Self-Management and External Supervision of the Sexual Aggression.” B. SCHWARTZ (Ed.), *A Practitioner’s Guide to the Treatment of the Incarcerated Male Sex Offender*, Washington, D. C., National Institute of Corrections, 1989.

PITTS, John. *Working with Young Offenders*. London, Macmillan Education Ltd. , 1990

PİŞKİNSÜT, Sema. *Filistin Askısından Fezlekeye: İşkencenin Kitabı*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2001

POLAT Nejla. "İnternetin Alışkanlıklarımız Üzerine Etkisi. " *Selçuk İletişim Dergisi*, 2, 2, Ocak 2002: 12-22.

PRENTKY, R., B. HARRIS, K. FRIZZELL ve S. RIGHTHAND. "An Actuarial Procedure for Assessing Risk in Juvenile Sex Offenders. " *Sexual Abuse: A Journal of Re-search and Treatment*, 12, 2, 2000: 71–93.

PRINT, B. ve D. O'CALLAGHAN. "Working in Groups with Young Men who have Sexually Abused Others." M. EROOGA (Ed.), *Children and Young People who Sexually Abuse Others: Challenges and Responses*, Fourth Edition. London, New York, Masson Helen C., 1999.

PUNCH, Keith F. *Introduction to Social Research: Quantitative and Qualitative Approaches*, London, Sage Publications, 1999.

RICE, P. A. "The Effect of a Structured Group Counseling Program on the Self Esteem of a Sample of Black Juvenile delinquent Males. " *Dissertation Abstracts International*, 49, 2, 1987: 1065.

RIGHTHAND, S. ve C. WELCH. *Juveniles who Have Sexually Offended A Review of the Professional Literature Report*. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, March 2001.

ROGERS, C. R. *Carl Rogers on Encounter Groups*, New York: Harper and Row, 1970.

ROTENBERG, M. "Conceptual and Methodological Notes on Affective and Cognitive Role Taking (Sympathy and Empathy) : An Illustrative Experiment

with Delinquent and Nondelinquent Boys. " *The Journal of Genetic Psychology*, 125, 1974: 177-185.

RUBENSTEIN, B. F., M.A. YEAGER, B.A. GOODWIN ve D. O. LEWIS. "Sexually Assaultive Male Juveniles: A Follow-up. " *American Journal of Psychiatry*, 150, 1993: 262-265.

RYAN, G., S. LANE, J. DAVIS ve C. ISAAC. "Juvenile Sex Offenders: Development 7 Correction. " *Child Abuse and Neglect*, 11, 1987: 385-395.

RYAN, G., T.J. MIYOSHİ, J.L. METZNER, R.D. KRUGMAN ve G. E. FRYER. "Trends in A National Sample of Sexually Abusive Youths." *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 35, 1, 1996: 17-25.

RYAN, G. ve S. LANE. *Juvenile Sex Offending: Causes, Consequences and Correction*, Second Edition. Jossey-Bass, California, 1997.

SALTER, A. C. *Treating Child Sex Offenders and Victims: A Practical Guide*, Newbury Park, CA, Sage Publications, 1988

SAMPSON, Adam. *Acts of Abuse: Sex Offenders and the Criminal Justice System*, New York: 1994

SAUNDERS, E.B. ve G.A. AWAD. "Assesment, Management and Treatment for the male Adolescent Sex Offender." *American Journal of Orthopsychiatry*, 54, 1988:571-579.

SARISOY IRMAK, Güner (Sosyal Hizmet Uzmanı) ile 11. 5. 2001 tarihinde yapılan görüşme.

SAVAŞIR, Yusuf. " Çocuk Suçluluğunda Cinsel Suçlar ve Geleneksel Yetiştirme Tarzı. " *Nöro Psikiyatri Arşivi*. 6, 4, 1969: 148-153.

SCHRAM D. D., C.D. MILLOY ve W. E. ROWE. *Juvenile Sex Offenders: A Follow up Study of Reoffense Behavior*. Washington State Institute for Public Policy, 1991.

- SCHUTZ, T. L. *Elements of Encounter*, California, Big Sur Joy Pres, 1973
- SCOTT, A. A. , R. STEVEN, C. KIRKBY, L. REDDON, R. J. STUDER, H. LEA ve J. JOHNSTON. "Sexual Offense Severity and Victim Gender Preference. " *International Journal of Law and Psychiatry*, 23, 2, 2000: 113-124.
- SEGAL, Z. V. ve W. L. MARSHALL. "heterosexual Social Skills in a Population of Rapists and Child Molesters. " *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53, 1, 1985: 55-63.
- SEIDMAN I. E. *Interviewing as Qualitative Research. A Guide for Researchers in Education and the Social Sciences*, New York 1991
- SERMABEIKIAN, P. ve D. MARTINEZ. "Treatment of Adolescent Sexual Offenders: Theory-Based Practice. " *Child Abuse and Neglect*, 18, 11, 1994: 969-976.
- SEYDLITZ, R. ve P. JENKINS. " The Influence of Families, Friends, Schools and Community on Delinquent Behavior. " T. P. GULLOTTA, G. R. ADAMS ve R. MONTEMAYOR (Ed.), *Delinquent Violent Youth: Theory and Interventions*. Sage Publications, London, 1998: 53-98.
- SHEAFOR, B. W, C.R. HOREJSI ve G. A. HOREJSI. *Techniques and Guidelines for Social Work Practices*, Boston, 1997
- SMETHS, A. C. ve C. M. CEBULA. "A Group Treatment Program for Adolescent Sex Offenders: Five Steps Toward Resolution. " *Child Abuse and Neglect*, 11, 1987: 247-254.
- SMITH, H. ve E. ISRAEL. "*Sibling Incest: A Study of the Dynamics of 25 Cases.* " *Child Abuse and Neglect*, 11, 1987: 101-108.
- SMITH, W. R, C. MONASTERSKY ve R. M. DEISHER. "MMPI-Based Personalty Type Among Juvenile Sexual Offenders. " *Journal of Clinical Psychology*, 43, 1987: 422-430.

- SOOTHILE, K. , B. FRANCIS, B. SANDERSON ve E. ACKERLER. "Sex Offenders: Specialists, Generalists or Both? A 32 Years Criminological Study." *British Journal of Criminology*, 40, 2000: 56-67.
- STAGG; V., G.D. WILLS ve M. HOWELL. "Psychopathy in Early Child Witnesses of Family Violence. " *Topics in Early Childhood Special Edudation*, 9, 1989: 73-87.
- STARR, A. *Psychodrama: Rehearsal for Living*, Chicgo, Nelson –Hall Inc. Publishers, 1979
- STRAUSS, L. Anselm. *Qualitative Analysis for Social Scientists*, Cambridge, 1990
- STEPHENSON, Cherry. "Use of Drama. " N. K. DWIVEDI (Ed.), *Group Work with Children and Adolescents: A Handbook*, London, Jessice Kingsley Publishers, 1993: 170-183.
- SWANSON, S. *Mixed Method Tringulation: Theory and Practice Compared*, Annual Meeting of the American Educational Research Association, San Francisco, April 1992.
- SWENSON, C. C. , S. W. HENGGELE, S. K. SCHOENWALD, K. L. KAUFMAN ve J. RANDALL. "Changing he Social Ecologies of Adolescent Sexual Offenders: Implications of the Success of Multisystemic Therapy in Treating Serious Antisocial Behavior in Adolescents." *Child Maltreatment*. III,4, November 1998: 330-338.
- T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün Gözetimi Altında Bulunan Çocuklara İlişkin Hizmetlerin Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Diğer Uluslar arası Belgelerle Uyumlu Olarak Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Arama Konferansı Raporu, Ürgüp 18-21 Ocak 2001.

- T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri*, 2001.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. *Adalet İstatistikleri*, 1999.
- TASHAKKORI, A. ve C.TEDDLIE. *Mixed Methodology: Combining Qualitative and Quantitative Approaches*, Applied Social Research Methods Series, Volume 46, London, Sage Publications, 1998.
- TEKİN, Uğur (Dr., Köln Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Görevlisi) ile 5.11.2003 tarihinde yapılan görüşme.
- The National Committee on Violence Against Women (NCVAW), *The National strategy on Violence Against Women*, Australia, 1992.
- TINGLE, D. , G.W. BARNARD, L. ROBBINS, G. NEWMAN ve D. HUTCHINSON. "Childhood and Adolescent Characteristics of Pedophiles and Rapists." *International Journal of Law and Psychiatry*, 9, 1986: 103-116.
- TOLAN, Barlas. *Toplum Bilimlerine Giriş*, Ankara, 1985
- TOPALOĞLU, ERGÜNDÜZ Z. Şebnem. "İrza Geçme ve İrza ve Namusa Tasaddi Suçlarında Psiko-Sosyal Faktörlerin Araştırılması." (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 1995.
- TOSELAND, R.W. ve R.F. RIVAS. *An Introduction to Group Work Practice*, Second Edition, Needham Height, MA, Allyn and Bacon, 1995.
- TRAPP, H. J. ve C. V. WOLFFERSDORFF. "Astride the Frontiers Between Education and Punishment: Youth Services and Juvenile Justice in West Germany." M.HILL (Ed.), *Social Work and the European Community*, London, Jessica Kingsley Publishers, 1991.
- TUFAN, B. ve S. YILDIZ. *Geri Dönüş Sürecinde İkinci Kuşak*, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Yayınları, 1993

TURAN, N. ve B. TUFAN. "Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri Üzerinde Geçerlik, Güvenirlik Çalışması. " *XIII. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi*, İstanbul, 14-18 Eylül 1987.
Türk Ceza Kanunu, (756 sk), 1926.

ULUĞTEKİN, Sevda. "Hükümlü Çocuğun Yeniden Topluma Kazandırılmasında Sosyal Hizmet Uzmanının Rolü." *Adalet Dergisi*, LXXX, 6, Kasım-Aralık 1989: 170-177.

ULUĞTEKİN, Sevda. *Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları*, Ankara, 1994

ULUĞTEKİN, Sevda. *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma*, Ankara, 1991

VALLIANT, P. M. ve D. H. ANTONOWICZ. "Cognitive Behaviour Therapy and Social Skills Training Improves Personality and Cognition in Incarcerated Offenders." *Psychological Reports*, 68, 1991: 27-33.

VAN NESS, S. R. "Rape as Instrumental Violence. A Study of Youth Offenders." *Journal of Counseling, Services and Rehabilitation*, 9, 1984: 161-170.

VERHOFSTODT-DENEVE, L. M. F. "The Phenomenal-Dialectic Personality Model: A Frame of Reference for Psychodramatist. " *Journal of Group Psychotherapy, Psychodrama, and Sociometry*, 41, 1, 1989: 3-19.

WATTERSON, J. M. "A Model for the Treatment of Sex Offenders in a Community Mental Health Setting. " *Dissertation Abstracts International*, 54, 11, 1993: 5955-B.

WEINROTT, M. *Juvenile Sexual Aggression: A Critical Review*. Boulder, University of Colorado, Institute for Behavioral Sciences, Center for the Study and Prevention of Violence, 1996.

- WIECKOWSKI, E., P. HARTSOE, A. MAYER ve J. SHORTZ. "Deviant Sexual Behavior in Children and Young Adolescents: Frequency and Patterns. " *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 10, 4, 1998: 293–304.
- WOLBERG, R. L. *The Technique of Psychotherapy*, New York: Grune and Stratton, 1988
- "Working with Juvenile Sex Offenders." Children's Service Practice Notes, For North Carolina's Child Welfare Workers, From The North Carolina Division of Social Services and the Family and Children's Resource Program, 7, 2, 2002: 1-8, http://ssw.unc.edu/fcrp/cspn/vol7_no2/v7no2_references.Htm
- WORLING, J. R. ve T. CURWEN. "Adolescent Sexual Offender Recidivism: Success of Specialized Treatment and Implications For Risk Prediction." *Child Abuse and Neglect*, 24, 7, 2000: 965-982.
- YALOM, Irvin D. *Grup Psikoterapisinin Teori ve Pratiği*. (Çev: Ataman Tangör ve Özgür Karaçam), İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi, 1992.
- YILDIRIM, A. Ve H. ŞİMŞEK. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2000
- YILDIRIM, Ali (Doç. Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi) ile 14. 5. 2001 tarihinde yapılan görüşme.
- ZASTROW, C. and K. K. ASHMAN. *Understanding Human Behavior and the Social Environment*. Second Edition, Nelson Hall Publishers, Chicago, 1990

EK'ler

EK-1**ISLAHEVİ GÖZLEM RAPORU**

Islahevinde 2002 tarihinde bir hafta süre ile gözlem yapılmıştır. Gözlemler aşağıda kısaca anlatılmaktadır:

Gözlem için gidildiğinde öncelikle kuruluştaki personelle tanışılmıştır. Daha sonra Müdür yardımcısı ile kuruluş gezilmiş ve bazı çocuklarla tanışılmıştır. Çocukların bir kısmının fayans kursuna gittiği, bazılarının bahçe düzenlemesiyle ve sera ile ilgili olduğu, bazı çocukların da kurum içindeki düzenlemelere (temizlik, fırın, çay ocağı gibi) katıldığı görülmüştür. Çalışan çocukların işyerlerinde olduğu öğrenilmiştir.

Islahevi, geniş bir bahçede yer almaktadır. Aynı bahçede Islahevi dışında, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Personel Eğitim Merkezi binası ve Adalet Meslek Lisesi yer almaktadır. Bahçede kuruluşun bir idari binası vardır. Bu binada ayrıca konferans salonu ve derslikler bulunmaktadır. Yatakhane ve yemekhanenin bulunduğu bir başka bina daha vardır. Bahçenin giriş kısmında kültür sarayı olarak adlandırılan binanın giriş katında kafeterya gibi masaların bulunduğu ve yiyecek içecek alınabilen bir yer bulunmaktadır. Pazar günü 15. 30' a kadar yapılan ziyaretlerde çocuklar burada ziyaretçileriyle oturabilmektedir. İkinci katta kütüphane ve bilgisayar odası olarak kullanılan bir kat vardır. Bu binanın yanında, çocukların seramik çalışmaları yaptıkları seramik atölyesi bulunmaktadır. Kuruluştaki günlük program aşağıdadır:

Sabah 6. 00'da çocuklar kalkmakta ve sayım yapılmaktadır. 6. 30 kahvaltı yapılmakta, kahvaltı sonrası herkes okul veya işyerine gitmektedir. Kurumda kalan çocuklar kurumdaki görevlerine başlamaktadır (mutfak, fayans, bahçe vb). 12. 30 -13. 30 saatleri arasında yemek yenmektedir. 17. 30'da kuruluştaki görevleri olan çocuklar işlerini bitirmekte, işyerindeki çocuklar da işyerlerinin kapanış saatlerine göre kuruluş servisi aracılığıyla kuruluşa gelmektedir. 17.30' da akşam yemeğine kadar çocukların odasına girmeleri (hasta olması ya da izin alınması durumu dışında) yasaktır. Kuruluştaki akşam paydostan sonra ve gün içinde ihtiyaca göre (bir çocuğun olmadığını fark etme gibi durumlarda) birkaç defa içtima olarak

adlandırılan sayımı yapılmaktadır. Kuruluşa gelen çocukların üzerleri aranmaktadır. Çocukların sigara, kesici alet vb. gibi şeyleri bulundurmaları yasaklanmıştır.

18.30-19.30 arasında akşam yemeği yenmektedir. Gece kuruluş düzeninden sorumlu olan baş memur çocukların yatakhanelerinin bulunduğu binanın girişinde bulunmaktadır. Baş memur, akşam yemeğinden sonra hasta olan çocukların ilaçlarını vermektedir. Çocuklar yemekten sonra odalarına girebilmekte, müzik dinleyebilmekte veya TV izleyebilmektedirler. Yatma saati 22. 00'dir. Gün içinde infaz ve koruma memurlarının sayısı daha fazlayken akşam nöbetçi sayısı düşmektedir.

EK-2

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU**1. Doğumundan itibaren başlayarak bana çocukluğunu anlatır mısın?**

-Nasıl bir çocukluk geçirdiği

2. Yaşadığınız evini ve çevresini anlatır mısın?

- Evin fiziksel özellikleri
- Ev çevresi ve rekreatif olanaklar (park, bahçe, spor sahası vb. ayrıca, kahvehane, bilardo salonu, internet kafe vb.)

3. Bana aileden bahseder misin?

- Ailenin maddi durumu ve sosyal güvenliği
- Üyelerin kişisel özellikleri (eğitim durumu, medeni durumu, çalışma durumu, ruhsal durumu)
- Ailesi ile ilişkilerinin nasıl olduğu
- Ana baba rolleri ve ilgisi
- Evde kurallar, evden kaçma
- Ailesi ve kendisinde bağımlılık maddeleri

4. Bana arkadaş grubunu anlatır mısın?

- Arkadaşlıkta aradığı özellikler
- Kız arkadaşlarının varlığı ve kızlarla ilişkiler
- Boş zamanlarını nasıl değerlendirdiği

5. Bana okul yaşamını anlatır mısın?

- Akademik başarı
- Okuldaki arkadaş grubu ile ilişkiler
- Öğretmen ve yöneticilerle ilişkiler
- Okula devam ve okuldan kaçma
-

6. İş yaşamını anlatır mısın?

- Çalıştığı işler
- İşyerindeki kişiler ve onlarla ilişkileri

7. Polisle ilk karşılaşman nasıl oldu anlatır mısın?

- Suç olayı
- Ailesinin tepkisinin ne olduğu
- Polisle karşılaşma ve yaşadıkları
- Mahkeme sürecine ilişkin düşünceleri
- Cezaevi yaşamı
- Önceki suç hikayesi
- Kesici bir alet ya da silah taşıma

8. İslahevi yaşantını anlatır mısın?

- İslahevine ilişkin düşünceleri
- İslahevinde arkadaşlık ilişkileri
- İslahevi personeliyle ilişkiler
- İslahevindeki aktivitelere katılım
- Ziyaret edilme

9. Cinselliğe ilişkin sorular

- İlk cinsel bilgileri nasıl elde ettiği (pornografik dergi, web, sinema, CD, kaset, arkadaşlar)
- Yaşadığı cinsel deneyimler

10. İslahevinden çıkınca ne yapacaksın?

EK-3

**GRUPLA SOSYAL HİZMET UYGULAMASI TOPLANTILARI
ÖZET RAPORLARI**

Aşağıda 12 grup toplantısına ilişkin özet raporlar yer almaktadır. Her toplantının amaç ve süreçleri hakkında kısa açıklamalar yapılmıştır.

1. Toplantı

Amaç: İlk toplantının amacı grup üyeleriyle tanışmak, grupla sosyal hizmet uygulamasının amacını açıklamak, grup üyelerinin grupla sosyal hizmet uygulamasından beklentilerini öğrenmek ve grup yapısıyla ilgili konuşmak olmuştur.

Süreç: Grup toplantısı, grup yöneticisi ve grup yardımcısının kendisini tanıtmasıyla başlamıştır. Daha sonra grup yöneticisi, yapılacak grupla sosyal hizmet uygulamasının amacını açıklamıştır. Bu konuda grup üyelerinin soruları yanıtlanmıştır. Grup, aynı kuruluştaki yaşayan ve birbirlerini tanıyan üyelerden oluştuğu için grupta tanışma bir oyun ile yapılmıştır. Bu oyunun grubun çekiciliğini artırması beklenmiştir. Oyun, grup üyelerinin sahip oldukları özellikleri bir kağıda yazmasını ve kağıtları karıştırarak kağıdın ait olduğu grup üyesinin kim olduğunu tahmin etmesini içermektedir. Oyunda, kağıda hangi özelliklerin yazılacağına grup üyeleri karar vermiştir. En sevilen renk, en sevdikleri sanatçı, gitmek istediği yer/ülke, en sevdiği hayvan, olmak istediği meslek, hobileridir. Grup yöneticisi tarafından önerilen özellikler daha çok grup üyelerinin yazmaktan hoşlanacağı, komik ve ilgilerini çeken başlıklar olarak belirlenmiştir. Grup üyeleri bu oyunda kağıtta özellikleri yazılı arkadaşlarını kolayca tanımışlardır.

Oyundan sonra grup üyelerinin gruba gelme amaçları ve beklentileri tartışılmıştır. Daha sonra grup kuralları konuşularak kararlar alınmıştır. Grup sonunda değerlendirme yapılarak ilk toplantının üyeler açısından nasıl geçtiği konusunda düşünceler alınmış, bir hafta sonraki toplantıda ne yapmak istedikleri üzerinde durulmuş ve toplantı sonlandırılmıştır.

2. Toplantı

Amaç: İkinci toplantının amacı, daha önce ıslah kuruluşlarında grup çalışması yapmış olan araştırmacılardan edinilen bilgiler doğrultusunda yapılacak imgelem çalışması aracılığıyla çocukların eğlenceli bir yolculuk yapmasını sağlamak olmuştur. İmgelem çalışmasının amacı hem grup üyelerinin kendilerini ve yaşamlarını imgelem yolculuğuna nasıl aktardıklarını görmek hem de çocukların bunu fark etmesini ve düşünmesini sağlamaktır.

Süreç: Grup üyeleri toplantı öncesinde daha önce konuşulduğu gibi daire biçiminde yerini almıştır. Grup toplantısına önceki hafta yapılan grup toplantısı konuşularak başlanmıştır. Grup amacı tekrar anlatılmış ve grupta alınan kararları konuştuktan sonra ısınma olarak çocuklarla düğüm oyunu oynanmıştır. Çocukların kısa sürede düğümü çözmeleri çocuklar tarafından büyük bir sevinç ile karşılanmıştır.

Daha sonra grup üyelerine gevşeme egzersizi yapılmış ve daha sonra gözlerini kapamaları istenmiştir. Üyelere bir yolculuğa çıktıkları söylenmiş ve yolculuk, grup yöneticisinin verdiği komutlarla yönlendirilmiştir. Yönergede, üyelerin bir ışık ve kapı gördükleri, oradan çıktıkları ve yanlarına yolculukta bir arkadaş alabilecekleri, yolda dere, bataklıktan geçecekleri sonra bir tepe ve tepenin ardında da bir şato görecekları söylenmiştir. Şatoya girildikten sonra ilk katta istedikleri kişiler, ikinci katta yemekler ve üçüncü katta da istedikleri herhangi bir şeyin orada olduğu ifade edilmiştir. Yolculuğun sonunda aynı yollardan geçilerek ıslahevine geri dönmüştür.

Oyundan sonra her üye yolculuğunu sırayla anlatmıştır. Oyun sonunda verilen geri bildirimlerde, yolculuğun çocukların çoktandır gitmediği yerlere gitmesini, görmediği kişileri görmesini ve konuşmak istediği şeyleri konuşmasını ve yapamadığı pek çok şeyi yapmasını sağladığı söylenmiştir. İslahevine geri dönüşün zor olduğu dile getirilse de çocukların tamamı oyunun oldukça rahatlatıcı ve güzel olduğunu ifade etmiştir. Yolculukla ilgili neler yaşandığı ve fark edildiği üzerine yapılan tartışmalarla toplantı sona erdirilmiştir.

3. Toplantı

Amaç: Tamamlanmamış işler ve olayları konuşmak ve tartışmak istenmiş ancak grup üyeleri sessiz sinema oyunu oynamayı tercih etmişlerdir. Bunun üzerine sessiz sinema oyununda kelimelerin ve deyimlerin anlamları üzerinde durulmuştur.

Süreç: Üyeler toplantıya kuruluştaki gerçekleştirilen bir törenden sonra katılmışlardır. Buna bağlı olarak çoğu çok yorgun olduğunu anlatarak toplantıya başlamıştır. Bir süre bu konu üzerinde konuşulduktan sonra gevşemek ve rahatlamak amacıyla önce gevşeme egzersizi yapılmış ve daha sonra her üyeden vücudunun ve organlarının kendilerine neler anlattığını düşünmesi ve anlatması istenmiştir. Üyelerin yoğunluğu vücudunun yorgun olduğunu ve ağrıları olduğunu dile getirmiştir.

Daha sonra üyelerin ısrarlı isteği üzerine sessiz sinema oyunu oynanmıştır. Oyunun grup amacına uygun olması için, oyunda anlatılan kelimelerin anlamları üzerinde durmak konusunda görüş birliğine varılmıştır. Grup yöneticisi de oyun sırasında duygular, deyimler üzerinde konuşulurken zaman zaman kelimeler ve ne anlama geldiği konusunda da bilgi vermiştir. Örneğin temel içgüdü filmini anlatmakla ilgili olarak temel içgüdülerin neler olduğu ve ne için var oldukları hakkında bilgi verilmiş ve üyelerle tartışılmıştır. Toplantıda verilen tüm bilgiler, çocuklar tarafından dikkatlice dinlenmiştir. Olayların (örneğin haksızlık) yarattığı duygular üzerinde de durulmuştur. Toplantı sonunda toplantı sırasında hangi duyguların yoğun yaşandığı hakkında tartışma yapılmıştır. Toplantıda bir üyenin grup amacının ve grup toplantıları sonunda ne olacağını sorması üzerine tekrar grup amacı üzerinde durularak toplantı sonlandırılmıştır.

4. Toplantı

Amaç: Grup üyelerini başkalarının yerinde olmak ve onların neler yaşadığını anlamalarını sağlamaya yönelik bir çalışma yapmak amaçlanmıştır.

Süreç: Grup üyelerinin başkalarının yerine kendilerini koymaları ve onları anlamaya çalışmaları amacıyla toplantıya bir tartışma yapmak, sahnelemek veya bir fotoğraf çalışması yapmak alternatifleri götürülmüştür. Grup üyeleri görsel uyarıcıların da çekiciliğinin etkisiyle fotoğraf çalışması yapmayı tercih etmiştir.

Üyelere çeşitli insan fotoğrafları sunulmuş ve kendilerinin bir fotoğraf galerisinde olduğunu varsaymaları istenmiştir. Her üye ayağa kalkarak bu fotoğrafları incelemiştir. Daha sonra grup yöneticisi, üyelere “kendilerine en çok uyan” fotoğrafı almaları konusunda yönerge vermiştir. Üyeler bir süre düşündükten sonra bir fotoğraf alarak yerlerine oturmuşlardır. Grup yöneticisi her üyeye, bir süre fotoğrafa bakmaları ve orada gördükleri insanların neler yaşadığını, neler düşündüğünü anlamaya çalışmaları istenmiştir. Düşündüğünü söyleyen üyeden anlatması istenmiştir. Her üye fotoğrafa uygun bir hikaye anlatmıştır. Tüm üyeler anlatımlarını sürdürürken grup yöneticisi, yardımcısı ve üyeler anlatan üyeye hikaye ile ilgili sorular sormuştur. Üyelerin çoğunluğu, fotoğraflarda zor yaşamları olan, ancak yaşamla mücadele etmeye çalışan kişilerin hikayelerini anlatmışlardır. Fotoğraftaki hikayelerini anlattıkları insanların çoğunun aileleri ile ilişkilerinde sorun yaşandığı öğrenilmiştir. Aslında hikayelerin anlatan üyenin yaşam hikayeleri ile benzer yönlerinin oluşu dikkat çekici olmuştur. Toplantı sırasında iki üye arasında ufak bir tartışma olmuş ve birisi yöneticiden izin alarak su içmek için kapıyı çarparak dışarı çıkmıştır. Bir süre sonra diğer üyeler, gelmeyen üye hakkında endişe yaşamışlar ve bir üye gidip dışarıdaki üyeyi getirmiştir. Gelen üye, yaptığı davranıştan dolayı özür dilemiş ve daha sonra grupta sosyal hizmet uygulaması daha etkili biçimde devam etmiştir.

Üyeler anlatımlarını tamamladıktan sonra, grup yöneticisi orada anlattıkları insanın güçlü özelliklerini ifade etmesini istemiş ve o güçlü özelliğin kendilerinde de var olup olmadığını yanıtlamaları söylenmiştir. Üyeler kendilerinde de var olduğunu düşündükleri bu güçlü özellikleri anlatmış ve daha sonra bunun heykelini yapmış ve buradan grup heykeli çıkmıştır. Tüm üyeler heykelini yaptıktan sonra her üyenin yerine sırayla grup yardımcısı geçerek onun pozunu vermiş ve grup üyesinin grup heykeli fotoğrafında da kendini ve duruşunu görmesi sağlanmıştır. Üyeler toplantı sonunda fotoğraflardaki zor yaşam koşullarına sahip insanlar ile empati yapmaya çalışmışlar, güçlü özelliklerini fark etmeye ve canlandırmaya gayret göstermişler ve grup heykelini ve kendilerin bu heykeldeki yerini olumlu bir biçimde değerlendirmişlerdir.

5. Toplantı

Amaç: Üyelerin kendilerini tanımalarına ve geleceklerine ilişkin plan yapmalarını içeren yaşam yoluna ilişkin çalışma yapmak amaçlanmıştır.

Süreç: Grup toplantısında yaşam yoluna ilişkin bir çalışma yapmak planlanmış olmasına karşın grup toplantısının başında bir üyenin gruptan ayrılmak istediğini ifade etmiş olması nedeniyle grup üyeleri ile bu konu üzerinde durulmuştur. Ayrılmak isteyen üye, grupta sosyal hizmet uygulamasında entelektüel yönü olan bir üyedir ve bu yönü çoğunlukla grubun amacı üzerinde daha kolay çalışması açısından yardımcı olmaktadır. Üye neden ayrılmak istediğini önce söylemek istememiş sonra grup üyelerinden bir arkadaşına kızdığını ifade etmiştir. Grup yöneticisi, üyelerin ayrılmak isteyen üye ilgili duygu ve ayrılması konusundaki düşüncelerini ifade etmelerini istemiştir. Grup üyeleri o üyenin ayrılmasını istemediği için o üye ile tartışmış ve üyenin gitmemesi için ikna etmeye çalışmıştır. Ayrılmak isteyen üye, ayrılma kararının kesin olduğunu açıklayarak toplantıdan ayrılmıştır. Üye ayrıldıktan sonra, grupta bir takım anlaşmazlık ve çatışmaların çıkması durumunda üyelerin ne tür davranışta bulunacakları konusunda üyelerin görüş ve düşünceleri alınmıştır. Arkadaşlarının ayrılmasıyla ilgili duygu ve düşünceler hakkında konuşulmuştur. Böyle bir tartışma grupta sosyal hizmet uygulamasının amacını, grup üyelerinin beklentilerini ve şimdiye kadar yapılan toplantıların bir değerlendirmesini yapmaya olanak sağlamıştır. Grup üyeleri de grupta sosyal hizmet uygulamasının, araştırmacının amacını tekrar anlatması konusunda çeşitli sorular yöneltmiştir. Grupta her üye grupta sosyal hizmet uygulamasının amacı, beklentileri ve kazanımlarına ilişkin değerlendirme yaptıktan sonra grup yöneticisi üyelerin tüm sorularına açıklık getirmiştir.

Birkaç üye ile bu tartışma yapıldıktan bir süre sonra bir üye kısa bir süreliğine izin istemiştir. Toplantıya yanında ayrılan üye ile birlikte dönmüştür. Ayrılan üyeyle gelen üye de, grupta hatta kuruluştaki sözü geçen bir üyedir. Grup üyeleri ayrılan üyenin gelişinden çok mutlu olmuşlar, ona ve gruba karşı olumlu duygularını dile getirmişlerdir. Ayrılmak isteyen üye, bir arkadaşına kendisine güldüğü için kızdığını ve kendisiyle alay edildiğini düşündüğünü, çok kırıldığını anlatmıştır. Tartışma sonunda, kendisiyle alay ettiğini düşünen bu üyenin aslında bu konunun farkında olmadığı anlaşılmış ve alay ettiği söylenen üye, ayrılmak isteyen üyeden özür dilemiştir. Ayrılan üyenin, gruptan ayrıldıktan sonra yaşadığı “yalnızlık duygusunu” paylaşması diğer üyelerin de grup hakkında daha olumlu geri bildirimler

vermelerini sağlamıştır. Toplantıda üyelerin tamamı, karşılaşılan bu gibi problemleri kolayca çözebilmeleri gerektiği konusunda görüş birliğine varmıştır. Bu olayın, grupta bütünlüğü ve bizlik duygusunu artırdığı düşünülmektedir. Ayrıca grup üyeleri karşılaşılan bir sorunun çözülebileceği yanında nasıl çözmeleri gerektiği örneğini de deneyim etmiştir.

Yaşam yolu tartışması bu süreçte çok az üye ile yapıldığı için bir sonraki toplantıya bırakılmış ve çalışma sonlandırılmıştır.

6. Toplantı

Amaç: Önceki hafta grup toplantısından sonra iki üye, grup yardımcısına grup üyelerinin nasıl seçildiğini sormuştur. Bu haftaki toplantı öncesinde de bir üye daha benzeri bir soru sormuştur. Bu nedenle toplantıda öncelikle bu konu üzerinde durulması daha sonra önceki hafta planlanan yaşam yolu oyunuyla üyelerin kendilerini tanımalarına ve geleceklerine ilişkin plan yapmalarına ilişkin bir çalışma yapmak amaçlanmıştır.

Süreç: Toplantıda üyelere, önceki hafta iki üyenin ve bu hafta bir üyenin gruba nasıl seçildikleriyle ilgili soru sorduğu ifade edilerek ve bu konuda açıklama yapılarak başlanmıştır. Üyeler grubun, cinsel suçtan hükümlü çocuklar tarafından oluşturulduğu konusunda bilgi vermiş ve tekrar nasıl seçildikleri konusunu gündeme getirmişlerdir. Grup yöneticisi gruba alınma kriterlerini (yaş, eğitim düzeyi, tahliye tarihi, yaşam öyküsü görüşmelerinde gruba katılmak istediğini belirtme) açıkladıktan sonra, tesadüfi olarak gruplara nasıl atandıklarını anlatmıştır.

Yaşam yolu oyununda her üye yaşamlarına ilişkin çok önemli gördükleri olumlu ve olumsuz olayları bir çizgi halinde farklı renklerdeki kağıtlarla yere sıralayarak gelecek yaşamlarını da kapsayacak bir biçimde düşüncelerini dile getirmektedir. Daha sonra da özellikle gelecek yaşamlarındaki planları diğer üyelerle olumlu ve olumsuz yanlarıyla tartışılmaktadır. Çalışma sırasında üyelerin sık sık tuvalet ve su ihtiyacı için çıkıp geldikleri dikkati çekmiştir. Toplantıda grupla sosyal hizmet uygulamasına üyelerin nasıl seçildiklerine ilişkin tartışma nedeniyle oluşan gerginlik fark edilmiş ve oyuna ara verilmiştir.

Grup yöneticisi, üyeleri, grubun “şimdi ve burada”sına getirebilmek için üyelerin o anda yaşadığı duyguları dile getirmelerini istemiştir. Gelen duygular çoğunlukla sıkıntı, gerginlikle ilgili olmuş ve bir süre sonra grupta tüm çocukların cinsel suçtan hükümlü olup olmadıklarına dair tartışma başlamıştır. Üyeler, ısrarla grup yöneticisinden hangi arkadaşlarının bu konuda soru sorduğunu öğrenmek istemişlerdir. Ancak, bu konuda isim verilmemiştir. Suç türüne ilişkin tartışma üyeleri rahatsız etmiş ve üyeler, grup yöneticisine neden böyle bir kuruluştaki grupla sosyal hizmet uygulaması yaptığı, nasıl seçildiklerini, amacını ve “kazancını” tekrar sormuşlardır. Bu sorgulamalarda özellikle bir üye (ayrılmak isteyen üyeyi gruba ikna ederek geri getiren ve grupta liderlik rolünü üstlenen bir üyedir) etkili olmuş ve üyeleri de bu konuda yönlendirmiştir. Bir süre sonra bu üye izin isteyerek dışarı çıkmıştır. Yaşam yolu çalışmasında başlayan ve tartışmalar sırasında devam eden önemli bir durum, üyelerin daha önceki toplantılarda görülmeyen bir biçimde sık sık su ve tuvalet ihtiyacı için izin alarak dışarı çıkıp gelmiş olmalarıdır. Toplantıda soruları ile üyeleri yönlendiren üye de uzun bir süre dışarı çıkmış fakat gelmemiştir. Onun gitmesi grup üyelerini de olumsuz etkilemiş, ihtiyaç için izin alma daha sıklaşmıştır. Grup yöneticisi, grup yardımcısından dışarıya çıkan üyeleri getirmesini istemiştir. Diğer üyeler bir süre sonra gelmişken grupta liderlik rolünü üstlenen üye uzun bir süre sonra grup yardımcısı ile gelmiştir. Bir üyenin uzunca bir süre gidip gelmemesi bazı üyeleri rahatsız etmiş ve bu konu gündeme gelmiştir. Grup yardımcısı ve dışarı çıkan üye geldiklerinde grup yöneticisi konuyla ilgili grup üyelerinin duygularını ifade ederek, üyenin grup kuralları ve kararları dışında davrandığını ifade etmiştir. Bir süre bu konu üzerinde grup üyeleriyle tartışılmıştır. Daha sonra grup yöneticisi tüm üyelerin kafalarını meşgul eden düşüncelerini ve sorularını aldıktan sonra üyelere neden çocuk suçluluğu alanında çalıştığı, neden grupla sosyal hizmet uygulaması yaptığı ve o üyelerin nasıl seçildikleri konusunda açıklama yapmıştır. Toplantı sonunda üyeler grupla sosyal hizmet uygulamasına sonuna kadar katılma ve tamamlama konusunda olumlu geri bildirimler vermiş ve toplantı sonlandırılmıştır.

7. Toplantı

Amaç: Toplantıda, çocuklarla önceki hafta yarım kalmış olan yaşam yolu çalışmasını yapmak ve bu yolla çocukların kendilerine ilişkin farkındalıklarını artırmak amaçlanmıştır.

Süreç: Toplantı başında grupta liderlik rolünü üstlenen üye, gruptan ayrılmak istediğini söylemiştir. Grup üyeleri nedenini sorduğunda önce açıklama getirmemiş ancak bir süre sonra grup yöneticisine karşı güvensizlik duygusu yaşadığına ilişkin dolaylı bir açıklama yaparak bu konuda konuşmak istemediğini, kararının kesin olduğunu ifade etmiştir. Bunun üzerine grup yöneticisi ayrılmak isteyen üyeye güven duygusuna ilişkin sadece küçük bir oyuna katılıp sonra çıkabileceğini söylemiştir. Grup yöneticisi, dairenin ortasına dört sandalye getirerek, her birinin grup üyeleri, kendisini, grup yönetici ve yardımcısını temsil ettiğini söyleyerek bu sandalyelere bir düzen, biçim vermesini istemiştir. Ayrılmak isteyen üye sandalyeleri sıralamış, bu sıralama hakkında açıklama yapmak istememiş ve gruptan ayrılmıştır. Gittikten sonra üyelere üyenin ayrılışı ile ilgili, duygu ve düşünceleri sorulmuş ve bir süre duygular üzerinde durulmuştur. Diğer ayrılmak isteyen üyeden farklı olarak bu üyenin gidişinin diğer üyeleri fazla rahatsız etmediği gözlenmiştir. Sandalye ile ilgili çalışma tüm üyelerce tekrar edilmiştir. Diğer üyelerin hepsi de sandalyeleri bir araya getirmiş ve grup yöneticilerine ve grup üyelerine güven duygusu ile ilgili olarak olumlu geri bildirimler vermiştir. Bir süre grup bütünlüğü, bizlik duygusu hakkında konuşulduktan sonra toplantı sonlandırılmıştır.

8. Toplantı

Amaç: Grup üyelerinin yaşamlarında önemli gördükleri insanlarla hayali bir fotoğraf çekirmek yoluyla kendilerine ve çevrelerine ilişkin farkındalıklarını artırmak amaçlanmıştır.

Süreç: Çalışma imgelem çalışması olarak başlamıştır. Üyelerden gözlerini kapamaları istenerek gevşeme egzersizi yaptırılmış sonra da bir ışık gördükleri ve daha sonra yeşil çimlerin olduğu ve temiz havası olan güzel bir mekana gittikleri yönergesi verilmiştir. Üyelere çimlere uzanmaları ve bir süre rahatlamaları daha sonra da yaşamlarında önemli buldukları kişileri düşünmeleri ve onlarla bir süre konuşmaları istenmiştir. Bir süre sonra bulundukları yerde fotoğraflarının çekileceği ve düşündükleri kişilerle poz vermeleri istenmiştir. Fotoğrafı çekilen üyeler yavaş yavaş aynı yoldan geçerek gruba dönmüştür.

Gözlerini açan üyelerden önce kısaca nasıl bir yere gittiği ve kimlerle konuştuğunu anlatması istenmiş daha sonra da çekilen fotoğraf grup üyelerinin yardımıyla canlandırılmıştır. Fotoğrafını anlatan üyeden fotoğraftaki kişileri eşlemeleri istenmiş ve fotoğraftaki kişilerin o anda ne söylediği sorulmuştur. Üyelerin çoğu, aileleri ve arkadaşları ile fotoğraf çekirmişlerdir. Her üye fotoğrafını canlandırırken, yerine bir başka üye seçerek kendi pozuna bakma şansını bulmuştur. Üyeler, daha önce çekirmedikleri pozları verdikleri, çoktandır görüşmedikleri insanlarla konuşma fırsatı buldukları konusunda olumlu geri bildirim vermiştir. Tüm üyeler çalışmayı yaptıktan sonra çalışma değerlendirilmiş ve halat çekme oyunu ile toplantı sonlandırılmıştır.

9. Toplantı

Amaç: Önceki haftada yapılan fotoğraf çalışmasından yola çıkarak, grup üyeleriyle yaşamlarında yapmak isteyip yapamadıkları, bitirmek isteyip bitiremedikleri, konuşmak isteyip konuşamadıkları yani bitirilmemiş, yarım kalan işler üzerinde çalışmak amaçlanmıştır.

Süreç: Toplantıda iki üyenin yaşadıkları olaylarla ilgili rol oynama yapılmıştır. Bir üye babasıyla yaşadığı bir sorunu gündeme getirmiştir. Bu konuda baba rolüne gruptan bir üye seçerek ve eşleyerek babasıyla yaptığı bir konuşmayı canlandırmıştır. Rol oyunu sonunda önce roldeki üyeler sonra da grup üyeleri ile rol oyunun tartışılmıştır. Rol oyunu sonunda yapılan tartışmalarda çocuk suçluluğunun nedenleri, ergenlik çağının özellikleri ve kız erkek arkadaşlığı da ele alınmıştır. Kız erkek arkadaşlığı daha önceki toplantılarda da sıkça gündeme gelen bir konu

olmuştur. Grup üyeleri ile kız erkek arkadaşlığı, sevgi, aşk, yaşanan duygular, olaylar tartışılarak farklı görüş ve tanımlamaların olduğu üzerinde durulmuştur. Daha sonra bir üyenin kız arkadaşı ile yaşadığı olay canlandırılmış ve tartışılmıştır. Tartışmada üyeye, grup üyelerince yanlış davranışları konusunda geri bildirim verilmiş, grup yöneticileri, diğer üyeleri de nasıl bir davranış göstermesi gerektiği konusunda öneriler getirmiştir. Toplantı sonunda grup yöneticisi rol oyunları ve rol oyunlarındaki kişilerle ilgili üyelerin neler düşündükleri, davranışlarını gözden geçirip geçiremedikleri ile ilgili sorular sorarak üyelerin değerlendirmelerini almış ve toplantı sonlandırılmıştır.

10. Toplantı

Amaç: Grup üyelerinin davranışlarını ve önyargılarını fark etmeleri amacıyla balon oyunu oynatılmıştır.

Süreç: Toplantıya önceki haftanın değerlendirmesi yapılarak başlanmış daha sonra balon oyununa geçilmiştir.

Oyunun başında çocuklara bir balonda olduklarını, balonun havalandığını düşünmeleri ve kendilerinin de o balonda olduğu yönergesi verilerek başlanmıştır. Her üyeye balonda iken nereye gittiği sorulmuştur. Üyelerin bir çoğu kendi memleketlerine gitmeyi tercih ederken bir kaç da başka ülkelere yolculuk yaptıklarını söylemişlerdir. Üyeler balonda kendilerinden başka öğretmen, SHU, bir köpek, sokak çocuğu, psikolog, polis, AIDS'li bir hasta, yaşlı bir kadın, gardiyan ve travesti olduğu söylenmiştir. Bir süre üyeler balonla gezmişler ve daha sonra grup yöneticisi balonda arıza olduğunu ve hızla alçalmaya başladığını ancak yardımın da yola çıktığı, bu arada ne yapacakları konusunda düşünmeleri istenmiştir. Üyeler, balonun yüklerinin hafifletilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Grup üyelerinin olumsuz deneyim yaşadığı insanları daha önce attığı, ancak sokak çocuğu, köpek ve travestiyi atmakta zorlandığı gözlenmiştir. Toplantı sonunda grup üyeleri ile balondan attıkları insanlarla ilgili önyargı konusu tartışılmıştır. Bu tartışmada bazı üyeler yaşadıkları önyargılarını fark etmiş ve dile getirmiştir. Üyelerin yaşamlarında var olan başka önyargıları ve nedenleri tartışılarak toplantı sonlandırılmıştır.

11. Toplantı

Amaç: Bu toplantıda amaç, grup üyeleri ile son toplantıya gelindiği için ayrılık üzerinde konuşarak, ayrılıkların bazı şeylerin de başlangıcı olduğu konusu üzerinde durmaktır. Böylece, üyelerin grupla sosyal hizmet uygulaması bitiminden sonra da ne yapacakları ve ne bekledikleri ile ilgili tartışma yapılmış olacaktır.

Süreç: Toplantı başladığında çocukların bir kısmı, futbol oynadığı için üyelerin gelmesi beklenmiştir. Bir süre üyelerle futbol, sonraki hafta ne zaman toplanılacağı (grup yardımcısının her zamanki toplanılan günde şehir dışında olması nedeniyle) konuşulmuştur. Daha sonra grup yöneticisi, üyelere bir hafta sonra toplantıların sona ereceğini ancak yaşanan her ayrılığın bir takım getirileri ve başlangıçları olduğunu söylemiş, üyelere bu konuda neler düşündükleri sorularak, yaşadıkları ayrılıklardan bu konuda örnekler getirmeleri istenmiştir. Üyeler bu konuda yaşantılarından bir takım örnekler getirmiştir. Daha sonra da haftaya son toplantısı yapılacak olan grupla sosyal hizmet uygulamasının getirdikleri ve ne tür başlangıçlara olanak sağlayacağı sorulmuştur. Grup üyeleri bir süre grupla sosyal hizmet uygulaması ile kazandıkları dostluklar ve arkadaşlıkların başlangıcından söz etmişlerdir. Bunun yanında toplantılar sona erdikten sonra da grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı saatleri daha verimli değerlendireceklerini (kitap okuma, şiir yazma vb.) ya da kendilerinin bir araya gelebileceklerini anlatmışlardır. Bu sırada yaşamlardan verilen örneklerde şiddet konusu gündeme gelmiş ve bir üyenin öfkelenmesinde kontrolünü yitirdiğine ilişkin örnek getirmesi ile bu konu üzerinde çalışılmıştır.

Grup yöneticisi üyelerin çoğunda olan bu özelliği rol değişimi ile oynamayı önermiştir. Söz konusu üye öfkeli ve öfkesiz olan “ben”iyle konuşmuş, üye, rol değişimleri sonunda öfkesini kontrol etmesinin daha yararlı olacağını ifade etmiştir. Grup üyeleriyle yapılan paylaşımlarda yaşantılardan örnekler getirilmiş ve özellikle grup yardımcısının öfkesini kontrol etmekle ilgili getirdiği örnekler ve öneriler çok önemli ve yararlı olmuştur. Öfke ve şiddet göstermenin toplum tarafından onaylanan ve pekiştirilen bir davranış olduğu konusunda tartışmalar yapılmıştır. Grup üyelerinin, öfkelerini kontrol etmekle ilgili getirdikleri olumlu geri bildirimler ve bu konuda gayret göstereceklerine ilişkin ifadeleriyle toplantı sonlanmıştır.

12. Toplantı

Amaç: Toplantının sonlandırılmasıyla ilgili duyguları almak, üç aylık grupta sosyal hizmet uygulamasının değerlendirmesini almak amaçlanmıştır.

Süreç: Toplantı öncesinde grup yöneticisi ve yardımcısı her üyenin güçlü özelliklerini simgeleyen tebrik kartları almış ve kartlara o üye ile ilgili olumlu özellik ve düşünceleri yazarak üyelere hediye etmişlerdir. Benzer olarak grup üyeleri de gruptaki diğer üyelere ve grup yöneticilerine hayali hediye ve isim vermişlerdir. Üyelerin birbirlerine verdikleri hediyeler genellikle arkadaşlarını hayatta sahip olmak istediği ya da ulaşmak istediği şeylerle ilgili olmuştur. Toplantı sonunda üyelere küçük bir sınav olarak nitelendirilen (aslında grup sürecine ilişkin değerlendirmeyi içeren sorulardır) ancak çocukların motivasyonunu artıracak düşünülen bir sınav yapılmış ve iyi notlar alanlara kitap hediye edileceği söylenmiştir. 1 hafta sonra sınavdan herkesin 90 üzerinde not aldığı söylenmiş ve hediye edilmek istenen kitaplar incelenmek üzere kuruluşun sosyal servisine bırakılmıştır.

EK-4

SORU KAĞIDI

Aşağıda sağlık, aile, okul, iş, arkadaşlık ve ıslahevindeki yaşamınıza ilişkin çeşitli sorular yer almaktadır. Soruları **grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık süreyi dikkate alarak** yanıtlamanız beklenmektedir. Vereceğiniz yanıtlar araştırma için büyük değer taşımaktadır.

Katkılarınız için teşekkür ediyorum.
Yüksel Baykara Acar

1. Kurumda bir görevin var mı?
Evet (☐)
Görevin:
Hayır (☐)
2. İslahevinin dışında bir işte çalışıyor musun?
Evet (☐) Hayır (☐) (4. soruya geçiniz)
İşin:
3. **Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede İşyerinde**
bir olay yaşadın mı?
Evet (☐)
Hayır (☐)
4. Okula gidiyor musun?
Evet (☐) Gittiğin Okulun Adı:
Hayır (☐) (7. soruya geçiniz)
5. **Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede okulunda**
bir olay yaşadın mı?
Evet (☐)
Hayır (☐)
6. **Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede okulunda**
disiplin cezası aldın mı?
Evet (☐)
Aldığın Ceza:
Hayır (☐)
7. **Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede sağlık**
sorunun oldu mu?
Evet (☐)
Hayır (☐) (9. soruya geçiniz)
8. Sağlık Sorunun hala devam ediyor mu?
Evet (☐)
Hayır (☐)

- 9. Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede ıslahevindeki müdürlerle bir olay bir olay yaşadın mı?**
Evet ()
Hayır ()
- 10. Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede ıslahevindeki sosyal hizmet uzmanlarıyla bir olay yaşadın mı?**
Evet ()
Hayır ()
- 11. Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede ıslahevindeki infaz ve koruma memurlarıyla bir olay yaşadın mı?**
Evet ()
Hayır ()
- 12. Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede ıslahevindeki doktorla bir olay yaşadın mı?**
Evet ()
Hayır ()
- 13. Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede ıslahevine gelen gönüllülerle bir olay yaşadın mı?**
Evet ()
Hayır ()
- 14. Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede ıslahevindeki arkadaşlarınla bir olay yaşadın mı?**
Evet ()
Hayır ()
- 15. Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede ıslahevi dışındaki arkadaşlarınla bir olay yaşadın mı?**
Evet ()
Hayır ()
- 16. Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede ıslahevinde disiplin cezası Aldın mı?**
Evet ()
Hayır () (19. soruya geçiniz)
- 17. Ailenle ilişkilerin sürüyor mu?**
Evet ()
Hayır () (24. soruya geçiniz)
- 18. Ailenden kimlerle görüşüyorsun?**
.....
...
- 19. Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede ailenle bir olay yaşadın mı?**

Evet ()
Hayır ()

20. Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede ailen seni ziyarete geldi mi?
Evet ()
Hayır () (22. soruya geçiniz)

21. Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede ailen seni kaç defa ziyaret etti?
.....

22. Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede ailenle telefon görüşmeleri yaptın mı?
Evet ()
Hayır ()

23. Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede ailenle ne kadar sıklıkla telefon görüşmesi yaptın?
.....

24. Akrabalarınla ilişkilerin sürüyor mu?
Evet ()
Hayır () (26. soruya geçiniz)

25. Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede akrabalarınla bir olay yaşadın mı?
Evet ()
Hayır ()

26. Grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede seni etkileyen TV’de izlediğin bir program ya da gazete ya da dergide okuduğun haber oldu mu?
Evet ()
Hayır ()

27. Yukarıda belirtilenlerin dışında grupla sosyal hizmet uygulamasının yapıldığı üç aylık sürede seni etkileyen bir olay yaşadın mı?
Evet ()
Hayır ()

**EK-5 GRUPLA SOSYAL HİZMET UYGULAMASININ YAPILDIĞI ÜÇ AYLIK SÜREDE ARAŞTIRMA
GRUPLARININ (DENEY VE KONTROL GRUBU) SOSYAL YAŞAMLARINA İLİŞKİN ÖN TEST VE SON
TEST PUAN ORTALAMALARI**

Tablo 1: Araştırma Gruplarının Sağlık Sorunu Yaşama Durumuna Göre Ön Test ve Son Test Puanları

GRUP	Ölçekler	Sağlık Sorunu Yaşama	n	X	SS	GRUP	Ölçekler	Sağlık Sorunu Yaşama	n	X	SS
Deney Grubu	CBSE Ön Test	evet	4	66.0000	17.73885	Kontrol Grubu	CBSE Ön Test	evet	5	68.0000	12.32883
		hayır	7	56.0000	17.28198			hayır	7	72.0000	16.49242
	CBSE Son Test	evet	4	66.0000	10.58301		CBSE Son Test	evet	5	65.6000	13.74045
		hayır	7	65.1429	25.99634			hayır	7	66.8571	15.09336
	EBÖ Ön Test	evet	4	126.2500	12.01041		EBÖ Ön Test	evet	5	118.4000	16.19568
		hayır	7	131.2857	14.53403			hayır	7	123.1429	8.74507
	EBÖ Son Test	evet	4	132.7500	13.50000		EBÖ Son Test	evet	5	134.8000	20.48658
		hayır	7	132.5714	14.35104			hayır	7	127.5714	18.15541
	SİAÖ Ön Test	evet	4	13.0000	1.63299		SİAÖ Ön Test	evet	5	7.4000	4.56070
		hayır	7	7.5714	4.68534			hayır	7	13.4286	4.61364
	SİAÖ Son Test	evet	4	15.0000	1.82574		SİAÖ Son Test	evet	5	8.8000	4.20714
		hayır	7	11.8571	5.36745			hayır	7	14.2857	3.25137

Tablo 2: Araştırma Gruplarının İşyerinde Çalışma Durumuna Göre Ön Test ve Son test Puanları

GRUP	Ölçekler	İşyerinde Çalışma	n	X	SS	GRUP	Ölçekler	İşyerinde Çalışma	n	X	SS
Deney Grubu	CBSE Ön Test	evet	10	58.4000	17.70875	Kontrol Grubu	CBSE Ön Test	evet	8	64.0000	11.90438
		hayır	1	72.0000	.			hayır	4	83.0000	10.51982
	CBSE Son Test	evet	10	65.6000	22.08670		CBSE Son Test	evet	8	64.0000	10.90216
		hayır	1	64.0000	.			hayır	4	71.0000	19.69772
	EBÖ Ön Test	evet	10	128.6000	13.68048		EBÖ Ön Test	evet	8	121.8750	14.01466
		hayır	1	138.0000	.			hayır	4	119.7500	7.88987
	EBÖ Son Test	evet	10	131.8000	13.76630		EBÖ Son Test	evet	8	132.8750	18.79542
		hayır	1	141.0000	.			hayır	4	126.0000	20.08316
	SİAÖ Ön Test	evet	10	9.0000	4.49691		SİAÖ Ön Test	evet	8	9.1250	5.27629
		hayır	1	15.0000	.			hayır	4	14.5000	3.87298

	SİAÖ Son Test	evet	10	12. 7000	4. 69160		SİAÖ Son Test	evet	8	10. 5000	4. 50397
		hayır	1	16. 0000	.			hayır	4	15. 0000	2. 94392

Tablo 3: Araştırma Gruplarının İşyerinde Bir Olay Yaşama Durumlarına Göre Ön Test ve Son test Puanları

GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	n	X	SS	GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	n	X	SS
Deney Grubu	CBSE Ön Test	evet	8	59. 0000	19. 56674	Kontrol Grubu	CBSE Ön Test	evet	6	66. 0000	12. 83745
		hayır	2	56. 0000	11. 31371			hayır	2	58. 0000	8. 48528
	CBSE SonTest	evet	8	67. 5000	23. 46426		CBSE SonTest	evet	6	62. 0000	11. 52389
		hayır	2	58. 0000	19. 79899			hayır	2	70. 0000	8. 48528
	EBÖ Ön Test	evet	8	124. 5000	11. 01946		EBÖ Ön Test	evet	6	119. 1667	14. 40023
		hayır	2	145. 0000	12. 72792			hayır	2	130. 0000	12. 72792
	EBÖ Son Test	evet	8	131. 8750	14. 34710		EBÖ Son Test	evet	6	126. 0000	15. 45316
		hayır	2	131. 5000	16. 26346			hayır	2	153. 5000	12. 02082
	SİAÖ Ön Test	evet	8	9. 5000	4. 84031		SİAÖ Ön Test	evet	6	10. 0000	5. 93296
		hayır	2	7. 0000	2. 82843			hayır	2	6. 5000	. 70711
	SİAÖ SonTest	evet	8	12. 5000	5. 29150		SİAÖ SonTest	evet	6	10. 5000	5. 24404
		hayır	2	13. 5000	. 70711			hayır	2	10. 5000	2. 12132

Tablo 4: Araştırma Gruplarının Okula Gitme Durumuna Göre Ön Test ve Son test Puanları

GRUP	Ölçekler	Okula Gitme	n	X	SS	GRUP	Ölçekler	Okula Gitme	n	X	SS
Deney Grubu	CBSE Ön Test	evet	7	59. 4286	17. 95232	Kontrol Grubu	CBSE Ön Test	evet	5	68. 0000	12. 96148
		hayır	4	60. 0000	18. 76166			hayır	7	72. 0000	16. 16581
	CBSE Son Test	evet	7	66. 8571	13. 40931		CBSE Son Test	evet	5	68. 0000	13. 85641
		hayır	4	63. 0000	33. 04542			hayır	7	65. 1429	14. 91564
	EBÖ Ön Test	evet	7	127. 5714	15. 33903		EBÖ Ön Test	evet	5	129. 4000	8. 79204
		hayır	4	132. 7500	9. 74252			hayır	7	115. 2857	10. 67262
	EBÖ Son Test	evet	7	128. 1429	11. 76759		EBÖ Son Test	evet	5	126. 6000	22. 75522
		hayır	4	140. 5000	13. 69915			hayır	7	133. 4286	16. 33868
	SİAÖ Ön Test	evet	7	10. 1429	3. 23669		SİAÖ Ön Test	evet	5	12. 8000	5. 06952
		hayır	4	8. 5000	6. 95222			hayır	7	9. 5714	5. 53345

	SİAÖ Son Test	evet	7	14.4286	1.39728		SİAÖ Son Test	evet	5	14.6000	2.30217
		hayır	4	10.5000	7.23418			hayır	7	10.1429	4.87950

Tablo 5: Araştırma Gruplarının Okulda Bir Olay Yaşama Durumlarına Göre Ön Test ve Son test Puanları

GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	n	X	SS	GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	n	X	SS
Deney Grubu	CBSE Ön Test	evet	0 (a)	.	.	Kontrol Grubu	CBSE Ön Test	evet	3	69.3333	18.03700
		hayır	7	59.4286	17.95232			hayır	2	66.0000	2.82843
	CBSE Son Test	evet	0 (a)	.	.		CBSE Son Test	evet	3	66.6667	18.47521
		hayır	7	66.8571	13.40931			hayır	2	70.0000	8.48528
	EBÖ Ön Test	evet	0 (a)	.	.		EBÖ Ön Test	evet	3	123.3333	4.04145
		hayır	7	127.5714	15.33903			hayır	2	138.5000	70711
	EBÖ Son Test	evet	0 (a)	.	.		EBÖ Son Test	evet	3	111.6667	5.50757
		hayır	7	128.1429	11.76759			hayır	2	149.0000	18.38478
	SİAÖ Ön Test	evet	0 (a)	.	.		SİAÖ Ön Test	evet	3	13.0000	4.58258
		hayır	7	10.1429	3.23669			hayır	2	12.5000	7.77817
	SİAÖ Son Test	evet	0 (a)	.	.		SİAÖ Son Test	evet	3	15.6667	2.30940
		hayır	7	14.4286	1.39728			hayır	2	13.0000	1.41421

Tablo 6: Araştırma Gruplarının Kuruluş Müdürleriyle Bir Olay Yaşama Durumuna Göre Ön Test ve Son Test Puanları

GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	n	X	SS	GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	n	X	SS
Deney Grubu	CBSE Ön Test	evet	3	52.0000	18.33030	Kontrol Grubu	CBSE Ön Test	evet	5	81.6000	9.63328
		hayır	8	62.5000	17.22954			hayır	7	62.2857	11.74329
	CBSE Son Test	evet	3	58.6667	37.80653		CBSE Son Test	evet	5	74.4000	13.14534
		hayır	8	68.0000	13.85641			hayır	7	60.5714	12.09486
	EBÖ Ön Test	evet	3	122.6667	5.68624		EBÖ Ön Test	evet	5	122.6000	13.90324
		hayır	8	132.0000	14.68722			hayır	7	120.1429	11.42262
	EBÖ Son Test	evet	3	138.6667	15.37314		EBÖ Son Test	evet	5	123.8000	14.41180
		hayır	8	130.3750	12.87231			hayır	7	135.4286	20.75136
	SİAÖ Ön Test	evet	3	9.6667	6.65833		SİAÖ Ön Test	evet	5	14.8000	4.54973
		hayır	8	9.5000	4.24264			hayır	7	8.1429	4.18045

	SİAÖ Son Test	evet	3	11. 0000	7. 93725		SİAÖ Son Test	evet	5	14. 4000	3. 20936
		hayır	8	13. 7500	3. 05894			hayır	7	10. 2857	4. 68025

Tablo 7: Araştırma Gruplarının Kuruluşta SHU'larla Bir Olay Yaşama Durumuna Göre Ön Test ve Son Test Puanları

GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	N	X	SS	GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	N	X	SS
Deney Grubu	CBSE Ön Test	evet	3	41. 3333	12. 85820	Kontrol Grubu	CBSE Ön Test	evet	6	68. 0000	15. 38831
		hayır	8	66. 5000	13. 51190			hayır	6	72. 6667	14. 40370
	CBSE Son Test	evet	3	53. 3333	32. 33162		CBSE Son Test	evet	6	64. 6667	15. 88290
		hayır	8	70. 0000	15. 56553			hayır	6	68. 0000	12. 89961
	EBÖ Ön Test	evet	3	119. 0000	9. 53939		EBÖ Ön Test	evet	6	120. 6667	12. 45258
		hayır	8	133. 3750	12. 71599			hayır	6	121. 6667	12. 61216
	EBÖ Son Test	evet	3	138. 6667	15. 37314		EBÖ Son Test	evet	6	134. 1667	17. 38294
		hayır	8	130. 3750	12. 87231			hayır	6	127. 0000	20. 70749
	SİAÖ Ön Test	evet	3	7. 3333	5. 50757		SİAÖ Ön Test	evet	6	10. 8333	6. 91134
		hayır	8	10. 3750	4. 37321			hayır	6	11. 0000	3. 94968
	SİAÖ Son Test	evet	3	10. 3333	7. 23418		SİAÖ Son Test	evet	6	10. 1667	5. 19294
		hayır	8	14. 0000	3. 25137			hayır	6	13. 8333	3. 06050

Tablo 8: Araştırma Gruplarının Kuruluşta İKM'lerle Bir Olay Yaşama Durumuna Göre Ön Test ve Son Test Puanları

GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	n	X	SS	GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	n	X	SS
Deney Grubu	CBSE Ön Test	evet	3	62. 6667	28. 37840	Kontrol Grubu	CBSE Ön Test	evet	5	67. 2000	15. 59487
		hayır	8	58. 5000	13. 84609			hayır	7	72. 5714	14. 31616
	CBSE Son Test	evet	3	50. 6667	34. 01960		CBSE Son Test	evet	5	62. 4000	16. 14930
		hayır	8	71. 0000	12. 96148			hayır	7	69. 1429	12. 58873
	EBÖ Ön Test	evet	3	128. 6667	14. 50287		EBÖ Ön Test	evet	5	124. 6000	13. 70401
		hayır	8	129. 7500	13. 84351			hayır	7	118. 7143	10. 96531
	EBÖ Son Test	evet	3	142. 6667	12. 74101		EBÖ Son Test	evet	5	122. 4000	15. 30686
		hayır	8	128. 8750	12. 20582			hayır	7	136. 4286	19. 56917
	SİAÖ Ön Test	evet	3	5. 3333	4. 93288		SİAÖ Ön Test	evet	5	12. 0000	6. 04152
		hayır	8	11. 1250	3. 64251			hayır	7	10. 1429	5. 17779

	SİAÖ Son Test	evet	3	7. 3333	5. 50757		SİAÖ Son Test	evet	5	12. 8000	4. 76445
		hayır	8	15. 1250	1. 45774			hayır	7	11. 4286	4. 57738

Tablo 9: Araştırma Gruplarının Kuruluşta Çalışan Gönüllülerle Bir Olay Yaşama Durumuna Göre Ön Test ve Son Test Puanları

GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	n	X	SS	GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	n	X	SS
Deney Grubu	CBSE Ön Test	evet	2	42. 0000	8. 48528	Kontrol Grubu	CBSE Ön Test	evet	5	66. 4000	15. 64609
		hayır	9	63. 5556	16. 42491			hayır	7	73. 1429	13. 99320
	CBSE Son Test	evet	2	74. 0000	2. 82843		CBSE Son Test	evet	5	64. 8000	17. 29740
		hayır	9	63. 5556	22. 92984			hayır	7	67. 4286	12. 31337
	EBÖ Ön Test	evet	2	122. 5000	17. 67767		EBÖ Ön Test	evet	5	119. 4000	12. 19836
		hayır	9	131. 0000	12. 91317			hayır	7	122. 4286	12. 59441
	EBÖ Son Test	evet	2	118. 5000	3. 53553		EBÖ Son Test	evet	5	123. 6000	16. 80179
		hayır	9	135. 7778	12. 65679			hayır	7	135. 5714	19. 41526
	SİAÖ Ön Test	evet	2	10. 0000	4. 24264		SİAÖ Ön Test	evet	5	9. 0000	6. 04152
		hayır	9	9. 4444	4. 95255			hayır	7	12. 2857	4. 82059
	SİAÖ Son Test	evet	2	16. 0000	1. 41421		SİAÖ Son Test	evet	5	10. 6000	6. 34823
		hayır	9	12. 3333	4. 79583			hayır	7	13. 0000	2. 70801

Tablo 10: Araştırma Gruplarının Kuruluştaki Arkadaşlarıyla Bir Olay Yaşama Durumuna Göre Ön Test ve Son Test Puanları

GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	n	X	SS	GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	n	X	SS
Deney Grubu	CBSE Ön Test	evet	6	59. 3333	19. 00175	Kontrol Grubu	CBSE Ön Test	evet	6	67. 3333	13. 95230
		hayır	5	60. 0000	17. 20465			hayır	6	73. 3333	15. 52632
	CBSE Son Test	evet	6	56. 6667	24. 71167		CBSE Son Test	evet	6	61. 3333	14. 67878
		hayır	5	76. 0000	8. 94427			hayır	6	71. 3333	12. 24200
	EBÖ Ön Test	evet	6	132. 3333	15. 16135		EBÖ Ön Test	evet	6	123. 6667	12. 46863
		hayır	5	126. 0000	11. 24722			hayır	6	118. 6667	12. 01111
	EBÖ Son Test	evet	6	139. 5000	12. 56583		EBÖ Son Test	evet	6	121. 6667	13. 80821
		hayır	5	124. 4000	9. 63328			hayır	6	139. 5000	19. 50128
	SİAÖ Ön Test	evet	6	7. 1667	4. 49073		SİAÖ Ön Test	evet	6	11. 5000	5. 54076
		hayır	5	12. 4000	3. 13050			hayır	6	10. 3333	5. 64506

	SİAÖ Son Test	evet	6	10.5000	4.92950		SİAÖ Son Test	evet	6	12.8333	4.26224
		hayır	5	16.0000	1.00000			hayır	6	11.1667	4.95648

Tablo 11: Araştırma Gruplarının Kuruluş Dışındaki Arkadaşlarıyla Bir Olay Yaşama Durumuna Göre Ön Test ve Son Test Puanları

GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	n	X	SS	GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	n	X	SS
Deney Grubu	CBSE Ön Test	evet	4	46.0000	16.16581	Kontrol Grubu	CBSE Ön Test	evet	3	65.3333	12.22020
		hayır	7	67.4286	13.15114			hayır	9	72.0000	15.36229
	CBSE Son Test	evet	4	54.0000	30.37543		CBSE Son Test	evet	3	56.0000	10.58301
		hayır	7	72.0000	11.54701			hayır	9	69.7778	13.58103
	EBÖ Ön Test	evet	4	134.0000	18.99123		EBÖ Ön Test	evet	3	124.0000	19.28730
		hayır	7	126.8571	9.59911			hayır	9	120.2222	9.98471
	EBÖ Son Test	evet	4	135.2500	17.05628		EBÖ Son Test	evet	3	131.6667	12.09683
		hayır	7	131.1429	12.01982			hayır	9	130.2222	20.95100
	SİAÖ Ön Test	evet	4	5.2500	3.30404		SİAÖ Ön Test	evet	3	10.0000	7.00000
		hayır	7	12.0000	3.31662			hayır	9	11.2222	5.19080
	SİAÖ Son Test	evet	4	9.2500	5.90903		SİAÖ Son Test	evet	3	10.0000	4.00000
		hayır	7	15.1429	1.57359			hayır	9	12.6667	4.66369

Tablo 12: Araştırma Gruplarının Aileleriyle Bir Olay Yaşama Durumuna Göre Ön Test ve Son Test Puanları

GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	n	X	SS	GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	n	X	SS
Deney Grubu	CBSE Ön Test	evet	5	65.6000	17.57271	Kontrol Grubu	CBSE Ön Test	evet	4	65.0000	17.08801
		hayır	6	54.6667	16.90759			hayır	8	73.0000	13.30950
	CBSE Son Test	evet	5	67.2000	17.97776		CBSE Son Test	evet	4	63.0000	18.58315
		hayır	6	64.0000	24.78709			hayır	8	68.0000	12.09486
	EBÖ Ön Test	evet	5	134.4000	15.37205		EBÖ Ön Test	evet	4	122.7500	15.08587
		hayır	6	125.3333	10.91177			hayır	8	120.3750	11.18593
	EBÖ Son Test	evet	5	127.6000	13.79493		EBÖ Son Test	evet	4	117.7500	12.97112
		hayır	6	136.8333	12.56052			hayır	8	137.0000	18.18948
	SİAÖ Ön Test	evet	5	9.8000	4.14729		SİAÖ Ön Test	evet	4	13.2500	6.18466
		hayır	6	9.3333	5.39135			hayır	8	9.7500	4.92080
	SİAÖ Son Test	evet	5	13.0000	3.74166		SİAÖ Son Test	evet	4	13.5000	5.19615
		hayır	6	13.0000	5.51362			hayır	8	11.2500	4.26782

Tablo 13: Araştırma Gruplarının Ailelerinin Ziyaret Etme Durumuna Göre Ön Test ve Son Test Puanları

GRUP	Ölçekler	Ziyaret Etme	n	X	SS	GRUP	Ölçekler	Ziyaret Etme	n	X	SS
Deney Grubu	CBSE Ön Test	evet	3	53. 3333	16. 16581	Kontrol Grubu	CBSE Ön Test	evet	7	69. 7143	15. 29395
		hayır	8	62. 0000	18. 14229			hayır	5	71. 2000	14. 80540
	CBSE Son Test	evet	3	76. 0000	6. 92820		CBSE Son Test	evet	7	62. 8571	14. 91564
		hayır	8	61. 5000	23. 41550			hayır	5	71. 2000	12. 13260
	EBÖ Ön Test	evet	3	123. 6667	17. 21434		EBÖ Ön Test	evet	7	120. 1429	12. 96699
		hayır	8	131. 6250	12. 15304			hayır	5	122. 6000	11. 69615
	EBÖ Son Test	evet	3	139. 3333	16. 07275		EBÖ Son Test	evet	7	131. 7143	16. 31680
		hayır	8	130. 1250	12. 42621			hayır	5	129. 0000	23. 39872
	SİAÖ Ön Test	evet	3	7. 6667	5. 03322		SİAÖ Ön Test	evet	7	10. 8571	5. 87164
		hayır	8	10. 2500	4. 62138			hayır	5	11. 0000	5. 24404
	SİAÖ Son Test	evet	3	12. 0000	4. 35890		SİAÖ Son Test	evet	7	11. 4286	5. 53345
		hayır	8	13. 3750	4. 86790			hayır	5	12. 8000	2. 86356

Tablo 14: Araştırma Gruplarının Akrabalarıyla Bir Olay Yaşama Durumuna Göre Ön Test ve Son Test Puanları

GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	n	X	SS	GRUP	Ölçekler	Olay Yaşama	n	X	SS
Deney Grubu	CBSE Ön Test	evet	3	62. 6667	28. 37840	Kontrol Grubu	CBSE Ön Test	evet	4	73. 0000	16. 45195
		hayır	6	64. 0000	10. 43072			hayır	4	74. 0000	17. 73885
	CBSE Son Test	evet	3	52. 0000	36. 00000		CBSE Son Test	evet	4	70. 0000	13. 66260
		hayır	6	74. 6667	7. 00476			hayır	4	65. 0000	16. 12452
	EBÖ Ön Test	evet	3	121. 3333	7. 50555		EBÖ Ön Test	evet	4	124. 0000	12. 83225
		hayır	6	132. 6667	9. 07010			hayır	4	118. 2500	6. 50000
	EBÖ Son Test	evet	3	132. 6667	14. 57166		EBÖ Son Test	evet	4	116. 0000	13. 39154
		hayır	6	136. 6667	13. 89484			hayır	4	135. 0000	17. 86990
	SİAÖ Ön Test	evet	3	9. 0000	6. 24500		SİAÖ Ön Test	evet	4	15. 7500	2. 87228
		hayır	6	10. 3333	5. 00666			hayır	4	11. 5000	4. 79583
	SİAÖ Son Test	evet	3	10. 6667	7. 76745		SİAÖ Son Test	evet	4	15. 2500	2. 06155
		hayır	6	13. 8333	3. 54495			hayır	4	13. 0000	3. 74166

Tablo 15: Araştırma Gruplarının Kuruluşta Kurs Alma Durumuna Göre Ön Test ve Son Test Puanları

GRUP	Ölçekler	Kurs Alma	n	X	SS	GRUP	Ölçekler	Kurs Alma	n	X	SS
Deney Grubu	CBSE Ön Test	evet	3	62.6667	28.37840	Kontrol Grubu	CBSE Ön Test	evet	6	74.6667	14.67878
		hayır	8	58.5000	13.84609			hayır	6	66.0000	14.02854
	CBSE Son Test	evet	3	52.0000	36.00000		CBSE Son Test	evet	6	64.6667	13.48579
		hayır	8	70.5000	12.27076			hayır	6	68.0000	15.38831
	EBÖ Ön Test	evet	3	121.3333	7.50555		EBÖ Ön Test	evet	6	120.1667	11.37395
		hayır	8	132.5000	14.04076			hayır	6	122.1667	13.52652
	EBÖ Son Test	evet	3	132.6667	14.57166		EBÖ Son Test	evet	6	125.0000	17.68615
		hayır	8	132.6250	13.92775			hayır	6	136.1667	19.34339
	SİAÖ Ön Test	evet	3	9.0000	6.24500		SİAÖ Ön Test	evet	6	14.1667	3.18852
		hayır	8	9.7500	4.39968			hayır	6	7.6667	5.27889
	SİAÖ Son Test	evet	3	10.6667	7.76745		SİAÖ Son Test	evet	6	14.5000	2.42899
		hayır	8	13.8750	3.04432			hayır	6	9.5000	4.84768

EK-6**COOPERSMITH BENLİK SAYGISI ENVANTERİ**

Aşağıda bazı kişilerin kendileriyle ilgili duygularını belirten ifadeler bulunmaktadır. Bu konuda sizin düşüncelerinizi öğrenmek istiyoruz. Bu cümlelerden size uygun olanların yanına benim gibi anlamında “**evet**” uygun olmayanların yanına ise benim gibi değil anlamında “**hayır**” cevabını (X) şeklinde işaretleyiniz.

Katkılarınız için teşekkür ediyorum.

Yüksel Baykara Acar

	EVET	HAYIR
1. Sık sık “keşke başka birisi olsam” diye düşünürüm.		
2. Başkalarının önünde konuşmak bana zor gelir.		
3. Eğer elimde olsaydı kendimdeki bir çok şeyi değiştirmek isterdim.		
4. Karar vermede fazla zorluk çekmem.		
5. İnsanlar benimle olmaktan hoşlanırlar.		
6. Evde kolayca moralim bozulur.		
7. Yeni şeylere kolay alışamam.		
8. Yaşıtlarım arasında sevilen bir kişiyim.		
9. Genellikle ailem benden çok şey bekler.		
10. Ailem genellikle duygularıma önem verir.		
11. Başkalarının söylediğini kolaylıkla kabul ederim.		
12. Benim yerimde olmak oldukça zordur.		
13. Hayatımın karma karık olduğuna inanıyorum.		
14. Genellikle başkaları düşüncelerimi kabul ederler.		
15. Kendimi yetersiz buluyorum.		
16. Sık sık evden uzaklarda olmayı düşünüyorum.		
17. Yaptığım işten çoğunlukla memnun olmam.		
18. Başkaları kadar güzel/yakışıklı değilim.		
19. Söylenecek bir sözüm varsa onu söylemekten çekinmem.		
20. Ailem benim duygularımı anlar.		
21. Çok sevilen bir kimse değilim.		
22. Genellikle ailemin beni dışladığını sanıyorum.		
23. Yaptığım şeyler genellikle cesaretimi kırar.		
24. Çevremde olup bitenlerden rahatsız olmam.		
25. Güvenilir bir kişi olmadığımı düşünüyorum.		

EK-7**EMPATİK BECERİ ÖLÇEĞİ**

Aşağıda altı durum ve bu durumlara ilişkin on iki tepki verilmiştir. Bu durumları ve bunlara ait tepkilerin her birini okuduktan sonra bu on iki tepkiden sorun sahibine söylemeyi tercih edeceğiniz DÖRT TEPKİYİ seçiniz.

Katkılarınız için teşekkür ediyorum.

Yüksel Baykara Acar

1. Kişi (ev hanımı)

Yemek, çamaşır, temizlik, dikiş, alış-veriş, çocuklar... Bütün gün tek başıma koşturuyorum; yine de yetişemiyorum. Kendime ayıracak beş dakikam yok. Kendimi mutfakla banyo arasında hapsolmuş hissediyorum.

1. Ev işlerine yardım edecek bir yardımcı kadın tutmayı hiç düşündün mü?
2. Bütün bu işler günde kaç saatini alıyor?
3. Eşin hiç yardım ediyor mu?
4. Anladığım kadarıyla ev işleri sana çok ağır geliyor?
5. Ev işlerini yapan, dünyada yapan bir tek sen değilsin; bu durumu böyle mesele yapmak doğru değil.
6. Haklısın, bu kadar iş insanı gerçekten bunaltır.
7. Bence senin problemin, işleri becerememen değil, işlerin çok olması.
8. Senin yerinde olsam, ben de bunalırdım.
9. Sanırım bunca iş karşısında, kendini çaresiz ve yalnız hissediyorsun.
10. Sana katılıyorum, ev işleri gerçekten kolaydır.
11. Annem de (veya bir başka yakınınız), senin gibi sürekli ev işi yapmaktan bunalıyor.
12. Sanırım, bu kadar işi tek başına yapmak zorunda kalman seni öfkeliyor.

2. Kişi (Bir arkadaşınız)

Bir miras meselesi yüzünden babamla amcam kavga ettiler. Aslında ben ikisini de severim. Aralarını bulmaya çalıştım; daha da kötü oldu. Babam dün “Bir daha o adamla konuşmayacaksın” dedi. Gerçi, miras konusunda babam haklı gibi geliyor ama, amcamdan da vazgeçemem ki. Bunca yıl bize ikinci bir baba oldu. Üç kuruş için, bu çektiğimize değer mi?

1. Her ailede böyle problemler olabilir; kardeş kardeşin ne öldüğünü istermiş ne güldüğünü.
2. Bence üzülmen gereksiz; sonunda nasıl olsa barışırsınız.
3. Anladığım kadarıyla bu kavga seni çok üzmüş.
4. Senin yerinde olsaydım ben de çok üzülürdüm.
5. Kendini iki sevdiğin kişinin arasında kalmış hissediyorsun; bu da seni çaresizliğe itiyor.
6. İki kardeşin problemini anlaşılarak çözmelerine sevindim.
7. Bence güvenilir bir hukukçu bulup onun hakemliğine başvurmalısınız.
8. İki sevdiğin kişi arasında seçim yapmak zorunda kalman seni öfkeliyor.
9. Parayla mutluluk olmaz, dostluk her şeyden önemlidir.
10. Eğer babanın tarafını tutarsan amcana karşı haksızlık ettiğini düşüneceksin.
11. Baban “amcanla konuşma” sözünü geçici bir öfke anında söylemiş olabilir.
12. Bu kavganın sebebi, aslında para değil, babanla amcan ailede üstünlük kurma istekleri olabilir.

3. Kişi (Bir dostunuz)

Son günlerde canım sıkılıyor, belli bir sebebi yok ama içimin daraldığını hissediyorum, Canım hiç bir şey yapmak istemiyor, amaçsız dolanıyorum. Üstelik bu sıkıntıyı kimse ile paylaşamıyorum.

1. Sıkıntının nedenlerini araştırdın mı?
2. Senin böyle sıkılıyor olmana üzuldüm.
3. Bence kendini meşgul edecek bir hobi bulmalısın.

4. İçinde tanımlayamadığın bir heyecan hissediyorsun ve kötü bir şeyler olacakmış gibi geliyor.

5. Bazen ben de senin gibi sıkıntı hissederim.

6. Sanırım şu sıralarda kendini yalnız hissediyorsun.

7. Herhalde bilinç altındaki birtakım duygular böyle hissetmene yol açıyor.

8. Sebebini bilmediğin yoğun bir sıkıntı içindesin.

9. Geceleri sıkıntılı rüyalar gördüğünde oluyor mu?

10. Kendini böylesine bırakman doğru değil.

11. Dünyada öyle büyük dertleri olan insanlar var ki, onlar senin bu sebepsiz sıkıntını dertten saymazlar.

12. Son günlerde istediğini elde etmen beni sevindirdi.

4. Kişi (Bir genç)

Başımın yan tarafında bir tutam saç var, ne yapsam yatıramıyorum. İslatıyorum olmuyor, bağlıyorum olmuyor. Ne zaman aynaya baksam neşem kaçıyor.

1. Bu önemli bir problem değil, kafanı takma.

2. Kafanın dışı değil, içi önemlidir; sen kişiliğini geliştirmeye çalış.

3. Saçının yatmaması seni üzüyor.

4. Saçının dökülmesi beni üzdü.

5. Berber halledemiyor mu?

6. başkalarının yanında her zaman derli-toplu gözükmek istiyorsun.

7. Her zaman kusursuz bir insan olmak istiyorsun.

8. Saçınla bu kadar uğraşmak zorunda kalman seni sinirlendiriyor.

9. Bence bu önemli bir sorun değil ama, bu işin seni rahatsız etmesine üzüldüm.

10. Bunu, sakın arkadaşlarına söyleme, çünkü seninle dalga geçebilirler, sen de üzülürsün.

11. Küçük bir şey için bile olsa, başkaları tarafından eleştirilmek seni üzüyor.

12. Bence seni asıl kızdıran, saçının yatmaması değil, bu işe çok zaman harcıyor olman.

5. Kişi (Bir kız arkadaşınız)

Annem geçen hafta doğum günümde bana nefis bir atkı hediye etti. Verirken de, “Sana özel bir şey bulabilmek için şehrini altını üstüne getirdim” dedi. Dün ne öğrensem beğenirsin? Başka şehirde oturan bir ablam var. Annem, bana aldığıнын aynısını üç ay önce ona da almış. Bunu öğrenince perişan oldum. Şu anda son derece kötü hissediyorum kendimi.

1. Annene niçin böyle davrandığını sordun mu?
2. Annem, hem sana, hem de ablana “özel” bir hediye alabilir; çünkü ikinizi de seviyordur. Bence olaya bu açıdan bakmalısın.
3. Bence bu konuda bencillik ediyorsun.
4. Bu olay seni üzmüş.
5. Bu olay karşısında, sanırım kendini aldatılmış hissetmişsin.
6. Galiba ablanı biraz kıskanıyorsun.
7. İki atkının tamamen benzer olduğundan emin misin?
8. Annenin sana, senin sandığın kadar değer verip vermediğini merak ediyorsun.
9. Senin yerinde olsaydım ben de üzülürdüm.
10. Annenin gözünde özel bir yerin olmasına sevinmiştin; şimdi bu sevincinin yerini üzüntü aldı.
11. Annen ablanı her zaman böyle eleştirir mi?
12. Annene oldukça öfkелisin.

6. Kişi (Bir öğrenci)

Son zamanlarda hiç ders çalışmıyorum. Sürekli kahvedeyim. Kağıt oynamak zevk veriyor, ama kahveden çıkarken, her seferinde derin bir pişmanlık duyuyorum. Böyle giderse okulu bitiremeyeceğim. Bitiremezsem halim ne olur ? Ne iş yaparım ? Sonra anama-babama, konuya komşuya ne derim?

1. Bu durumu ailen öğrenirse, her halde çok üzülürler.
2. Sınıfında senin durumunda olan başka arkadaşların da var mı?
3. Hayatta başarılı olmanın tek yolu okul bitirmek değildir. Okul bitirmemiş nice başarılı insan var.
4. İçinde bulunduğun durum seni çok sıkıyor, kaygılanmana yol açıyor.

5. Çalışmak istediğin halde çalışamıyorsun; kendi kendine söz geçiremiyor olman seni huzursuz ediyor.
6. Bence rahatlamak için bir psikologa başvurmalısın.
7. Konu komşunun ne düşüneceklerini kafana takma, kendini derslerine ver.
8. Bu problemin beni üzdü.
9. Hem gelecekte iyi bir yaşantı elde etmekten, hem de ana-babanı incitmekten korkuyorsun.
10. Hiç derse mi çalışamıyorsun, yoksa bazı derslere mi ?
11. Bence kendine fazla yükleniyorsun; telaşın ve sıkıntın bu yüzden.
12. Çok çalıştığın halde başaramaman çok üzücü.

EK-8 HACETTEPE KİŞİLİK ENVANTERİ SOSYAL İLİŞKİLER ALT ÖLÇEĞİ

Aşağıda **evet** ve **hayır** şeklinde cevaplandırılacak sorular bulunmaktadır. Bu soruları çeşitli durumlarda, sizin genellikle ne düşündüğünüz, nasıl uygulandığınız ve ne şekilde davranışta bulunduğunuz ile ilgilidir. Her soruyu cevaplandırırken, önce sizin için cevabın, “**evet mi**” yoksa “**hayır mı**” olduğunu kararlaştırınız, sonra da cevap kağıdında uygun yeri (X) şeklinde işaretleyiniz.

Katkılarınız için teşekkür ediyorum.

Yüksel Baykara Acar

	EVET	HAYIR
1. İnsanları birbirleriyle tanıştırmak size kolay gelir mi?		
2. Kalabalıktan olabildiğince uzak kalma eğiliminiz var mı?		
3. Arkadaşlarınız, sosyal ilişkilerinizi istenilen düzeyde bulurlar mı?		
4. Birbiri ile şakalaşan kimseler arasında olmak ister misiniz?		
5. Diğer insanlarla ilişki kurmada sizi yetenekli bulurlar mı?		
6. Genellikle karşı cinsten biriyle çalışmaktan hoşlanır mısınız?		
7. Mutlu olacağınız sayıda ve nitelikte arkadaşınız var mı?		
8. Gürültülü eğlencelere katılmaktan hoşlanır mısınız?		
9. Sosyal etkinlikle sırasında başkalarını eğlendirmek size zor gelir mi?		
10. Koşulsuz olarak her insana yardım eder misiniz?		
11. Sönük geçmekte olan bir toplantıya öncülük edip canlandırmak size kolay gelir mi?		
12. Çabuk arkadaş edinen bir kişi misiniz?		
13. Yeni tanıştığınız bir kimse ile konuşmaktan çekinir misiniz?		
14. Çevrenizdeki insanlar çoğu zaman sizi hayal kırıklığına uğratırlar mı?		
15. Kız ve erkeklerin birlikte bulunduğu durumlarda kendinizi rahat hisseder misiniz?		
16. İnsan ilişkilerinde utangaç bir kişi misiniz?		
17. Bulunduğunuz çevrede halk tarafından seilmeyen çok kişi var mı?		
18. Topluluk içinde tanıştığınız insanlarla çabucak kaynaşabiliyor musunuz?		
19. Taşındığınız sorumlulukların ağırlığı sizi fazlaca hareketsiz hale getiriyor mu?		
20. Neşeli arkadaşlar arasına katılınca üzüntülerinizi unutabiliyor musunuz?		

EK-9**SÖZLÜK**

Anlatı (Narrative): Nitel yönelimli bir görüşme şeklidir. Daha az standartlaştırılmış bir görüşme türünü oluşturmaktadır. Görüşme partnerlerinin standartlaştırılmış sorular yerine tamamıyla özgür bırakılarak açıklamaya yönlendirilmesidir (Mayring 2000:61).

Antisosyal kişilik Bozukluğu (Antisocial Personality Disorder): Çocukluk ve ergenlikte geliştiğine inanılan psikiyatrik bir rahatsızlıktır. En önemli özelliği başkalarının duygularını ve haklarını bütünüyle önemsememektir (Kemp 1998: 216). Çocuklukta veya ergenlik başlarında ortaya çıkan ve erişkinlik yıllarında devam eden, başkalarının haklarını dikkate almama veya ihlal etme gibi yaygın bir davranış örüntüsüyle tanımlanan bir rahatsızlıktır (Budak 2000:80).

Benlik Saygısı: Bireyin dünya ile karşılaştığında kendisiyle getirdiği tutumlar ve inançlar setidir (Coopersmith 1986:1). Bireyin başkalarının övgü ve kabulünden çok içsel düşünce ve değerlerinden çıkardığı kendilik değeriyle ilgili hissidir (Baker 1999:432).

Bilişsel Bozukluklar: Bilişsel bozukluklar, düşünce bozuklukları (thinking errors) olarak da tanımlanan, cinsel istismar davranışını destekleyen, rasyonalize eden ve haklı çıkaran düşünce ve tutumlardır (Lane 1997:89;akt.: Erooga ve Mason 1999:11). Düşünce bozuklukları, sabuklama, halüsinasyon, paranoid saplantılar, fikir uçuşmaları gibi örüntüleri içeren kişinin düşünce süreci ve içeriğindeki bozukluklardır (Barker 1999:486).

Cinselleştirme (Sexualization): Psikanalizde, bir organa, bir işleve veya etkinliğe cinsel enerjinin yansıtılmasıdır. Bu enerji aktarımı vücudun çeşitli kısımlarına (ağız, eller vb.) ve çeşitli etkinliklere (dans, spor vb.) yapılabilir (Budak 2000:170).

Çocuklara Yönelik Cinsel Suç İşleyenler (Molester): Çocukları ikna ederek ya da hile ile kandırarak onlarla cinsel aktivitelere giren cinsel suçluların sınıfı için kullanılan genel bir terimdir.

Davranış Bozukluğu (Behavior Disorder): Davranış bozuklukları, çocukların sergilediği karmaşık bir davranış ve duygusal sorunlar grubu için kullanılan bir terimdir. Bu rahatsızlığı bulunan çocuklar sıklıkla antisosyal davranışlar sergiler. Sıklıkla hem sözel hem de fiziksel anlamda saldırganlıklar, yalan söyleyebilir, hırsızlık yapabilir ya da başka türlü eylemler yapabilirler (Budak 2000:192-193).

Dürtü (Impulse): Ani, güçlü, bazen karşı konulmaz bir itkidir (Budak 2000:241).

Dürtü Kontrol Bozuklukları (Impulse Control Disorders): Bir kişinin kendisi ya da başkaları için zararlı olan bazı dürtülere karşı koymak konusunda tekrarlayan yetersizlik yoluyla karakterize edilen ruhsal bozuklukların bir tanısı grubudur (Barker 1999:233). Kişinin kendine veya başkalarına zarar veren bir şey yapma dürtüsüne, itkisine veya kışkırtmasına direnememesidir (Budak 2000:241).

Dürtü Kontrolü (Impulse Control): Kişinin bir işi yaparken ortaya çıkan uygunsuz sözel veya davranış tepkilerini, dürtülerini açığa vurmama, kontrol etme yetisidir (Budak 2000:241).

Dürtüsel Davranış (Impulse Behavior): Düşünmeden hareket etme eğilimi; ani karşı konulmaz, usdışı bir arzuyla veya dürtüyle hareket etmedir. Temelde küçük çocuklarda ve dürtülere karşı yeterli savunma sistemleri geliştirmemiş olan saplantılı-zorlanımlı veya antisosyal erişkinlerde görülmektedir (Budak 2000:241).

Fallometrik Değerlendirme: Fizyolojik olarak cinsel uyarılmayı değerlendirme biçimlerinden biridir. Cinsel uyarılma ölçülürken, kişiye cinsel bir uyaran sunulmaktadır.

Fiili Livata: Penisin anüse tam veya kısmen girmesidir (Bilge 2002: 96).

Hiperaktivite (Hyperactive): Bir öğrenme yetersizliği biçimidir. İki önemli semptomu bulunmaktadır. Birincisi, belirli bir zamanda devam eden bir etkinliğe

dikkatini verme konusundaki yaşanan yetersizliktir. İkincisi, aşırı beden hareketini içermektedir (Zastrow and Kirt Ashman 1990:110-111).

Ketleme (Inhibition): En genel anlamda, bir dürtünün, bir itkinin, işlevin veya tepkinin kısıtlanması, engellenmesi veya bastırılması ya da bu tür bir engel, kısıtlama yaratan süreçtir (Budak 1999:447).

Öğrenme Rahatsızlıkları/Yetersizlikleri (Learning Disabilities): Okuma, yazma, telaffuz, matematik, dinleme, düşünme veya konuşma gibi becerilerde gereken temel psikolojik süreçlerde görülen ve nörolojik kökenli olduğu düşünülen öğrenme bozukluklarıdır (Budak 2000:567).

Örtük Duyarlılık: İstismar davranışının olumsuz sonuçlarını düşünme yoluyla cinsel suça eşlik eden düşünceleri engellemenin öğretildiği bir tretman yaklaşımıdır (Weinrott 1998; Becker ve Kaplan, 1993; Freeman-Longo ve Diğerleri 1994;akt. : Righthand ve Welch 2001: 40).

Parafili (Paraphilia): Cinsel heyecan ve doyum için alışılmadık, tuhaf, toplumca kabul edilmeyen, imajların, nesnelerin veya etkinliklerin kullanıldığı psikoseksüel rahatsızlıkların ortak adıdır. Fetişizm, hayvan sevicilik, çocuk sevicilik teşhircilik, ölü sevicilik vb. buna birkaç örnektir (Budak 2000: 591).

Pedofili (Pedophilia): Cinsel heyecana yönelik fantezilerde veya etkinliklerde özellikle veya sadece ergen olmayan çocukların tercih edilmesiyle tanımlanan bir cinsel sapmadır (Budak 2000:602).

Ruhsal Bozukluk (Mental Disorder): Kişinin fonksiyon yeteneğini engelleyen karakteristik semptomları içeren psikiyatrik bir bozukluktur (Kemp 1998:218).

Sapan Cinsel Uyarılma/Cinsel Heyecan (Uyarılma) Bozuklukları (Deviant Sexual Arousal/Sexual Arousal Disorders): Cinsel ilişkiye yönelik yeterince arzunun ve mekanik uyarımın bulunmamasına karşın, cinsel heyecana eşlik eden penis sertleşmesi, vajinadaki ıslanma gibi uygun fizyolojik tepkilerin gelişmemesiyle tanımlanan cinsel işlev bozukluklarıdır (Budak 2000:168). Cinsel

tepki döngüsünün tüm aşamalarının inatçı ve tekrarlayan bir biçimde doyurucu olarak tamamlanamamasıdır. Bu durum belirgin bir endişe veya kişiler arası güçlüğe neden olabilmektedir (Barker 1999:438).

Sosyal Beceri (Social Skill): Belirli sosyal amaçları yerine getirebilmek için başkalarıyla çalışma ve ilişkide bulunma yeteneğidir. Anlaşılır bir biçimde konuşma, rahatlıkla yazabilme, zamanı ve parayı yeterli iyi kullanabilme, insanlarla empati yapabilme gibi özellikleri içermektedir (Barker 1999:454). Sosyal beceri, sosyal olarak kabul edilebilir ve karşılıklı olarak yararlı bir biçimde diğerleriyle etkileşime girebilme yeteneğidir (Combs ve Slabe 1977;akt. : Graves, Openshaw ve Adams 1992: 141).

Tekrarı Önleme Modeli (Relapse Prevention Model): Cinsel suçlu tretmanının cinsel suçluları iyileştirme değil, yalnızca tekrar suç işleme risklerini kontrol etmelerine yardımcı olduğunu temel alan model ya da teorik referanstır (Kemp 1998:219). Bu tekniklere göre, cinsel suça yönelenler, güçlü duygusal tepkileri tetikleyen yüksek riskli durumları ve içsel değişim örüntülerini tanımlamayı öğrenir. Kendi iç yaşamlarının açıkça farkında olacakları, tamamen bilinçli ve kasıtlı olmaksızın suç işlemeyecekleri beklenmektedir (Berenson ve Underwood 2000: 12).

Travmatik Cinselleştirme (Traumatic Sexualization): Travmatik cinselleştirmenin psikolojik sonuçları, cinsellik hakkında hoş olmayan duygular hissetme, cinselliğe gereğinden fazla değer verme ve cinsel kimlik problemleri yaşamayı içermektedir. Travmatik cinselleştirmenin davranışsal göstergeleri olumsuz cinsel birlikteliklerden kaçınma kadar bir dizi hiperseksüel davranışları içermektedir (Coulborn Faller 1993:10).

Tretman Programı: Belli bir amaca yönelik özel tekniklerin yoğun olarak birlikte kullanıldığı bakım, eğitim ve iyileştirme programlarının tümüdür (Uluğtekin 1991:10).